

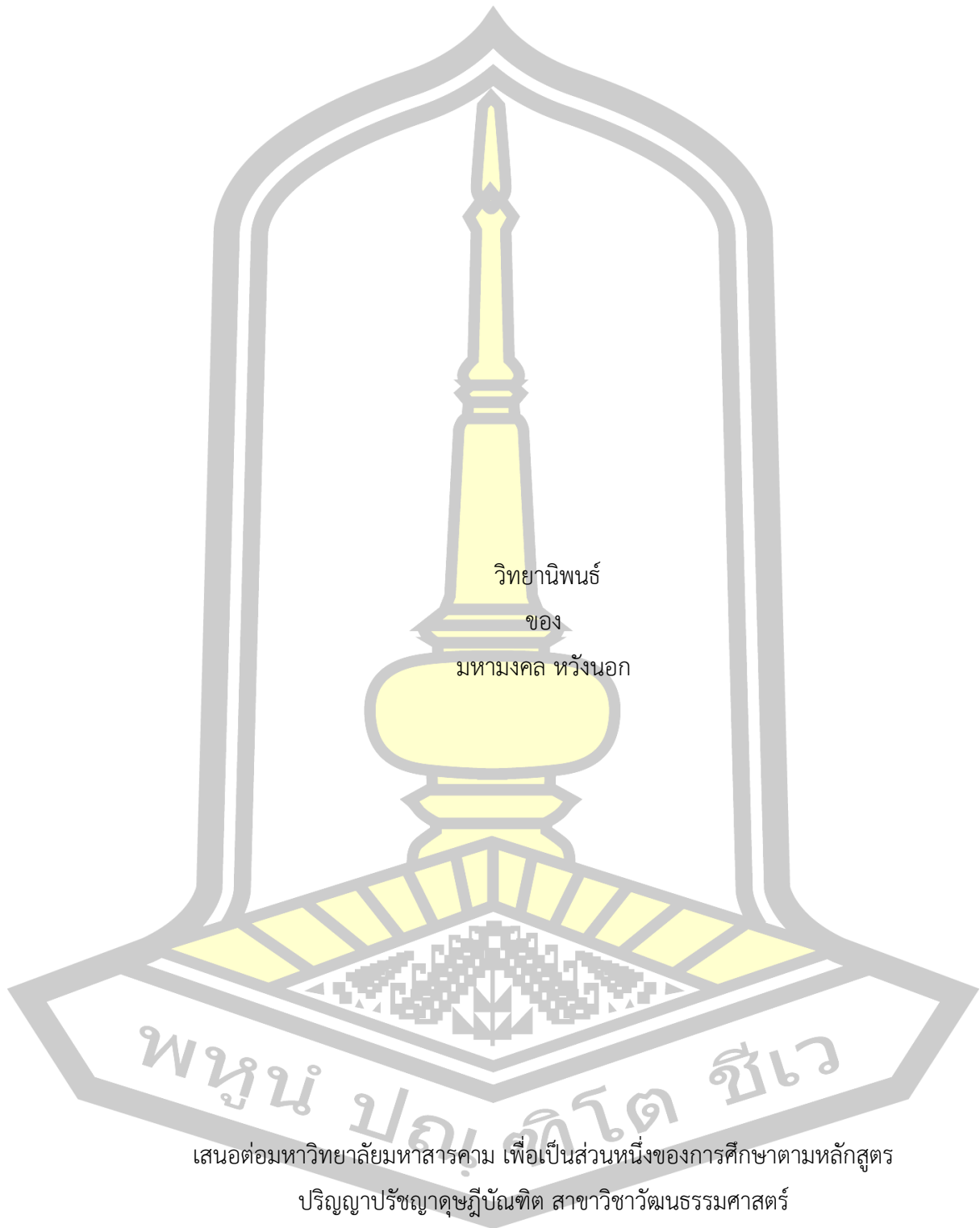
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
มหามงคล หวังนอก

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
กรกฎาคม 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์
ของ
มหามงคล หวังนอก

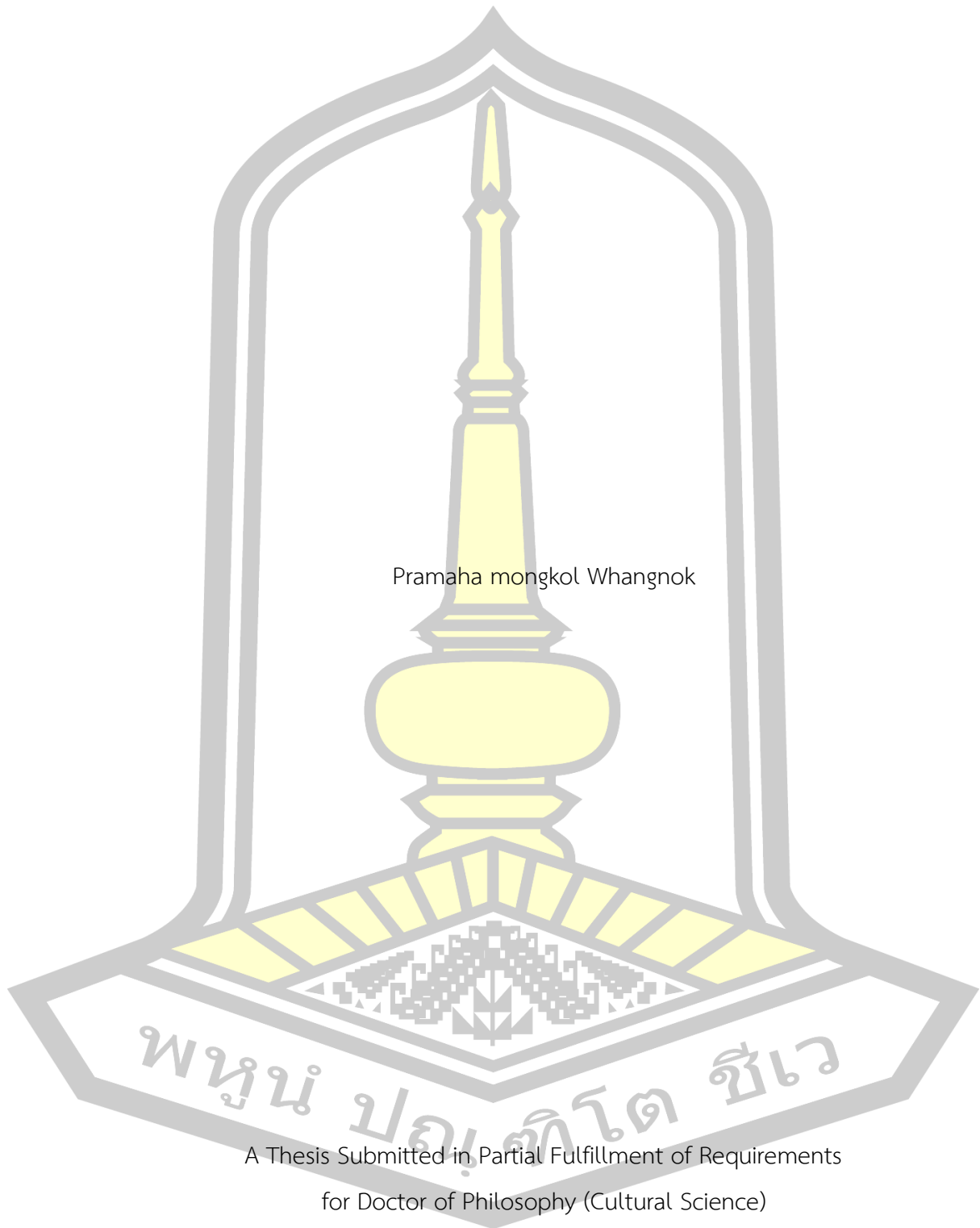
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

กรกฎาคม 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Religious tourism management style by the participation of the Community of East

Pramaha mongkol Whangnok

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Doctor of Philosophy (Cultural Science)

July 2019

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระมหามงคล หวังนอก
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. ไชยสิทธิ์ แสงสร้อย)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ชีสิกกา วรณจันท์)

กรรมการ

(ผศ. ดร. ชีระพงษ์ มีไธสง)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. พระครู ปริยัติสารการ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ศ. ดร. ปรีชา ประเทพา)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน		
ผู้วิจัย	มหามงคล หวังนอก		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชีลิกา วรรณจันทร์		
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2562

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้รู้ 18 รูป/คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 41 รูป/คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 20 คน รวม 79 คน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560 ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด ดังนี้ จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง(พระอารามหลวง) วัดพายัพ (พระอารามหลวง) และวัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร และวัดหงษ์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) และวัดหนองบัว โดยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

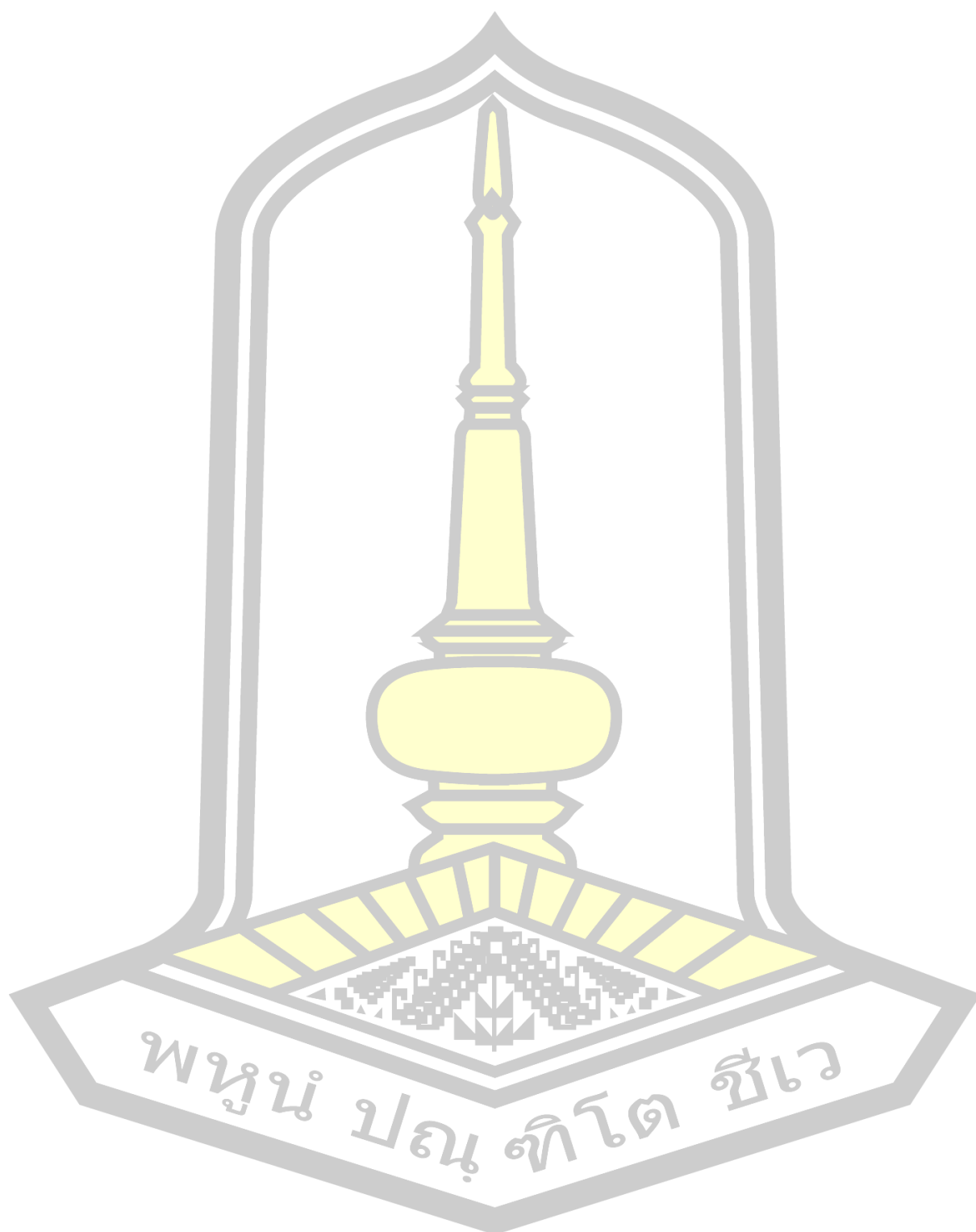
ประวัติความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ทั้ง 9 แห่ง พบว่า การท่องเที่ยวในอดีตนักท่องเที่ยวทั่วไปยังไม่ทราบสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละวัดในจังหวัดนั้นๆ ว่ามีแหล่งท่องเที่ยวอะไรบ้าง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ มีน้อยการติดต่อสื่อสารกันด้วยความยากลำบาก ปัจจุบันนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ประชาชนติดต่อสื่อสารกันได้ง่ายและรวดเร็ว โดยผ่านสื่อต่างๆ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุน จัดทำคู่มือเส้นทางการท่องเที่ยว 108 เส้นทางออมบุญเที่ยวทั่วไทย ให้ถึงธรรม เที่ยวไทยถิ่นธรรมะ รวมถึงมีการจัดทำคู่มือแนะนำสถานที่ปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ โครงการแสวงบุญ 9 วัด แต่ปัจจุบันเริ่มเห็นภาพชัดเจนขึ้นของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยเฉพาะกิจกรรมสงฆ์ปีเก่า พ.ศ. 2559 มีการสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ. เป็นต้น สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ทั้ง 9 แห่ง

การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล พบว่า 1) ด้านบุคลากร ขาดการวางแผนเตรียมบุคลากรด้านมัคคุเทศก์ ขาดการวางแผนร่วมกันกับชุมชน การลงมือปฏิบัติ ขาดแคลนมัคคุเทศก์มืออาชีพ และการมอบหมายงานไม่ตรงกับความรู้ความสามารถ การประเมินผล ขาดการประเมินผลอย่างต่อเนื่องในทุกกิจกรรม 2) ด้านงบประมาณ ขาดการวางแผนงบประมาณร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ การลงมือปฏิบัติ ขาดแคลนงบประมาณและมีจำนวนจำกัด การประเมินผล ขาดการประเมินผลในระยะสั้นและระยะยาวเกี่ยวกับงบประมาณค่าใช้จ่าย 3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ ขาดการวางแผนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมต่อการท่องเที่ยว การลงมือปฏิบัติ ขาดแคลนบุคลากรดูแลอาคารสถานที่ต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผล ขาดการประเมินผลวัสดุอุปกรณ์ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และ 4) ด้านวิธีการ ขาดการวางแผนวิธีการทำงานที่หลากหลาย และชุมชนมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ ขาดการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน การประเมินผล ขาดการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ และเทคโนโลยีสารสนเทศ

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน พบว่า รูปแบบที่ 1 ด้านบุคลากร ควรมีการวางแผนเตรียมบุคลากรด้านมัคคุเทศก์ ควรมีการวางแผนร่วมกันกับชุมชน การลงมือปฏิบัติ ควรมีการเตรียมพัฒนามัคคุเทศก์ให้เป็นมืออาชีพ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ การประเมินผล ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องในทุกกิจกรรม รูปแบบที่ 2 ด้านงบประมาณ ควรมีการวางแผนงบประมาณร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ การลงมือปฏิบัติ ควรใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าที่สุด การประเมินผล ควรมีการประเมินผลและแจ้งให้ชุมชนรับทราบร่วมกัน รูปแบบที่ 3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรมีการวางแผนการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้มีความพร้อมต่อการท่องเที่ยว การลงมือปฏิบัติ ควรแต่งตั้งบุคลากรดูแลอาคารสถานที่ต่างๆ และแหล่งท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ การประเมินผล ควรมีการประเมินผลวัสดุอุปกรณ์ แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ให้มีความพร้อมในการใช้งาน และ รูปแบบที่ 4 ด้านวิธีการ ควรมีการวางแผนวิธีการทำงานที่หลากหลาย และชุมชนมีส่วนร่วม การลงมือปฏิบัติ ควรมีการทำงานแบบบูรณาการทุกภาคส่วน การประเมินผล ควรมีการประเมินผลกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และเทคโนโลยีสารสนเทศ

โดยสรุป รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน เป็นการพัฒนาตามหลักการทำงาน 3 ประการ คือ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผล โดยแต่ละด้านต้องอาศัยปัจจัยในการจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการ เป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาประสบความสำเร็จ ที่สำคัญต้องอาศัย (บวร ช) วัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน/ภาครัฐ ร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันทำ ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมรับประโยชน์ เป็นภาคีเครือข่ายพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกัน ส่งผลให้วัดและชุมชนเข้มแข็งต่อไป

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงศาสนา, การมีส่วนร่วมของชุมชน

TITLE Religious tourism management style by the participation of the
Community of East

AUTHOR Pramaha mongkol Whangnok

ADVISORS Assistant Professor Sisikka Wannajun , Ph.D.

DEGREE Doctor of Philosophy **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Mahasarakham **YEAR** 2019
University

ABSTRACT

Research religious tourism management style by the participation of the community of East use qualitative research methodology. The purpose is 1) Study the history of religious tourism management, 2) Study the current situation and problems of religious tourism management of East and 3) Develop the model of religious tourism management by the participation of the community of East. The instruments used in the research were: Interviews, interviews, and group discussions from a group of 18 people/person 41 practitioners/person and 20 people in total 79 people from July 2016 to December 2016 in the three provinces. Wat Puang (Phararamluang) Wat payup (Phararamluang) Wat BanRai Nakhon Ratchasima Province. Wat Khao Kradeng Wat Hoa Pharaungkay Wat Hong Buri Ram Province. Wat salaloy (Phararamluang) Wat Buraparam (Phararamluang) Wat NungBua Surin Province. The data is validated by the way, the triangular data. The results of the research were analyzed by descriptive analysis.

The research found that

History of Buddhist Tourism Management The participation of the nine northeastern communities found that. Travel in the past tourists does not know the attractions in each temple in that province. What are the attractions Due to publicity there is little communication with each other. Now is the era of globalization. Borderless Communication Age People communicate quickly and easily through the media. Ministry of Tourism and Sports has a policy to promote and support. Travel Guide 108 ways to save money in Thailand to visit the Dharma including a guide to the

place of practice across the country. Pilgrimage Project 9 Temples But nowadays, a clearer picture of religious tourism begins. Especially the New Year's Eve activities in 2016 have prayed across the years doing good across the years.

Current situation and problems of religious tourism management the participation of 9 communities in the northeast planning implementation the evaluation found that 1) Personnel lack planning lack of common planning with the community. Implementation staff shortage of professional guides and assignments do not match knowledge. Evaluation personnel lack of continuous evaluation in all activities. 2) Lack of budget planning with community and government agencies. Implementation Budgetary shortage and limited budget evaluation the budget should be evaluated and notified to the community. 3) Materials lack of planning, preparation of materials to be ready for tourism. Implementation materials Shortage of personnel to supervise the building and attractions evaluation materials lack of material evaluation. And 4) lack of planning methodology and the community is involved implementation the lack of integrated work in all sectors evaluation lack of evaluation of activities and information technology.

Religious tourism management style by the participation of the community in the Northeast, it was found that the format 1 Personnel should have a plan to prepare the guiding personnel should be planned together with the community. Implementation should be prepared to develop a professional guide. It should be tasked to match the knowledge and ability. Evaluation should be continuously evaluated in all activities. Format 2 the budget should be budgeted with the community and government agencies. Implementations make the most of your budget. Assessments should be evaluated and reported to the community. Format 3 Materials planning to prepare materials to be ready for tourism. Implementation should appoint personnel to oversee the building. Evaluation should include evaluation of materials and equipment tourist attractions to be ready to use. And Format 4 The method should be planned in a variety of ways and the community is involved. Implementation there should be integrated work in all sectors; Evaluation should evaluate the activities continuous and information technology

In conclude, the cultural tourism management model within the temple by the participation of the Lower East Community. It is developed according to three principles: planning action and evaluation each of these aspects requires four management factors: personnel, budget, materials and procedures. It is the driving force for tourism management. Religious culture within the temple is a success. The temple is home to the school and the community / government. Together, think jointly, plan together, and make decisions together. And share the benefits as an integrated network development partner. As a result, the temple and community strengthened.

Keyword : Religious Tourism, Community Participation

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิลิกา วรรณจันทร์ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง และ พระครูปริยัติสารการ,ดร. กรรมการสอบ ที่ให้คำแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณา และขอขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้

ขอบพระคุณพระมหาเถระ คณะสงฆ์ ไวยาวัจกร กรรมการวัด ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐทั้ง 3 จังหวัด ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ข้อมูลภาคสนาม อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ และขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ถวายเป็นความรู้แก่ผู้วิจัยด้วยดีมาโดยตลอด ตลอดถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมบูชาพระคุณของพระอุปัชฌาย์ บิดามารดา บุรพจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีมาโดยตลอดและขอเป็นอานิสสงส์จงดลบันดาลให้ผู้มีพระคุณทุกท่าน มีความสุขความเจริญตลอดไป

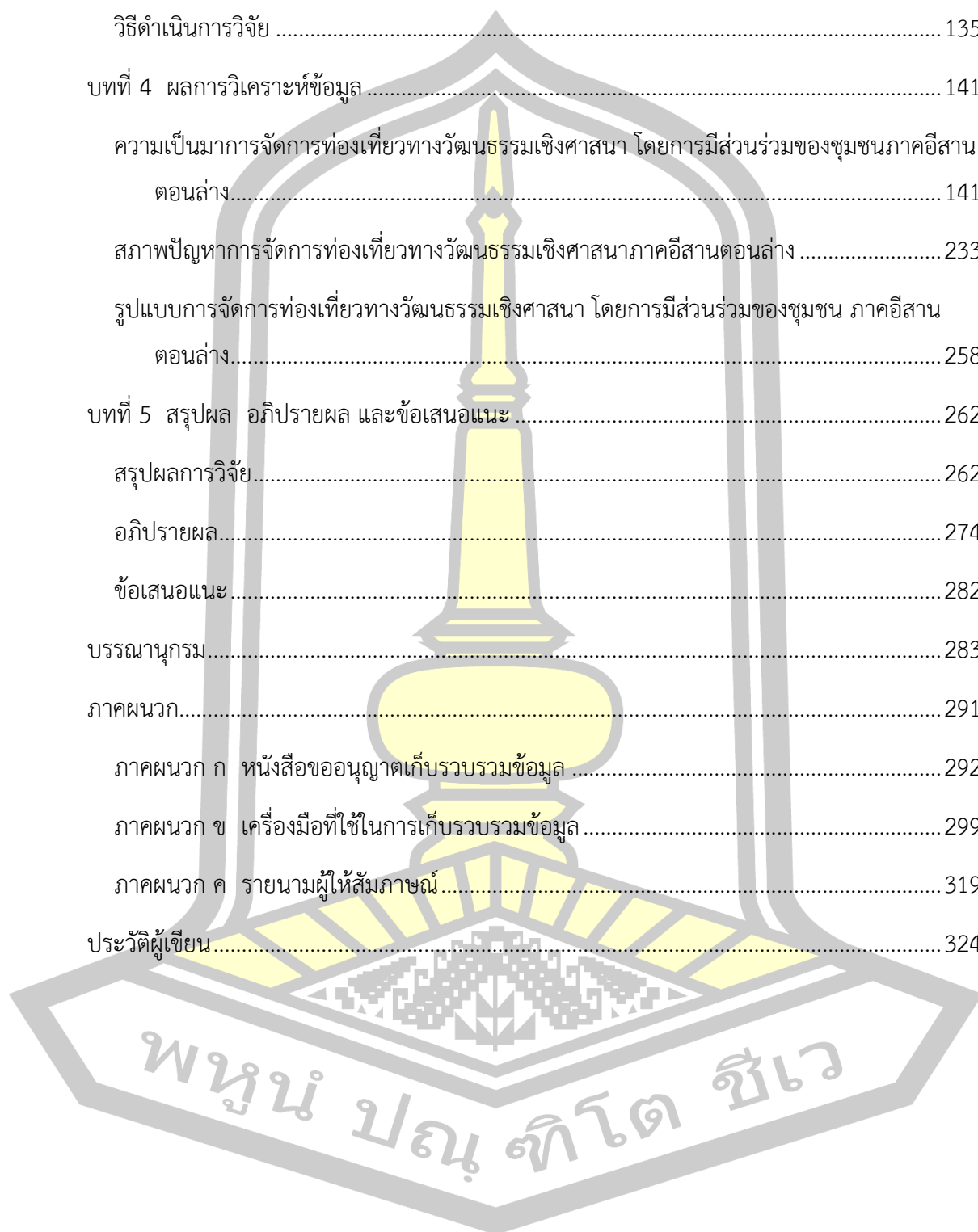
มหามงคล หวังนอก

สารบัญ

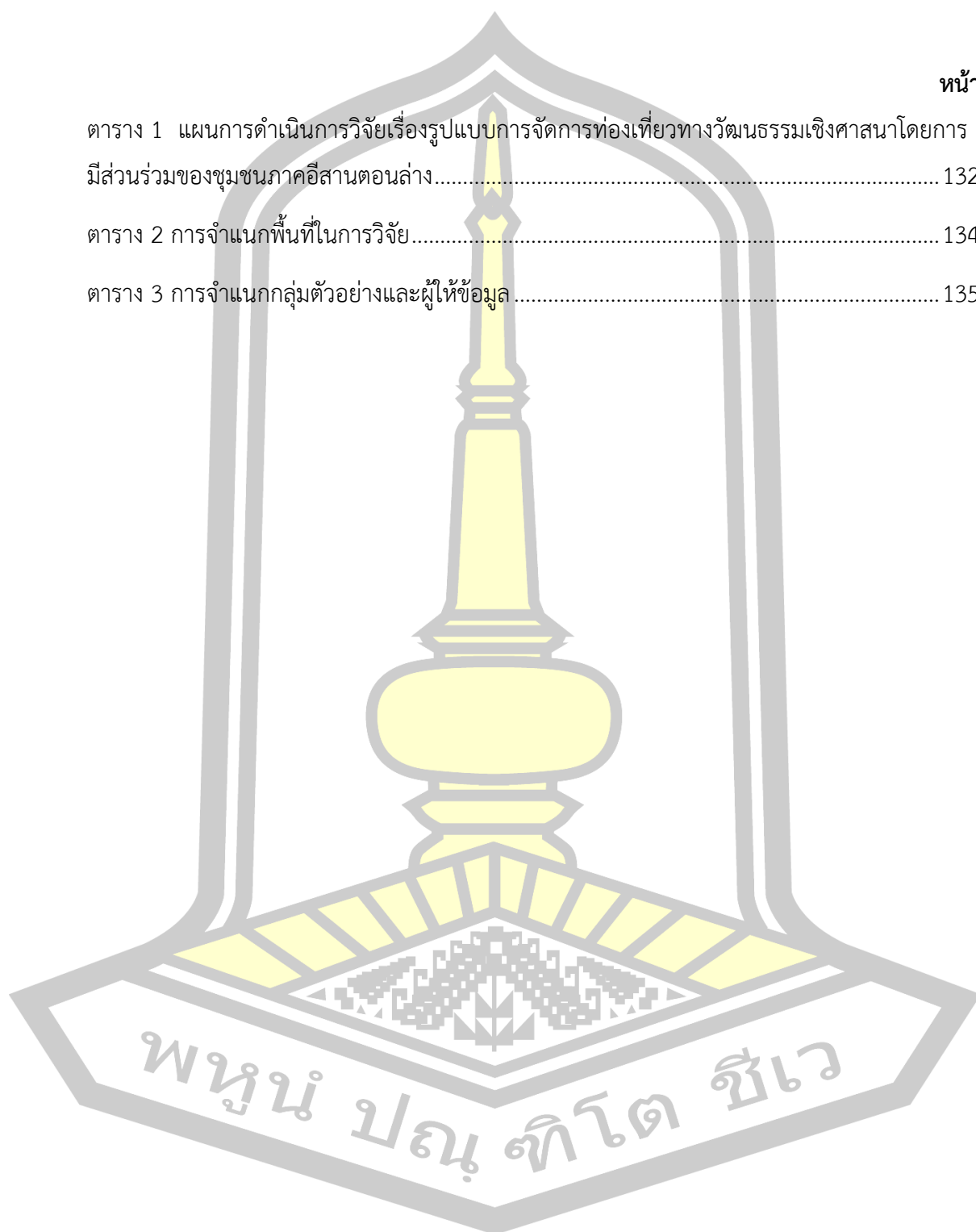
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญภาพประกอบ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	8
คำถามในการวิจัย.....	8
ความสำคัญของการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศึกษาวิจัย.....	11
ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา.....	39
นโยบาย/และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	46
บริบทพื้นที่วิจัย.....	60
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	89
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	113
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	130

ขอบเขตของการวิจัย.....	130
วิธีดำเนินการวิจัย	135
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	141
ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ตอนล่าง.....	141
สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง	233
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคอีสาน ตอนล่าง.....	258
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	262
สรุปผลการวิจัย.....	262
อภิปรายผล.....	274
ข้อเสนอแนะ	282
บรรณานุกรม.....	283
ภาคผนวก.....	291
ภาคผนวก ก หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล	292
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	299
ภาคผนวก ค รายงานผู้ให้สัมภาษณ์.....	319
ประวัติผู้เขียน.....	324

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แผนการดำเนินการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดย มีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง.....	132
ตาราง 2 การจำแนกพื้นที่ในการวิจัย.....	134
ตาราง 3 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล.....	135

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	10
ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว	16
ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบพื้นฐานการบริหารจัดการ	38
ภาพประกอบ 4 ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา.....	61
ภาพประกอบ 5 แผนที่จังหวัดนครราชสีมา.....	64
ภาพประกอบ 6 แผนที่แสดงเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์	72
ภาพประกอบ 7 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดบุรีรัมย์.....	74
ภาพประกอบ 8 แผนที่จังหวัดสุรินทร์.....	83
ภาพประกอบ 9 ประชากรจังหวัดสุรินทร์.....	83
ภาพประกอบ 10 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์	84
ภาพประกอบ 11 ซุ้มประตูทางเข้าวัดบึง(พระอารามหลวง).....	142
ภาพประกอบ 12 พระอุโบสถวัดบึง(พระอารามหลวง).....	144
ภาพประกอบ 13 พระประธานในพระอุโบสถวัดบึง(พระอารามหลวง)	145
ภาพประกอบ 14 เจดีย์วัดบึง(พระอารามหลวง).....	146
ภาพประกอบ 15 พิพิธภัณฑวัดบึง(พระอารามหลวง).....	146
ภาพประกอบ 16 หอสมุดทิพย์ รัตนพานิช	147
ภาพประกอบ 17 ป้ายการสอบบาลีสนามหลวง สนามสอบวัดบึง (พระอารามหลวง).....	149
ภาพประกอบ 18 ป้ายประชาสัมพันธ์เที่ยวงานตรุษจีน ณ วัดบึง	150
ภาพประกอบ 19 กิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ.....	150
ภาพประกอบ 20 การเวียนเทียนบนห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์	152
ภาพประกอบ 21 งานบุพการีวัดบึง ประจำปี 2560	153

ภาพประกอบ 22	ขบวนแห่เทียนพรรษาหน้าอนุสาวรีย์ย่าโม.....	154
ภาพประกอบ 23	โครงการบรรพชาอุปสมบทหมู่ 89 รูป.....	155
ภาพประกอบ 24	การทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน.....	157
ภาพประกอบ 25	หนังสือการสวดมนต์ข้ามปีของวัดบึง.....	158
ภาพประกอบ 26	หลวงพ่อบุญรอด และพญานาคโบราณทางเข้าประตูพระอุโบสถ.....	159
ภาพประกอบ 27	ซุ้มประตูทางเข้าวัดพายัพ(พระอารามหลวง).....	161
ภาพประกอบ 28	พระอุโบสถวัดพายัพ (พระอารามหลวง).....	162
ภาพประกอบ 29	พระประธานในพระอุโบสถวัดพายัพ.....	163
ภาพประกอบ 30	ถ้ำหินงอกหินย้อยวัดพายัพ.....	164
ภาพประกอบ 31	พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช.....	164
ภาพประกอบ 32	วัดมุนีเมืองวัดพายัพ.....	165
ภาพประกอบ 33	พระราชวิมลโมลี(ดำรง ฐิตธมฺโม) อดีตเจ้าอาวาสวัดพายัพ.....	168
ภาพประกอบ 34	การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล แด่พ่อหลวง รัชกาลที่ 9.....	170
ภาพประกอบ 35	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ถวายผ้ากฐินพระราชทาน.....	172
ภาพประกอบ 36	ซุ้มประตูทางเข้าวัดบ้านไร่.....	174
ภาพประกอบ 37	อุโบสถ 2 ชั้น วัดบ้านไร่.....	176
ภาพประกอบ 38	วิหารเทพวิทยาคม.....	177
ภาพประกอบ 39	วิหารเทพวิทยาคม.....	177
ภาพประกอบ 40	วิหารเทพวิทยาคม.....	178
ภาพประกอบ 41	พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อดุณ ปรีสุทโธ.....	179
ภาพประกอบ 42	วัดมุนีเมืองหลวงพ่อดุณ ปรีสุทโธ.....	180
ภาพประกอบ 43	หลวงพ่อดุณ ท่านตักบาตรด้วยปัจจัยเงินสด.....	181
ภาพประกอบ 44	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จเยือนวัดบ้านไร่.....	182
ภาพประกอบ 45	หลวงพ่อดุณ ทำพิธีฝังตะกรุดทองคำ.....	184

ภาพประกอบ 46	พิธีพุทธาภิเษกวัตถุมงคล โดยหลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ.....	185
ภาพประกอบ 47	พิธีทำบุญวันกตัญญูบูรพาจารย์พระผู้มีพระคุณ.....	186
ภาพประกอบ 48	วิหารเทพวิทยาคม.....	189
ภาพประกอบ 49	ซุ้มประตูทางเข้าวัดเขากระโดง.....	190
ภาพประกอบ 50	อุโบสถจัตุรมุขสวยงาม.....	191
ภาพประกอบ 51	พระสุภัทรบพิตร.....	192
ภาพประกอบ 52	ปราสาทเขากระโดงและพระพุทธรูปจำลอง.....	193
ภาพประกอบ 53	สะพานพิสูจน์ศรัทธาสาธุชน (บันไดนาคราช).....	194
ภาพประกอบ 54	การอัญเชิญผ้าอังสะพระสุภัทรบพิตร.....	195
ภาพประกอบ 55	ประเพณีกวนข้าวทิพย์.....	196
ภาพประกอบ 56	การตักบาตรเทโวโรหณะ.....	197
ภาพประกอบ 57	ป้ายทางเข้าสำนักปฏิบัติธรรมวัดเขาพระอังคาร.....	198
ภาพประกอบ 58	อุโบสถแบบขอมโบราณวัดเขาพระอังคาร.....	201
ภาพประกอบ 59	มณฑปวัดเขาพระอังคาร.....	201
ภาพประกอบ 60	พระพุทธรูปปางปลงไสยาสน์.....	202
ภาพประกอบ 61	ซุ้มประตูวัดหงษ์.....	205
ภาพประกอบ 62	อุโบสถวัดหงส์.....	206
ภาพประกอบ 63	ภายในอุโบสถวัดหงส์.....	207
ภาพประกอบ 64	พระประธานในอุโบสถวัดหงษ์.....	207
ภาพประกอบ 65	พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์.....	208
ภาพประกอบ 66	อุโบสถหลังใหม่และหลวงพ่อเงิน พระประธาน.....	210
ภาพประกอบ 67	ซุ้มประตูวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง).....	212
ภาพประกอบ 68	พระอุโบสถวัดศาลาลอย.....	213
ภาพประกอบ 69	พระพุทธรูปปางไสยาสน์.....	213

ภาพประกอบ 70	มณฑปวัดศาลาลอย	214
ภาพประกอบ 71	พิธีเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ.....	215
ภาพประกอบ 72	จังหวัดสุรินทร์จัดงานสวดมนต์ข้ามปี	217
ภาพประกอบ 73	วัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์.....	218
ภาพประกอบ 74	พระอุโบสถวัดบูรพาราม	219
ภาพประกอบ 75	พระประธานศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถ	219
ภาพประกอบ 76	มณฑปจัตุรมุขสวยงาม	220
ภาพประกอบ 77	พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในมณฑป.....	220
ภาพประกอบ 78	วัดถุมงคลวัดบูรพาราม.....	221
ภาพประกอบ 79	การตักบาตรบิณฑบาตหลังช้าง	222
ภาพประกอบ 80	หลวงพ่อชีวี พระประธานในพระอุโบสถวัดบูรพาราม	223
ภาพประกอบ 81	หลวงปู่ดูลย์ อดุลโ.....	224
ภาพประกอบ 82	พิพิธภัณฑ์กัมมัญฐาน-อัฐิธาตุ หลวงปู่ดูล อดุลโ.....	226
ภาพประกอบ 83	ป้ายวัดหนองบัว.....	227
ภาพประกอบ 84	อุโบสถวัดหนองบัวที่สวยงาม	228
ภาพประกอบ 85	อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต.....	229
ภาพประกอบ 86	อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต.....	229
ภาพประกอบ 87	มณฑปวัดหนองบัว	230
ภาพประกอบ 88	ขบวนแห่เทียนพรรษาวัดหนองบัว	231
ภาพประกอบ 89	พระครูญาณวิริยาคม (หลวงปู่เวียง).....	232

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในอดีตการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศรวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาลโดย ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย สถานการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทยมีกระแสความนิยมเดินทางท่องเที่ยว เพิ่มมากขึ้น เป็นลำดับนับตั้งแต่มีการ รณรงคภายใต้โครงการไทยเที่ยวไทย ใน ปี พ.ศ. 2544 โครงการ เที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือน ปี พ.ศ. 2545 และโครงการ Unseen Thailand ปี พ.ศ. 2546-2547 ซึ่งส่งผลให้คนไทยหันมาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจาก ในปี พ.ศ. 2547 เศรษฐกิจภายในประเทศที่ฟื้นตัวและมีการส่งเสริมการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภายใต้โครงการ Unseen Thailand จนถึงปัจจุบันก็ยังมีผลการรณรงคอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้และกรุงเทพมหานครเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ลดความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย (พระมหาธีรธรรมสาร สิริมงคล (มาตรา), 2556)

การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมรดกวัฒนธรรมควรเป็นเรื่องที่มีหลักประสมประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจ การจัดการรักษาสถานที่ซึ่งเป็นมรดกการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอุตสาหกรรมด้านขนส่งโบราณคดีพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มองเห็นสัมผัสได้ และผลผลิตต่างๆ ทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในวัดแม่กระหังในพระอารามหลวงยังมีข้อจำกัดอยู่มากพอสมควร ทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยว ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือทัวร์ไหว้พระทำบุญ ณ วัดสำคัญต่างๆนับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในกลุ่มความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งทำบุญ บริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต และสร้างจิตใจที่ผ่องใสมาสู่ผู้ปฏิบัติตนเองโดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการ

องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูล ด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับ ชุมชนและการ ตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้วัดจะจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งแล้ว วัดยังเป็น สถานที่ทำบุญในโอกาสต่างๆ ทั้งงานทำบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและงานมงคลและงาน อวมงคลของชาว บ้านหรืออาจเรียกได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทย เนื่องจากวัดเป็ นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทย มาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดย เฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะ วิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็ นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงาน ศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความ เปนชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสน สถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วย ศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความ เจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา แมปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบาง เรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือ เรื่องของการพัฒนา ชุมชน การพัฒนาอาชีพ หรือการเป็นหน่วยสังคมสงเคราะห์ และความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ ซึ่งยังคงมีอยู่มากมายแต่อย่างไรก็ตาม วัดจึงมี บทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2545)

ประเทศไทยมีความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว มีทรัพยากรพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว หลากหลายกระจายอยู่ในทุกจังหวัดและมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวหลาย แห่งมีความสวยงามติดระดับโลก มีเอกลักษณ์ต่างจากภูมิภาคอื่น สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการ ท่องเที่ยวและยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนาอีกจำนวนมาก เมื่อพิจารณาศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวประเทศไทยจะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยจำนวน มาก แต่ยังเป็นรองจากจีน ญี่ปุ่น และฮ่องกง ความได้เปรียบด้านทรัพยากรท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว ที่หลากหลายจึงเป็นจุดแข็งที่สำคัญและแสดงถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของประเทศ (สำนัก พัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558)

กระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายที่จะผลักดันให้กระทรวงวัฒนธรรมเป็นกระทรวงสังคมกึ่ง เศรษฐกิจโดยการนำทุนมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศและความเป็นไทย (Thainess) มาใช้ เพื่อสร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้เกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้หลักคิด

“ทศวรรษใหม่วัฒนธรรมนำไทย” เน้นการ “สืบสานสร้างสรรค์บูรณาการ” ให้สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ประเทศและนโยบายของรัฐบาลซึ่งจะพลิกโฉมสร้างแบรนด์ประเทศ “แบรนด์ไทยแลนด์” ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและบริการให้ประเทศไทยมีรายได้ จากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติสามารถให้ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยว ชาวต่างชาติไม่ต่ำกว่า 1.2 ล้านล้านบาทและนักท่องเที่ยวชาวไทยไม่ต่ำกว่า 5 แสนล้านบาท โดยที่ โดยกระทรวงวัฒนธรรมถือเป็นหน่วยงานต้นน้ำที่มีความสำคัญจึงได้เดินทางไปปรับบทบาทในมิติต่างๆ โดยเฉพาะมิติทางสังคมเพื่อสืบสานศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้ดำรงอยู่คู่ชาติไทย โดยมีรูปแบบการส่งเสริมที่มีเป้าหมายชัดเจน (Focus & Prioritized) และส่งเสริมให้เครือข่ายในทุก พื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์กับประเทศชาติ บ่มเพาะปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ กระตุ้นให้คน ในชุมชนรักผูกพันในบ้านเกิดและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีศรัทธาและยึดมั่นในศาสนา เพื่อให้เป็นแหล่งสร้างรายได้สู่ภูมิภาคทุกชุมชนให้สามารถเข้าไปมีส่วนในการเพิ่มรายได้เข้าสู่ประเทศ และสร้างเสริมสังคมคุณธรรมที่มีความสงบสุขโดยมีวัดที่เป็นทุนทางสังคมที่มีศักยภาพเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมทางศาสนาที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาจิตใจของคนทุกวัยทั้งชาวต่างชาติ และชาว ไทย ดังนั้นการสร้างเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นการใช้ทรัพยากรที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมให้ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน และยังสามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งบทบาทสำคัญของวัดในอดีตให้คง อยู่ตลอดไปโดยยึดความต้องการของประชาชนในพื้นที่เป็นสำคัญ (กรมการศาสนา กระทรวง วัฒนธรรม, 2557)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไป ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษา ความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อ การรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว อันเป็น การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน เนื่องจาก ประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องมาแต่ บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น จึงเป็นสิ่ง ที่คนไทยควรเห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามรักษาไว้ด้วยความรู้ ความฉลาดรอบคอบ มิให้สูญหายหรือ เสื่อมโทรมไป (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจาก วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคมมีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้เช่น ศิลปะขนบธรรมเนียมประเพณี

รูปแบบการดำรงชีวิตการแต่งกายเครื่องมือเครื่องใช้อาหารการกินงานเทศกาลประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อไปได้และเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบันและสามารถเจริญงอกงามต่อไปประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยวแต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่และส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด (สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557)

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (วัฒนธรรม) หรือการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) กลายเป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยมเป็นอย่างมากจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศในขณะนี้โดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับวัดแหล่งโบราณสถานและสถานที่ปฏิบัติธรรมเนื่องจากวัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบเนื่องมาเป็นเวลาช้านานแล้วซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมทำบุญบริจาคทานปฏิบัติบูชาจะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและครอบครัวของผู้ที่ได้ไปสักการะขอพรและยังสามารถสร้างเสริมกำลังใจให้เกิดขึ้นทำให้จิตใจผ่องใสโดยจะเห็นได้ว่า "วัด" (Temple) เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและยังสะท้อนไปถึงร่องรอยวิถีชีวิตในอดีตที่มีลักษณะกลมกลืน (Harmony) ระหว่างชุมชนวัดและสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะการผสมกลมกลืนการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความศรัทธาในพระพุทธศาสนาความเชื่อของท้องถิ่นและยังเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การศึกษา ศิลปกรรมสถาปัตยกรรมรวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนล้วนมีคุณค่าต่อจิตใจและมีความศักดิ์สิทธิ์และงดงามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวไทยวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทที่มนุษย์สร้างขึ้นแต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่นเนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและสังคมรวมถึงความผูกพันทางจิตใจต่อชนรุ่นหลังประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมากกระจายอยู่ตามภาคต่างๆทั่วประเทศและมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเฉพาะในแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นจุดดึงดูดที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์สำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มุ่งหวังที่จะได้รับความเพลิดเพลินและได้บุญกุศลไปพร้อมกัน (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกรมการศาสนา, 2557)

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพื้นฐานความเชื่อมาจากลัทธิศาสนาที่ตนนับถือเป็นสำคัญเริ่มแรกเมื่อยังไม่มีศาสนาก็นับถือผีต่อมาเมื่อมีศาสนาพราหมณ์ศาสนาพุทธเข้ามาถึงภระนั้นก็ยังไม่ได้ละทิ้ง

ความเชื่อต่อผีที่ตนเคยนับถือลักษณะความเชื่อของศาสนาที่แพร่หลายในสังคมไทยและมีอิทธิพลต่อ ศิลปวัฒนธรรมไทยในวงกว้างจึงเป็นรูปแบบของศาสนาความเชื่อที่มีทั้งผีพราหมณ์และพุทธ ปะปนกันอยู่ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาตั้งแต่อดีตถึงจนปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากการนับถือ “ผี พราหมณ์ พุทธ” กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องผีที่ไม่เคยจางหายไปจากสังคมไทย การรับเอาคติ จารีต และพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์เข้ามาปฏิบัติ ผนวกเข้ากับการนับถือพระพุทธศาสนา ส่งผล ให้ชาวไทยและต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทยมากยิ่งขึ้นจาก ความเชื่อของคนไทยแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณ โดยผีที่เป็นผู้พิทักษ์ รักษาหรือเทวดาอารักษ์เช่นผีแถน ผีเจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง และผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษมนุษย์ เชื่อว่าเมื่อญาติพี่น้องตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่างๆ บางก็ไปเกิดใหม่บ้างก็ยังวนเวียน อยู่ในโลกมนุษย์ผีเหล่านี้คือผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ตายายหรือบางทีก็เรียกผีเรือน โดยมาท่องเที่ยวที่ วัดเป็นการทำบุญกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว หรือปรดและเจ้ากรรมนายเวร ทั้งหลาย ความเชื่อเรื่องพราหมณ์ เมื่อมาท่องเที่ยวที่วัด หลายคนมีความเชื่อในเรื่องการเสี่ยงทาย การทำนาย ดูดวง การสะเดาะเคราะห์ การแก้ราหู การไหว้ขอพรต่อเทพเจ้าต่างๆ ที่ตนนับถือ เช่น พระพรหม พระศิวะ และพระนารายณ์ เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบของพุทธศาสนาที่ยึดถือปฏิบัติกันใน สังคมไทยส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของความเชื่อเกี่ยวกับผีและไสยศาสตร์ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีอยู่แต่ ดั้งเดิมตลอดจนพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ผสมผสานอยู่ไม่น้อยอย่างเช่นการนับถือใน อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระเครื่องการบนบานศาลกล่าวต่อพระพุทธรูปสำคัญอย่างหลวงพ่อพระ แก้วมรกต หลวงพ่อโสธรตลอดจนการที่พระสงฆ์บางรูปทำพิธีรดน้ำมนต์ (พราหมณ์) พ่นน้ำหมากเพื่อ รักษาโรคภัยไข้เจ็บหรือปัดเสนียดรังควันการเอ่ยชื่อพระพุทธรูปองค์สำคัญโดยใช้คำนำหน้าว่า “หลวงพ่” นั้นสะท้อนให้เห็นถึงการตั้งเอาพระพุทธรูปให้มาสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์เพื่อความอบอุ่น ใจมั่นคงทางใจยิ่งขึ้นการจัดของเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษจึงเหมือนผสมผสานเอาความเชื่อทางไสยศาสตร์เข้ามา เกี่ยวข้องด้วยเพราะฉะนั้นที่มาจากอำนาจของผีพราหมณ์พุทธ รวมอยู่เป็นศาสนสถานซึ่งมีมากทั่วโลก ตั้งแต่ศิลปกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรมจิตรกรรม รวมถึงวรรณกรรมดนตรีนาฏศิลป์

การท่องเที่ยวในประเทศไทยแน่นอนว่า เรื่องศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย ทั้งประเทศมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ และอิสลาม ล้วนอยู่ในประเทศไทย ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะเชื่อว่าทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้ประชาชนเป็นคนดีด้วยกันทั้งสิ้น และ หากพูดถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและจิตใจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมฯ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก หากพูดถึงการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงศาสนา คงเน้นไปที่การท่องเที่ยวเพื่อความสบายใจ เพราะมีความหลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้เลือก ได้ ร่วมกันจัดทำคู่มือเส้นทางการท่องเที่ยวรวมถึงให้ข้อมูลสถานที่และออกเส้นทางท่องเที่ยว เช่น 108 เส้นทางออมบุญเที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม เที่ยวไทยถิ่นธรรมะ เรียนรู้แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

รวมถึงมีการจัดทำคู่มือแนะนำสถานที่ปฏิบัติธรรมทั่วประเทศ โดยที่ผ่านมาในแต่ละหน่วยงานภาครัฐต่างๆ จะไม่ได้ทำงานร่วมกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนามากนัก แต่ปัจจุบันเริ่มเห็นภาพชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมส่งท้ายปีเก่า 2559 มีการสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ. เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พ.ศ. 2559 -2560 กิจกรรมการท่องเที่ยวทั่วประเทศไม่คึกคัก และมีการงดกิจกรรมรื่นเริงไปเนื่องจากเป็นช่วงเวลาถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวเชิงศาสนาก็ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น มีการทำบุญตักบาตรทั่วประเทศ ปฏิบัติธรรม และอุปสมบท เพื่อน้อมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน ดังนั้น ประเทศไทยเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาหยั่งรากลึกมาเนิ่นนาน ถือเป็นประเทศที่มีศักยภาพในการผลักดันให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและจิตใจได้เป็นอย่างดี และหวังว่าหลังจากนี้จะได้เห็นการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้วยความร่วมมือจากภาครัฐอย่างจริงจัง พร้อมกับไม่ให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนากระทบกับผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และจัดทำมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและจิตใจ อีกทั้งกับบริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ให้มีคุณภาพและรอบรู้ในข้อมูลด้านธรรมะกับการท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง เชื่อว่าในอนาคตจะช่วยสร้างรายได้เข้าประเทศ วัด และชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวและช่วยสร้างปัญหาทางจิตใจให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติได้อย่างมากมาย (ทีมเศรษฐกิจ, 2559)

การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมรดกวัฒนธรรมควรเป็นเรื่องที่มีหลักประสมประสานกันหลายรูปแบบรวมทั้งการบริหารทางธุรกิจการจัดการรักษาศาสนสถานที่ยังเป็นมรดกการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอุตสาหกรรมด้านขนส่งโบราณคดีพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มองเห็นสัมผัสได้และผลผลิตต่างๆทางวัฒนธรรมการจัดการท่องเที่ยวในวัดแม้กระทั่งในพระอารามหลวงยังมีข้อจำกัดอยู่มากพอสมควรทั้งด้านกายภาพด้านนโยบายด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือทัวร์ไหว้พระทำบุญในวัดสำคัญต่างๆ นับเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในกลุ่มความสนใจพิเศษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในประเทศไทยทั้งนี้เพราะตามคติความเชื่อที่ถือว่าการได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมทำบุญบริจาคทานจะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิตและสร้างจิตใจที่ผ่องใสมาสู่ผู้ปฏิบัติตนเองโดยจะเห็นได้ว่า "วัด" เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์การศึกษา ศิลปกรรมสถาปัตยกรรมรวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วยนอกจากวัดจะจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งแล้ววัดยังเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่างๆ ทั้งงานทำบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและงานมงคลและงานอวมงคลของชาวบ้านหรืออาจเรียกได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระมหาธัชชธ สิริมงคลโล (มาตรา), 2556)

วัดบนเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาเป็นเส้นทางบุญที่สำคัญเปรียบเสมือนกับสะพานที่เชื่อมโยงเส้นทางสายศาสนาไปสู่ประชาชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ไปเยี่ยม

ชมเข้าใจและซึมซับงานด้านศาสนาโดยผ่านการปฏิบัติบูชารวมทั้งยังเป็นเส้นทางสร้างสรรค์อารยธรรมที่ดึงามวิถีชีวิตไทยที่สามารถยกระดับให้เป็นสังคมคุณภาพโดยเฉพาะหากวัดต่างๆเปิดโอกาสให้องค์กรต่างๆในชุมชนโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาผ่านเวทีประชาคมในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกความรับผิดชอบและความภาคภูมิใจในศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ดึงามของไทยในอดีตซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีศาสนาเป็นรากฐานสำคัญให้คนในชุมชนร่วมดำเนินการด้วยความสมัครใจตั้งแต่การคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆเพื่อสร้างกระแสสังคมการร่วมตัดสินใจร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบโครงการรวมทั้งร่วมสนับสนุนให้การดำเนินงานตลอดจนร่วมติดตามประเมินผลโครงการให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดต่อวัดและชุมชนโดยเน้นให้ประชาชนในชุมชนเกิดความผูกพันทางด้านจิตใจมีบรรยากาศในการทำงานร่วมกันอย่างราบรื่นมีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความเต็มใจและพร้อมที่จะดำเนินการโครงการอย่างต่อเนื่องตลอดไปซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวต้องอาศัยการรวมกลุ่มชุมชนที่เข้มแข็งทำให้คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความรู้สึกความเป็นเจ้าของเกิดความรับผิดชอบร่วมกันและเกิดผลประโยชน์ของกลุ่มในชุมชนร่วมกันเนื่องจากความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเป้าหมายที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557)

จากสภาพปัญหาปัจจุบันเบื้องต้นด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ทั้งสามจังหวัดและวัดโดยทั่วไปใน 5 ประเด็นหลักคือ ปัญหาด้านอุปทานทางการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของการท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากรกรการท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งห้าประเด็นยังประสบปัญหาในด้านการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจนยังไม่มีรูปแบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่าที่ควร และที่สำคัญยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในเรื่องการวางแผน การปฏิบัติ การตัดสินใจ และการประเมินผล นอกจากนี้พระสงฆ์ภายในวัดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในวัดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากการศึกษาวิจัยของพระครูวิมลศิลปกิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ) ฤทธิ์ชัย แกมนาถ และนเรศร์ บุญเลิศ (2555) พบว่าปัญหาอุปสรรคของวัดด้านการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัดอนุรักษ์พุทธศิลป์วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่เกิดจากความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ไม่มีแนวคิดที่จะไปศึกษาเรียนรู้ในวัดเนื่องมาจากสาเหตุระยะทางการเดินทางไกลค่าใช้จ่ายมากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินระหว่างเดินทางก็เป็นอีกหนึ่งของปัญหาอุปสรรคและงบประมาณในการดำเนินการเป็นอันดับแรกอันดับรองลงมาได้แก่หน่วยงานองค์กรที่วัดนั้นอยู่ในพื้นที่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะร่วมพัฒนาวัดบุคลากรภายในวัดส่วนใหญ่ขาดความรู้ประสบการณ์การจัดวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของนักท่องเที่ยวชุมชนไม่ได้เข้าไปร่วมกับการ

แสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการเพราะเห็นว่าผู้ที่บริหารวัดหรือชุมชนนั้นมีภูมิความรู้อยู่แล้วไม่กล้าไปแสดงความคิดเห็น จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาสภาพปัจจุบันปัญหา และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน เพื่อจะได้เป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวภายในวัดได้บุญกุศลมีความสุข และเกิดความประทับใจกลับไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาค

อีสาน

คำถามในการวิจัย

1. ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน เป็นอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน เป็นอย่างไร
3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

มีรูปแบบการจัดการเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยว เชิงศาสนาภาคอีสาน ซึ่งจะทำให้หน่วยงานต่างๆ เช่น วัด ชุมชน และกรมการศาสนา สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้เข้าใจสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน ทราบปัญหาและ แนวทางแก้ไขปัญหาซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานต่างๆ เช่นวัด โรงเรียน ชุมชน กรมการศาสนาสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สามารถนำไปเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานได้
3. ผลการวิจัยคาดว่าจะทำให้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ วัด โรงเรียน ชุมชน สำนักงาน

พระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงาน การท่องเที่ยวจังหวัด สามารถ นำความรู้ไปเป็นข้อเสนอในการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนภาคอีสานได้อย่างเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการจัดการ หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง แนวทางการปฏิบัติที่ดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยว เชิงศาสนาเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพต่อไป

การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง วิธีการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ประกอบด้วย การวางแผนด้านการเงิน บุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์และวิธีการจัดการ

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง กับวัดพุทธ ได้แก่ การ ท่องเที่ยวสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยววันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การ ท่องเที่ยวงานประเพณี เกี่ยวกับข้องกับศาสนา และกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด

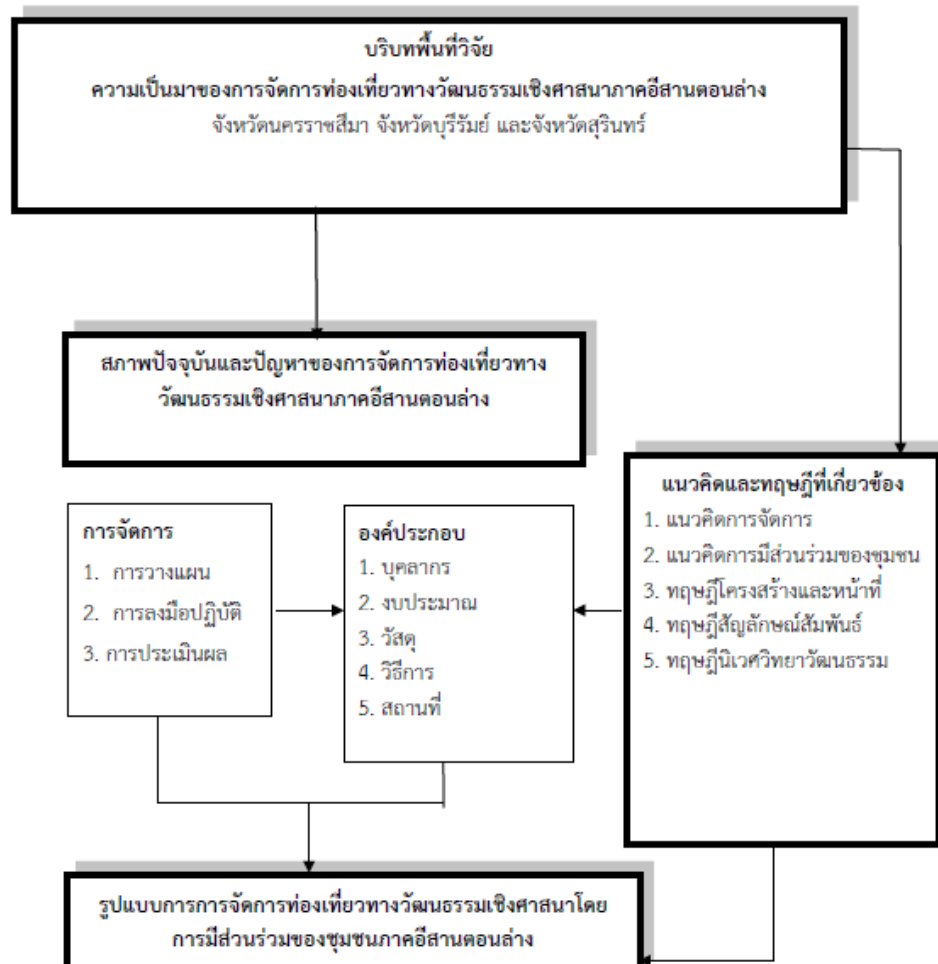
วัด หมายถึง พุทธสถานหรือสถานที่ทางศาสนาพุทธใน 3 จังหวัด 9 วัด ได้แก่ จังหวัดนคร ราชสีมา ประกอบด้วย วัดบึง วัดพายัพ วัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย วัดพระพุทธบาท เขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ และจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย วัดศาลาลอย วัดบูรพา ราม วัดหนองบัว โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช เพื่อปฏิบัติพระธรรม วินัย และประกอบศาสนกิจของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนเป็นที่บำเพ็ญกุศลต่างๆ นอกจากนี้วัดยังเป็น ศูนย์กลางการบริการทางการศึกษาและทางสังคม รวมทั้งเป็นแหล่งส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและ ประเพณีวัดทั้งหลายมีฐานทางกฎหมาย คือเป็นนิติบุคคลเท่าเทียมกัน แต่ในทางพระวินัยมีฐานะ แตกต่างกันดั่งนั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่ได้จำแนกวัดออกเป็น 2 ชนิด คือสำนัก สงฆ์และวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในที่นี้รวมเป็นวัดทั้งสิ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมี ส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยร่วมกันวางแผน การปฏิบัติ การประเมินผล และการ รับประโยชน์ร่วมกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคอีสานครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยศึกษาวิจัยในบริบทพื้นที่ จังหวัดนครราชสีมาจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการ

ท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน เมื่อได้ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม แล้วจะนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานต่อไป ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว และแนวคิดการจัดการ ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ และทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม มาร่วมในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยซึ่งการดำเนินการวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Formwork) ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ความรู้ นโยบายและกฎหมาย แนวคิดทฤษฎี
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แยกประเด็นการศึกษาออกเป็น 6 กลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศึกษาวิจัย
2. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา
3. นโยบาย/และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
4. บริบทพื้นที่วิจัย
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องศึกษาวิจัย

1. รูปแบบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ การท่องเที่ยวภายในประเทศ และ
การท่องเที่ยวระหว่างประเทศดังนี้ (กุลวรา สุวรรณพิมล, 2548)

1.1 การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) เป็นการท่องเที่ยว
ระหว่างภายในเขตแดนของประเทศของตน ส่วนใหญ่นิยมใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการท่องเที่ยว
ทั้งนี้เพราะสะดวกในการแวะชมตามรายทางที่ขับผ่าน การท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นที่แพร่หลาย
เพราะเศรษฐกิจโลกเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงมีกำลังที่จะสูญเสีย
ค่าใช้จ่ายและมีค่านิยมของสังคมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปโดยถือว่าการท่องเที่ยว คือ
รางวัลชีวิต

1.2 การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) เป็นการเดินทาง
ท่องเที่ยวจากประเทศที่อาศัยอยู่ไปยังประเทศอื่น ส่วนใหญ่ถ้าเป็นประเทศแถบยุโรป นักท่องเที่ยว
มักจะเดินทางไปทางรถยนต์หรือรถไฟ แต่หากประเทศใดไม่อยู่ติดเขตแดนก็มักจะนิยมเดินทางโดย
ทางอากาศหรือทางน้ำ ผู้ที่ใช้บริการท่องเที่ยวระหว่างประเทศส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีรายได้
ระดับกลาง ซึ่งมีตำแหน่งระดับวิชาชีพขั้นสูงหรือผู้บริหารและหัวหน้างานในระดับช่างฝีมือ มีรายได้

เพียงพอที่จะแบ่งส่วนเป็นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.3 Outbound Tour หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวเดินทางออกจากประเทศของตนไปท่องเที่ยวประเทศอื่นๆ ที่ตนสนใจ อาทิ คนไทยเดินทางออกไปท่องเที่ยวประเทศต่างๆ

1.4 Inbound Tour หมายถึง การที่นักท่องเที่ยวจากประเทศอื่นๆ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศหนึ่ง อาทิ นักท่องเที่ยวประเทศต่างๆ เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย

โดยสรุป รูปแบบการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวภายในประเทศ เป็นการท่องเที่ยวในประเทศของตนเองตามภูมิภาคต่างๆ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เป็นการออกเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศทั่วโลกตามวัตถุประสงค์ของแต่ละบุคคล

2. องค์ความรู้การท่องเที่ยว

2.1 ความหมายการท่องเที่ยว

นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนี้

การท่องเที่ยว (Tourism) สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization: IUOTO) ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การท่องเที่ยวว่า เป็นการเดินทางเพื่อความบันเทิงรื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการเข้าร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลักเป็นฐานหรือไปพำนักอยู่อย่างถาวร (จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์ ,2554 : 8)

(กุลวรา สุวรรณพิมล, 2548) ได้ให้ความหมายของคำว่า การท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) ความหมายกว้างขวางมาก แต่สามารถกำหนดได้โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ 3 ประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลโดยเฉพาะขององค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) คือ 1. ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2. ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3. ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามแต่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ในกรณีนั้น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป. ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อพักผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งโดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่ และองค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วย

การเดินทางและเที่ยวเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ.ศ. 2506 ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการเดินทาง 2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และ 3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549 ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางออกจากสถานที่ที่อยู่เป็นประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวเป็นการชั่วคราว เพื่อพักผ่อนคลายเครียดจากการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดความกระปรี้กระเปร่าขึ้น มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพราะได้ประสบกับสิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่ ได้พบปะผู้คนกลุ่มใหม่ ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกเพลิดเพลินและได้รับความรู้ใหม่ๆ ในขณะที่เดินทางท่องเที่ยว นั้นคือชมทรัพย์มหาศาลของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดสติปัญญาและความเฉลียวฉลาด ดังที่ Bacon ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Of Travel ว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาสำหรับผู้อยู่ในวัยเยาว์ และเป็นประสบการณ์ของชีวิตสำหรับผู้เจริญวัยแล้ว”

นิชา ชัชกุล, 2550 ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึงเป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการเป็นอย่างน้อย คือ การเดินทาง การพักค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางจากออกจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งเป็นการชั่วคราว เพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานต่างๆ ไปเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหากำไรให้ชีวิต

2.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวอยู่ 2 ปัจจัย ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549 : 3)

2.2.1 ปัจจัยทางธรรมชาติ หมายถึงองค์ประกอบที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาให้มีความดึงดูดในการท่องเที่ยว ประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศ เช่น ภูเขา เนินเขา เกาะแก่ง ทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง อ่างเก็บน้ำ ชายหาด แหลม หนอง บึง หน้าผา ถ้ำ น้ำพุร้อน น้ำตก ถ้ำน้ำ เป็นต้น และภูมิอากาศ ได้แก่ อุณหภูมิ ความกดดัน ลม ความชื้น เป็นต้น

2.2.2 ปัจจัยทางวัฒนธรรม หมายถึงสรรพสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์สร้างขึ้นและสามารถดึงดูดใจในการท่องเที่ยว เช่น การประกอบอาชีพ ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี มรดกทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สนามกีฬา โรงมหรสพ ศูนย์การค้า เป็นต้น

โดยสรุป ปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวอยู่ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยทางธรรมชาติ คือ สิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา อาทิ แม่น้ำ ภูเขา น้ำตก ทะเล ป่าไม้ เป็นต้น ปัจจัยทางวัฒนธรรม คือ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น วัด ประเพณี พระราชวัง อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2.3 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

นิชา ชัชกุล, 2550 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการมาท่องเที่ยว ดังนี้

- 2.3.1 มาท่องเที่ยว พักผ่อน มาเยี่ยมญาติหรือมาเพื่อการพักผ่อน
- 2.3.2 มาร่วมประชุมหรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนศาสนา นักกีฬา ฯลฯ
- 2.3.3 มาเพื่อติดต่อธุรกิจ แต่มิใช่เพื่อมาทำงานหารายได้
- 2.3.4 มากับเรือเดินสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าจะแวะน้อยกว่า 1 คืน

โดยสรุป วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป เช่น เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ไปเยี่ยมเยียนญาติและเพื่อนฝูง ติดต่อการค้าขาย เป็นตัวแทนในการประชุม สัมมนาของหน่วยงานตนเอง เป็นต้น

2.4 เหตุผลของการท่องเที่ยว

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2542 ได้กล่าวถึงเหตุผลของประชาชนที่เดินทางไปท่องเที่ยวตามที่ต่างๆ มีเหตุผลของการเดินทาง ดังนี้

- 2.4.1 การเข้าร่วมประชุม
- 2.4.2 การเยี่ยมเยียนเพื่อน และญาติพี่น้อง
- 2.4.3 การไปติดต่อธุรกิจ
- 2.4.4 การไปรักษาโรค และรับการส่งเสริมสุขภาพ
- 2.4.5 ความต้องการไปในที่มีอากาศอบอุ่นกว่าหรือเย็นกว่า
- 2.4.6 การไปพักผ่อนหย่อนใจ หลีกหนีจากความจำเจและความเครียด
- 2.4.7 การเที่ยวชมสวนสนุก นิทรรศการ เหตุการณ์พิเศษ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
- 2.4.8 การเข้าชมการแข่งขันกีฬา การประกวด
- 2.4.9 การไปศึกษาต่อ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาติอื่น
- 2.4.10 การไปเยี่ยมสถานที่เกิดของตนเอง หรือของบรรพบุรุษ
- 2.4.11 การเข้าร่วมพิธีแต่งงาน งานศพ หรือพิธีทางศาสนา

ปัจจัยผลักดันที่ทำให้ประชาชนเดินทางมากขึ้นและบ่อยขึ้น อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. การเกษียณก่อนกำหนดเวลา
2. การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น
3. ช่วงเวลาการทำงานน้อยลง
4. การมีรายได้เพิ่มมากขึ้น
5. การมีสิทธิ์ได้มีวันหยุดได้รับค่าจ้างเต็ม (Paid holiday)

6. ความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง การคมนาคม และการติดต่อสื่อสาร
7. ครอบครัวยุคใหม่
8. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และพฤติกรรมผู้บริโภค
9. ความพร้อมของอุปทานการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน
10. นโยบายของรัฐ กฎหมายและระเบียบของประเทศที่เอื้อต่อการเดินทาง และให้ความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว

โดยสรุป เหตุผลของการท่องเที่ยวแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป ไปเที่ยวเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจ ไปเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจให้กำไรชีวิต ไปเพื่อการผ่อนคลายจากอารมณ์ตึงเครียดจากการประกอบอาชีพ และไปเพื่อพบปะเครือญาติและเพื่อนๆ เป็นต้น

2.5 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราเข้าประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่ง เมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังต่อไปนี้(บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ม.ป.พ. : 1-2)

2.5.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

2.5.1.1 เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตรา

2.5.1.2 ช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ

2.5.1.3 ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน

2.5.1.4 ก่อให้เกิดการกระจายรายได้

2.5.1.5 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น

2.5.1.6 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต

2.5.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ

2.5.2.1 ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น

2.5.2.2 ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น

2.5.2.3 ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2.5.2.4 ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา

2.5.2.5 ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น

2.5.2.6 ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามา

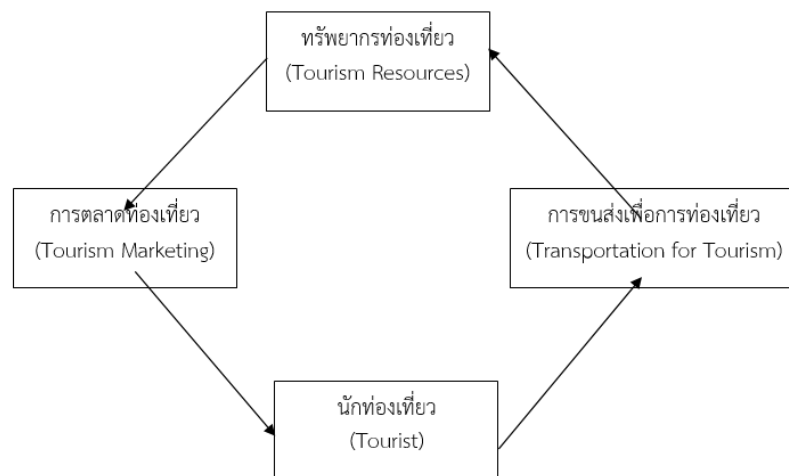
ประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่าย

2.5.2.7 ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

โดยสรุป ความสำคัญของการท่องเที่ยว ดังนี้ 1) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ เช่น ทำให้ประเทศมีรายได้จากการท่องเที่ยว ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น เช่น เป็นมัคคุเทศก์ เป็นพ่อค้าแม่ค้า เป็นต้น และ 2) ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ เช่น ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น คนในชุมชน/ท้องถิ่นมีรายได้ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และนำทุนทางสังคม คือ วัตถุประสงค์มาผลิตเป็นสินค้าสำหรับจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว

2.6 องค์ประกอบการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2556 : 2-3) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญที่มีความสัมพันธ์กันคือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว 2) การตลาดท่องเที่ยว 3) นักท่องเที่ยว และ 4) การขนส่งเพื่อการท่องเที่ยวดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว

จากภาพประกอบ 2 จะเห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ของการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กัน คือ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยว ถือเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ขายให้นักท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งดึงดูดใจให้ทุกประเภทให้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน 2) การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะวิเคราะห์ให้ทราบว่า มีทรัพยากรท่องเที่ยวอะไรบ้างที่จะสามารถขายให้นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มได้ แล้วจึงใช้ส่วนผสมทางการตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing Mix)

จูงใจให้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นเกิดความต้องการอยากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว และซื้อบริการท่องเที่ยว หรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น 3) นักท่องเที่ยว หมายถึง บุคคลที่เดินทางจากที่พักอาศัยประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจและด้วยวัตถุประสงค์ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ และ 4) การขนส่งเพื่อการท่องเที่ยว หมายถึงการให้บริการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวจากที่พักอาศัยประจำไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตามที่ต้องการด้วยอุปกรณ์ขนส่งหรือยานพาหนะอย่างปลอดภัย

โดยสรุป องค์ประกอบทั้ง 4 ประเภทของการท่องเที่ยว ได้แก่ 1) ทรัพยากรท่องเที่ยว คือ สถานที่ที่ธรรมชาติสร้างขึ้น และมนุษย์สร้างขึ้น 2) การตลาดท่องเที่ยว ทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดผู้มาท่องเที่ยว 3) นักท่องเที่ยว คือ ผู้มาท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ 4) การขนส่งเพื่อการท่องเที่ยวคือ ยานพาหนะสำหรับใช้ท่องเที่ยว มีทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ

2.7 สาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

สาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวมีสาเหตุที่สำคัญมาจาก 6 ด้านด้วยกัน ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549)

2.7.1 ด้านจำนวนนักท่องเที่ยว มีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปเกินขีดความสามารถรองรับในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะช่วยฤดูเทศกาลท่องเที่ยว ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมากมายเป็นหมื่นคน

2.7.2 ด้านกายภาพ มีการจัดวางผังที่ไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีการบุกรุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว มีทัศนอุจาดอันเกิดจากสถาปัตยกรรมที่แปลกปลอมสภาพการเข้าถึงและคมนาคมไม่สะดวก สภาพภูมิทัศน์ถูกทำลาย ตลอดจนความทรุดโทรมของอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

2.7.3 ด้านสาธารณูปโภค มีการขยายตัวของสาธารณูปโภคในแหล่งท่องเที่ยวไม่ทันต่อการขยายตัวของความต้องการของชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ในหลายจังหวัดมีจำนวนที่พัก สำหรับนักท่องเที่ยวสูงกว่าความสามารถรองรับของสาธารณูปโภค

2.7.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ขาดระบบการจัดการและการควบคุมสิ่งที่ก่อให้เกิดมลภาวะของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลพิษทางอากาศและเสียง รวมทั้งการพัฒนาที่ขาดความเข้าใจในผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากธรรมชาติเอง

2.7.5 ด้านการบริหารจัดการ ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ขาดแผนงานและงบประมาณในการพัฒนาจัดการและการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว

ทำให้เกิดความแออัดในบางช่วงบางเวลาที่เป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งขาดความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานและประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2.7.6 ด้านธุรกิจเอกชน การขยายตัวของธุรกิจเอกชนที่ให้บริการแก่

นักท่องเที่ยวก่อผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การก่อสร้างร้านค้าหรือร้านอาหารไปคบบังทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยว หรือการขับถ่ายของเสียและปล่อยน้ำเสียลงลำน้ำในแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

โดยสรุป สาเหตุแห่งความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว มาจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น นักท่องเที่ยวไม่ช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ การบริหารจัดการยังไม่เป็นระบบขาดความร่วมมือจากภาคชุมชน และขาดการจัดการและควบคุมด้านสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

3. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

3.1 ความหมายการจัดการท่องเที่ยว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, ม.ป.ป. การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคม และสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้น การจัดการการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหมายถึงการสร้าง ความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทางธุรกิจในการจัดสร้างพัฒนาและปรับปรุงกับการอนุรักษ์ ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวการมีระบบการบริหารจัดการที่ดีประกอบด้วยแผนงาน แผนการเงิน และแผนบุคลากรเพื่อใช้เป็นกลไกในการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งแผนการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวการพัฒนาบุคลากรการรักษาความปลอดภัยหรือการบริหารจัดการนักท่องเที่ยวหรือมาตรการควบคุมทั้งทางตรงหรือทางอ้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวได้ในระยะยาวต่อไป

โดยสรุป การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง วิธีการดำเนินงานในการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยการวางแผนด้านการเงิน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ วิธีการจัดการ และสถานที่

3.2 ความสำคัญการจัดการท่องเที่ยว

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกมาสู่ประเทศชาติเป็นอย่างมากโดยจำแนกได้เป็น 3 ด้านหลักๆ ดังนี้ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มวิชาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, ม.ป.ป.)

3.2.1 ด้านเศรษฐกิจประเทศไทยสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นร้อยละของรายได้ประชาชาติ (GDP) และเนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต้องใช้กำลังคนทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพในภาคบริการจำนวนมากเกิดการกระจายรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างกว้างขวาง

3.2.2 ด้านสังคมการท่องเที่ยวช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นวัฒนธรรมอันดีงามต่อกันอีกทั้งยังช่วยกระตุ้นการนำประเพณีวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นมาเผยแพร่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจหวงแหนในมรดกและศิลปวัฒนธรรมของตนตลอดจนรักษาสิ่งแวดล้อมและช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ตลอดไป

3.2.3 ด้านการเมืองการท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนหย่อนใจซึ่งเมื่อได้มาเยือนและเกิดความประทับใจจะช่วยสร้างไมตรีและความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้โดยง่ายรวมทั้งการท่องเที่ยวยังสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชาวต่างประเทศส่งเสริมให้นานาชาติรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

3.3 มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มวิชาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว, ม.ป.ป. กล่าวว่า มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวหมายถึง ข้อตกลงเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการดำเนินการจัดการอย่างมีกระบวนการ ได้แก่ การวางแผน การจัดการพื้นที่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การจัดการบุคลากรทางการท่องเที่ยว การจัดการด้านรายได้ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวและชุมชน เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

4.1 ความหมายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557 ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรมเช่นปราสาทพระราชนวักวัดโบราณสถานโบราณวัตถุประเพณีวิถีการดำเนินชีวิตศิลปะทุกแขนงและสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัยผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อมุมมองความคิดความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

Melanie : 2003 ; อ้างถึงใน มธุรส ปราปไพรี, 2553 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยกระทรวงวัฒนธรรม คือเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะ

ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมองค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคมโดย สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความ สวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคน ในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจสังคมหรือขนบธรรมเนียมประเพณีการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอยู่ภายใต้พื้นฐานของประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ ผู้คนร่วมสมัยในเวลานั้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อได้รับข้อมูลข่าวสารประสบการณ์จากความพึงพอใจที่ ได้รับจากวัฒนธรรมที่ต้องการเรียนรู้

สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557 กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที แสดงความเป็นวัฒนธรรมเช่นปราสาทพระราชวังวัดโบราณสถานโบราณวัตถุประเพณีวิถีการดำเนิน ชีวิตศิลปะทุกแขนงและสิ่งต่างๆที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัยผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อมุมมองความคิดความศรัทธาความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่าน สิ่งเหล่านี้

โดยสรุป ความหมายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวทางวิถีใน การดำเนินชีวิต ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณี เป็นต้น เป็น มรดกตกทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

4.2 วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อ แสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความ งดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความ แตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านของศิลปะสถาปัตยกรรม โบราณสถาน เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ 4 ประการ คือ 1) เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น 2) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่ เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน 3) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วย และ 4) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุง คุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

4.3 ประเภทการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทดังนี้
สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557

4.3.1 แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้นโดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่าศูนย์วัฒนธรรมคุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้วิสัยทัศน์ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่าตัวอย่างเช่นบ้านกะเหรี่ยงทิโพจิจังหวัดตากบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญา พื้นบ้านมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.3.2 แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและหัตถกรรมพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีและซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรมคุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษาความหลากหลายของวัฒนธรรมคุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจตัวอย่างเช่นประเพณีลอยกระทงประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณีซึ่งหมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆจัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆและได้รับความรู้มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

4.4 องค์ประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นแล้วย้อนกลับมา มองตัวเองอย่างเข้าใจสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้านอิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549)

4.4.1 องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดใจอยู่ 10 ประการ

คือ

4.4.1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

4.4.1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

4.4.1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง

รวมทั้งซากปรักหักพัง

4.4.1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

4.4.1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

4.4.1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ

4.4.1.7 ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบศาสนา

4.4.1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการ

รับประทานอาหาร

4.4.1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

4.4.1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

4.4.2 องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้

สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

4.4.3 องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการ

ทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4.4.4 องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึง

การตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ

โดยสรุป องค์ประกอบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่ ประเภทการดึงดูดใจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านธุรกิจท่องเที่ยว ด้านตลาดท่องเที่ยว

5. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

5.1. ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550 ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่ง

ท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ทั้งยังมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญ ด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาลซึ่งเป็นมรดก และเป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงถึงความเป็นไทยที่แตกต่างจากชาติอื่น และได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ของมิต มาสโนบิสุนุนแนวคิดของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า การปะทะสังสรรค์จะต้องเกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองฝ่ายที่สามารถเข้าสัญลักษณ์เหล่านั้น และที่สำคัญที่สุดคือบุคคลจะนำความหมายทางสังคมมาใช้ตอบสนองสัญลักษณ์นั้นด้วย เช่น พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ เมื่อชาวพุทธเห็นต้องกราบไหว้และธงชาติไทยเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นไทยเราจึงร่วมใจยืนตรงเคารพธงชาติ เพื่อความภาคภูมิใจในเอกราชและความเสียสละของบรรพบุรุษไทยทุกครั้งเมื่อเชิญธงขึ้นสู่ยอดเสา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บุคคลชอบที่จะเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ต่าง ๆ เข้ากับชีวิตประจำวันที่ตนเองเป็นผู้กระทำ หรือเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น ซึ่งอธิบายได้ว่า โบราณวัตถุ โบราณสถานของไทย ถือเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาในสัญลักษณ์ในฐานะเป็นมรดกของชาวไทยทุกคน

สมบัติ กาญจนกิจ, 2554 กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่บุคคลและชุมชนให้ความสนใจ และนิยมเลือกช่วงเวลาว่าง หรือเวลาอิสระมากที่สุดประเภทหนึ่งเพราะเป็นกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตที่มีรูปแบบที่น่าสนใจ หรือเรื่องสิ่งดึงดูดความสนใจที่มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม มีดังนี้

กิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ส่งเสริมทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดการแสดงออกทางวัฒนธรรม และอารยธรรมทางมวลมนุษย์กลุ่มต่างๆ พอจะแบ่งออกได้เป็น งานเทศกาล ศิลปะ ทัศนกรรม ดนตรี ประเพณี และชีวิตพื้นบ้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความสนใจ คือ

1. เทศกาล นักท่องเที่ยวสนใจเทศกาลต่างๆ เพื่อความสนุกสนานตื่นเต้น เล่นเกมส์ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ลอยกระทง แห่บั้งไฟ ปีใหม่ งานฉลองมาร์ติกราส์ ในกรุงนิวออร์ลีอัน เทศกาลออกไต่เบอร์เฟส ในมิวนิค เทศกาลคริสต์มาสของชาวคริสต์ เทศกาลไหว้พระจันทร์ของชาวจีน เป็นต้น

2. ศิลปะ นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมศิลปะ เช่น ภาพวาด รูปปั้น แกะสลัก ภาพเขียน สถาปัตยกรรม หรือแหล่งผลิตทางศิลปทัศนกรรม โดยจัดเป็นเทศกาลเพื่อดึงดูดความสนใจ เช่น ในยุโรป สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย เช่น เทศกาลศิลปะเอติโน เบอโรอะในสกอตแลนด์ เทศกาลดนตรี ในนครเวียนนา สัปดาห์แห่งศิลปะทัศนกรรมศิลปะปาซิฟ เป็นต้น

3. งานหัตถกรรม เช่น งานหัตถกรรมของชาวเขา ชาวเกาะ เป็นการปั้นดินเผาของชาวมอญ งานแกะสลัก เครื่องเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเงิน เครื่องประดับ อัญมณี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยมีชื่อเสียงไปทั่วโลก เพราะมีช่างหัตถกรรมที่มีความละเอียดอ่อนวิจิตรพิสดาร ดังนั้นงานด้านหัตถกรรมจึงเป็นกิจกรรมวัฒนธรรมที่เป็นจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่สำคัญประเภทหนึ่ง

4. ดนตรีและการเต้นรำ เช่น การฟ้อนรำ และรำวงแบบของไทย การเต้นแบบโพลีเนเซียนของฮาวาย การเต้นบัลเลต์โอเปร่า เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวนานาชาติ เป็นต้น

5. ประเพณีและชีวิตพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและในประเทศ มีความสนใจเป็นพิเศษเกี่ยวกับวิถีชีวิตและการแต่งกายของชาวบ้านในท้องถิ่น หรืออาจเรียกว่า ประเพณีและชีวิตพื้นบ้าน ตัวอย่างเช่น กรุงเทพมหานครในอดีตเคยมีคูคลองมากมาย การคมนาคมก็ต้องสัญจรโดยทางน้ำ นักท่องเที่ยวจึงสนใจชีวิตชาวบ้านริมคลอง หรือสนใจวิถีชีวิตการแต่งกายของชาวเขา ชาวเล ชาวเกาะ ในต่างประเทศก็เช่นเดียวกัน

6. ภาษา นักท่องเที่ยวมีความสนใจจุดหมายปลายทางว่า ประเทศนั้นสามารถสื่อสารความเข้าใจกันได้ดีหรือไม่ ดังนั้น ภาษากลาง เช่น ภาษาอังกฤษ จีน สเปน และญี่ปุ่น จึงมีบทบาทสำคัญ และเป็นตัวแปรในการเลือกจุดหมายปลายทางด้วย นอกเหนือจากความมั่นคงและความปลอดภัย

7. สิ่งดึงดูดใจทางศาสนา ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นับเป็น 10 - 100 ล้านคนเดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะต้องการมีโอกาสสัมผัสสัมผัสกับสถานที่ที่สำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นเผยแพร่ทางศาสนา หรือเป็นต้นกำเนิดของศาสนาต่าง ๆ เช่น เมืองเมกกะ เป็นศูนย์กลางของศาสนาอิสลาม เมืองเยรูซาเลมของศาสนายิว และศาสนาคริสต์ที่กรุงวาติกันเช่นเดียวกับประเทศไทย เพราะเป็นประเทศที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนามากกว่าที่อื่นใดในโลกในปัจจุบัน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้เลือกที่จะใช้เวลาว่างขณะท่องเที่ยว ณ ประเทศจุดหมายปลายทางเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางศาสนา เช่น วัด โบสถ์ อาราม หรือมอสค์ (สุเหร่า) เพื่อการศึกษาเรียนรู้เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเองชอบและศรัทธาด้วย

สรุปได้ว่า ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางของผู้คนหรือกลุ่มคนจากสถานที่ที่อยู่ประจำไปยังท้องถิ่นอื่น เพื่อชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้ต้องเคารพในวัฒนธรรมของกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดมิตรภาพ ความรู้ ความเข้าใจ และความซาบซึ้งตรึงใจในวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ และต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนนั้นให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมก็ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในด้านการสร้างรายได้ และการจ้างงานอันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

5.2 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า

1. เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น
3. เพื่อศึกษาเรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
4. เพื่อศึกษารูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา

จารีตประเพณี

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแต่เป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม 3 ประการ คือ

1. เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
2. เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพ สิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น

5.3 ประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2550 ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ 5 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)
2. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism)
3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism)
4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism)
5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism)

ความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, 2548 สรุปความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

1. เป็นที่มาของรายได้ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ ตำบล เมือง ภาครัฐ หรือประเทศนั้นคนในพื้นที่จะมีอาชีพและมีรายได้จากการจัดธุรกิจและบริหารให้แก่

นักท่องเที่ยวรัฐบาลสามารถเก็บภาษีอากรการค้าและภาษีเงินได้ เงินจำนวนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติโดยรวม รัฐบาลยังนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ และนำไปช่วยชดเชยภาวะการณ์ขาดดุลการค้ากับต่างประเทศอีกด้วย

2. สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและยอมรับของคนทั่วโลกนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของคนในพื้นที่ ประเทศไทยมักได้รับคำชมจากชาวต่างประเทศเสมอว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวสวยงามน่าสนใจ หลากหลายซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่คนไทยทุกคน

3. ก่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนา ประโยชน์มากมายที่ผู้คนได้รับจากทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมไม่สูญหายไป หากมีการนำไปใช้จะมีการจัดการและใช้อย่างระมัดระวัง มีการบริโภครทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึก โดยคำนึงถึงอนุชนคนรุ่นต่อไปด้วย

4. เป็นสิ่งดึงดูดใจให้มีการเดินทางท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยหลักที่นักท่องเที่ยวนำมาพิจารณาในการตัดสินใจเลือก หรือไม่เลือกที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ตำบล เมือง ภาครัฐ หรือประเทศนั้นๆ

5. สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาบรรพชน ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ล้ำลึก เป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในรุ่นปัจจุบัน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงการมีวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมอันประณีตงดงาม

6. ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ จะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เพราะสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในท้องถิ่นของตนช่วยให้ประชาชนสามารถผ่อนคลายจากภาวะจำเจตึงเครียดจากการประกอบอาชีพทำให้สามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ ส่งผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์เป็นประชากรที่มีคุณภาพ ที่สำคัญคือการทำให้นักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวยอมมีรายได้ และสามารถซื้อหาสินค้าอุปโภคบริโภคและบริการต่างๆ ให้กับตนเองทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากความสำคัญของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ จะทำให้แต่ละประเทศมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปีมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดรายได้เงินตราต่างประเทศ อีกทั้งทำให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ เกิดการสร้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น

5.4 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542 ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท

1.1 ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย บึง หนอง คลอง) เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็น สานุรักษ์ชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติเขตสงวนพันธุสัตว์ สวนสัตว์เปิด อุทยานนกน้ำ เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-Made Tourism Resources) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ที่อนุชนรุ่นหลังบังเกิดความหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกได้ 3 ชนิด ได้แก่

1.2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resources) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวังศาลมณฑล แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน

1.2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Cultural and Rural way of life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในรอบปี ทั้งประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่างๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลออกงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่น และวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านข้างรวมถึงตลาดนัดตลาดน้ำ

1.2.3 แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์บันเทิง เช่น สวน

สัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

2. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้นๆ เป็นการให้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหาร และบันเทิง บริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

3. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดนั้นจะต้องมีการตลาดการท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนั้น โดยการตลาดการท่องเที่ยวทำได้ 2 วิธี คือ

3.1 การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

3.2 การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จัดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวนกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวประกอบขึ้นจากองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ซึ่งต่างก็มีความสัมพันธ์กัน และมีรายละเอียดดังนี้

1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท คือ
 - 1.1 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor)
 - 1.2 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน
 - 1.3 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist)
 - 1.4 นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor)
 - 1.5 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน
 - 1.6 นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist)

2. การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี คือ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

3. การขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่างๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนา โดยการขนส่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การขนส่งทางรถยนต์ การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ และการขนส่งทางเครื่องบิน

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็นประเภท คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

5. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสรรพสิ่งทีรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่มีผู้เดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกิดขึ้นจากธรรมชาติ อันเป็นมรดกที่สืบทอดกันมา ซึ่งนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เพื่อมาศึกษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตของกลุ่มชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี และยังเป็นการท่องเที่ยวที่อยู่ภายใต้เขตการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ และสงวนรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณ โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” ผู้ท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

ในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่กำลังมาแรง ผู้อ่านคงจะเริ่มมีคำถามในใจว่า

แล้วการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คืออะไร การท่องเที่ยวแบบไหนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเทศต่างๆ ในโลกมีนโยบายอย่างไรกับรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่น่าเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมและงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (สมยศ นาวีการ. 2554 : 8-10)

การท่องเที่ยวแบบไหนถึงจัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หลายคนอาจจะสงสัยว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจะครอบคลุมถึงเรื่องอะไรบ้าง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2549 ได้อธิบายว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย

1. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
2. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ
3. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
4. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
5. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา
6. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
7. ภาษาและวรรณกรรม
8. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
9. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
10. ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นนานา

ประเทศกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่อิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่างๆของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติเป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวจาก

สัมพันธมิตรต่างๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่นๆอีกมากมายที่มีการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบเช่น จีน ประเทศในยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศหรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

การส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดขึ้นโดยพระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ได้มีการส่งเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. 2476 ได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้นทำหน้าที่รับรองและให้ความสะดวกแก่ท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาประเทศไทย รวมทั้งการโฆษณาเผยแพร่ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ มีสำนักงานตั้งอยู่ที่กรมรถไฟเชิงสะพานวงศ์ ต่อมาย้ายมาตั้งที่สถานีรถไฟหัวลำโพง เมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ และคมนาคม งานด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว มีสำนักงานตั้งที่ถนนเจริญกรุง หน้าไปรษณีย์กลาง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนใน พ.ศ. 2479 เมื่อกระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศยามต่อคณะรัฐมนตรี โดยเสนอแผนและวัตถุประสงค์ของการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

1. งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว
2. งานรับรองการท่องเที่ยว
3. งานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก

ในการเสนอโครงการนี้ กระทรวงเศรษฐกิจได้เสนอให้จัดเป็นรูปของสมาคมการท่องเที่ยว คณะรัฐมนตรีประชุมปรึกษา เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2479 มีมติรับหลักการของการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ไม่รับหลักการในการจัดตั้งให้เป็นรูปสมาคม ได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง ดำเนินงานโดยให้กระทรวงเศรษฐกิจ เป็นเจ้าของเรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจได้มอบงานนี้ให้กรมพาณิชย์ เป็นผู้จัดทำเพราะกรมพาณิชย์มีขอแผนกส่งเสริมพาณิชย์และท่องเที่ยวอยู่กระทรวงเศรษฐกิจได้ดำเนินการเรื่องนี้ต่อมาจนเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นและสำนักงานถูกระเบิด จึงเลิกกิจการชั่วคราว

เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2492 คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นควรปรับปรุงหน่วยงานการท่องเที่ยวขึ้นใหม่จึงให้มีกรมโฆษณา การยกร่างโครงการปรับปรุงหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเสนอให้รัฐมนตรีพิจารณา ในประชุมการประชุม เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2492 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กรมโฆษณาการพิจารณาส่งเสริมการท่องเที่ยว กรมโฆษณาการได้ทำความตกลงกับกระทรวงเศรษฐกิจ ซึ่งในสมัยนั้นมีชื่อเรียกว่า กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม ขอโอนกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยว จาก

กระทรวงพาณิชย์และคมนาคมอยู่กับโฆษณาการสำนักนายกรัฐมนตรี และให้เรียกส่วนงานนี้ว่า “สำนักงานการส่งเสริมการท่องเที่ยว” ใช้งบประมาณของกรมโฆษณาการเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายของสำนักงานนี้ ต่อมากรมโฆษณาได้พิจารณาเห็นว่ากิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวกำลังตื่นตัวในประเทศไทยมาก จึงได้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีฐานะเทียบเท่ากอง เรียกว่า “สำนักงานท่องเที่ยว” โดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมโฆษณาการในสำนักงานนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2493

ใน พ.ศ. 2501 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปพักรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลวอลเตอร์ริด สหรัฐอเมริกาได้ศึกษากิจการท่องเที่ยวด้วยความสนใจ ได้ดำริที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างจริงจัง ในปีต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดแบ่งส่วนราชการ กรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2502 โดยตัด “สำนักงานท่องเที่ยว” ออก แล้วจัดตั้งขึ้นเป็นองค์การอิสระ เรียกว่า “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” มีชื่อย่อว่า “อ.ส.ท.” โดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502 ในระยะแรกสถานที่ทำการขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้อาศัย อาคารของกรมประชาสัมพันธ์เปิดสำนักงาน ต่อมาได้ย้ายมาดำเนินงาน ณ สำนักงานศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2503 ได้ประกอบพิธีเปิด “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2503 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว พ.ศ. 2502 นั้น มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางรวดเร็ว จำเป็นต้องปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของ อ.ส.ท ให้มีขอบเขตการปฏิบัติงานกว้างขวางยิ่งขึ้นในด้านการพัฒนา อนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและการส่งเสริมเผยแพร่ จึงได้มีการนำเสนอพระราชบัญญัติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและ ร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้ หน่วยงานการท่องเที่ยวของรัฐ มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบในการพัฒนาส่งเสริมเผยแพร่ และ ดำเนินกิจการเพื่อเป็นการริเริ่มให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนคุ้มครองความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวด้วย สภานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งทำหน้าที่รัฐสภาในการประชุมครั้งที่ 41 วันศุกร์ที่ 20 เมษายน 2522 ได้พิจารณา ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ แล้วปรากฏว่า ร่างพระราชบัญญัติจัดระเบียบธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่ผ่านการพิจารณา ส่วนพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ผ่านการพิจารณาประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 96 ตอนที่ 72 วันที่ 4 พฤษภาคม 2522 จัดตั้ง “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย” ขึ้น มีชื่อย่อว่า “ททท” (นัฐปกรณ์ อภิมติรัตน์, 2555)

7. องค์ความรู้เรื่องการจัดการ

7.1 ความหมายการจัดการ

ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 การจัดการ(Management) ให้ความหมายการจัดการ หมายถึง การสั่งงาน ควบคุมงาน ดำเนินงาน

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545 ได้รวบรวม ความหมายของคำว่า “การบริหารจัดการ” และ “การจัดการ” ได้ดังนี้

1. คำว่า “การบริหาร” (Administration) จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง เป็นคำนิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration) หรือใช้ในหน่วยงานราชการ และคำว่า “ผู้บริหาร” (Administrator) จะหมายถึง ผู้บริหารที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร การบริหารคือกลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำหรือการสั่งการ (Leading/Directing) หรือการอำนวยการ และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร (6 M's) เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

2. คำว่า “การจัดการ” (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร การบริหารจัดการ (Management) หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่าง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควบคู่กัน

สมคิด บางโม, 2546 มีความเห็นว่า การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ของหน่วยงานและนอกหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นจากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การจัดการเป็นศิลปะการใช้บุคลากร ปฏิบัติงาน ในหน่วยงาน การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

7.2 ข้อควรคำนึงหลักการจัดการ

ผู้บริหารจัดการที่ดีควรยึดถือว่าการจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์กล่าวคือควรหมั่นศึกษาหาความรู้ในด้านการจัดการเพิ่มเติมอยู่เสมอ ติดตามผลงานวิจัย ทฤษฎีและหลักวิชาการใหม่ ๆ

ตลอดจนพยายามใช้ความสามารถของตนเอง ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ เป็นต้น การบริหารจัดการเพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินการได้ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

7.2.1 เป้าหมายของหน่วยงาน (Goals) หมายถึง สิ่งที่หน่วยงานปรารถนาให้บรรลุความมุ่งหวังที่ตั้งไว้ไม่ว่าเป็นหน่วยงานธุรกิจหรือหน่วยงานของรัฐก็ตามสามารถตั้งความปรารถนาได้หลายประการ

7.2.2 วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน (Objectives) หมายถึง จุดสุดยอดแห่งความต้องการในหน่วยงานขนาดกลางและเล็ก คำว่า Goals และ Objectives มีความหมายเป็นสิ่งเดียวกัน แต่ในหน่วยงานขนาดใหญ่ เช่น หน่วยงานที่เรียกว่าประเทศชาติซึ่งถูกบริหารโดยกลุ่มคนที่เรียกว่า คณะรัฐบาลนั้นเป็นหน่วยงานขนาดใหญ่จะกำหนด Goals ไว้เป็นเป้าหมายสูงสุด และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ย่อยขึ้นมากมาย

7.2.3 นโยบายของหน่วยงาน (Policies) หมายถึง แนวทางปฏิบัติงานเพื่อให้งานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วัตถุประสงค์เดียวกันอาจมีวิธีปฏิบัติงานได้หลายแบบซึ่งแต่ละแบบก็จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์แทบทั้งสิ้น

โดยสรุป ข้อคำนึงถึงการจัดการ ประกอบด้วยเป้าหมายของหน่วยงาน วัตถุประสงค์ของหน่วยงาน และนโยบายของหน่วยงาน

7.3 หลักการบริหารจัดการ

ฟาโยล (Fayol, 1964 : 43) อ้างถึงใน (สมคิด บางโม, 2546) ได้เสนอแนวคิดในการบริหารจัดการสำหรับหน่วยงานซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการในศูนย์สื่อการศึกษาได้เป็นอย่างดีโดยมีแนวปฏิบัติ 5 ประการ และนิยมเรียกย่อ ๆ ว่า OSCAR (อ่านว่า ออสการ์) ได้สรุปไว้ดังนี้

7.3.1 ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) หน่วยงานจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้ชัดเจน ตลอดจนกำหนดตำแหน่งงานต่าง ๆ โดยแต่ละตำแหน่งจะต้องกำหนดเป้าหมายภาระงานที่รับผิดชอบและพันธกิจให้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ที่มีหน่วยงานนั้นขึ้นมา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเมื่อบุคลากรในหน่วยงานแต่ละคนได้ปฏิบัติด้วยความรับผิดชอบต่อหรือรับภาระบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว วัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงานก็จะสำเร็จได้

7.3.2 ต้องแบ่งงานตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง (Specialization) ภารกิจของงานในแต่ละตำแหน่งควรจัดขอบเขตให้ปฏิบัติบุคคลและตำแหน่งอย่าให้ต้องปฏิบัติงานหลายอย่างเกินไปซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่าง นอกจากนั้นกิจกรรมหรือภารกิจที่เกี่ยวข้องกันก็ต้องจัดไว้ในกลุ่มเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นหลักการแบ่งตามความเชี่ยวชาญเฉพาะอย่าง การแบ่งภารกิจออกเป็นฝ่ายจึงมีความจำเป็น

7.3.3 ต้องให้เกิดการประสานงาน (Coordination) เมื่อแบ่งงานกันรับผิดชอบ เป็นฝ่าย จะส่งผลให้มีบุคลากรจำนวนมากในหน่วยงาน การประสานงานกันในแต่ละฝ่ายย่อมมีความ จำเป็นเพื่อให้บุคลากรในหน่วยงานปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบได้อย่างราบรื่น โดยไม่ซ้ำซ้อนขัดแย้งกับ ฝ่ายอื่นทำให้กิจกรรมการดำเนินงานของหน่วยงานไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ได้ง่ายหากไม่มีการ ประสานงาน ที่ดีแล้วการดำเนินงานอาจไม่ราบรื่นเกิดอุปสรรคต่อหน้าที่การงานที่รับผิดชอบได้ง่าย

7.3.4 ต้องให้มีอำนาจหน้าที่ (Authority) ในการปฏิบัติของหน่วยงานใดก็ตาม จำเป็นต้องมีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้ารับผิดชอบสูงสุดในหน่วยงาน โดยรับภาระในการกำหนดนโยบายและสามารถตัดสินใจสั่งการได้โดยใช้การจัดสายบังคับบัญชาตั้งนั้น ในหน่วยงานต้องมีสายบังคับบัญชาให้เหมาะสม

7.3.5 ต้องให้เกิดความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้กับบุคคลในหน่วยงานจะต้องสัมพันธ์กับความรับผิดชอบบุคคลใดที่ได้รับมอบหมายงาน ใดให้รับผิดชอบ เพื่อความสำเร็จของหน่วยงานในระดับใดก็ควรจะได้รับมอบอำนาจหน้าที่ให้เพียง พอที่จะปฏิบัติที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า หลักการจัดการประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การแบ่งงานตาม ความสามารถ เกิดการประสานงานที่ดี มีอำนาจหน้าที่ และเกิดความรับผิดชอบ

7.4. ปัจจัยพื้นฐานของการจัดการ

ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ (สมคิด บางโม, 2546)

7.4.1 คนหรือบุคคล (Man) เป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงานหน่วยงานหรือ องค์การต่างๆ จำเป็นต้องมีคนที่ปฏิบัติงานผลงานที่ดีจะออกมาได้ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพ และมีความรับผิดชอบต่อองค์การหรือหน่วยงานนั้นๆ

7.4.2 เงิน (Money) หน่วยงานจำเป็นต้องมีงบประมาณเพื่อการบริหารงาน หากขาดงบประมาณการบริหารงานของหน่วยงานก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย

7.4.3 ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material) การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์หรือ ทรัพยากรในการบริหารหากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารแล้วก็จะย่อมจะเป็น อุปสรรคหรือทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน

7.4.4 การบริหารจัดการ (Management) เป็นภารกิจของผู้บริหารหรือ ผู้บังคับบัญชาโดยตรงคือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลกักตุนและกากับ ปัจจัยต่างๆ ทั้ง 3 ประการให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงาน ตามที่ต้องการนักบริหารและนักวิชาการให้คำจำกัดความของการบริหารหรือการจัดการไว้ ต่างๆกันตามทัศนะของแต่ละบุคคลที่สำคัญไว้ดังนี้

การบริหารงานจำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐานทางการจัดการ โดยทั่วไปถือว่าทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดการมีอยู่ 4 ประการซึ่งรู้จักในนามของ 4M ได้แก่

- 1 บุคลากรหรือคน (Man) เป็นผู้ที่ปฏิบัติภารกิจและกิจกรรมต่างๆ ภายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 2 เงินหรืองบประมาณ (Money) เป็นงบประมาณที่นำมาใช้ในการดำเนินการและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ
- 3 วัสดุ อุปกรณ์หรือสิ่งของ (Materials) หมายถึง วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้หรือสิ่งของที่นำมาใช้ผลิตและบริการรวมถึงอาคารสถานที่
- 4 การจัดการ (Management) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ เช่น การบังคับบัญชา การกำหนดขอบข่ายงาน (Job Description) อำนาจหน้าที่ ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน การกำหนดเวลาที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นต้น

วิจิตร ศรีสอ้าน ได้เสนอหลักการของงานบริหารเป็น 2 แนวคิดคือ

1. แนวคิด 3 มิติ โดยทั่วไปผู้บริหารมีภารกิจในการบริหาร ประกอบไปด้วย งาน คน บรรยากาศขององค์กร หน้าที่เกี่ยวกับคน คือ การสรรหาคนดีมาปฏิบัติงาน คือ การมีหน้าที่ และรับผิดชอบในงานทั้งหมดขององค์กร บรรยากาศ คือ การสร้างบรรยากาศและสัญลักษณ์ให้แก่ องค์กร

2. แนวคิดทักษะการจัดการ เป็นทักษะทางการบริหารซึ่งประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 2.1 ทักษะด้านความคิด (Conceptual skill) เป็นทักษะที่จำเป็นที่สุดสำหรับผู้บริหาร เห็นภาพรวม ตระหนักและเข้าใจอย่างดีถึงภารกิจและหน้าที่ขององค์กร ตลอดจนแนวทางปฏิบัติ แก้ไขปรับปรุง “เก่งคิด”

- 2.2 ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Skill) รู้จักคน เข้าใจคน ครอบครองคนได้ “เก่งคน”

- 2.3 ทักษะด้านเทคนิค(Technical Skill) มักเป็นผู้บริหารระดับกลางและระดับต้น ที่ต้องใช้ทักษะด้านนี้มาก “เก่งงาน”

7.5. กระบวนการบริหารจัดการ

ลูเธอร์ กุลิกและไลนอล อูริค (Luther Gulick&LyanalUrwick) ได้พัฒนาแนวคิดของ Taylor และ Fayol โดยเพิ่มหลักการบริหารหรือกระบวนการบริหารที่ Fayol ให้ไว้อีกรวม 7 ประการ และได้รับความนิยมน้อยแพร่หลายจนถึงปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันตามอักษรย่อว่า “POSDCORB” (อ่านว่า พอสด์คอร์บ) กระบวนการบริหารจัดการ “POSDCORB” นี้เป็นที่ยอมรับ

กันอย่างกว้างขวาง ในการนำประยุกต์ใช้ในกระบวนการบริหารจัดการหน่วยงาน และมักจะถูกกล่าวถึงอ้างอิงบ่อยๆ ในวงการต่าง ๆ คือ (ณัฐพันธุ์ เขจรนนท์, 2544)

7.5.1 การวางแผน (Planning : P) หมายถึง การจัดวางโครงการแผนการปฏิบัติงานและวิธีการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและทำอย่างไรเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

7.5.2 การจัดหน่วยงาน (Organizing : O) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การแบ่งส่วนงาน การจัดสรรงานตำแหน่งต่าง ๆ และกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

7.5.3 การจัดตัวบุคคล (Staffing : S) หมายถึง การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การเลื่อนขั้น การพัฒนาบุคลากร เลื่อนตำแหน่ง การส่งเสริมขวัญและกำลังใจ สวัสดิการ การเสริมสร้างบรรยากาศในการทำงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น

7.5.4 การอำนวยการ (Direction : D) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ ควบคุมบังคับบัญชา การควบคุมการปฏิบัติงาน และควบคุมดูแลการปฏิบัติของผู้บริหารในฐานะหัวหน้าหน่วยงาน

7.5.5 การประสานงาน (Coordination : Co) หมายถึง การประสานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ดีและนำไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

7.5.6 การรายงาน (Reporting : R) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานของบุคลากรระดับต่าง ๆ ในหน่วยงานเพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวและความคืบหน้าของภารกิจอย่างสม่ำเสมอ

7.5.7 การงบประมาณ (Budgeting : B) หมายถึง การจัดทำงบประมาณการจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงินและการควบคุมตรวจสอบทางการเงินและทรัพย์สิน

นอกจากนี้การดำเนินงานในหน่วยงานใดก็ตามให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต้องอาศัยองค์ประกอบพื้นฐานเชิงระบบ 3 องค์ประกอบดังนี้

1. การวางแผน (Planning) บางทีเรียกว่าการวางแผนระบบ (System Planning) ประกอบด้วย การกำหนดจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลวิธีเป็นการทำความเข้าใจในทรัพยากรที่ต้องบริหารจัดการ ผลที่คาดว่าจะได้จากการดำเนินการและกำหนดปัจจัยที่จะช่วยเสริมให้บรรลุผลสำเร็จ

2. การดำเนินงาน (Implementation or System Programming) หมายถึง การจัดดำเนินงานบริการจัดการหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) และประหยัด (Economy) ทุกด้านโดยให้ผลออกมา (Output) ที่ดีที่สุด ได้แก่ การจัด

องค์กรหรือบางที่เรียกว่าการจัดหน่วยงานการจัดสรรทรัพยากร การจัดดำเนินการและจัดการกิจหรือกิจกรรม

3. การกำกับติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) เป็นการวัดและประเมินผลกิจกรรมในการดำเนินงานของศูนย์สื่อการศึกษาด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้และเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขถ้าพบข้อบกพร่องดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบพื้นฐานการบริหารจัดการ

7.6. แนวคิดการจัดการแบบเชิงกระบวนการจัดการ

โดยผู้ให้แนวคิดหลักที่สำคัญคือ Henri Fayol ได้ให้แนวคิดหลักการจัดการ 14 ข้อ

ดังนี้

- 7.6.1 การแบ่งงานกันทำ
- 7.6.2 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ
- 7.6.3 ระเบียบวินัย
- 7.6.4 เอกภาพในการบังคับบัญชา
- 7.6.5 เอกภาพในการอำนวยการ
- 7.6.6 ผลประโยชน์ส่วนบุคคลภายใต้ผลประโยชน์ส่วนรวม
- 7.6.7 ค่าตอบแทน
- 7.6.8 การรวมอำนาจ

7.6.9 การจัดสายการบังคับบัญชา

7.6.10 การจัดลำดับในการทำงานเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

7.6.11 ความเสมอภาค

7.6.12 ความมั่นคงในการทำงาน

7.6.13 ความคิดริเริ่ม

7.6.14 ความสามัคคี

ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา

ศุภลักษณ์ อัครางกูร, 2551 ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเขาอยู่ด้วยผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนาซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม ใดๆก็ตามที่กิจกรรมบางอย่างโดดเด่นความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนา หรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เขาเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเขาชมความงาม หรือเขาไปพักผ่อนสงบจิตสงบใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้

ผู้คนโดยทั่วไป ต่างให้ความนิยม สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมา

1. ความหมายการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

เพทาย บำรุงจิตต์และคณะ, 2549 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาได้แก่การท่องเที่ยวสถานที่สำคัญทางศาสนา รวมไปถึงการท่องเที่ยวในเทศกาลประเพณีที่มีกิจกรรมทางศาสนา

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรณ, 2551 กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆโดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ10ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง

คือ

1.1 ทานมัยคือ ทำบุญด้วยการให้

1.2 ศีลมัยคือ ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี

1.3 ภาวนามัยคือ ทำบุญด้วยการเจริญภาวณา

1.4 อปจายนมัยคือ ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม

1.5 เวยยาวัจจมัยคือ ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้

1.6 ปัตติทานมัยคือ ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น

1.7 ปัตตนาโมทนามัย คือ ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น

1.8 ธัมมัสสวนมัย คือ ทำบุญด้วยการฟังธรรม

1.9 ธัมมเทศนามัย คือ ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม

1.10 ทิฏฐชุกัมม คือ ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

2. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรมณพุทธศาสนสถาน

แห่งใดแห่งหนึ่ง

3. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธีงานเทศกาลประเพณีต่างๆเช่น การไปทำบุญทอดกฐินทอดผ้าป่าตักบาตรดอกไม้แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

โดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การไปศึกษาธรรมะ ไปปฏิบัติธรรม ไปทำบุญกุศล ไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ไปเนื่องในงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ภายในวัด

2. ประเภทการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้ (พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก (ช่างเมือง), 2554)

2.1 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานหมายถึงอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคือที่ประดิษฐานรูปเคารพสถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆศาสนสถานของศาสนาพุทธได้แก่วัดเจดีย์พระธาตุปราสาทเช่นวัดพนัญเชิงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริ-ภุชชัย จังหวัดลำพูนและพระปฐมเจดีย์จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

2.2 แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรมหมายถึงสถานที่สำหรับบำบัตจิตใจโดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาได้แก่การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบสถานที่ปฏิบัติธรรมเช่นเสถียรธรรมสถานสำนักปฏิบัติวิปัสสนา อ่อน้อย เป็นต้น

3. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มี 2 รูปแบบ ดังนี้ (ทิมเศรษฐกิจ, 2559)

3.1 การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเพื่อความสบายใจที่อาจใช้เวลาไม่มาก เน้นความสบายใจเป็นหลัก เช่น สวดมนต์ที่วัด สวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น รวมถึงอาจมีศาสนาพาณิชย์เข้ามา

เกี่ยวข้อง เช่น ท้าวไร่หัวพระ 9 วัด ท้าวไร่สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ งานบุญบั้งไฟพญานาค เป็นต้น

3.2 การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อยกระดับจิตใจ เป็นการท่องเที่ยวที่ลึกซึ้ง ไม่ฉาบฉวย เป็นการท่องเที่ยวที่ยกระดับจิตใจให้ดีขึ้น อาจใช้เวลา 3-7 วัน หรือยาวนานกว่านั้น

4. บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวนี้ (พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุลโก (ช่างเมือง), 2554)

4.1 สภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรมอันโดดเด่นวิจิตรอลังการและสิ่งต่าง ๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัดอยู่ในสภาพที่เหมาะสมวัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้านตัวอาคารสง่างามไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมพระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์สำรวมและสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมแก่ผู้ไปเยือนฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้โดยปกติวิสัย

4.2 วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆเป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธาจึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอดวัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษาและคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้และชื่นชมผลงานอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวมเก็บรักษาและดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้นให้อยู่ในสภาพที่ดีศิลปวัตถุเหล่านั้นมิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วยศิลปะเท่านั้นแต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรมในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆอันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบันไม่ให้ขาดออกจากกัน

4.3 การที่วัดเป็นสถานที่ที่มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวางมีข้าวของเครื่องใช้มากมายวัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้นนับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวเปิดหูเปิดตามากขึ้นในอดีตนั้นกิจการที่แพคเกจก็ถือกำเนิดมาจากการที่ศาสนสถานให้ที่พักแก่ผู้เดินทางไปจาริกบุญมีหลักฐานปรากฏว่าในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดียหรือในบริเวณที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมันวัดหรือโบสถ์มีบทบาทในการให้ที่พักแก่ศาสนิกชนบางแห่งก็เปิดให้ที่พักฟรีบางแห่งก็เรียกเก็บเงินเพื่อเอาไปบำรุงวัด ซึ่งถือได้ว่านั่นคือต้นกำเนิดของการประกอบกิจการที่แพคเกจ

5. ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวศาสนา

ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวศาสนา ดังนี้ (พระมหาธัชช สิริมงคล (มาตรา), 2556)

5.1 เป็นการเดินทางท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรมกล่าวคือเป็นการศึกษาหาความรู้จากสิ่งที่มองเห็นจากภายนอกทั้งทางธรรมชาติและทางศิลปวัฒนธรรมแล้วมองสรรพสิ่งโดยเป็นองค์รวมให้เกิดความเข้าใจในความหมายและซาบซึ้งถึงภายในอันเป็นนามธรรมและสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

5.2 เป็นการสร้างประโยชน์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นแก่ทุกฝ่ายทั้งผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวและผู้ให้บริการรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวโดยมิให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆหรือให้มีผลกระทบน้อยที่สุด

5.3 เป็นการท่องเที่ยวที่ให้เกิดความดีงามต่อตนเองและผู้อื่นในลักษณะที่เกื้อกูลกันกล่าวคือเป็นการเยี่ยมเยือนชื่นชมชุมชนสังคมและวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าร่วมกัน

5.4 เป็นการท่องเที่ยวที่ยึดหลักของศีลสมาธิปัญญา กล่าวคือมีข้อปฏิบัติทางกายวาจาาร่วมกันในทางที่ถูกต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและยึดมั่นในหลักการของความถูกต้องและเป็นธรรม

5.5 เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการพัฒนาต่อตนเองชุมชนสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

โดยสรุปบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และ มีความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ คุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้ท่องเที่ยวและยังได้ทำบุญกุศลกับทางวัด

6. แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ

แนวคิดความหมายของคำว่า “ศาสนา” ที่ใช้อยู่ในภาษาไทย เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤต เมื่อศึกษาถึงที่มาโดยละเอียดแล้วจะพบว่ามีความหมายหลายประการคือ

1. ศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของศาสดา และมีผู้อธิบายว่า คำสั่งสอนนั้นมีความหมาย 2 อย่างคือ “คำสั่ง” หมายถึงส่วนที่เป็นวินัย ซึ่งมีลักษณะบังคับให้ปฏิบัติ เช่นเดียวกับกฎหมายที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม โดยไม่เปิดโอกาสให้มีข้ออ้างแต่อย่างใด ส่วน “คำสอน” หมายถึงหลักธรรมต่างๆ ซึ่งไม่มีเกณฑ์บังคับอย่างวินัย นอกจากมีลักษณะในเชิงแนะนำว่า เมื่อปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้แล้วจะเป็นผลดีอย่างนั้นอย่างนี้ หรือถ้าขาดหลักธรรมข้อนั้นแล้ว จะเกิดเป็นผลร้ายอย่างนั้นอย่างนี้ โดยทั่วไปคำว่า “ศาสนา” เป็นที่เข้าใจกันในความหมายนี้

2. คำว่า “ศาสนา” ในบางแห่งมีความหมายเท่ากับ “ข่าวสาร” หรืออย่างที่นิยมเขียนว่า “ข่าวสาสน์” ศาสนาในฐานะที่เป็นข่าวสารนี้จะเห็นได้ชัดว่า เมื่อศาสดาทำการประกาศศาสนาใหม่ๆ หลักคำสอนที่ประกาศออกไปแล้ว ได้แผ่กระจายจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง จากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง หรือจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง ผู้นำข่าวสารโดยธรรมชาติในสมัยโบราณคือพ่อค้าพานิช ที่ออกเดินทางไปค้าขายยังเมืองต่าง ๆ ดังนั้น ศาสนาในฐานะที่เป็นข่าวสาร ย่อม

หมายความว่า เป็น ข่าวสารทางศีลธรรม เป็น ข่าวสารว่าด้วยระบบพื้นฐานของโลก เพราะหลักศีลธรรมนี้เองคือหลักพื้นฐานของโลก โลกดำรงอยู่ด้วยหลักศีลธรรม ถ้าปราศจากหลักศีลธรรม แม้ทั้งโลกก็พินาศได้

3. คำว่า “ศาสนา” ในบางแห่งมีความหมายทางการปกครอง อย่างที่บัญญัติเป็นชื่อของวิชาทางการปกครองว่า “รัฐปศาศาสตตร์” ซึ่งว่าด้วยหลักการปกครอง ศาสนาในความหมายนี้ย่อมหมายความว่า ศาสนานั้นมีเป้าหมายเพื่อให้บุคคลมีความสามารถในการปกครอง มีหลักธรรมหลายประการที่เป็นหลักการปกครองอย่างสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสนามีความมุ่งหมายให้แต่ละบุคคลรู้จักปกครองจิตใจของตนเองได้ ในที่บางแห่งกล่าวว่า ถ้าปกครองจิตใจของตนเองได้เสียอย่างเดียว ก็สามารถปกครองได้ทุกอย่าง ในความหมายนี้ ศาสนาให้ประสิทธิภาพในการปกครองได้อย่างลึกซึ้งกว่ากฎหมายทั้งปวง (สุวรรณ เพชรนิล, 2522)

แนวคิดศรัทธาความเชื่ออย่างพุทธมามกะ ของท่านพุทธทาสภิกขุ มีความเชื่ออย่างพุทธมามกะ ซึ่งอาจจะแตกต่าง จากความเชื่อของชนเหล่าอื่น ความเชื่อของพุทธมามกะนั้นคือ

1. พุทธมามกะ เชื่อโดยตรงต่อเหตุผล และด้วยความเป็นผู้อยู่ในอำนาจแห่งเหตุผล ข้อนี้ย่อมทำให้ความเชื่อมีพอเหมาะพอสม ไม่มากเกินไป ไม่นำอยู่เกินไป และเคียงคู่กันไปกับปัญญาถือกันเป็นแบบฉบับว่า การเชื่อมงาย เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง พระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นจตุรวมแห่งความนับถือ ของพุทธมามกะนั้น เป็นผู้รู้ และดำเนินไป ตามหลักแห่งการใช้เหตุผล จึงเป็นผู้กำจัดความมงายของโลก

2. พุทธมามกะ เชื่อว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ได้บ่มพระองค์เอง มาเป็นเวลาเพียงพอ จนสามารถบรรลุถึงด้วยพระองค์เอง และทรงชี้ทางให้มนุษย์ มีความสะอาด ความสว่างและความสงบเย็นได้จริงเมื่อพิจารณาดูประวัติ แห่งคำ สอน และการกระทำ ของพระองค์แล้ว คนทุกคนแม้กระทั่งผู้ที่ไม่นับถือพระองค์ก็ย่อมเห็นได้ทันทีว่า พระองค์เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยความสะอาดความสว่าง ความสงบถึงที่สุด จนสามารถสอนผู้อื่นในธรรมะ ที่พระองค์ได้ทรงบรรลุตนเอง ทำพระองค์ให้ได้นามว่า พระพุทธเจ้า

3. พุทธมามกะ เชื่อว่า พระธรรม ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรลุ และนำมาสอนนั้น คือความจริงอันตายตัวของสิ่งทั้งปวง อันมีอำนาจที่จะบันดาลสิ่งทั้งปวงให้เป็นไปตามกฎนั้น และโดยเฉพาะที่มีค่าตอมมนุษย์มากที่สุด ก็คือ กฎความจริง ที่รู้แล้ว สามารถทำผู้นั้นให้ปฏิบัติถูกในสิ่งทั้งปวง และพ้นทุกข์สิ้นเชิง พระธรรมนี้มีอยู่ สำหรับใหม่มนุษย์เรียนรู้และทำตามจนได้รับผลจากการกระทำ เปนความพ้นทุกข์สิ้นเชิง ทั้งทางกาย และ ทางใจ

4. พุทธมามกะ เชื่อว่า พระสงฆ คือบรรดามนุษย์ที่มีโชคดี มีโอกาสกอนใคร ใน การได้รู้ ได้ปฏิบัติ และได้รับผลของการปฏิบัติ ในพระธรรม ถึงขนาดที่พ้นจากทุกข์ ยิ่งกว่าคนธรรมดาด้วยความแนะนำของพระพุทธเจ้า พระสงฆ จึงเปน ผู้ที่ควรได้รับการนับถือ และถือเอาเปนตัวอย่าง

างและเปนนที่บำเพ็ญบุญของผู้ที่ประสงค์จะไดบุญ ใคร ๆ ก็อาจเปนพระสงฆ์ที่แท้จริงได้ไม่ว่าชายหญิง บรรพชิตหรือฆราวาสเด็กหรือผู้ใหญ่มั่งมีหรือยากจนคนเป็นพระสงฆ์ได้ด้วยการประพฤติและการ บรรลุธรรมที่มีอยู่ในตัวเขาไม่ใช่เพราะการเข้าพิธี หรือ การเสกเป่าต่าง ๆ

5. พุทธมามกะ เชื่อว่า โลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้าง หรือ คอยบังคับให้เป็นไปหากแต่ เป็นสิ่งที่หมุนเวียนไปเองตามกฎของสังขารธรรมคือกฎธรรมชาติอันประจําอยู่ในส่วนต่าง ๆ ที่ ประกอบ กันขึ้นเป็นโลก มันเป็นกฎธรรมดาหากแต่ว่า มีบางสิ่งบางอย่าง ลึกลับ ซับซ้อน ประณีตและมหัศจรรย์พอที่จะทำให้คน บางพวกหลงไปว่า มีผู้วิเศษคนใดคนหนึ่ง เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ เมื่อมนุษย์เรามีความรู้เท่าทันความเป็นไป ของสิ่งเหล่านี้ ได้มากเพียงใด ก็สามารถ ปรับปรุงตนเอง ให้ได้รับประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้น หรืออยู่กันได้ ด้วยความผาสุก มากเพียงนั้น ไม่ต้องมีคัมภีร์ ซึ่งอ้างว่าส่งมาจากสวรรค์ คงมีแต่คัมภีร์ ที่คนผู้เข้าถึงธรรมะแล้ว รู้เห็นได้อย่างไร ก็บอกไปอย่างนั้น จนผู้อื่นสามารถ เข้าถึงธรรมะได้ อย่างเดียวกันก็พอแล้ว เราเรียกคนเหล่านั้นว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย

6. พุทธมามกะ เชื่อว่า มนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เป็นเครื่องอำนาถความสุข และ ความทุกข์แล้วแต่ว่า เขาได้ทำไว้อย่างไร ในขณะที่แล้วมา ทุกคนมีกรรม เป็นของตนเอง เป็นเครื่องปรุงแต่งตัวเอง บังคับความเป็นไปของตัวเองโดยเด็ดขาด จนกล่าวได้ว่า เรามีกรรมนั้นแหละเป็นตัวเราเอง ถ้าเขาอยากมีหรืออยากอยู่ในโลกที่งดงาม เขาก็ต้องทำกรรมดี โดยส่วนตัว ถ้าเขาเบียดเบียนผู้อื่นในโลกทุก ๆ แบบ เขาก็มีวิธีทำให้จิตใจของเขาสูงพอที่จะไม่ทำอะไร ๆ ให้เป็นกรรม อย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมาได้ และอยู่เหนือกรรม โดยประการทั้งปวง ผู้ที่ทำกรรมชั่วไว้ จักต้องได้รับโทษ หรือ มีการทำคืนที่สมควรแก่กันเสียก่อน จึงจะพ้นจากกรรมชั่วนั้น เว้นเสียแต่เขาได้ทำกรรมดีไว้มากอีกทางหนึ่ง ถึงกับช่วยให้เขามีจิตใจสูง พ้นอำนาจของกรรมไปเสียก่อน ที่มันจะให้ผลได้

7. พุทธมามกะ เชื่อว่า ตัวแทนของศาสนานั้น คือ ตัวการกระทำที่ถูกต้อง ตามกฎแห่งความจริง จนได้รับผลของการกระทำ เป็นความสะอาด ความสว่าง และ ความสงบ จริง ๆ หาใช้เป็นเพียงคัมภีร์หรือ คำสั่งสอน หรือการสวดร้องท่องบ่น วิงวอน บวงสรวง พุทธมามกะ มีศาสนาของตน ๆ อยู่ที่ กาย วาจา ใจ อันสะอาด ของตนเอง ความสะอาด ความสว่าง และความสงบ นี้ คือ ความหมาย อันแท้จริง ของคำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งที่แท้ ทั้งสามองค์ เป็นองค์เดียวกัน พุทธมามกะ จึงทำใจของตน ให้ปักดิ่ง ลงที่ ความสะอาด ความสว่าง และ ความสงบเท่านั้น

ทั้งหมดนี้ คือ ความเชื่อ 7 ประการ ของพุทธมามกะ (พุทธทาสภิกขุ: 2538)

7. แนวคิดเกี่ยวกับสินค้าการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

สินค้าทางการท่องเที่ยว (The Tourist Product) ในความหมายเฉพาะสินค้าทางการท่องเที่ยว หมายถึงการบริการ (Service) และสินค้า (Goods) ที่นักท่องเที่ยวซื้อ ในความหมายกว้าง ๆ ทั่วไป สินค้าทางการท่องเที่ยวหมายถึง สิ่งที่นักท่องเที่ยวกระทำ ณ แหล่ง

ท่องเที่ยว และบริการที่นักท่องเที่ยวใช้รวมถึงการเดินทาง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่มีบริการให้แก่นักท่องเที่ยว

Kosters (1985) ได้จำแนกสินค้าทางการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. Macro-Tourist Product หมายถึง การรวมทั้งการบริการ และสินค้าทั้งหมด ระหว่างการเดินทาง และการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว

2. Micro-Tourist Product หมายถึง การบริการอย่างเดียวหรือ 2-3 อย่างที่ นักท่องเที่ยวใช้ในระหว่างการเดินทางและการเข้าพักแรม เช่น การโดยสารเครื่องบิน หรือ การพักค้างคืนในห้องพักของโรงแรม เป็นต้น ทั้งนี้สินค้าทางการท่องเที่ยวจะหมายความรวมถึง

2.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ ชายทะเล เกาะวนอุทยาน น้ำตก เป็นต้น

2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัด โบราณสถาน และสถานที่ต่าง ๆ

2.3 กิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรม และการละเล่นต่าง ๆ (พลอยศรี โปราณานนท์, 2544)

ความหมายของวัตถุมงคล คำว่า วัตถุมงคลที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ส่วนหนึ่ง หมายถึง พระเครื่อง เพราะเห็นว่าเป็นคำที่ไพเราะเหมาะสม และถือว่าการเกิดพระเครื่องเป็นการนำเอาสิ่งที่เป็นพุทธคุณ เข้าผสมผสานกับความเชื่อที่เป็นไสยขาว ทำให้กลายเป็นวัตถุสำเร็จรูปที่รวมของ บรรดาของขลังทั้งหมดให้อยู่ในวัตถุเดียวกัน (เสรี เสริฐสุนิต, 2540)

วัตถุมงคลเป็นศัพท์ที่บัญญัติขึ้นใหม่ในช่วง หลังปีพ.ศ. 2500 ลงมา เพราะตรวจสอบตามหนังสือที่พิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2500 จะไม่พบคำว่าวัตถุมงคลเลย จะมีแต่คำว่าเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระพิมพ์ หรือคำวามงคลเฉย ๆ จะพบคำว่าวัตถุมงคลในสิ่งพิมพ์ ระหว่างในช่วง ปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก โดยจะให้ความหมายทั้งที่เป็นคำเรียกแทนพระเครื่องอย่างเดียว และในความหมายรวมถึงเครื่องรางของขลังทุกชนิดที่มีอยู่

วัตถุมงคล เป็นเรื่องของความเชื่อ ศรัทธาในสิ่งของซึ่งอาจเป็นทางด้านศาสนา หรืออาจเป็นตามสมัยนิยมก็ได้ วัตถุมงคลจะมีมากมายในสังคมไทย เช่น พระเครื่อง, พระกริ่ง, พระกริ่งปวเรศ, ปลัดขิก, ผ้ายันต์, ตะกรุด, มีดหมอ, กุมารทอง, องค์เทพที่เป็นทางศาสนาอื่นๆ เช่น พระพรหม, พระตรีมูรติ, พระราหู

วัตถุมงคล ภายนอกกาย หรือ อาจจะใช้เรียกเครื่องรางของขลัง ปกติเป็นเรื่องนอกคำสอนของพระพุทธศาสนา ถูกจัดอยู่ในประเภทไสยศาสตร์มากกว่า แต่เป็นที่นิยมกันมาแต่โบราณ ด้วยเห็นว่าพลังหรืออำนาจนั้นมาจากพุทธคุณ พลังสีต่าง ๆ ที่ปรากฏในวัตถุมงคล หมายถึงพลังของวัตถุมงคลนั้นที่เปล่งอำนาจออกมา พิจารณา จากสี ความใส ความกว้างของออร่า การตรวจ

อำนาจมงคลวัตถุโดยออร่า เช่นภาพถ่ายเป็นกระบวนการที่ใช้วิทยาศาสตร์มารองรับว่ามีพลังงาน
ประจักษ์อยู่จริง ส่วนผลที่ว่านำมงคลวัตถุนั้นไปใช้จะเกิดผลตามปรารถนาหรือไม่ ก็เป็นที่ตัวผู้ใช้เอง
สาเหตุที่ทำให้ของที่ระลึก หรือสินค้าการท่องเที่ยวเชิงศาสนามีการพัฒนา
เปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านจุดประสงค์แห่งการสร้าง รูปแบบรูปทรงและในการนำไปใช้นั้น อาจ
เนื่องมาจาก

1. มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
2. มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ซึ่งการพัฒนาเปลี่ยนแปลงจะส่งผลให้เกิดการออกแบบที่ดี มีหลักเกณฑ์ในการ
ยึดถือปฏิบัติที่ถูกต้อง หน้าที่ของการนำไปใช้ (Function), การประหยัด (Economy), ความทนทาน
(Durability), วัสดุ (Material), โครงสร้าง (Construction), ความงาม (Beauty), ลักษณะเด่นพิเศษ
เฉพาะอย่าง (Personality) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อการจัดการสินค้าการท่องเที่ยวเชิงศาสนาทั้งสิ้น
(ประเสริฐ ศีลรัตน์, 2531: 142)

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา คือการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยว เดินทางไปยัง
สถานที่สำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการทำบุญ การปฏิบัติพิธีกรรมศาสนา การสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์
การเรียนรู้หลักคำสอนทางศาสนา เป็นต้น

นโยบาย/และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. นโยบายพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์จันทร์โอชานายกรัฐมนตรีแถลงต่อ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 โดยรัฐบาลมีนโยบาย 11 ด้าน ในส่วนประเด็น
นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ตรงกับนโยบายที่ 6 คือ การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ
ดังนี้ ชักจูงให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยโดยพิจารณามาตรการลด ผลกระทบ
จากการประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางพื้นที่ที่มีต่อการท่องเที่ยวในโอกาสแรกที่จะทำได้และสร้าง
สิ่งจูงใจและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกื้อกูลต่อบรรยากาศการท่องเที่ยวส่งเสริมการท่องเที่ยวที่
ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวอันมีลักษณะโดดเด่นร่วมกัน หรือจัดเป็นกลุ่มได้เช่นกลุ่มธรรมชาติ
ประวัติศาสตร์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นและสุขภาพเช่นน้ำพุร้อนธรรมชาติ ทั้งจะให้เชื่อมโยง
กับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาจากวิถีชีวิตชุมชนรวมทั้งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศทั้งที่เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่โดยเน้นการให้ความรู้และเพิ่มมาตรฐานความปลอดภัยในชีวิต
และทรัพย์สิน การควบคุมสินค้าและบริการให้มีคุณภาพราคาเป็นธรรมตลอดจนการอำนวยความสะดวก
สะดวกในด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยว (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2557)

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจและหน้าที่หลักในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาการท่องเที่ยว 20 ปีวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) รายละเอียด ดังนี้ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, ม.ป.ป.)

1.1 วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579

การวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวทั้งในระดับโลกและประเทศรวมทั้งพิจารณาองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดวิสัยทัศน์จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 ได้ดังนี้ “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาตามองค์ประกอบ 5 ประการดังต่อไปนี้

1.1.1 ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกด้วยการยกระดับคุณภาพและเพิ่มความหลากหลายของสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับสากลมุ่งเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเน้นการเพิ่มค่าใช้จ่ายและวันหยุดพักผ่อนของการเดินทางของนักท่องเที่ยวและเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

1.1.2 การเติบโตอย่างมีคุณภาพโดยส่งเสริมคุณภาพการเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวอาทิระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติระหว่างนักท่องเที่ยวตามถิ่นที่อยู่และระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยวโดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาลโดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายนรวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆที่ประเทศไทยมีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา

1.1.3 การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทยโดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทยเสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชน ถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทยและเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าของที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ

1.1.4 การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้และกระจายรายได้แก่ประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศและสร้างโอกาส เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติพัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขต

พัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบทและสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนใน
อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.1.5 การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม
การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อ
สิ่งแวดล้อมส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรมโดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทยคุณค่า
ดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ระยะ 20 ปี จึงได้มีการวางแนวทางการพัฒนาใน
แต่ละช่วงเวลาออกเป็นระยะ 5 ปี โดยในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 –
2564) นี้เป็นการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระยะ 5 ปีแรกซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อวางรากฐานและ
แก้ไขปัญหาเร่งด่วนที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
บุคลากรการท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งการสร้างสมดุลของการพัฒนาทั้งในมิติของ
พื้นที่เวลากิจกรรมรูปแบบและกลุ่มนักท่องเที่ยวการเตรียมความพร้อมของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสู่
การเติบโตในอนาคต

1.2 เป้าประสงค์

1.2.1 การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการ
แข่งขันด้านการท่องเที่ยว

1.2.2 การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล

1.2.3 การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุก

ภาคส่วน

1.2.4 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย

1.3 ตัวชี้วัด

1.3.1 จำนวนแหล่งท่องเที่ยวและสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ได้รับ
เครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5 ต่อปี

1.3.2 อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 17 ของประเทศ
ไทยเป็น 1 ใน 30 อันดับแรกของโลกหรือ 1 ใน 7 อันดับแรกของภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

1.3.3 ความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวของไทยที่มีคุณภาพได้
มาตรฐานไม่น้อยกว่าร้อยละ 90

1.3.4 รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติมีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ
10 ต่อปี

1.3.5 การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทยมีอัตราการ
ขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี

1.3.6 สัดส่วนการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในช่วงเดือน มิถุนายน – กันยายนไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 ของการเดินทางตลอดทั้งปี

1.3.7 รายได้จากการท่องเที่ยวในจังหวัดรอง (จังหวัดที่มีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนต่ำกว่า 1 ล้านคน) มีอัตราการขยายตัวไม่ต่ำกว่าร้อยละ 12 ต่อปี

1.3.8 ดัชนีการรับรู้และเข้าใจในเอกลักษณ์ความเป็นไทยของนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทยเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

1.3.9 อันดับขีดความสามารถทางการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว (TTCI) ของประเทศไทยด้านความเด่นชัดของวัฒนธรรมและนวัตกรรมจากการสืบค้นออนไลน์ด้านการท่องเที่ยว (Cultural & Entertainment Tourism Digital Demand) เป็น 1 ใน 10 อันดับแรกของโลก

1.3.10 ดัชนีด้านความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยใน 6 มิติที่สำคัญ 18 พัฒนาขึ้นอย่างน้อย 10 อันดับในแต่ละมิติ

1.4 พันธกิจ

1.4.1 พัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการในการท่องเที่ยวทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐานและสมดุล อีกทั้งมีความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมและอัตลักษณ์วิถีไทย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

1.4.2 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล สามารถรองรับปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่องและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทแวดล้อม รวมทั้งสถานะการแข่งขันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

1.4.3 พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับภูมิภาคและระดับโลกสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตลอดจนสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยจิตสำนึกท้องถิ่นและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

1.4.4 สร้างสมดุลในนักท่องเที่ยวผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่มการส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความมั่นใจของนักท่องเที่ยวเพื่อผลักดันประเทศไทยสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพตามเป้าหมายให้สามารถสร้างรายได้และส่งเสริมการกระจายรายได้ให้แก่ประเทศอย่างยั่งยืน

1.4.5 ส่งเสริมการบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมและการบูรณาการของภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน ให้มีเอกภาพและมีประสิทธิภาพสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

1.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์เป้าประสงค์และพันธกิจของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้การท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่มการส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

1.6 แนวทางการพัฒนาตามยุทธศาสตร์

1.6.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน ดังนี้

1.6.1.1 พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการทุกรูปแบบอย่างมีมาตรฐาน โดยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบเสริมสร้างพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการ ให้ครอบคลุมทุกรูปแบบได้แก่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการท่องเที่ยวเชิงกีฬาการท่องเที่ยวกลุ่ม MICE เป็นต้น

1.6.1.2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการอย่างยั่งยืนโดยการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงอัตลักษณ์ท้องถิ่นวัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้แก่การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวการส่งเสริมนวัตกรรมด้านการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวและการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการเรียนรู้และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

1.6.1.3 สร้างสมดุลในแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการทั้งในเชิงพื้นที่เชิงเวลาฤดูกาลและรูปแบบการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมความสมดุลเชิงพื้นที่ในการท่องเที่ยวทั้งในแง่การกระจายรายได้และจำนวนนักท่องเที่ยว ได้แก่การจัดตั้งเขตพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพที่ยังไม่ได้รับความนิยมนการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรอง

การพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทการพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นและการส่งเสริมความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในการท่องเที่ยว

1.6.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ดังนี้

1.6.2.1 พัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยวโดยพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง ในการเดินทางเข้าสู่ประเทศทั้งทางบกทางน้ำและทางอากาศได้แก่พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก เพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยกระดับระบบขนส่งสาธารณะเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถเชื่อมโยงกับรูปแบบการเดินทางอื่นๆ พัฒนาศักยภาพของสนามบินในการรองรับนักท่องเที่ยวเพิ่มเส้นทางและจำนวนเที่ยวบินระหว่างประเทศและภายในประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง

1.6.2.2 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงระบบการตรวจคนเข้าเมืองปรับปรุงและอำนวยความสะดวกในการเดินทางผ่านแดนปรับปรุงป้ายบอกทางและป้ายสัญลักษณ์ให้เป็นมาตรฐานเดียวกันจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกแหล่งเพิ่มจุดบริการ Free – WiFi ในแหล่งท่องเที่ยวจัดทำระบบบัตรโดยสารเดียวที่ใช้ได้กับทุกช่องทางการเดินทางพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล (Tourism for All) ได้แก่ห้องน้ำคนพิการทางลาดราวจับเป็นต้นและพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

1.6.2.3 พัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยวโดยการสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ เพื่อป้องกันและช่วยเหลือนักท่องเที่ยวได้แก่กล้องวงจรปิดเครื่องแปลภาษาการติดตั้งไฟในสถานที่ท่องเที่ยวอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเบื้องต้นจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยวส่งเสริมสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยวเช่นปรับปรุงสุขาสาธารณะการจัดการขยะและระบบบำบัดน้ำเสียในแหล่งท่องเที่ยว

1.6.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1.6.3.1 พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันสอดคล้องกับมาตรฐานสากลและเพียงพอต่อความต้องการของตลาด โดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและชุมชนในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวที่สอดคล้องความต้องการตลาดแรงงานสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการสนับสนุนบุคลากรให้มีสมรรถนะขั้นพื้นฐานตามตำแหน่งงานและได้รับการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐานสากล

1.6.3.2 ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวการบริหารจัดการท่องเที่ยวโอกาสให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสินค้าและบริการ บนพื้นฐานของมรดกและวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมทักษะธุรกิจพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการประกอบธุรกิจใหม่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มช่องทางการลงทุนและพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้แก่ภาคเอกชนภายใต้หลักการสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม Thailand 4.0

1.6.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความสมดุลให้กับการท่องเที่ยวไทยผ่านการตลาดเฉพาะกลุ่มการส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

1.6.4.1 เสริมสร้างภาพลักษณ์คุณภาพและความปลอดภัยให้กับประเทศไทย โดยการพัฒนาภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นด้านคุณภาพมุ่งเน้นการสื่อสารคุณค่าและภาพลักษณ์ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม (Preferred Destination) ที่มีคุณภาพสูงต่อยกนักท่องเที่ยว ส่งเสริมการตลาดเป้าหมายและการสร้างการรับรู้แก่นักท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่างๆด้านมาตรการรักษาความปลอดภัยและมาตรการป้องกันของประเทศไทยขอความร่วมมือเพื่อความปลอดภัยและสิ่งที่เหมาะสมในกรณีฉุกเฉินเพื่อช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ปลอดภัย รวมถึงการส่งเสริมการบังคับใช้และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องแก่นักท่องเที่ยวและสาธารณชน

1.6.4.2 ส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่มเพื่อดึงดูดการเดินทางท่องเที่ยวและกระตุ้นการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆโดยการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไปกลุ่มตลาดระดับกลาง - บน (รายได้สูงกว่า 20,000 เหรียญสหรัฐต่อปี) ในพื้นที่ตลาดที่มีศักยภาพและการส่งเสริมการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มความสนใจพิเศษเช่นกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสิ่งแวดล้อมและนิเวศเป็นต้น

1.6.4.3 ส่งเสริมเอกลักษณ์ของประเทศไทยและของแต่ละท้องถิ่นด้วยการสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยให้เป็นที่เข้าใจในเวทีโลกอาทิการสร้างคุณค่าความเป็นไทยในสินค้าและบริการต่างๆผ่านสัญลักษณ์ “Thainess” บนสินค้าและบริการที่คงอัตลักษณ์ความเป็นไทยการสื่อสารเอกลักษณ์ความเป็นไทยผ่านสื่อสร้างสรรค์และนวัตกรรมทางสื่อต่างๆเช่นรายการโทรทัศน์การจัดแสดง Roadshow เป็นต้นและการส่งเสริมเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคและจังหวัดโดยการพัฒนาแบรนด์และสื่อความแตกต่างของภาคและจังหวัดต่างๆในรูปแบบการเล่าเรื่อง (Storytelling) การสื่อสารเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางการตลาดที่เป็นที่นิยมในกลุ่มเป้าหมาย

1.6.4.4 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศและการท่องเที่ยวที่สมดุลเชิงพื้นที่และเวลาโดยการสร้างการรับรู้สินค้าบริการและแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวนอก

ฤดูกาลอาทิจัดกิจกรรม/เทศกาล/งานประเพณีเฉพาะถิ่นในแต่ละเดือนการสร้างค่านิยมของจังหวัดท่องเที่ยวรองเช่นการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขายแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับภาคเอกชนเป็นต้นและการส่งเสริม “ไทยเที่ยวไทย” โดยการสร้างค่านิยมการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศให้แก่คนไทยทุกคนในทุกเพศทุกวัยการส่งเสริมการตลาดแบบมีเป้าหมายเฉพาะ เช่นกลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มนักเรียนนักศึกษาและกลุ่มสุภาพสตรีรวมถึงการสนับสนุนมาตรการทางการเงินเพื่อส่งเสริมการใช้จ่ายช่วงการท่องเที่ยวอาทิมาตรการการลดหย่อนทางภาษีเป็นต้น

1.6.4.5 การส่งเสริมความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและการใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริมการตลาดด้วยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในการทำการตลาดได้แก่การร่วมมือกับชุมชนในการสร้างสรรค์สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวให้สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและสอดคล้องแบรนด์จังหวัดการส่งเสริมการตลาดร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนและการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการตลาดเช่นการสนับสนุนการพัฒนาและต่อยอดแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการทำตลาดเพิ่มประสิทธิภาพหน่วยงานที่รับผิดชอบการตลาดดิจิทัลทั้งในด้านการดูแลบริหารและวิเคราะห์สถิติข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวไทยเป็นต้น

1.6.5 ยุทธศาสตร์ที่5การบูรณาการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศดังนี้

1.6.5.1 ส่งเสริมการกำกับดูแลการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยการเสริมสร้างการทำงานอย่างบูรณาการระหว่างหน่วยงานระดับนโยบายโดยมีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นหน่วยงานหลักในการกำหนดนโยบายประสานงานกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่งเสริมการกระจายอำนาจสู่หน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่นขับเคลื่อนแผนและกาปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชาติพัฒนากระบวนการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐเอกชนและประชาชนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลองค์ความรู้จัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานในทุกระดับผลักดันให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) จัดให้มีแผนบริหารจัดการความเสี่ยงและแผนบริหารจัดการสภาวะวิกฤตด้านการท่องเที่ยวในทุกมิติ

1.6.5.2 ปรับปรุงกฎหมายข้อบังคับและมาตรฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังโดยการทบทวนแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อระเบียบด้านการท่องเที่ยวต่างๆประชาสัมพันธ์เสริมสร้างความเข้าใจในระเบียบและกฎหมายด้านการท่องเที่ยว

1.6.5.3 สนับสนุนการลงทุนจากภาคเอกชนและการจัดทำศูนย์ข้อมูล

สารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยวโดยการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการลงทุน ต่างๆการจัดตั้งหน่วยบริหารและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ การจัดทำ Tourism Intelligence Center และสนับสนุนการแบ่งปันข้อมูลกลางแก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

1.6.5.4 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

โดยการประสานความร่วมมือกับนานาชาติในการส่งเสริมการพัฒนาท่องเที่ยวและการสร้าง เครือข่ายเชื่อมโยงภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่างๆได้แก่ APEC ASEAN GMS ACMECS IMT - GT พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเช่นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยง ภายใน ASEAN และกลุ่มประเทศ CLMV เส้นทางทางน้ำใน IMT - GT สนับสนุนให้ตัวแทนประเทศไทยในองค์กรและหน่วยงานต่างๆมีบทบาทในเวทีนานาชาติเพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทย และอำนวยความสะดวกในการเดินทางท่องเที่ยวในระดับภูมิภาค

โดยสรุป นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของรัฐบาลปัจจุบัน ได้ดำเนินการตาม ยุทธศาสตร์ 5 ประการ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับ การขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว 3) การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสนับสนุนการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว 4) การสร้างความสมดุลให้กับท่องเที่ยวไทยผ่าน การตลาดเฉพาะกลุ่มการส่งเสริมวิถีไทยและการสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวและ 5) การบูรณา การการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

2. นโยบายการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2558-2560 ดังนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและ กีฬา, 2558 : 18-33)

วิสัยทัศน์

“วางรากฐานการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว คุณภาพอย่างมีดุลยภาพและยั่งยืน”

เป้าหมาย

1. ในปี 2560 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 2.5 ล้านล้านบาทและเป็น แหล่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

2. สังคมไทยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและชุมชนมีความเข้มแข็ง

3. ทุกภาคส่วนมีจิตสำนึกในการพัฒนาโดยคำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืน

พันธกิจ

1. กระตุ้นตลาดท่องเที่ยวคุณภาพให้ได้ตามเป้าหมาย
2. พัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน
3. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการทำงานเชิง

บูรณาการเชื่อมโยงระดับชาติภูมิภาคและท้องถิ่น

ดัชนีชี้วัด

1. รายได้จากการท่องเที่ยว 2.5 ล้านล้านบาทในปี 2560
2. จังหวัดที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า 5 พันล้านบาท/ปีมีจำนวนเพิ่มขึ้น
3. อัตราการท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยวหรือ Low Season เพิ่มขึ้น
4. นักท่องเที่ยวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวไทย
5. มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวที่เปราะบาง
6. อันดับขีดความสามารถในการแข่งขัน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ด้านการตลาดมีเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ 3 ประเด็นดังนี้

1. ปรับภาพลักษณ์ประเทศไทยในได้แบรนด์ Amazing Thailand (Rebranding) ยกระดับตำแหน่งทางการตลาด (Positioning) จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและคุ้มค่า (Variety and Value for Money Destination) สู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวคุณภาพ (Quality Leisure Destination)

2. ปรับโครงสร้างตลาด (Market Restructuring) โดยขยายฐานนักท่องเที่ยวกลุ่ม High Value ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวระดับกลาง-บนใช้จ่ายสูงมีพฤติกรรมเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทยสนใจเรียนรู้และสร้างผลกระทบต่อประเทศไทยทำให้การเติบโตของรายได้เกิดจากการเติบโตของการใช้จ่ายมากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยว

3. ปรับสมดุลระหว่างอุปสงค์อุปทาน (Rebalancing) ให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งสู่ความยั่งยืนมุ่งกระจายจังหวัดท่องเที่ยวและการกระจายรายได้สู่จังหวัดท่องเที่ยวศักยภาพรองสร้างโอกาสให้ประชาชนไทยได้เดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรักความภูมิใจในความเป็นไทยตลอดจนเกิดความผูกพันในครอบครัวและหมู่คณะอันจะเป็นการสร้างรากฐานอันเข้มแข็งของสังคมและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวจึงได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาออกเป็น 5 กลยุทธ์หลักดังนี้

1. กลยุทธ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่กลยุทธ์นี้เป็นการพัฒนาเตรียมความพร้อมเชิงพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและให้ความสำคัญกับมิติของการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมตลอดจนความสมดุลของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยส่งเสริมการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพัฒนาเชื่อมโยงสินค้าทางการเกษตรผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) เข้าสู่ภาคธุรกิจบริการท่องเที่ยวเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและการพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแทนการนำเข้าและบริโภคสินค้าจากต่างประเทศตลอดจนการพัฒนาอัตลักษณ์ของท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติในการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ท่องเที่ยว

2. กลยุทธ์พัฒนารายสาขาโดยประเด็นกลยุทธ์พัฒนารายสาขามุ่งเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพได้มาตรฐานส่งเสริมผู้ประกอบการไทยให้มีศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวและบริการมากขึ้นรวมทั้งส่งเสริมผู้ประกอบการไทยที่มีศักยภาพในการไปลงทุนในต่างประเทศด้วยและสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆให้สอดคล้องกับความสนใจ ของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนักท่องเที่ยวคุณภาพและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้านดังนี้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health & Wellness Tourism) การท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism)การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) การท่องเที่ยว เรือสำราญการท่องเที่ยวกลุ่มมุสลิม

3. กลยุทธ์พัฒนาการอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวโดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญได้แก่

3.1 พัฒนาระบบอำนวยความสะดวกในขั้นตอนการขอวีซ่าและการอำนวยความสะดวกในการตรวจลงตราแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-Visa) และการผ่านแดนทั้งจุดเข้าออกชายแดนและสนามบินโดยเฉพาะบริเวณด่านชายแดนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและการปรับปรุงกฎระเบียบให้มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น

3.2 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และมีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล โดยคำนึงถึงอารยสถาปัตยกรรมสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวคนพิการและผู้สูงอายุ เช่น ห้องน้ำที่จอดรถป้ายบอกทางป้ายข้อมูลจุดบริการ Wifi ทางลาดราวจับห้องละหมาด เป็นต้น

3.3 พัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวศูนย์ข้อมูลศูนย์เรียนรู้ เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ โดยได้มุ่งเน้นการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ ในการพัฒนารูปแบบสื่อความหมายเพื่อบอกเล่าเรื่องราว

ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวให้ดูโดดเด่นน่าสนใจ การสร้างสุนทรียภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ดีและความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวเช่น Augmented Reality (AR), QR Code, Info Graphic เป็นต้นแต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงศักยภาพในการเข้าถึง Internet ของแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความพร้อมที่จะใช้ในการรับข้อมูลหรือไม่

3.4 ขยายศูนย์บริการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวครอบคลุมทุกพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญและสร้างเครือข่ายอาสาสมัครอำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นล่ามแปลสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวต่างๆ

4. กลยุทธ์พัฒนาความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว สามารถส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศไทยโดยมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

4.1 ผลักดันแนวทางการแก้ไขปัญหาการหลอกลวงนักท่องเที่ยวปัญหาทัวร์ศูนย์เหรียญปัญหาหมักคฤศก์เถื่อน และการทำร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว เช่น การชักชวนความเข้าใจและกำหนดแนวทางมาตรฐานกับผู้ประกอบการต่างๆ กรณีการเช่ารถยนต์หรือจักรยานยนต์ โดยการกวดขันจับกุมไม่ให้มีการค้าขายที่เป็นลักษณะหลอกลวงขายเกินราคาหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เพื่อเป็นเครือข่ายในการสอดส่องผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 และการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครตำรวจท่องเที่ยวเพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ

4.3 พัฒนากลไกและปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของศูนย์รับแจ้งเหตุของตำรวจท่องเที่ยวและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวทางโทรศัพท์ 1155 (Call Center 1155) ให้เป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จโดยให้สามารถช่วยเหลือและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครอบคลุมสะดวกรวดเร็วตลอดเวลา 24 ชั่วโมงรวมถึงการขยายศูนย์แก้ไขปัญหานักท่องเที่ยวในภาวะวิกฤตประจำภูมิภาคและแหล่งท่องเที่ยวหลักตลอดจนการพัฒนาคุณภาพการให้บริการของศูนย์บริการต่างๆ

4.4 จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเยียวยานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือเยียวยานักท่องเที่ยวชาวต่างชาติทุกคนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวแล้วเกิดความสูญเสียหรือเสียหายใดๆโดยมิได้เกิดจากความประมาทเจตนาหรือการกระทำที่ผิดกฎหมายของนักท่องเที่ยวทั้งในภาวะปกติและภาวะวิกฤต

4.5 จัดตั้งศาลแผนกคดีนักท่องเที่ยวในศาลยุติธรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการดำเนินคดีต่างๆเป็นกรณีพิเศษเนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการพำนักอยู่ในประเทศไทย

4.6 สนับสนุนมาตรการจัดการความปลอดภัยในการเดินทางทางบก/ทางน้ำ/ทางอากาศและปรับปรุงกฎระเบียบให้เกิดการบังคับใช้อย่างจริงจังและมีการบังคับใช้บทลงโทษตามกฎหมาย

4.7 ผลักดันให้มีการกำหนดมาตรฐานการให้บริการและมาตรฐานความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบเช่นมาตรฐานหน่วยกู้ภัยเพื่อจัดทำมาตรฐานการกู้ภัยและสนับสนุน

5. กลยุทธ์พัฒนาระบบโลจิสติกส์เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาดังนี้

5.1 พัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมให้มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีความปลอดภัยในการเดินทางและการบริการการขนส่งสาธารณะโดยสามารถเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวรองได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงเส้นทางการท่องเที่ยวสู่ประเทศอาเซียน

5.2 พัฒนามาตรฐานยานพาหนะและระบบการให้บริการขนส่งสาธารณะให้มีความสอดคล้องและพอเพียงกับความต้องการเดินทางและมีความคล่องตัวและความสามารถในการเข้าถึง (Mobility & Accessibility)

5.3 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการวางแผนการเดินทางโดยให้มีระบบการให้บริการข้อมูลแบบครบวงจรทั้งข้อมูลเส้นทางพาหนะในการเดินทางระบบจองตั๋ว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวจึงได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาเป็น 4 กลยุทธ์หลักดังนี้

1. กลยุทธ์บูรณาการการทำงานผ่านกลไกการขับเคลื่อนทั้งระบบมุ่งเน้นให้มีการบูรณาการการทำงานผ่านกลไกการขับเคลื่อนตั้งแต่ระดับนโยบายระดับพื้นที่ระดับท้องถิ่น โดยมีมาตรการที่สำคัญ ดังนี้

1.1 เพิ่มบทบาทการขับเคลื่อนของคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

1.2 บูรณาการการทำงานร่วมกับกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบาย

จนถึงระดับชุมชน

2. กลยุทธ์พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและยกระดับผู้ประกอบการมีมาตรการ
ดังนี้

2.1 การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งระบบ

2.2 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการท่องเที่ยว

3. กลยุทธ์การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (Tourism
Intelligence Center) มีมาตรการและแนวทางการดำเนินงานดังนี้

3.1 การบริหารจัดการ

3.2 พัฒนาล้างข้อมูลและงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวของประเทศ

3.3 พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้

ทุกระดับ

4. กลยุทธ์ปรับปรุงกฎหมายและกลไกการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังมีมาตรการ
และแนวทางการดำเนินงานดังนี้

4.1 ปรับปรุงกฎหมายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดย
การทบทวนและแก้ไขกฎหมายและกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและบริหารจัดการการ
ท่องเที่ยวเช่นพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติ
ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 และ
พระราชบัญญัติโรงแรม พ.ศ. 2547 รวมทั้งแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามามีส่วนร่วม
พัฒนาการท่องเที่ยวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นต้นปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน
สนับสนุนการท่องเที่ยวผลักดันให้มีการออกกฎหมายใหม่หรือกฎหมายลูกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เช่นกฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานการท่องเที่ยวธุรกิจรถยนต์เช่าและธุรกิจการจัดประชุมและการจัด
แสดงสินค้าเป็นต้น

4.2 การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง โดยการปรับปรุงกลไกการควบคุมการบังคับ
ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเช่นกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมการจัดการขยะน้ำเสียรถทัวร์รถ
แท็กซี่เป็นต้นหาวิธีการ/มาตรการจูงใจให้มีการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปตาม
เจตนารมณ์ของกฎหมายในทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องการแต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขปัญหา
การใช้กฎหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยและส่งเสริมและกำกับติดตามการบังคับใช้กฎหมาย
ด้านการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานเจ้าภาพอย่างจริงจังและต่อเนื่องเช่นพระราชบัญญัติตรวจคน
เข้าเมือง พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ.
2546 พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ.
2537 พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติ
การทำเรือแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2543 พระราชบัญญัติการเดินทางเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. 2540
พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการเดินทางอากาศ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติ
การทำอากาศยานแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2538 เป็นต้น

โดยสรุปนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลปัจจุบัน พบว่า มียุทธศาสตร์ในการ
ดำเนินการ 3 ประการ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ที่ 2 การ
พัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

บริบทพื้นที่วิจัย

บริบทพื้นที่การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการ
ท่องเที่ยววัดเด่นซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือกวัดที่มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1. มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ
2. มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
3. มีกิจกรรมทางความเชื่อ
4. การจัดภูมิทัศน์
5. การจัดอาคารสถานที่
6. ได้รับรางวัลเรื่องการจัดการท่องเที่ยว
7. การบริหารจัดการ
8. เป็นวัดที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ซึ่งพื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ วัดในภาคอีสานตอนล่าง จำนวน 3 จังหวัด ๆ ละ 3 วัด ดังนี้
จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย

1. วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด
2. วัดพายัพ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา
3. วัดบึง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา

จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

1. วัดพุทธบาทเขากระโดง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์
2. วัดเขาอังคาร ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
3. วัดหงษ์ ตำบลมะเพ็ญ อำเภอพุทไธสง

จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย

1. วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์

2. วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์

3. วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองสุรินทร์

รายละเอียด ดังนี้

บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดนครราชสีมา

บริบทพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา

1. ทรัพยากรและแหล่งการท่องเที่ยว

ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา ประติมากรรม คือ สัญลักษณ์ของเมืองโบราณแห่งนี้ ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รูปอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี คือ คุณหญิงโม ภริยา ปลัดเมืองนครราชสีมา

ภาพประกอบ 4 ตราสัญลักษณ์จังหวัดนครราชสีมา

2. คำขวัญจังหวัดนครราชสีมา

เมืองหญิงกล้า ผ้าไหมดี หมี่โคราช ปราสาทหิน ดินด่านเกวียน

3. ประวัติของจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเจริญรุ่งเรืองครั้งสมัยขอมเป็นใหญ่ในดินแดนแถบนี้ ภายในจังหวัดนครราชสีมา มีอนุสรณ์ปูชนียสถานโบราณวัตถุที่สำคัญๆ หลายแห่ง หลายอำเภอ เช่น เมืองเก่าโบราณ เมืองโคราช หรือเมืองโคราฆปุระ กับเมืองเสมา ใน อำเภอสูงเนิน ปราสาทหินพนมวัน อำเภอเมือง และปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย ซึ่งล้วนแต่บ่งชี้ว่าความเป็นมาเป็นอย่างดี จังหวัดนครราชสีมา มีเมืองโบราณอยู่ 2 เมืองคือ “เมืองโคราช” กับ ”เมืองเสมา” ทั้ง 2 เมืองนี้ไม่ปรากฏในหลักฐานอันแน่ชัดว่าชนชาติพื้นเมืองดั้งเดิมชาติใดเป็นผู้สร้างเมืองโคราช และ เมืองเสมา ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมือง นครราชสีมา ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทาง 31 กิโลเมตร โดยมีประวัติว่าเมืองโคราฆปุระ เป็นชื่อเมืองที่ตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย และได้มีการนำชื่อเมืองนี้มาตั้งชื่อ เมือง โคราฆาปุระ ซึ่งอยู่ในท้องที่ของ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา โดยเฉพาะคำเรียกชื่อ “เมืองโคราช” คงจะเพี้ยนเสียงเรียกมาจาก

ชื่อ “เมืองโคราชปุระ” ซึ่งเป็นเมืองเก่าที่ได้สร้างขึ้นก่อนเมืองโคราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองเสมา และอยู่ทางทิศเหนือของฝั่งลำตะคอง ซึ่งเป็นที่ดอน ในเมืองนี้มี ปราสาทหินเมืองแขก ทำนองเป็นเทวสถาน เพื่อสำหรับเป็นที่ประกอบพิธีกรรม มีอยู่ด้วยกัน 2 แห่ง การก่อสร้างตลอดจนศิลปะลวดลายต่างๆ ที่ประดับตกแต่ง เป็นสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม แบบอินเดีย

ส่วนเมืองเสมา ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากเมืองโคราช ระยะทาง 1 กิโลเมตร อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของฝั่งลำตะคอง เป็นที่ลาดต่ำ เมืองเสมา คงจะสร้างขึ้นที่หลังเมืองโคราช ซึ่งก็ไม่ปรากฏเป็นหลักฐานว่าผู้ใดเป็นคนสร้าง และสร้างขึ้นในสมัยใด เช่นกัน ทุกวันนี้ยังปรากฏ เป็นซากเมืองเก่ากำแพงเมืองเก่า ซึ่งสร้างด้วยศิลาแลง เมืองเสมา มีคูเมืองโบราณล้อมรอบตัวเมืองอยู่ และที่คูเมืองโบราณแห่งนี้ มีผู้ขุด เสมารธรรมจักรศิลาได้ กับทั้งยังขุด ศิลารูปพรรณต่างๆ ได้อีกมากมาย เมืองโคราชปุระ กับ เมืองเสมา ที่สร้างขึ้นในสมัยนั้น คงเจริญรุ่งเรืองมาก และกาลเวลาของยุคสมัยได้เปลี่ยนไป นับเป็นเวลาช้านาน สังคมเมืองโคราช หรือ เมืองโคราชปุระ และ เมืองเสมาได้เจริญรุ่งเรืองที่สุดในยุคนั้น ต่อมาก็ได้เสื่อมลง ๆ จนกลายเป็นเมืองร้าง ดังปรากฏตัวเมืองโบราณเก่าเป็นอนุสรณ์สถานอยู่ในทุกวันนี้

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แห่งรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199-2231 ได้ทรงโปรดฯ ให้เจ้าเมืองใหญ่ๆ ที่สำคัญทางฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ ฝ่ายเหนือ ฝ่ายตะวันออก ฝ่ายตะวันตก และฝ่ายใต้ สร้างตัวเมืองขึ้น เช่น กำแพงเมือง บ่อปราการ ค่ายคูประตูหอรบ ตลอดจนได้สร้างอาวุธใหญ่น้อยทั้งหลาย เพื่อเป็นกำลังที่มั่นคงแข็งแรง ยกให้เป็นเมืองสำคัญด่านนอก ป้องกันข้าศึกที่จะยกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา ครั้งนั้นก็มีเมืองสำคัญๆ ได้แก่ เมืองนครราชสีมา เมืองเพชรบูรณ์ เมืองพิษณุโลก เมืองตะนาวศรี และ เมืองนครศรีธรรมราช ที่ได้สร้างตัวเมืองกันขึ้นอย่างแข็งแรง ณ เมืองนครราชสีมา นี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้โปรดฯ ให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ก็คือที่ตั้งตัวเมือง นครราชสีมา ในปัจจุบันนี้ โดยก่อสร้างกำแพงเมือง มีป้อมประจำกำแพงและตามมุมกำแพงรวม 15 ป้อม ประตูเมือง 4 ประตู พร้อมกับได้ขุดคูล้อมรอบตัวเมืองไว้อย่างมั่นคงแข็งแรง

เมื่อได้สร้างเสร็จแล้ว ก็ให้เอานามเมืองดั้งเดิมทั้ง 2 เมือง คือ “เมืองโคราช” กับ “เมืองเสมา” มารวมกันเป็นนามเมืองใหม่เรียกว่า “เมืองนครราชสีมา” แต่คนทุกๆ ไปก็ยังคงพากันเรียกเมืองนี้ว่า “เมืองโคราช” กันอย่างแพร่หลาย จนติดปากถึงทุกวันนี้ ครั้งนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดฯ ให้ เมืองนครราชสีมา มีฐานะเป็น เมืองพระยามหานคร เทียบเท่ากับ เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งถือว่าเป็นเมืองเอกของทางภาคใต้ อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้บันทึกเรื่อง “ตำนานเมืองนครราชสีมา” ในหนังสือเรื่อง “เที่ยวตามทางรถไฟ” ไว้ว่า “เมืองนครราชสีมา” เมืองขึ้นในทำเนียบครั้ง แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ 5 เมือง คือ เมืองนครจันทิก เมืองไชยภูมิ เมืองพิมาย เมืองบุรีรัมย์ เมืองนางรองต่อมา ได้ตั้งเมืองขึ้น เพิ่มเติมอีก 9 เมืองคือ เมืองบำเหน็จณรงค์ เมืองจัตุรัส เมืองเกษตรสมบูรณ์ เมืองภูเขียว เมืองชนบท เมืองพุทไธสง เมืองประ

โค่นไชย เมืองรัตนบุรี เมืองปักธงชัย เมืองนครราชสีมา จึงมีเมืองขึ้นรวม 14 เมือง ด้วยกัน เมืองนครราชสีมาที่ทรงโปรดฯให้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะ กำแพงเมือง ก่ออิฐ ล้อมรอบตัวเมืองทั้ง 4 ด้าน ขุดล้อมรอบตัวเมือง บนกำแพงมีใบเสมา มีป้อมตั้งเรียงรายรอบกำแพง มี ประตูเมืองสำคัญ 4 ประตู คือ

1. ประตูพลแสน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ
2. ประตูไชยณรงค์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้
3. ประตูพลล้าน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก
4. ประตูชุมพล ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก

ประตูเมืองนครราชสีมา ทั้ง 4 แห่งนี้ เบื้องบนของประตูจะสร้างเป็นหอยามรักษาการณ์ลักษณะเป็นรูปแบบ ทรงไทยโบราณ หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา มีช่อฟ้าใบระกาเหมือนกันหมดทุกแห่ง สิ่งก่อสร้างบางอย่างได้ถูกทำลายลงคราวที่ได้เกิดศึกกับ เจ้าอนุวงศ์ แห่งกรุงเวียงจันทน์ ที่ได้เข้ามายึด เมืองนครราชสีมา และส่วนหนึ่งได้ถูกภัยธรรมชาติทำลายเสียหายไปบ้าง เช่น ถูกแดด ลม และฝน จึงเหลือแต่เพียง ประตูเดียวก็คือ ประตูชุมพล ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก และที่บริเวณหน้าประตูนี้ต่อมาทางราชการจังหวัดนครราชสีมา ได้สร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) แล้วนำมาประดิษฐานบนแท่นสูง ตรงหน้าประตูชุมพล เมื่อปี พ.ศ. 2477 กาลต่อมาหอยามรักษาการณ์ประตูเมือง กำแพงเมืองเกิดชำรุดทรุดโทรมพังลงไปมาก ดังนั้นทางราชการจึงได้ซ่อมแซมสิ่งที่ผุพังขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิม แล้วได้มีการสร้างจำลองแบบเพื่อเป็นการอนุรักษของเก่าเดิมไว้ทั้งหมดคือ ประตูชุมพลหอยามรักษาการณ์ทางไทย กำแพงเมืองโบราณสร้างขึ้นใหม่ พร้อมกับได้อัญเชิญ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) ทั้งหมดมาสร้างและตั้งขึ้น ณ บริเวณที่ปัจจุบัน トラบทุกวันนี้

อนึ่ง ประตูชุมพล หอยามรักษาการณ์ กำแพงเมืองโบราณ นครราชสีมาทางราชการกรมศิลปกร ได้ขึ้นทะเบียน เป็นโบราณวัตถุสถานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ. 2480

4. ขอบเขตที่ตั้ง

จังหวัดนครราชสีมา มีพื้นที่ประมาณ 20,494 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 32 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนครราชสีมา ปากช่อง สีคิ้ว สูงเนิน ขามทะเลสอ ด้านขุนทด โนนไทย โนนสูง ขามสะแกแสง พิมาย คง โนนแดง ประทาย ชุมพวง บัวใหญ่ แก้งสนามนาง บ้านเหลื่อม จักราช ห้วยแถลง ปักธงชัย โชคชัย ครบุรี หนองบุญมาก วังน้ำเขียว เฉลิมพระเกียรติ เมืองยาง เทพารักษ์ ลำทะเมนชัย พระทองคำ บัวลายและสีดา

ทิศเหนือ ติดกับ จังหวัดชัยภูมิ และขอนแก่น

ทิศใต้ ติดกับ จังหวัดนครนายก และปราจีนบุรี

ทิศตะวันออก ติดกับ จังหวัดบุรีรัมย์

ทิศตะวันตก ติดกับ จังหวัดชัยภูมิ และสระบุรี

ระดับน้ำทะเลปานกลาง พบในบริเวณตอนใต้ของอำเภอสีคิ้ว ปากช่อง นครบุรี และเสิงสางกับพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอวังน้ำเขียว มีเทือกเขาที่สำคัญ 3 แนวคือ

6.1.1 เทือกเขาตงพญาเย็น ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูน มีความสูงอยู่ในช่วง 500-1,000 เมตร วางตัวในแนวเหนือ - ใต้ ในบริเวณอำเภอปากช่อง โดยเริ่มตั้งแต่ทางตะวันตกของเขื่อนลำตะคองเป็นต้นไป มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร ยอดเขาที่สำคัญได้แก่ เขาไม้ลูก เขาส้มเข้า เขาปางโสก และเขาปางโสก และเขาตะกุด เทือกเขานี้เป็นต้นกำเนิดของลำตะคองและห้วยมวกเหล็ก

6.1.2 เทือกสันกำแพง ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินทราย สูงระหว่าง 700 - 1,200 เมตร วางตัวในแนวตะวันตก - ตะวันออก เริ่มจากอำเภอปากช่องไป จนถึงอำเภอเสิงสาง ยาวประมาณ 164 กิโลเมตร ถือเป็นเทือกเขาเขตแดนตะวันตกเฉียงใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมียอดเขาที่สำคัญ ได้แก่ เขาแหลม (1,326 เมตร) ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา เขากำแพง เขาอีพร้อม เขาข้างชะลูด เขาวง และเขาละมั่งเป็นต้น เทือกเขานี้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำมูลและลำพระเพลิง

6.1.3 เขาผาแดง - ยายเที่ยง - เคลียด เป็นภูเขาหินทรายมีความสูงอยู่ในช่วง 700 - 800 เมตร วางตัวในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ - ตะวันออกเฉียงใต้บริเวณอำเภอสีคิ้วและปักธงชัยมีความยาวประมาณ 70 กิโลเมตร มียอดเขาที่สำคัญ เช่น เขาผาแดง เขาผาแดง เขาขนาวจิก เขาเขื่อนลั่น เขายายเที่ยง และเขาเคลียด เป็นต้น นอกจากนี้ทางตะวันออกตามแนวทิวเขานี้ยังมีเขาโดดๆ ที่มีรูปร่างแบบสันมืดอู้นี้ได้ เช่น เขาพริก เขาตำแย และเขาภูหลวง เป็นต้น

ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเขตนี้ เป็นพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชันเนินเขาและภูเขา ซึ่งควรจะปล่อยให้เป็นที่ป่าไม้ต้นน้ำลำธาร แต่เกษตรกรได้บุกรุกใช้ที่ดินในการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง เนื่องจากพื้นที่บริเวณนี้สูงชันดินจึงถูกชะล้างพังทลายได้ง่าย ทำให้ดินเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วหรือเป็นดินตื้นปนกรวดและหิน ดังนั้น หลังจากการเพาะปลูก 3-4 ปี ต้องทิ้งพื้นที่ให้ว่างเปล่า มีพืชรุกพืช เช่น หญ้าคาขึ้นอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังทำให้แม่น้ำลำธารตื้นเขิน ที่ราบที่อยู่ตอนล่างจะขาดน้ำใน ฤดูแล้ง และเกิดน้ำท่วมขึ้นได้ง่ายในฤดูฝนปัจจุบันยังมีการบุกรุกอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การสร้างสนามกอล์ฟ รีสอร์ท โรงแรม โดยเฉพาะบริเวณเชิงเขาอุทยานแห่งชาติ เขาใหญ่ กิจกรรมดังกล่าวต้องใช้น้ำ ปุ๋ยเคมี และสารเคมี จึงมีแนวโน้มทำให้เกิดผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพน้ำมากยิ่งขึ้น

6.2 เขตที่ราบลูกคลื่นทางตะวันตกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 986.39 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 4.80 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 250 - 400 เมตร อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอปากช่องและบางส่วนของอำเภอวังน้ำเขียวภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน ทำให้เขตนี้มีการปลูกพืชไร่เป็นหลัก โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และไม้ผล เช่น ที่ตำบลกลางดงมีการปลูกมะม่วงมะละกอ น้อยหน่า และขนุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์

การทำฟาร์มโคเนื้อและโคนม เช่น ที่ฟาร์มโชคชัย ซึ่งเป็นแหล่งผลิตโคเนื้อ – โคนม ที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัจจุบันบางบริเวณใช้พื้นที่ทำสวนเกษตรและสนามกอล์ฟ

6.3 เขตที่ราบลูกคลื่นตอนกลาง มีพื้นที่ประมาณ 8,203.06 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 39.90 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 200 – 300 เมตร อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอโชคชัย หนองบุญมาก และห้วยแถลง พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอด่านขุนทด สีคิ้ว สูงเนิน ปักธงชัย ขามทะเลสอ จักราช และชุมพวงและพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมืองนครราชสีมาและพิมาย

ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของเขตนี้เป็นที่ราบคลื่นลอนลาด ยกเว้นบริเวณใกล้เชิงเขา มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนชัน มีที่ราบลุ่มริมฝั่งของแม่น้ำมูลและสาขา เช่น ลำตะคองลำพระเพลิง ลำแชะ จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวทำให้มีการปลูกพืชไร่กันมาก โดยเฉพาะ มันสำปะหลัง ปอแตงโม นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง มะขามเป็นต้น ส่วนบริเวณที่ราบริมแม่น้ำมีการทำนาและปลูกพืชผัก อย่างไรก็ตามพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าหรือเป็นป่าเสื่อมโทรมบางบริเวณมีการสร้างรีสอร์ท สนามกอล์ฟ และสวนเกษตร เช่น ที่อำเภอโชคชัย ปักธงชัย และสีคิ้ว เป็นต้น

6.4 เขตที่ราบลูกคลื่นตอนเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 783.60 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นร้อยละ 3.80 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 200 – 250 เมตร อยู่ในพื้นที่บางส่วนของอำเภอโนนไทย ขามสะแกแสง บ้านเหลื่อม บัวใหญ่และแก้งสนามนาง ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกคลื่นสลับกับที่นา เขตนี้มีที่ราบลุ่มแม่น้ำชีที่เป็นพรมแดนติดกับจังหวัดชัยภูมิเท่านั้น

สภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ราบลูกคลื่นทำให้มีการปลูกพืชไร่โดยเฉพาะมันสำปะหลัง และปอ ส่วนในที่ต่ำที่อยู่ระหว่างลูกคลื่น จะใช้พื้นที่ทำนา ปลูกพริก แตงโมเป็นต้น

6.5 เขตที่ราบทางเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 6,175.23 ตารางกิโลเมตรคิดเป็นร้อยละ 30 ของพื้นที่จังหวัด มีความสูงอยู่ในช่วง 130 – 200 เมตร อยู่ในพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอโนนสูง ประทาย โนนแดง พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอโนนไทยเมืองนครราชสีมา คง พิมาย บัวใหญ่ และบางส่วนของพื้นที่อำเภอด่านขุนทดขามทะเลสอ ขามสะแกสอ ขามสะแกแสง จักราช บ้านเหลื่อม ชุมพวง และแก้งสนามนาง

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบ จนถึงค่อนข้างราบเรียบของแม่น้ำมูลและสาขา ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มของแม่น้ำที่กว้างที่สุดในจังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา ส่วนที่เนินหรือโคกจะเป็นที่ตั้งชุมชนหรือหมู่บ้านต่าง ๆ

7. ภูมิอากาศ

จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของลมมรสุม ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของอุณหภูมิ หรือความกดอากาศระหว่างผืนแผ่นดินอันกว้างใหญ่ของทวีปเอเชียที่อยู่ทางเหนือขึ้นไปกับ

มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกที่อยู่ตอนใต้ ทำให้เกิดลมประจำฤดูที่เรียกว่า ลมมรสุม โดยในฤดูฝนจะมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่านจังหวัดนี้ พาเอาความชื้นมาด้วย ทำให้ฝนตกแต่ปริมาณฝนไม่มากนัก เนื่องจากมีเทือกเขาสันกำแพงและเทือกเขาตองพญาเย็นกั้นอยู่ ส่วนในฤดูหนาวจะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านจังหวัด นำเอาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาด้วยทำให้อุณหภูมิจังหวัดนครราชสีมา ลดลงโดยทั่วไป

7.1 ปัจจัยที่มีผลต่อสภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปของจังหวัดนครราชสีมา มีอากาศร้อน ฝนตกกับแห้งแล้งสลับกัน สภาพภูมิอากาศดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. ที่ตั้งตามแนวละติจูด จังหวัดนครราชสีมาตั้งอยู่ในเขตละติจูดต่ำ (14 องศา 7 ลิปดา - 15 องศา 46 ลิปดาเหนือ) มีโอกาสได้รับแสงตรงจากดวงอาทิตย์ปีละ 2 ครั้งทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยทุกเดือนสูงกว่า 18.5 องศาเซลเซียส ลักษณะภูมิอากาศจึงเป็นแบบทุ่งหญ้าเมืองร้อน
2. ทิศทางลม จังหวัดนครราชสีมาตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุม ฤดูร้อนได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ฤดูหนาวได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ
3. ลักษณะภูมิประเทศบริเวณทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดนครราชสีมา ภูมิประเทศเป็นภูเขาสูง โดยมีเทือกเขา 2 แถว ขวางกั้นทิศทางลม จังหวัดนครราชสีมาจึงจัดอยู่ในเขตเงาฝนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นเดียวกับจังหวัดชัยภูมิ ขอนแก่น เลย บุรีรัมย์
4. ระยะห่างจากทะเล พื้นที่ที่อยู่ใกล้ทะเลอากาศจะมีความชื้นสูงและความแตกต่างด้านอุณหภูมิของอากาศมีน้อยกว่าพื้นที่ที่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน จังหวัดนครราชสีมาอยู่ห่างจากอ่าวไทยประมาณ 150 กิโลเมตร ประกอบกับอยู่ในเขตอับลม ทำให้อุณหภูมิ ค่อนข้างสูง และปริมาณน้ำฝนน้อย

7.2 องค์ประกอบของภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศที่ปรากฏในจังหวัดนครราชสีมา เป็นผลมาจากองค์ประกอบของภูมิอากาศหลายๆ อย่าง เช่น อุณหภูมิ ฝน จำนวนวันที่ฝนตก ความชื้นสัมพัทธ์อัตรากระเหย ทิศทางและความเร็วเฉลี่ยของลม ฯลฯ

1. อุณหภูมิ อุณหภูมิของจังหวัดนครราชสีมาเฉลี่ยตลอดปีเท่ากับ 26.7 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด 32.8 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 21.9 องศาเซลเซียส เมื่อพิจารณาอุณหภูมิเฉลี่ยรายเดือน พบว่ามีความแตกต่างกันไม่มากนัก

2. ฝน ฝนที่ตกในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่เป็นฝนเนื่องจากพายุดีเปรสชันซึ่งปกติจะเคลื่อนผ่านเข้ามาในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณปีละ 3-4 ลูกส่วนฝนที่มาจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีน้อยเนื่องจากถูกเทือกเขากั้นเอาไว้ทำให้พื้นที่อำเภอด่านขุนทด สีคิ้ว ปากช่อง ปักธงชัย วังน้ำเขียว แห้งแล้งและอยู่ในเขตเงาฝน

ข้อมูลฝนที่สำคัญ คือ ปริมาณฝนเฉลี่ย จำนวนวันที่ฝนตกและจำนวนวันที่เกิดพายุฟ้าคะนอง

1. ปริมาณฝนเฉลี่ย จากข้อมูลที่ปรากฏในสถิติภูมิอากาศของจังหวัดนครราชสีมาในคาบ 30 ปี (พ.ศ. 2504-2533) พบว่าจังหวัดนครราชสีมาปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยเท่ากับ 1,070.5 มิลลิเมตร ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี เท่ากับ 1,458.9 มิลลิเมตร แสดงว่าจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่ค่อนข้างแห้งแล้งใน ภาคนี้
2. จำนวนวันที่ฝนตก จำนวนวันที่ฝนตกบอกรให้ทราบถึงโอกาสที่จะได้รับปริมาณฝนมากหรือน้อย ในส่วนของจังหวัดนครราชสีมา
3. จำนวนวันที่เกิดพายุฟ้าคะนอง พายุนี้ไม่ใช่พายุหมุน เนื่องจากมีลักษณะการเกิดที่แตกต่างกัน พายุ ฟ้าคะนอง มักเกิดขึ้นในช่วงบ่ายและครอบคลุมพื้นที่ไม่กว้างนัก มีฟ้าแลบ ฟ้าร้องและฟ้าผ่าเกิดขึ้นได้ หากฝนหนักอาจมีลูกเห็บด้วย ซึ่งจะนำความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินต่างๆ

7.3 ฤดูกาล

ฤดูกาลของจังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 3 ฤดูดังนี้

1. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ฝนตกมากในเดือนสิงหาคมและกันยายน ซึ่งเป็นฝนที่เกิดจากหย่อมความกดอากาศต่ำ หรือดีเปรสชันที่เคลื่อนตัวเข้ามา
 2. ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคมเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาวและแห้ง พัดมาจากหย่อมความกดอากาศสูงแถบตอนกลางของทวีปเอเชีย เดือนธันวาคมอุณหภูมิต่ำสุด ประมาณ 16.7 องศาเซลเซียส
 3. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม เป็นช่วงที่แสงอาทิตย์ตั้งได้ฉากกับพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา และปริมาณไอน้ำในอากาศน้อยความร้อนที่รุนแรงทำให้อากาศยกตัวในแนวตั้ง ก่อให้เกิดอากาศแปรปรวนและเกิดพายุฟ้าคะนอง ในบางแห่งได้อุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายนประมาณ 39.7 องศาเซลเซียส
8. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จังหวัดนครราชสีมามีลักษณะการใช้ในปี พ.ศ. 2542 สามารถจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สำคัญได้ดังนี้

พื้นที่ป่าไม้ มีพื้นที่ประมาณ 1,411,062 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.02 ของพื้นที่จังหวัด ส่วนใหญ่ อยู่ทางทิศใต้ของจังหวัด

พื้นที่ทำการเกษตร มีพื้นที่ประมาณ 7,829,745 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 61.12 ของพื้นที่จังหวัด แบ่งออกเป็นพื้นที่ปลูกข้าว 3,878,156 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.28 ของพื้นที่จังหวัด

รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกพืชไร่ 3,434,033 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.81 ของพื้นที่จังหวัด และน้อยที่สุดได้แก่ พื้นที่ปลูกสวนผักและไม้ดอก 40,310 คิดเป็นร้อยละ 0.31 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่อยู่อาศัย มีพื้นที่ประมาณ 147,863 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.16 ของพื้นที่จังหวัด

พื้นที่ไม่ได้จำแนก มีพื้นที่ประมาณ 3,420,058 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 26.70 ของพื้นที่จังหวัด

แหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา มี 9 กลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำมีลำน้ำสาขาอีกหลายสายพื้นที่ลุ่มน้ำ ประมาณ 20,905 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ในจังหวัดรับน้ำจากลุ่มน้ำที่สำคัญได้แก่ อ่างเก็บน้ำพอง พิมาย ห้วยแถลง จักราช โนนสูง เมือง เสิงสาง ครบุรี โชคชัย ปักธงชัย สูงเนิน ปากช่อง ขามทะเลสอ สีคิ้ว โนนไทย ประทาย โนนแดง บัวใหญ่ ขามสะแกแสง คง แก้งสนามนาง บ้านเหลื่อมหนองบุญมาก รวม 24 อ่างเก็บน้ำ และมีห้วย ลำธาร คลอง 1,688 สาย ซึ่ง ในจำนวนนี้มีที่ใช้งานได้ในฤดูแล้ง 1,677 สาย มีหนอง บึง 1,028 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ในฤดูแล้ง 1,015 แห่ง มีน้ำพุ น้ำซับ 34 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานได้ในฤดูแล้ง 34 แห่ง และอื่นๆ 50 แห่ง ที่มีสภาพใช้งานในฤดูแล้ง 48 แห่ง

1. ลุ่มน้ำมูล ต้นกำเนิดเกิดจากเขาวง และเขาละมั่ง ของเทือกเขาสันกำแพง ในเขตอำเภอปักธงชัย ไปจากทิศใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ ผ่านท้องที่อำเภอปักธงชัย จักราช วกลงทางตะวันออกเฉียงเหนือผ่านอำเภอโนนสูง พิมาย ชุมพวง ลำน้ำสายหลัก คือแม่น้ำมูล มีน้ำไหลตลอดปีและค่อนข้างมากในฤดูฝน ประชาชนตามริมฝั่งลุ่มน้ำมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่นอกจากนี้ ลุ่มน้ำมูลยังมีโครงการชลประทานขนาดใหญ่ คือ โครงการเขื่อนพิมาย สร้างกั้นลำน้ำที่อำเภอพิมายรวมทั้งฝายหินทิ้ง และโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าเพื่อนำน้ำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

2. ลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย มีลำน้ำสายหลัก คือลำมาศ ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอเสิงสาง คือลุ่มน้ำมาศตอนต้น ไหลผ่านอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วไหลเข้าสู่จังหวัดนครราชสีมา เป็นลุ่มน้ำลำมาศตอนปลาย โดยไหลลงสู่แม่น้ำมูลที่ตอนเหนือของอำเภอชุมพวง ประชาชนส่วนใหญ่ตามริมฝั่งลำน้ำ ประกอบอาชีพทำนา และทำไร่เป็นส่วนใหญ่มีน้ำไหลตลอดปีแต่ฤดูแล้ง จะมีปริมาณน้ำน้อย จนไม่สามารถนำน้ำมาใช้ในการเกษตรได้

3. ลุ่มน้ำลำมาศตอนต้น มีลำน้ำสายหลักคือลำมาศ ซึ่งเกิดจากลำห้วยเพี้ยก ลำห้วยโตน และห้วยอื่นๆ ไหลมารวมกัน แล้วไหลเข้าสู่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน ของอำเภอครบุรี และเสิงสาง น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำอย่างรวดเร็วในฤดูฝน ทำให้ดินดูดซับน้ำได้น้อย เกิดการชะล้างหน้าดินสูง ทำให้ลำน้ำตื้นเขินเร็ว และไม่สามารถกักเก็บน้ำได้มีโครงการชลประทานเขื่อนลำปลายมาศอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับประโยชน์อยู่ในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลาง และขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

4. ลุ่มน้ำจักรราช มีลำน้ำสายหลักคือลำจักรราช ซึ่งเกิดจากห้วยสระเพ็ชรและห้วยจักรราชในอำเภอหนองบุญมาก แล้วไหลสู่อ่างเก็บน้ำมูลในอำเภอพิมาย มีน้ำไหลเฉพาะช่วงฤดูฝน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ ลำห้วยตอนต้นมีความลาดชันมาก ราษฎรสร้างฝายเป็นช่วงๆ ค่อนข้างมาก บริเวณลุ่มน้ำมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็ก

5. ลุ่มน้ำมูลบน - ลำพระเพลิง มีลำน้ำสายหลัก คือลำพระเพลิง ลำมูลบน ลำแชะ และลำน้ำมูล มีความยาวประมาณ 224 กิโลเมตร ซึ่งไหลไปบรรจบกันลำตะคองที่อำเภอจักราช ประชากรตามลุ่มน้ำส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและไร่ ต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอปักธงชัยและนครบุรี มีปริมาณน้ำค่อนข้างมากและไหลตลอดปีลุ่มน้ำมีเขื่อนขนาดใหญ่ 3 แห่ง คือ เขื่อนลำมูล เขื่อนลำแชะ และเขื่อนลำพระเพลิง นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำขนาดกลางและขนาดเล็กอีกหลายแห่ง

6. ลุ่มน้ำลำตะคอง ต้นกำเนิดเกิดจากเทือกเขาสันกำแพง ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีลำน้ำสายหลักคือลำตะคอง มีความยาวประมาณ 175 กิโลเมตร ไหลขึ้นไปทางเหนือ ผ่านอำเภอปากช่อง แล้ววกไปทางตะวันออกผ่านอำเภอสีคิ้ว สูงเนิน เมือง ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำที่ตำบลท่าช้าง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ประชากรตามบริเวณลุ่มน้ำส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ และปลูกไม้ผล นอกจากนั้นยังมีการเลี้ยงสัตว์ประกอบกันไป ต้นน้ำเกิดที่อำเภอปากช่อง ไหลไปรวมกับลำน้ำมูลที่อำเภอจักราช มีปริมาณน้ำตลอดปี มีเขื่อนขนาดใหญ่ คือเขื่อนลำตะคองขวางลำน้ำ นอกจากนั้นยังมีอ่างเก็บน้ำฝายน้ำล้นอีกหลายแห่ง

7. ลุ่มน้ำลำเชียงไกร ต้นกำเนิดเกิดจากภูเขาในเขตอำเภอบำเหน็จณรงค์ จังหวัดชัยภูมิ มีลำน้ำสายหลัก คือ ลำเชียงไกร มีความยาวประมาณ 145 กิโลเมตร ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ในอำเภอด่านขุนทด และไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำมูลที่อำเภอโนนสูง มีน้ำตลอดปี และค่อนข้างมากในช่วงฤดูฝน ขึ้นมา แล้วสืบทอดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า จนกลายเป็นระเบียบแบบแผนและแบบอย่างของความคิดหรือการกระทำจึงเกิดเป็นแนวปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน ในลักษณะ ที่เป็นรูปธรรมที่เรียกว่าประเพณีบรรพบุรุษของชาวโคราช ได้สร้างแบบแผนเกี่ยวกับชีวิตอันเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะถิ่น จนกระทั่งยึดถือเป็นประเพณีของชาวโคราชในที่สุด ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวโคราช อาทิ ประเพณีเข้าวัด ฟังธรรม รักษาศีลในช่วงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวโคราช บางประเพณี ขึ้นตอนบางขั้นตอนหายไปเนื่องจากความคิด ค่านิยมของบุคคลเปลี่ยนไปตามกาล ฉะนั้นประเพณีบางขั้นตอน จึงไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน (พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา, 2552: 60-72)

พื้นที่วิจัยจังหวัดนครราชสีมา

วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา พระมหาสุริยา อภิวิฑูณโนและคณะ (2543, หน้า 80 - 86) ได้กล่าวถึงประวัติวัดบ้านไร่ ดังนี้ วัดบ้านไร่ เป็นวัดประจำ

หมู่บ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทดเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด มีพื้นที่ประมาณ 1,400 ตารางกิโลเมตร วัดบ้านไร่ในอดีตเป็นวัดเล็กๆ ธรรมดาเหมือนวัดทั่วๆ ไปในท้องถิ่นชนบท ไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเช่นทุกวันนี้ วัดบ้านไร่ตั้งขึ้นเมื่อ พุทธศักราช 2436 โดยมีพระอาจารย์เชื่อม วิโรช เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก

วัดพายัพ (พระอารามหลวง) เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าอยู่ทางด้านทิศพายัพของเสาหลักเมืองจังหวัดตั้งชื่อว่า “วัดพายัพ” โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา ซึ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงครองราชอาณาจักกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา ทรงโปรดฯให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแปลนก่อสร้างเป็นรูปเหลี่ยม พื้นที่เมืองเก่าของนครราชสีมาเนื้อที่ 1,000 ไร่ โดยการออกแบบให้มีคูคลองน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก มีกำแพงและประตูเมือง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพลแสน ประตูพลล้าน และประตูไชยณรงค์ (หรือประตูผี)

วัดบึง ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมือง ใกล้กับประตูชุมพล ตำบลในเมือง อำเภอมืองนครราชสีมาการสร้างเมืองนครราชสีมา ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีวัดประจำเมืองซึ่งอยู่ประจำทิศต่าง ๆ ภายในกำแพงเมือง หกวัด ได้แก่ วัดกลางนคร (วัดพระนารายณ์มหาราช) วัดบูรพ์ วัดอิสาน วัดพายัพ วัดสระแก้ว และวัดบึง วัดบึงเป็นวัดที่อยู่ทาง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ที่ชื่อวัดบึงเพราะมีบึงใหญ่อยู่ในวัด ปัจจุบันมีเนื้อที่ทั้งหมด 17 ไร่

บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดบุรีรัมย์

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานสำคัญด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดจังหวัดบุรีรัมย์บุรีรัมย์ ตั้งเดิมเป็นนครโบราณที่มีความรุ่งเรืองมาแต่สมัยทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16) เชื่อมต่อสมัยลพบุรี มีปราสาทขอมโบราณจำนวนมากจนได้รับขนานนามว่านครร้อยปราสาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2319 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้นดำรงพระยศเป็นเจ้าพระยาจักรี ยกทัพไปจัดระเบียบการปกครองเมืองนางรอง และได้รวบรวมชุมชนที่กระจัดกระจายมาก่อตั้งเป็นเมืองแปะ (ตามชื่อต้นแปะ) ที่บริเวณเมืองร้างใกล้ลุ่มน้ำห้วยจรเข้มาก ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2411 รัชกาลที่ 5 ได้เปลี่ยนชื่อเมืองแปะ เป็น เมืองบุรีรัมย์ หมายถึงเมืองแห่งความรื่นรมย์จนกระทั่งปัจจุบัน จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญน่าเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งโบราณสถาน ศิลปะแบบขอมโบราณที่มีอยู่มากมายกระจายอยู่ในพื้นที่ทั้งจังหวัดอีกทั้งยังเป็นรู้จักในฐานะเมือง

เกษตรกรรมและหัตถกรรม เพราะเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพดี และเป็นแหล่งทอผ้าไหมที่สวยงามและมีชื่อเสียง นอกจากนี้ด้วยสภาพพื้นที่ตั้งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงทำให้มีความหลากหลายของเชื้อชาติซึ่งก่อให้เกิดความหลากหลายของประเพณีวัฒนธรรม จนทำให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไปตั้งคำขวัญของจังหวัดที่ว่า “เมืองปราสาทหิน ถิ่นภูเขาไฟ ผ้าไหมสวย รวยวัฒนธรรม”

1. สภาพทางกายภาพ

ตำแหน่งที่ตั้ง

จังหวัดบุรีรัมย์ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศา 15 ลิปดาเหนือ กับ 15 องศา 45 ลิปดาเหนือ เส้นแวงที่ 102 องศา 30 ลิปดาตะวันออก กับ 103 องศา 45 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 385 กิโลเมตร ทางรถไฟประมาณ 376 กิโลเมตร

ขอบเขตจังหวัด

- ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสุรินทร์
- ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์
- ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดสระแก้ว และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย
- ทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดนครราชสีมา

ภาพประกอบ 6 แผนที่แสดงเส้นทางและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

พื้นที่จังหวัด

จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 10,393.945 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,451,178.125 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.11 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคิดเป็นร้อยละ 2.01 ของพื้นที่ประเทศไทย

พรมแดน

จังหวัดบุรีรัมย์ มีพรมแดนโดยรอบยาวประมาณ 638 กิโลเมตร เป็นพรมแดนที่เป็นธรรมชาติ ทั้งสิ้น คือ ใช้แนวสันเขาแบ่งเขตยาวประมาณ 170 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 24.89 พรมแดนที่เป็นลำน้ำยาวประมาณ 363 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 53.15 และใช้เส้นแนวตรงในที่ราบเป็นแนวพรมแดนอีก 150 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 21.96

รูปร่าง

รูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์ มีความยาวมากกว่าความกว้าง กล่าวคือวัดความยาวของจังหวัดจากแผนที่ภูมิศาสตร์อัตราส่วน 1 : 250,000 ของกรมแผนที่ทหารได้ประมาณ 182 กิโลเมตร ส่วนความกว้างวัดได้ประมาณ 90 กิโลเมตร ในทางภูมิศาสตร์การเมืองได้วิเคราะห์รูปร่างที่ดีของพื้นที่ไว้ว่าจะต้องมีความยาวและความกว้างเท่ากันหรือ ยาว : กว้าง เท่ากับ 1 ซึ่งรูปร่างของพื้นที่ดังกล่าว อาจเกือบกลม หรือ เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสเมื่อพิจารณารูปร่างของจังหวัดบุรีรัมย์แล้วจะมีรูปร่างคล้ายเต่า มีหัวอยู่ทางตอนบนและลำตัวอยู่ทางตอนกลางและตอนใต้ ถ้าคิดตามสัดส่วนความยาวต่อความกว้างแล้ว จะมีค่าประมาณ 2.02 ซึ่งเป็นรูปร่างที่ไม่ดี คือไม่กะทัดรัด เพราะจะมีรูปร่างยาวรีในตอนบนแล้วแผ่กว้างทางตอนกลางและตอนใต้จึงทำให้เกิดข้อเสียในด้านต่างๆ การสื่อสารโทรคมนาคมไม่สะดวกยากแก่การพัฒนาเสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาสูง ตลอดจนการดูแล ของเจ้าหน้าที่ไม่ทั่วถึง

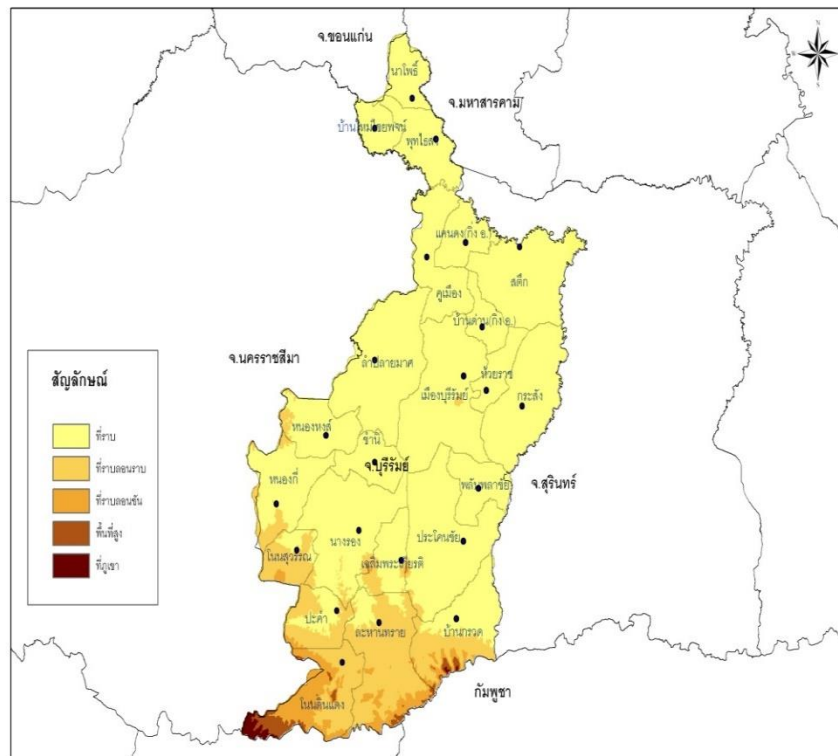
ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะพื้นที่

ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงทางตอนใต้ บริเวณอำเภอละหานทรายอำเภอโนนดินแดง และอำเภอบ้านกรวด มีเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาพนมดงรัก กั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย พื้นที่ลาดจากทิศใต้ลงไปทางทิศเหนือมีลักษณะเป็นลูกคลื่นน้อยๆ เป็นที่ราบขั้นบันไดช่องเขา และภูมิประเทศที่เกิดจากภูเขาไฟ ลักษณะภูมิประเทศที่สำคัญแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

1. พื้นที่สูงและภูเขาทางตอนใต้ เป็นพื้นที่ลอนลึก ภูเขาและช่องเขาบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีความสูงตั้งแต่ 200 เมตรจากระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 25 ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ บริเวณด้านตะวันตกของอำเภอหนองหงส์ ตอนใต้ของอำเภอโนนสุวรรณ อำเภอหนองกี่ อำเภอนางรอง อำเภอปะคำ อำเภอละหานทราย อำเภอบ้านกรวด และอำเภอโนนดินแดง

2. พื้นที่ลูกคลื่นลอนตื้นตอนกลางของจังหวัด ความสูงประมาณ 150-200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่จะทอดขนานเป็นแนวยาวทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตก ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ บริเวณอำเภอประโคนชัย อำเภอพลับพลาชัย อำเภอเมืองบุรีรัมย์ อำเภอห้วยราช อำเภอลำปลายมาศ อำเภอคูเมือง อำเภอกระสัง อำเภอบ้านด่าน และบางส่วนของอำเภอนางรอง อำเภอหนองกี่ อำเภอหนองหงส์ อำเภอสตึก อำเภอพุทไธสง อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอเฉลิมพระเกียรติจังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอขามิ และอำเภอแคนดง
3. พื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูล มีความสูงเฉลี่ยต่ำกว่า 150 เมตร ได้แก่ พื้นที่บริเวณอำเภอพุทไธสง อำเภอคูเมือง และอำเภอสตึก

ภาพประกอบ 7 แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดบุรีรัมย์
ที่มา ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดบุรีรัมย์มีสภาพภูมิอากาศร้อน จัดอยู่ในภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน โดยมี ระยะเวลาช่วงฤดูฝนสลับกับช่วงอากาศแห้งแล้งซึ่งแตกต่างกันอย่างชัดเจน

อุณหภูมิ

มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 27.0 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดในฤดูร้อนเดือน เมษายน เฉลี่ย 40.0 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในฤดูหนาวเดือนธันวาคม เฉลี่ย 12.8 องศาเซลเซียส (ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยานางรอง อ.นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์)

2. ข้อมูลประชากร

ประชากร ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 รวมทั้งสิ้น 1,538,511 คน เป็นชาย 768,060 คน เป็นหญิง 770,451 คน อำเภอเมืองบุรีรัมย์มีประชากรมากที่สุด มีจำนวน 208,521 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 13.55 รองลงมาคือ อำเภอประโคนชัย มีจำนวน 132,902 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 8.63 ส่วนอำเภอโนนสุวรรณมีจำนวนประชากรน้อยที่สุด มีจำนวน 23,728 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.54 (ที่มา : ข้อมูลประชากรของจังหวัดบุรีรัมย์, ที่ทำการปกครองจังหวัดบุรีรัมย์)

3. สภาพทางเศรษฐกิจ

จากรายงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2549 จังหวัดบุรีรัมย์มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) 44,808 ล้านบาท มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (PERCAPITAGPP) 28,006 บาท จัดเป็นอันดับที่ 15 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอันดับที่ 72 ของประเทศไทย เมื่อพิจารณาตามสาขาการผลิต พบว่า สาขาเกษตรกรรม และการป่าไม้ มีมูลค่าการผลิตสูงสุดที่ 10,652 ล้านบาท รองลงมาคือ สาขาการขนส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์ จักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคลและของใช้ในครัวเรือน มีมูลค่าการผลิต 10,000 ล้านบาท และสาขาการผลิตอุตสาหกรรม มีมูลค่าการผลิต 5,700 ล้านบาท

ภาคเกษตรกรรม พบว่าในรอบ 5 ปี ภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มมีอัตราการขยายตัวสูงขึ้น ตั้งแต่ปี 2545 โดยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 12.95 และในปี 2549 มีอัตราการขยายตัวสูงขึ้นถึงร้อยละ 18.36 ส่วนในปี 2547 มีการชะลอตัวลงเล็กน้อย ร้อยละ 13.48

ภาคนอกเกษตร พบว่า ในปี 2545 และปี 2547 มีอัตราการขยายตัวสูงขึ้น ร้อยละ 18.58 และร้อยละ 10.85 ตามลำดับ แต่ในปี 2546 มีอัตราการขยายตัวลดลงอย่างมาก ร้อยละ 2.99

4. สภาพทางสังคม

การประกอบอาชีพ

อาชีพ การทำนํายังคงเป็นอาชีพหลักของคนจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งต้องพึ่งพํานํ้าฝนปีละครั้ง พืชไร่ ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ยางพารา ปอ และงาคํา เป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดบุรีรัมย์

รองจากข้าว พืชสวนและไม้ยืนต้นเริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้นเมื่อพืชผลที่เกษตรกรลงไปรุ่นแรก ๆ เก็บเกี่ยวได้ผลตอบแทนคุ้มค่านำพอใจโดยเฉพาะยางพารา จังหวัดมีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากจะเป็นอาชีพหลักแล้วบางรายก็สามารถเลี้ยงเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว

การสาธารณสุข

ในปี 2549 พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์ มีโรงพยาบาลและสถานพยาบาลที่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน ทั้งสิ้น 23 แห่ง จำนวนเตียง 1,730 เตียง ในจำนวนนี้แบ่งเป็นโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข 21 แห่ง จำนวน 1,580 เตียง และเป็นโรงพยาบาลเอกชน จำนวน 2 แห่ง จำนวน 135 เตียงส่วนบุคคลการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญ ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ และพยาบาลวิชาชีพ พบว่า จังหวัดบุรีรัมย์มีแพทย์ จำนวน 155 คน ทันตแพทย์ จำนวน 41 คน เภสัชกร จำนวน 86 คน และพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1,112 คนมีอัตราส่วนประชากร (ประชากร ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 รวมทั้งสิ้น 1,538,511 คน) 9,926 คน ต่อแพทย์ 1 คน ประชากร 37,525 คน ต่อทันตแพทย์ 1 คน ประชากร 17,890 คนต่อเภสัชกร 1 คน ประชากร 1,384 คน ต่อพยาบาล 1 คน

การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดบุรีรัมย์ มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด ตลอดจนทางหลวงท้องถิ่น (ทางหลวงชนบท) ที่สามารถใช้เดินทางติดต่อภายในจังหวัด และระหว่างจังหวัดได้สะดวกทุกฤดูกาล เส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือผ่านจังหวัดบุรีรัมย์ในเขตท้องที่อำเภอลำปลายมาศ อำเภอเมือง อำเภอห้วยราช และอำเภอกระสัง นอกจากนี้ยังสามารถเดินทางทางอากาศโดยเครื่องบิน

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม

1) อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เป็นศาสนสถานที่สำคัญมากสมัยลพบุรี อายุประมาณพันปี ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง 1,320 ฟุตจากระดับน้ำทะเล ตั้งอยู่ที่บ้านตาเป็ก ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ แยกจากทางหลวงหมายเลข 24 เข้าไป 12 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดสาย สะดวกและปลอดภัย

2) ปราสาทเมืองต่ำ สร้างสมัยเดียวกับปราสาทพนมรุ้ง ราวพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 ตั้งอยู่ที่บ้านโคกเมือง ตำบลเขาคอก อำเภอประโคนชัย ตั้งอยู่บนพื้นราบดินเขา ห่างจากอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง 8 กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอดสาย

3) แหล่งอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผาโบราณ มีอายุกว่าพันปีก่อนยุคสุโขทัย รวมกลุ่มกันอยู่กว่า 200 เตา พบมากที่อำเภอบ้านกรวด และอำเภอละหานทราย

4) ปราสาทโคกจิว อยู่ในเขตอำเภอปะคำ เป็นโรคยาศาลหรือโรงพยาบาลสร้างตามพระราชดำริของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

5) ปราสาทหนองหงส์ บ้านโนนดินแดง อำเภอโนนดินแดง ตั้งอยู่ริมเขื่อนลำนางรอง เป็นศิลปะเขมรแบบปาปวน สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 16 (พ.ศ.1560-1630)

6) กู่สวนแตง เป็นโบราณสถานศิลปะขอมอีกแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่บ้านดอนหวาย ตำบลหนองแวง อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ ริมทางหลวงหมายเลข 2061 ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 74 กิโลเมตร กำแพงรอบการบูรณะ เดิมที่กู่สวนแตงเคยมีทับหลังหินทรายจำหลักลวดลายงดงามหลายชิ้น เช่น พืชกวนเกษียรสมุทร นารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งเคยถูกขโมยไปอยู่ต่างประเทศ ปัจจุบันนำมาแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และที่ตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพิมาย เป็นทับหลังเรื่องเกี่ยวกับศิวนาฏราช และนารายณ์อย่างสามขุมเป็นต้น

7) วัดเขาอังคาร เขาอังคารเป็นภูเขาไฟอีกลูกหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติฯ ห่างจากอำเภอ 10 กิโลเมตร และ 20 กิโลเมตรจากเขาพนมรุ้ง มีร่องรอยโบราณสถานเก่าแก่และพบเสมาหินทรายสำคัญหลายชิ้น ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดเขาอังคาร ซึ่งเป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่างๆหลายรูปแบบ งดงามแปลกตาและน่าศึกษามาก

8) พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ พระเจ้าใหญ่เป็นพระพุทธรูปเก่าปางสมาธิ ขนาดหน้าตัก 1.6 เมตร สร้างด้วยศิลาแลง มีลักษณะศิลปะพื้นเมืองปรากฏอยู่มาก ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดหงษ์หรือวัดศิระระแตรในอำเภอพุทไธสง

9) พระมหาธาตุเจดีย์ศรีทะเลเม่นชัย ตั้งอยู่ตำบลทะเลเม่นชัยอำเภอลำปลายมาศ เป็นพระธาตุจำลองอยู่ที่บ้านหญ้าปล้อง (วัดป่าทะเลเม่นชัย) สร้างเมื่อ พ.ศ. 2532 โดยจำลองแบบมาจากพระธาตุพนม ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและหลวงพ่อเพชรไว้ให้ประชาชนไปนมัสการ

แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

1) แหล่งหินตัด อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านกรวด 7 กิโลเมตร เป็นลานหินกว้างเกือบ 3,000 ไร่ ริมชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา มีร่องรอยการตัดหินเพื่อนำไปสร้างปราสาทหินต่างๆในเขตอีสานใต้ รวมทั้งปราสาทพนมรุ้งและปราสาทเมืองต่ำ

2) ถ้ำเปิดทอง อยู่ที่อำเภอปะคำ เป็นถ้ำหินรูปร่างคล้ายเรือโป๊ะหรือเรือกลไฟลำเลียงอยู่ห่างจากหมู่บ้านหินโคนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ราว 2 กิโลเมตร ริมห้วยลำมาศ ผังตะวันตกเป็นลานหินหลายลูกนอนติดกัน ลักษณะควรเรียกว่าหน้าผามากกว่าถ้ำ หินลอนแห่งนี้ปรากฏอักษรจารึกไว้ 3 แห่ง ลบเลือนมากเป็นภาษาสันสกฤต แปลความประติประตอว่า : จิตรเสนได้สถาปนาสิ่งนี้ขึ้นด้วยความรักดีต่อพระสัมมา และได้รับอนุญาตจากบิดามารดา : จิตรเสนเป็นกษัตริย์แห่งอาณาจักรเจนละ สิ้นพระชนม์ราว พ.ศ.1153

3) วนอุทยานเขากระโดง เป็นภูเขาไฟเก่าที่มองเห็นลักษณะปากปล่องได้อย่างชัดเจนอยู่ที่ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร บนเส้นทางสาย

บุรีรัมย์ - ประโคนชัย วนอุทยานเขากระโดงมีพื้นที่เมืองที่นำศึกษาหลายชนิด บনยอดเขาเป็นที่ประดิษฐานพระสุภัทรบพิตร พระพุทธรูปองค์ใหญ่คู่มืองบุรีรัมย์ และมีปราสาทโบราณ ภายในประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลองด้วย

4) อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 2 ข้างทางสายบุรีรัมย์-ประโคนชัย ทางหลวงหมายเลข 219 ห่างจากตัวอำเภอเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 12.5 กิโลเมตร อยู่ในเขตท้องที่ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปี เป็นที่อาศัยของนกหลายชนิด หลายหมื่นตัว

5) อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก อยู่ในเขตท้องที่ตำบลบ้านบัว อำเภอเมืองบุรีรัมย์ ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 10 - 13 กิโลเมตร ลักษณะเป็นทะเลสาบน้ำจืด มีไม้พื้นเมืองยืนต้นร่มรื่นงดงามน่าพักผ่อนปัจจุบันเป็นสถานที่ราชการของโครงการชลประทานและที่ทำการประปา

6) เขื่อนลำนางรอง อยู่ในเขตอำเภอโนนดินแดง ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 107 กิโลเมตร ลักษณะเป็นเขื่อนดินฐานคอนกรีต เป็นเขื่อนใหม่ล่าสุดของจังหวัดบุรีรัมย์ มีถนนลาดยางบนสันเขื่อนต่อไปยังหมู่บ้านตัวอย่าง หมู่บ้านพัฒนาหนองตาเียว และหนองหว่า ซึ่งอยู่ใกล้ชายแดนกัมพูชาเพียง 20 กว่ากิโลเมตรเท่านั้น เป็นสถานที่พักผ่อนที่ดีอีกแห่งหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวอนุสรณ์สถาน

1) อนุสาวรีย์เราสู้ ตั้งอยู่ที่ตำบลโนนดินแดง อำเภอโนนดินแดง สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงเกียรติประวัติและสตุติวีรกรรมของประชาชน เจ้าหน้าที่พลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ได้ผนึกกำลังต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ที่ขัดขวางการก่อสร้างทางสายยุทธศาสตร์สายสำคัญ ทำให้มีผู้เสียชีวิตถึง 110 คน ใช้เวลาก่อสร้างถึง 5 ปี 8 เดือน

2) อนุสรณ์สถานประชาชน-อิสานใต้ ตั้งอยู่บริเวณวัดบ้านโคกเขา ตำบลโคกมะม่วง อำเภอปะคำ สร้างไว้สำหรับเป็นที่บรรจุอัฐิของผู้เสียชีวิตในยุคที่มีการต่อสู้ด้วยอาวุธระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.)

งานประเพณี

1) งานประเพณีแข่งเรือยาว ลำน้ํามูลบริเวณหน้าว่าการอำเภอสตึก จัดขึ้นในวันเสาร์ - อาทิตย์แรกของเดือนพฤศจิกายนของทุกปี เป็นการแข่งเรือหลายประเภทซึ่งถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการแข่งขันซั้งว่ายน้ํา แข่งขันแพนซี ซั้งพาเหรด ซึ่งหาดูได้ยาก

2) งานมหรกรรมว่าวอิสาน จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี ในงานมีการแข่งว่าวประเภทต่างๆ เช่น ว่าวแอกโบราณ ว่าวแอกพัฒนา ว่าวสวยงาม ว่าวนานาชาติ งานแสดงหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และมหรสพต่างๆ

3) งานเครื่องเคลือบพันปีประเพณีบ้านกรวด จัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปีที่สนามหน้าว่าการอำเภอบ้านกรวด ในงานมีนิทรรศการเครื่องเคลือบโบราณ การประกวดเครื่องเคลือบจำลอง การแสดงวัฒนธรรมท้องถิ่นไทย-กัมพูชา การแข่งขันดำข้าวแบบโบราณ และการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

4) งานประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง จัดขึ้นตอนต้นเดือนเมษายน มีกิจกรรมขบวนแห่ตามราชประเพณีขอมโบราณ ตลอดจนการแสดงแสง สี เสียง ย้อนรอยและโฮปบายดินเนอร์ และชมปรากฏการณ์มหัศจรรย์ดวงอาทิตย์ส่องแสงตรง 15 ช่องประตูปราสาทเขาพนมรุ้ง

สถานการณ์ด้านการบริการและการท่องเที่ยว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวค่อนข้างมาก แต่มีรายได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลมาจากค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่ค่อนข้างต่ำ หากเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่น และนักท่องเที่ยวหลักคือคนไทย โดยมีสัดส่วนร้อยละ 95 และส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเดียวกันกลุ่มตลาดหลักเป็นกลุ่มวัยทำงาน อายุ 25-44 ปี มีสัดส่วนมากที่สุด การท่องเที่ยวยังกระจุกตัวอยู่ในจังหวัดหลัก (ถนนหมายเลข 2 มิตรภาพ) คือ จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี และหนองคาย ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเด่นคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ แบบประเภทเยี่ยม/แวะชม ทำให้โอกาสในการสร้างมูลค่าทางตลาดไม่สูง แหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกลกัน ขาดบริการรถสาธารณะเพื่อเข้าถึง จึงต้องอาศัยการขับรถเที่ยวเองของนักท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ยังกระจุกตัวอยู่ในเมืองหลัก การบริการและการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์โดยรวมขยายตัว เนื่องจากการจัดประชุมและสัมมนาของภาครัฐและเอกชนโดยใช้สถานที่ของโรงแรมมีปริมาณเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนสิงหาคม - กันยายน ส่งผลให้ธุรกิจโรงแรมและธุรกิจบริการอื่น ๆ ปรับตัวสูงขึ้น การเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญ เช่น ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ปราสาทหินเมืองต่ำ มีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อน

ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดบุรีรัมย์ ปี 2550 จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 889,560 คน เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 859,976 คน คิดเป็นร้อยละ 96.67 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 29,584 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 รายได้จากการท่องเที่ยว 958.26 ล้านบาท ระยะเวลาพำนักของนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ย 2.41 วัน ค่าใช้จ่ายต่อคนต่อวัน 598.31 บาท(ที่มา:หนังสือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดบุรีรัมย์ , องค์การบริหารส่วนจังหวัดบุรีรัมย์, 2557:1-35)

พื้นที่วิจัยจังหวัดบุรีรัมย์

วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 3 ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง

บุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันพระครูสังฆาจารย์วัดพระพุทธบาทเขากระโดงตั้งอยู่เชิงเขากระโดง ซึ่งเป็นวนอุทยานเขากระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายที่ดินตั้งวัดมี เนื้อที่ 57 ไร่อาณาเขตทิศเหนือ จรดทางขึ้นเขากระโดง ทิศใต้ จรดที่ดิน นางทองพูน แก้วอรสาน ทิศตะวันออก จรดเขตวนอุทยานเขากระโดง ทิศตะวันตก จรดทางหลวงสาย 219 บุรีรัมย์-ประโคนชัย ห่างจากตัวเมืองบุรีรัมย์ ระหว่างหลักกิโลเมตร ที่ 6-7 วัดพระพุทธบาทเขากระโดง เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. 2498 โดย เจ้าอธิการบุญมา ปณฺญาปิโต อาจารย์สอนวิปัสสนากัมมธุระ

วัดเขาพระอังคาร ตั้งอยู่บนเขาพระอังคาร บ้านสายบัว หมู่ที่ 14 ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ใช้ทางหลวงหมายเลข 24 ตรงไปจนถึงสามแยกไฟแดง โรงเรียนบ้านตะโก แล้วเลี้ยวขวาไปตามทางหมายเลข 2117 ผ่านบ้านดอนหนองแหน ตรงไปบ้านโคกหัวเสือ จะพบบ่อมยามสามแยกโคกกรวด (ตุ้ยมาราชภูรร่วมใจ) ให้เลี้ยวขวา แล้วตรงไปถึงหมู่บ้านเจริญสุข แล้วเลี้ยวซ้ายผ่านถนนเจริญสุขรวมมิตรเส้นกลางหมู่บ้านไปประมาณ 5 กิโลเมตร ก็จะถึงเขาพระอังคาร

วัดหงษ์ เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งของจังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ที่วัดศิระระเรศ ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง มีตำนานแสดงประวัติพระเจ้าใหญ่ วัดหงษ์ และบ้านศิระระเรศ ซึ่งได้พบในวาระเดียวกันที่มาของชื่อวัดหงษ์ และ บ้านศิระระเรศ มีตำนานเล่ากันว่า ครั้งหนึ่งมีเสนาบดีเมืองสุวรรณภูมิออกล่าสัตว์และได้ยิงหงษ์ตกลงในป่ารกทึบจึงออกตามหา แต่ได้พบพระพุทธรูปคือพระเจ้าใหญ่ ในบริเวณนั้นมีเจดีย์สี่เหลี่ยมและหนองน้ำ ซึ่งมีหัวแรดอยู่ในหนองน้ำด้วย ต่อมาได้ชักชวนผู้คนมาตั้งรกราก เรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านหัวแรด และสร้างวัดหงษ์ ขึ้นบริเวณที่พบพระพุทธรูป

บริบทพื้นที่ของวัดในจังหวัดสุรินทร์

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานสำคัญด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานจังหวัดหนึ่งแต่ ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร อาศัยเพียงข้อสันนิษฐานของ นักประวัติศาสตร์นักโบราณคดีตลอดจนคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่เล่าต่อๆ กันมาโดยเชื่อกันว่า พื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของเมืองสุรินทร์ในปัจจุบัน เคยมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์เมื่อประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว ในสมัยที่พวกขอมมีอำนาจอยู่ในบริเวณนี้เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงเมืองสุรินทร์ได้ถูกทิ้งร้างจนกลายเป็นป่าดงอยู่ยาวนานจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2260ชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งที่เรียกตัวเองว่า กวย ซึ่งอาศัยอยู่แถบเมืองอัตปือแสนแป แคว้นจำปาศักดิ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นดินแดนของไทย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจับช้างป่ามาเลี้ยงไว้ใช้งานเป็นอย่างมาก ได้พากันอพยพข้ามลำน้ำโขงมาสู่ ผังขวาของแม่น้ำโขง โดยได้แยกย้ายกันไปตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านเมืองสิง (อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์) บ้านโคกลำดวน (อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ)

บ้านอ้อจะปะนึ่ง (อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์) และบ้านกุดปะไท (อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์) โดยแต่ละบ้านจะมีหัวหน้าควบคุม อยู่มา จนกระทั่ง พ.ศ. 2302 บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ คือ เชียงปุม กับพวกได้ใช้ภูมิปัญญาวิชา คชศาสตร์จับช้างเผือกแตกโรงจากกรุงศรีอยุธยา นำน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายคืนสมเด็จพระบรมราชาที่ 3 พระที่นั่งสุริยามรินทร์ จึงได้รับบำเหน็จความชอบโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็น “หลวงสุรินทร์ภักดี” ในปี พ.ศ. 2306 หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) หัวหน้าหมู่บ้านเมืองที่ได้ขอให้เจ้าเมืองพิมายกราบบังคมทูลขอพระกรุณาโปรดเกล้าฯจากพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ย้ายหมู่บ้านจากบ้านเมืองที่มาตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านคูประทายบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองสุรินทร์ในปัจจุบันเนื่องจากเห็นว่าเป็นบริเวณที่มีชัยภูมิเหมาะสมมีกำแพงค่ายคูล้อมรอบ 2 ชั้น มีน้ำอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การประกอบอาชีพและอยู่อาศัย ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) ได้กระทำความดีความชอบ เป็นที่โปรดปรานจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่บ้านคูประทาย เป็น “เมืองประทายสมันต์” และเลื่อนบรรดาศักดิ์จากตำแหน่งหลวงสุรินทร์ภักดี เป็นพระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวางให้เป็นเจ้าเมืองปกครอง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 (พ.ศ. 2329) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เปลี่ยนชื่อ “เมืองประทายสมันต์” เป็น “เมืองสุรินทร์” ตามสร้อยบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองเมืองสุรินทร์มีเจ้าเมืองปกครองสืบเชื้อสายกันมา รวม 11 คน จนถึง พ.ศ. 2451 ได้มีการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินเป็นแบบเทศาภิบาล ทางราชการส่วนกลางจึงได้แต่งตั้งพระกรังศรีบุรีรักษ์ (สุข สุนนานนท์) มาดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนแรกของเมืองสุรินทร์

ปัจจุบันมีนายอรรถพร สิงหวิชัย เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด มีรองผู้ว่าราชการจังหวัด 3 คน คือ

1. นายโชคดี อมรวัฒน์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์
2. นายเลิศบุศย์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์
3. นางสาวดวงพร บุญครบรองผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์

2) ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วยลักษณะภูมิประเทศ 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 พื้นที่ภูเขาบริเวณทางตอนใต้ของจังหวัด ซึ่งเป็นแนวเทือกเขาพนมดงรัก มีพื้นที่เป็นราบสูง มีภูเขาสลับซับซ้อนหลายลูกและมีป่าทึบสลับป่าเบญจพรรณตามบริเวณแนวชายแดน (อำเภอบัวเขต อำเภอสังขะ อำเภอกาบเชิงและอำเภอพนมดงรัก) ที่ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2.44% ของพื้นที่ทั้งหมด

ประเภทที่ 2 เป็นบริเวณถัดจากบริเวณภูเขาลงมาซึ่งจะเป็นบริเวณที่ราบสูง ลุ่ม ๆ ดอนๆ ลาดเทมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดมาก (ด้านทิศเหนือของอำเภอปราสาทและอำเภอสังขะ) และจะค่อยๆ ลาดเทไปทางตอนกลางและตอนเหนือของจังหวัด ทางตอนกลางของจังหวัดพื้นที่

ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม แต่มีพื้นที่บางส่วนเป็นที่ดอนสลับที่ลุ่มลอนลาดเช่นเดียวกัน (อำเภอเมือง สุรินทร์ อำเภอเขวาสินรินทร์อำเภอศีขรภูมิ อำเภอสำโรงทาบ อำเภอลำดวน และอำเภอศรีณรงค์) แต่ไม่มากเท่าทางตอนใต้ของจังหวัด

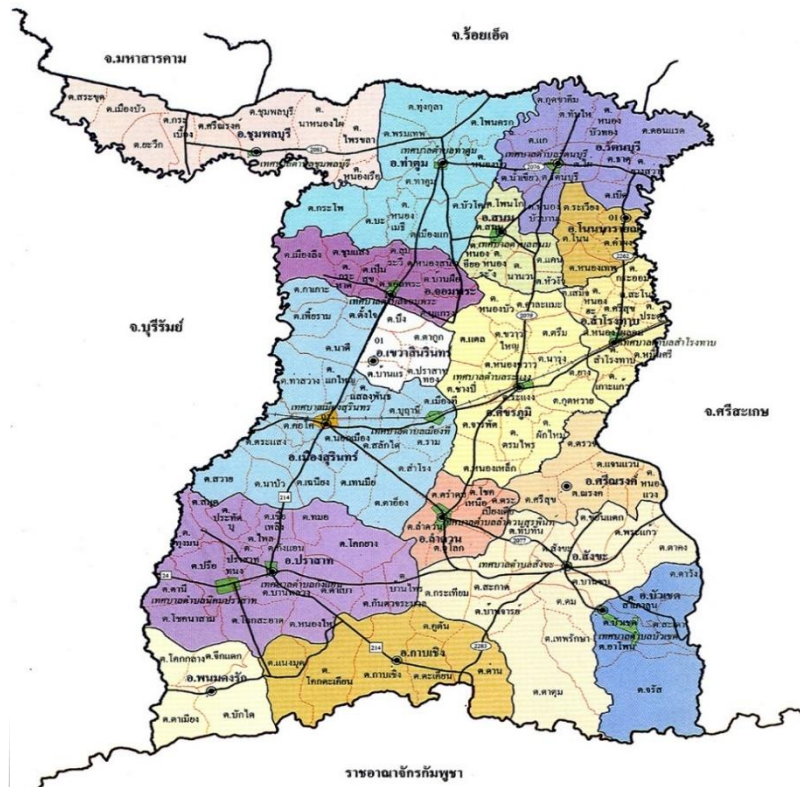
ประเภทที่ 3 อยู่ทางบริเวณตอนเหนือของจังหวัดซึ่งมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ (อำเภอจอมพระ อำเภอสนม) และที่ราบลุ่ม (อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรีและอำเภอโนนนารายณ์) พื้นที่ทางตอนเหนือจะมีป่าโปร่งและทุ่งใหญ่อยู่เป็นบางตอนซึ่งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำมูลในเขตของทุ่งกุลาร้องไห้พื้นที่จะต่ำมากในเขตอำเภอท่าตูม และอำเภอชุมพลบุรีทำให้มีน้ำท่วมในฤดูฝน

3) ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปคล้ายคลึงกันกับทุกจังหวัดในภาคนี้ คือ มีลักษณะอากาศเป็นแบบ AW (TheTropicalWetClimate หรือ SavannaClimate) คือ มีช่วงชื้นสลับช่วงแล้ง หรือฤดูฝนแตกต่างกับฤดูแล้งเห็นได้อย่างชัดเจน ไม่มีฝนตกทั้งปี สภาพอากาศทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงฤดูฝน หรือช่วงชื้นอยู่ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม เป็นช่วงมรสุมหรือดีเปรสชัน ส่วนช่วงฤดูแล้งอยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์สำหรับอุณหภูมิในรอบปี พ.ศ. 2547 พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดในเดือนเมษายน 36.99 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนมกราคม 17.35องศาเซลเซียสซึ่งไม่แตกต่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2546 ซึ่งมีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดและต่ำสุดคือ 38.5 และ 12. 9 องศาเซลเซียส ตามลำดับ

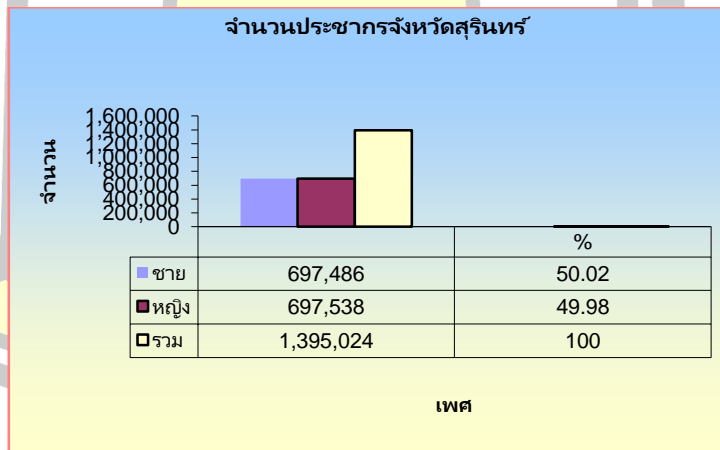
4) ที่ตั้งขนาดและอาณาเขตจังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างเส้นแวงที่ 103.50-104.06 องศาตะวันออก เส้นรุ้งที่ 14.20-15.30 องศาเหนือ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 450 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 8,124.056 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,077,535 ไร่ซึ่งคิดเป็นร้อยละ4.8ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดและมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดกับจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศใต้	ติดกับจังหวัดอุตรดิตถ์ ราชอาณาจักรกัมพูชา
ทิศตะวันตก	ติดกับจังหวัดบุรีรัมย์

พหุ อนุ ทิโต ชเว

ภาพประกอบ 8 แผนที่จังหวัดสุรินทร์
ที่มา ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

ภาพประกอบ 9 ประชากรจังหวัดสุรินทร์
ที่มา ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

การปกครอง

จังหวัดสุรินทร์แบ่งการปกครองออกเป็น 17 อำเภอ 158 ตำบล 2,122 หมู่บ้าน

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 27 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 144 แห่ง ชุมชน 41 ชุมชน แยกเป็นรายอำเภอได้ดังนี้

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณี และความ เป็นอยู่เนื่องมาจากความหลากหลายของประชากรที่พูดภาษาต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม หรือมักพูดว่า สุรินทร์ 3 เผ่า คือ

เขมร ส่วนใหญ่อาศัยอยู่แถบอำเภอเมือง ปราสาท กาบเชิง สังขะบัวเขต
จอมพระ ศีขรภูมิ ท่าตูม ชุมพลบุรี และลำดวน

กวย อาศัยอยู่ในแถบอำเภอสำโรงทาบ ท่าตูม สนม จอมพระ ศีขรภูมิ รัตนบุรี และ
กระจายอยู่ตามอำเภออื่น ๆ อีกเล็กน้อย

ลาว (ภาษาพื้นเมืองอีสาน) อาศัยอยู่อำเภอสนม รัตนบุรี ท่าตูม ชุมพลบุรี และ
ศีขรภูมิ

ภาพประกอบ 10 แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์
ที่มา ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์

- 7) สถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการนันทนาการ
(1) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทร พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอิตยาทรกิติคุณ ประทานชื่อแก่โครงการพิเศษจ.สุรินทร์ ว่า "ซแรย์อิตยา" ซแรย์ ภาษาเขมรแปลว่า นา (นาอิตยา) ทั้ง ซแรย์อิตยา และศูนย์เรียนรู้การเกษตรอิตยาทรนั้นเป็นโครงการในพระดำริภายใต้การดูแลของ"โครงการเกษตรอิตยาทร"พร้อมกันนี้ ประทานสัญลักษณ์แก่โครงการเกษตรอิตยาทร ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษร อ สีม่วง เป็นสิ่งแทนพระองค์ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอิตยาทรกิติคุณ ที่ทรงเป็นศูนย์รวมใจของเกษตรกร ล้อมรอบด้วยลายกนก ที่เล่นลวดลายให้เปรียบเสมือนพลังแห่งอาทิตย์ และรวงข้าวสีทองเป็นรูปหยดน้ำแสดงถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการเกษตรให้รุ่งเรือง หยดน้ำแสดงถึงความร่มเย็น อุดมสมบูรณ์เปรียบเสมือนน้ำพระทัยของพระองค์ที่หยดลงบนผืนดินนั้นให้เจริญงอกงาม ซึ่ง "โรงเรียนชานา" ณ ซแรย์อิตยา (โครงการพิเศษ จ.สุรินทร์) เมื่อวันที่ 9 เมษายน 60 ที่ผ่านมา และภาพบรรยากาศโดยทั่วไปบริเวณฐานการเรียนรู้ ซึ่งขณะนี้พร้อมแล้วที่จะเป็นจุดบริการให้ความรู้แบบจุดเดียว (One Stop Service) ผู้สนใจ สามารถเข้าไปเยี่ยมชมได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.00 น. - 18.00 น

(2) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

วัดบูรพารามพระอารามหลวง ตั้งอยู่ที่ถนนกรุงศรีใน ตำบลในเมือง ใกล้กับศาลากลางจังหวัด ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คือ หลวงพ่อพระชีวะ (หลวงพ่อประจักษ์) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 4 ศอก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาพร้อมกับวัดบูรพาราม ศาลหลักเมืองสุรินทร์ ตั้งอยู่ที่ถนนหลักเมือง เป็นสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวสุรินทร์ อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันตกประมาณ 500 เมตร อนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง (ปุม) สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2511 เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานระลึกถึงผู้สร้างเมืองท่านแรกซึ่งเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของเมืองสุรินทร์ อนุสาวรีย์แห่งนี้ตั้งอยู่ที่ทางเข้าเมืองสุรินทร์ ทางด้านใต้ เดิมเคยเป็นกำแพงเมืองชั้นในของตัวเมืองสุรินทร์ อนุสาวรีย์เป็นรูปหล่อทองเหลืองรมดำ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ตั้งอยู่ที่ถนนสุรินทร์-ปราสาท หมู่ 13 ตำบลเจียง เนื้อหาก่อจัดแสดงในหอนิทรรศการของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ประกอบด้วยธรรมชาติวิทยา ประวัติศาสตร์โบราณคดี ประวัติศาสตร์เมืองชาติพันธุ์วิทยา มรดกดีเด่นปราสาทเมืองที่ ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดจอมสุทธาวาส หมู่ 1 ตำบลเมืองที่ ห่างจาก ตัวเมืองไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 16 กิโลเมตร ตามเส้นทางสุรินทร์-ศีขรภูมิ เส้นทางหลวงหมายเลข 226 จนถึงบ้านโคกกล้าควน เลี้ยวซ้ายเข้าวัดจอมสุทธาวาส ปราสาทเมืองที่เป็นปราสาทแบบเขมรที่ได้รับการดัดแปลงในสมัยหลัง เช่นเดียวกับปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทก่อด้วยอิฐฉาบปูน มี 5 หลัง

โบราณสถานกลุ่มปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง เป็นโบราณสถานแบบขอม 3หลัง ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ติดแนวชายแดนประเทศไทยและกัมพูชา การเดินทางจากจังหวัดสุรินทร์ ใช้ทางหลวงหมายเลข 214 ผ่านอำเภอปราสาท แยกไปตามทางหลวง

หมายเลข 2121 ที่จะไปอำเภอบ้านกรวดประมาณ 25 กิโลเมตร มีทางแยกที่บ้านตาเมียง ไปอีก 13 กิโลเมตรปราสาทตาเมือนเป็นสิ่งก่อสร้างที่เชื่อว่าเป็นที่พักคนเดินทางแห่งหนึ่งใน 17 แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7มหาราชองค์สุดท้ายแห่งเมืองพระนคร (นครวัด-นครธม ประเทศกัมพูชา) โปรดให้สร้างขึ้น

ปราสาทหินบ้านพลวง ตั้งอยู่ที่บ้านพลวง ตำบลก้งแอน ห่างจากที่ว่าการอำเภอปราสาท 4กิโลเมตรตามถนนสายสุรินทร์-ปราสาท-ช่องจอม (ทางหลวงหมายเลข 214) มีทางแยกซ้ายมือที่ กม. 34-35 ไปอีกราว 1กิโลเมตร ปราสาทหินบ้านพลวงเป็นปราสาทหินขนาดเล็กแต่ฝีมือการสลักหินประณีตงดงามมาก ได้รับการขุดแต่งบูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2515

ปราสาทบ้านไพล ตั้งอยู่ที่ตำบลไพล ห่างจาก ตัวเมืองสุรินทร์ประมาณ 22 กิโลเมตร (ก่อนถึงที่ว่าการอำเภอปราสาท 6 กิโลเมตร) มีทางแยกขวาไปตามถนนลาดยางอีก 3กิโลเมตร ตัวปราสาทมีลักษณะเป็นปรางค์ 3 องค์

ปราสาทจอมพระ ตั้งอยู่หมู่ 4 ตำบลจอมพระ ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ประมาณ 26 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 214 (สายสุรินทร์-ร้อยเอ็ด) เข้าตัวอำเภอจอมพระมีทางแยกขวามือเข้าวัดป่าปราสาทจอมพระอีก 1กิโลเมตรปราสาทจอมพระมีลักษณะของสิ่งก่อสร้างที่เรียกว่า อโรคยาศาล

ปราสาทยายเหงา ตั้งอยู่ที่บ้านสังขะตำบลสังขะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอสังขะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 4 กิโลเมตร อยู่ริมถนนสายโชคชัย-เดชอุดม (ทางหลวงหมายเลข 24) ระหว่าง กม.189-190 แยกไปตามทางลูกรังอีก 800 เมตร เป็นศาสนสถานแบบขอมที่ประกอบด้วยปรางค์ 2องค์ ตั้งอยู่เรียงกันในแนวทิศเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียง ออกค์ปรางค์ก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง มีการแกะสลักอิฐเป็นลวดลายเช่นที่กรอบหน้าบันเป็นรูปมังกร (สัตว์ผสมระหว่างสิงห์ ช้าง และปลา) คาบนาคห้าเศียร จากลักษณะแผนผังของอาคารน่าจะประกอบด้วยปราสาท 3องค์ตั้งเรียงกัน แต่ปัจจุบันเหลือเพียง 2องค์ บริเวณปราสาทพบกลีบบนุนยอดปรางค์ เสาประดับกรอบประตู แกะสลักจากหินทราย จัดแสดงไว้ด้านหน้าปราสาท

ปราสาทภูมิโพน (ปราสาทภูมิโพน) ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโพน ตำบลดม อำเภอสังขะ การเดินทางจากจังหวัดสุรินทร์ ใช้ทางหลวงหมายเลข 2077 (สายสุรินทร์-สังขะ) ระยะทาง 49 กิโลเมตร จากแยกอำเภอสังขะ เข้าทางหลวงหมายเลข 2124 (สังขะ-บัวเชด) ตรงต่อไปจนถึงบ้าน ภูมิโพนอีก 10 กิโลเมตร จะเห็นปราสาทอยู่ริมถนนด้านซ้ายมือปราสาทภูมิโพนประกอบด้วยโบราณสถาน 4 หลัง คือ ปราสาทก่ออิฐ 3 หลัง และก่อศิลาแลง 1 หลัง

ปราสาทศีขรภูมิ ตั้งอยู่ที่ตำบลสระแวง ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ 34 กิโลเมตร ตามเส้นทางหมายเลข 226 โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปอีก 1 กิโลเมตร ปราสาทศีขรภูมิ ประกอบด้วยปรางค์อิฐ 5 องค์

หมู่บ้านข้างจังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่หมู่ 9 และ 13 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม อยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ไปทางเหนือตามทางหลวงหมายเลข 214 (สุรินทร์-ร้อยเอ็ด) ก่อนถึงอำเภอท่าตูม มีทางแยกซ้ายบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 36 ไปตามทางลาดยางอีกประมาณ 22 กิโลเมตร พื้นที่หมู่บ้านเป็นที่นาและป่าละเมาะสลับกับป่าโปร่งเหมาะกับการเลี้ยงช้างชาวบ้านตากกลางดั้งเดิมเป็นชาวกวย มีความชำนาญในการคล้องช้างป่า ฝึกหัดช้างและเลี้ยงช้าง ส่วนมากต้องเดินทางไปคล้องช้างบริเวณชายแดนติดต่อเขตประเทศกัมพูชา

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญ

งานแห่เทียนพรรษาไอยราและตักบาตรบনหลังช้าง จัดขึ้นก่อนวันเข้าพรรษาทุกปี เป็นงานที่ใช้ช้างจำนวนมากตกแต่งประดับไฟสวยงามเพื่อประกวดแห่เทียนพรรษาในตอนหัวค่ำและเช้าวันรุ่งขึ้นก็เป็นงานตักบาตรบনหลังช้าง ซึ่งจัดขึ้นที่บริเวณอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง อำเภอเมืองสุรินทร์

ประเพณีงานเดือนห้าหรืองานประเพณีขึ้นเขาสวาย เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณที่ประชาชนชาวจังหวัดสุรินทร์ยังคงยึดถือปฏิบัติอยู่ในวันขึ้น 1 ค่ำของเดือนห้า ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ของจันทรคติทุกครัวเรือนจะพากันหยุดงานโดยพร้อมเพรียงกัน มีกำหนด 3 วันเพื่อพักผ่อนและไปนมัสการพระพุทธบาทจำลองเขาสวาย ซึ่งได้จำลองจากพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรีและสาदनน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

งานเดือนสิบ โดยทั่ว ๆ ไป เรียกว่า "วันสารท" มี 2 ระยะ ในระยะแรกตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10ประชาชนจะพากันไปทำบุญตักบาตรที่วัด ในระยะหลังตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำสำหรับในวันนี้ ทุกครัวเรือนจะทำพิธีเซ่นไหว้เรียกวิญญาณของญาติพี่น้องที่ได้ล้มตายไปแล้วให้มารับของทานเป็นต้นว่า ขนมมนเมยและสิ่งของต่างๆ พิธีอย่างนี้ชาวบ้านเรียกว่า "แซนโดนตา"กลางคืนไปฟังพระสวดที่วัด มีการทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลผลบุญต่าง ๆ ให้ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว รุ่งเช้าในวันแรม 15 ค่ำไปทำบุญ ตักบาตรที่วัดโดยพร้อมเพรียงกัน

งานบุญบังไฟศรีนครเตาทำวเธอจัดขึ้นที่อำเภอรัตนบุรีในต้นฤดูฝน (เดือนพฤษภาคม) ส่วนหนึ่งของชาวสุรินทร์มีความเชื่อว่าถ้ามีการบวงสรวงและขอฝนจากเทวดาแล้วจะทำให้ฝนตกตามฤดูกาล ดังนั้นชาวรัตนบุรีซึ่งเป็นชาวสุรินทร์ส่วนหนึ่งจะจัดขบวนเซ่งบังไฟซึ่งเป็นขบวนแห่ยาวเหยียดและสวยงามต่อจากนั้นก็จะมีการปล่อยบังไฟให้ทะยานขึ้นสู่ท้องฟ้าจำนวนหลายบังและนำดูมาก

งานทำบุญข้าวจี๊เป็นประเพณีของประชาชนบางส่วนในจังหวัดสุรินทร์ มักจะจัดขึ้นระหว่างเดือน 3 เดือน 4 ในวันเริ่มงาน ชาวบ้านชายหญิงและพระสงฆ์ที่ชาวบ้านนิมนต์มา จะไปประชุมทำบุญกัน ณ สถานที่กำหนดในการจัดงาน กลางคืนพระจะสวดมนต์และมีเทศน์ด้วยเวลาเช้ามีการตักบาตรข้าวจี๊พร้อมกันทุก ๆ ครัวเรือน

งานช่างและงานกาชาดจัดขึ้นในวันเสาร์และวันอาทิตย์สัปดาห์ที่สองของเดือน พฤศจิกายนของทุกปีส่วนกำหนดวันที่แน่นอนนั้นทางราชการจะประกาศให้ทราบล่วงหน้าทุก ๆ ครั้ง ไปเป็นงานระดับชาติ ซึ่งถือเป็นงานประจำปีของจังหวัดอันประกอบด้วย งานเลี้ยงอาหารต้อนรับช่าง ในวันก่อนการแสดงช่าง 1 วัน ซึ่งจะมีการประกวดโต๊ะอาหารช่าง มีช่างมาร่วมงานกินอาหารจำนวน หลายร้อยเชือก

งานประเพณีบวชนาคช่าง (ประเพณีบวชช่าง) จัดขึ้นในวันขึ้น 13-15 ค่ำ เดือน 6 (ราวกลางเดือนพฤษภาคมของทุกปี) ณ วัดแจ้งสว่าง บ้านตากกลางอำเภอท่าตูม จะมีการแห่บรรดาศักดิ์ด้วยขบวนช่างกว่า 50 เชือกข้ามลำน้ำมูลกันอย่างเอิกเกริก พิธีโกนผมนาค พิธีแห่นาคช่างไป สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ศาลเจ้าพ่อวังทะเลและพิธีอุปสมบทนาค

พื้นที่วิจัยจังหวัดสุรินทร์

วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นวัดที่เก่าแก่สร้างขึ้นสมัยกรุงธนบุรี มีอายุประมาณ 200 ปี เท่าๆ กับอายุของ จังหวัดสุรินทร์ โดย "พระยาสุรินทร์ภักดีศรีณรงค์ จางวาง" หรือ (ปุม) เจ้าเมืองสุรินทร์คนแรก ร่วมมือกันสร้างกับชาวบ้าน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2300-2330 ซึ่งตั้งชื่อในตอนนั้นว่า "วัดบูรพ์" แรกเริ่มเดิมที วัดนี้เป็นวัดมหานิกาย แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ติสโสธวัณ) ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑล ได้อนุมัติให้วัดบูรพ์เป็นวัดในสังกัดคณะธรรมยุตและได้นิมนต์ พระราชวุฒาจารย์ หลวงปู่ดุลย์อตุโล ซึ่งปฏิบัติธุดงค์กรรมฐานอยู่ ให้มาประจำอยู่ที่วัดบูรพาราม ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาส และร่วมเป็นคณะพระสังฆาธิการวัดบูรพาราม ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็น พระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2520 และเป็นวัดสำคัญของจังหวัดสุรินทร์เนื่องมาจากเป็นที่ประดิษฐาน หลวงพ่อพระชีว์ (หลวงพ่อประจักษ์) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมืองของสุรินทร์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมาพร้อมๆ กับวัดบูรพาราม ประดิษฐานอยู่ในมณฑปจัตุรมุข นับเป็นปูชนียวัตถุ ที่ชาวสุรินทร์เคารพบูชาอย่างมาก

วัดศาลาลอย ตั้งอยู่เลขที่ 490 ถนนหลักเมือง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ตั้งวัด 12 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 3093 ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองชั้นนอกด้านตะวันออก ปัจจุบันมี “พระธรรมโมลี” (ดร.พระมหาทองอยู่ ญาณวิสุโท พิศลิม น.ธ.เอก,ป.ธ. 9, พ.ม.,พธ.บ. , M.A.,Ph.D.) เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์ เป็นเจ้าอาวาส

อาณาเขต

ทิศเหนือติดกับถนนวิภาวดีรังสิต

ทิศใต้ติดกับที่ดินเอกชน หนองไต้นดและถนนหลักเมือง

ทิศตะวันออกติดกับถนนเทศบาล 4

ทิศตะวันตกติดกับถนนเทศบาล 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการจัดการ

ทรัพยากรในการจัดการในทางธุรกิจมีทรัพยากรพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น คน เครื่องจักร เงิน วัสดุสิ่งของ และข่าวสาร ทรัพยากรที่กล่าวมานี้มีรายละเอียดดังนี้ (นิรมล กิติกุล, 2549)

- 1.1 คน (Man) คือ ทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญมากที่สุดที่จะสร้างความสำเร็จให้กิจกรรมมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนในองค์กรนั้น
- 1.2 เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อความสำเร็จให้ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน
- 1.3 เงิน (Money) คือ ทรัพยากรที่จะเอื้ออำนวยหรือสนับสนุนกิจการขององค์กรให้ดำเนินไปด้วยดี

1.4 วัสดุสิ่งของ (Material) คือ ทรัพยากรประเภทวัตถุดิบหรือวัสดุสิ่งของที่จะต้องจัดทามาเพื่อใช้ในการผลิต

1.5 ข่าวสารข้อมูล (Information) คือ ทรัพยากรที่จะช่วยให้ทราบข่าวสารความก้าวหน้าในโลกปัจจุบัน

องค์ประกอบมูลฐานของ ฟาโยล ในการจัดการ ว่ามี 5 ประการคือ POCCC ซึ่งปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการจัดการมีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบัน และคาดการณ์ในอนาคตและวางเป้าหมาย และแนวปฏิบัติไว้
2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์กร ออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานการจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งต่างๆ
3. การสั่งการบังคับบัญชา (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มีมอบหมายให้ทำบังคับบัญชาให้ทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน
4. การประสานงาน (Coordinating) คือ การจัดระเบียบการทำงานไม่ให้ก้าวก่าแยกันติดต่อประสานให้หน่วยงานต่างๆขององค์กรและประสานคนให้ทำงานโดยราบรื่นไม่ให้ขัดแย้งกัน
5. การควบคุม (Controlling) คือการควบคุมให้พนักงานปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือควบคุมให้ทำงานตามระเบียบข้อบังคับที่วางไว้

ปัจจุบันนักวิชาการด้านการบริหารได้เสนอแนวคิดกระบวนการจัดการโดยได้ศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดของกระบวนการจัดการจากที่ได้มีผู้เสนอแนวคิดไว้ทั้งหมด และสรุปว่ากระบวนการจัดการในปัจจุบันควรมีเพียง 4 ขั้นตอนคือ PODC ดังนี้

1. P=Planning หมายถึงการวางแผน
2. O=Organizing หมายถึงการจัดองค์การ (รวมทั้งการจัดคนเข้าทำงานด้วย)
3. D=Directing หมายถึงการอำนวยการหรือการชี้แนะ
4. C=Controlling หมายถึงการควบคุมติดตามผลการทำงาน

โดยสรุป ทฤษฎีการจัดการ ผู้วิจัยนำไปเป็นกรอบในการพัฒนาการวิจัย ประกอบด้วย คน เครื่องจักร เงิน วัสดุสิ่งของ และข่าวสาร

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.1 ความหมาย

Reeder W.W., 1963 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การร่วมกันในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมเป็นกลุ่ม WHO / UNICEF (1978 : 4-8) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมคือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำในกลุ่ม

Murphy Peter E, 1988 กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไปสัมพันธ์กับเรื่องการสร้างประชาธิปไตยทางการเมือง หรือมีฉะนั้นก็เอาไปเกี่ยวพันกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือการเติบโตตามคำว่า “พัฒนา” ชี้นำ หรือที่ใช้กันบ่อยๆ คือ ในแง่ที่รัฐบาลจะเข้าไปกับสภาพของการ “มีส่วนร่วม” ที่รัฐบาลใช้

ความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างกว้างๆ เช่น การมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจการให้ประชาชนเข้าร่วมกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินการของโครงการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ ล้วนเป็นข้อความที่ดูจะมีความคล่องตัว ดูเป็นการปฏิบัติงานที่แท้จริง ซึ่งบ่งบอกว่าโครงการหรือแผนงานนั้น การมีส่วนร่วมจะมีการกำหนด วัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมที่ระบุค่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น การที่จะให้ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหาของเขาให้เขาเป็นผู้มีความริเริ่มและมุ่งใช้ความพยายามและความเป็นตัวของตัวเองเข้าดำเนินการและควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ ก็เป็นการแสดงถึงความหมายที่บอกถึงสภาพการมีส่วนร่วมที่เน้นให้กลุ่มร่วมดำเนินการ และมีจุดสำคัญที่จะให้การมีส่วนร่วมนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างแข็งขัน มิใช่เป็นไปอย่างเฉยเมยหรือมีส่วนร่วมพอเป็นพิธีเท่านั้น

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง

1. กระบวนการซึ่งมวลชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่างๆ ของกิจกรรม
ของส่วนร่วม
 2. มวลชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้
ความสามารถ แรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตนต่อกิจกรรมนั้นๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าการ
เกี่ยวข้องของกิจกรรมต่างๆ ของมวลชน ในกิจกรรมต่าง ๆ จะมี 2 ด้าน คือ
 - 2.1 ด้านความคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับคือ
 - 2.1.1 มวลชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น (Information Making)
 - 2.1.2 มวลชนมีส่วนแบ่งในอำนาจตัดสินใจ (Share Decision Making)
 - 2.1.3 มวลชนเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy Formulation)
 - 2.2 ด้านทำหรือด้านดำเนินการตามนโยบาย ซึ่งแบ่งได้อีก 3 ระดับ คือ
 - 2.2.1 ร่วมกำหนดเป้าหมายแผนงาน (Participation on Formulating Objective and Plan)
 - 2.2.2 ร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ (Participating on Management Resources)
 - 2.2.3 ร่วมหนุนช่วยทรัพยากรการบริหาร (Supporting on Management Resources)
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526 กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน
ได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ
อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2527 กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้าน
จิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม
(Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้
(Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม
ดังกล่าวด้วย
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า
หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการ
ใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทาง
เศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน การสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้ง รูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มชนสมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน

ปรัชญา เวสารัชช์, 2528 ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตน ให้กิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2528 ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง พฤติกรรมอันประกอบด้วยความร่วมมือและสมยอมตามพฤติกรรมที่คาดหวังของกลุ่มทางการ และไม่ใช้ทางการ หรือในความหมายก็คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดสิ่งต่างๆ ร่วมกันนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนมีความหมายเป็น 2 นัย ด้วยกัน คือ (พรชัย รัตมีแพทย์, 2540)

1. ความหมายอย่างกว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของประเทศ และการบริหารประเทศ โดยผ่านกระบวนการทางการเมือง เช่น การเป็นผู้บริหารพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเป็นรัฐมนตรี การเป็นคณะรัฐมนตรี เป็นต้น รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นและการเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นด้วย

2. ความหมายอย่างแคบ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปช่วยสนับสนุนงานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยกระทำการภายในกรอบของกฎหมายหรือนโยบายของรัฐ

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม การที่ชุมชนจะตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมกันในงานยุติธรรมชุมชน และร่วมรับผิดชอบในโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ทั้งระบบนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและปัจจัยหลายประการ ทั้งปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคล ซึ่งเป็นการรับรู้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากภายนอก ดังมีผู้ให้ความเห็นไว้ดังต่อไปนี้

Cohen และ Uphoff (1877 : 17-19) เสนอว่าบุคคล 4 ฝ่ายมีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นยังมีปัจจัยหลายปัจจัยที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ได้แก่

1. อายุและเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา

4. สถานภาพทางสังคม เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา
5. อาชีพ
6. รายได้และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. ที่ดินถือครองและสถานภาพแรงงาน

หัตถดาว บุญपाल, 2530 กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจตกต่ำ จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนน้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูง นอกจากนั้นแล้วได้มีการแหล่งอำนาจและการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน 13 ตัวแปร ซึ่งจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ด้านการศึกษา และการเงินเป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานภาพทางสังคม แหล่งอำนาจทั้งสองชนิดนี้ ถ้าผู้ใดได้ครอบครองหรือมีไว้ก็จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในชุมชน โดยเฉพาะในการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาแล้ว คุณลักษณะทางสังคมไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนนิสัย ประเพณีในชุมชน ก็อาจมีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนเช่นเดียวกัน

1.2 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Cohen และ Uphoff (1980) กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา (Analysis)
2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการดำเนินการแก้ไขปัญหา (Decision Making)
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหา (Implementation)
4. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ (Benefits)
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์, 2526 ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่วมคิด : สภาพปัญหาที่มีอยู่ และสาเหตุปัญหา
2. ร่วมวางแผน : วิเคราะห์สาเหตุ จัดลำดับความสำคัญของปัญหาพิจารณาทางเลือก
3. ร่วมดำเนินการ : ดำเนินงานตามโครงการและแผนกำหนดโครงการและแผนงาน

4. ร่วมติดตามประเมินผล : ประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะๆ และ

แก้ไข

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, 2527 กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2527 กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่อง ให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ 8 ประการคือ

1. ร่วมทำการศึกษาทำความเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์การ
2. ร่วมคิดหรือสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาขององค์การ หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์การ หรือสนองความต้องการขององค์การ
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดหรือแก้ไข และสนองความต้องการขององค์การ

ประสิทธิผล

หน่วยงาน

4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้เกิดประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน รพีพัฒน์, 2527 ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา
4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

1.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Nations, 1981 ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นไปโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ไขปัญหาของกลุ่มของตนเอง โดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งมีรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย
2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล เป็นรูปแบบโดยทั่วไปของประเทศที่กำลังพัฒนา
3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้รับผลกระทบระยะยาว และจะมีผลเสียคือไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

1.4 แนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชน

สมลักษณ์ไชยเสรีรัฐ, 2549 ได้แบ่งแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านประชาชน (Public) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และด้านภาครัฐ โดยการมีส่วนร่วม (Participation) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนา ช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและประชาชน มีความตระหนัก การรับรู้ การยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยภาครัฐนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่ “รัฐกิจ” หรือ “กิจการของรัฐ” ที่ตนเท่านั้นมีสิทธิตัดสินใจ แต่เป็นสาธารณกิจที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการคิดร่วมกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับทัศนคติให้ได้เช่นนี้ ก็ต้องเผชิญกับสภาวะที่อาจเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมได้ ส่วนภาคประชาชน การตระหนัก การรับรู้และยอมรับในสิทธิและหน้าที่ตลอดจนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่น ต่างก็มีสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมเสมอตามหลักการเท่าเทียมกัน ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องยอมรับการ “รวมขอม” และ “ประสานประโยชน์” มิฉะนั้นความแตกต่างในผลประโยชน์และจุดยืน จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุด

2. ทัศนคติ (Attitude) ต้องสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชนทั้งสองฝ่าย ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือภาครัฐจะต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องที่ต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์หลายประการ อาทิ เพื่อการได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดที่หลากหลาย รวมทั้งบุคลากรภาครัฐผู้รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วม

จะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อประชาชนและต่อกระบวนการมีส่วนร่วม มีการปรับปรุงบทบาทและค่านิยม ตลอดจนต้องมีความอดทนในการทำงานกับประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีความจริงใจต่อประชาชน ในขณะเดียวกันภาคประชาชนเองก็ควรมีท่าทีที่เข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน และจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วม และต่อเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมีส่วนร่วมบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพดังนั้น หากทั้งสองฝ่ายต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมและต่อกันแล้ว ความร่วมมือ “ประชารัฐ” ก็จะสามารถพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น

3. การเป็นตัวแทน (Representation) การสรรหาและคัดเลือกตัวแทน จะต้องคำนึงถึงประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายทุกกลุ่มนั้นมีตัวแทนเข้าไปร่วมด้วย จะได้ ประสานผลประโยชน์กันจนลงตัวและเกิดความเป็นธรรมขึ้น รวมทั้งควรคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนที่ต้องการด้วย โดยพิจารณาจากคุณสมบัติในด้านต่างๆ เช่น ทักษะ และความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ความสอดคล้องของเทคโนโลยี วัตถุประสงค์ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร การตอบสนองซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ความมั่นคงด้านการเงิน ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มที่เป็นตัวแทนจะต้องมีความน่าเชื่อถือจากกลุ่มทั้งหลาย หรือ ผู้มีส่วนได้เสีย และมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องตระหนักถึง คือสมาชิกที่เป็นตัวแทนต้องมีความรู้สึกที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน

4. ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) การมีส่วนร่วมนั้น ต้องสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สิ่งที่จะได้ตามมาคือความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) ในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันนั้น ต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นรูปธรรมและเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้างเชื่อถือ ศรัทธา ความไว้วางใจกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวการสร้างเชื่อถือไว้วางใจทำได้คือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินงานกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาครบถ้วน รวมทั้งมีการติดต่อระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมออย่างบ่อยครั้ง และทำอย่างตั้งใจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้าง และดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจการร่วมมือซึ่งกันและกัน

5. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing) สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความหวัง ได้ถูกแสดงได้อย่างออกมาหลากหลายกลุ่ม ลึกและสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยปัญหาและการเสนอทางเลือกในการแก้ไข

ปัญหาที่หลากหลาย และตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และมีกรวางแผนอย่างรอบรู้ รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ละมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอ ในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วม ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะเป็นของหน่วยงานผู้ที่เป็นผู้ริเริ่มนโยบาย บางส่วนเกิดจากการศึกษาของนักวิชาการและองค์การพัฒนาเอกชน ดังนั้นประชาชนที่สนใจการมีส่วนร่วมกับนโยบายใดอาจไปขอความร่วมมือและข้อมูลจากบุคคลและองค์กรเหล่านั้น

6. ฉันทามติ (Consensus) การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วม ในการหาวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในทาสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคม ซึ่งทุกคนยินยอมเห็นพ้องกันในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยสาคหลักของการมีส่วนร่วมที่ดีก็คือการที่ประชาชนสามารถที่จะร่วมมือกันลดความขัดแย้ง สร้างข้อตกลงที่มั่นคงยืนยาว การยอมรับระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม ก็ที่จะสามารถปรับความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้อย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

7. การปฏิสัมพันธ์ (Interaction) องค์การมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือจะต้องจัด กิจกรรมที่มีการให้พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน จึงจะนำไปสู่การลตอคติที่มีต่อกันและเกิดความเข้าใจที่ดีระหว่าง ผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้จะช่วยป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นหรือกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ก็จะเป็นกลไก ที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งมีการปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็เพื่อที่จะเกิดความตัดสินใจที่ดีเกิดขึ้นและรับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป็นเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ได้ ให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีสำหรับทุก ๆ คน

8. ความประสงค์หรือความมุ่งหมาย (Purpose) ต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไรผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจสูงกว่าความเข้าใจหรือไม่ การมรความมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุชัดเจน จำนำทางให้สมาชิกผู้เข้าร่วมจะเข้าใจตรงกันและเดินทางไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความเป็นเอกภาพทางความคิดเห็นเอกภาพในการดำเนินกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีกิจกรรมเป้าหมายในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่า มารูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อให้ประชาชนได้ตัดสินใจว่า ควรเข้าร่วมหรือไม่ รวมทั้งขั้นตอนของกิจกรรมแต่ละอย่างมีกี่ขั้นตอน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอนใดบ้าง

9. การประเมินผล (Appraisal) ต้องมีระบบประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรให้ที่มีการประเมินผลการทำงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และจัดทัศนคติส่วนตัวได้มากที่สุดถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมืออย่างได้ผลและประโยชน์ ในทำนองเดียวกันในการประเมินผลการทำงานของบุคลากรในองค์กร ย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้เช่นเดียวกัน ซึ่งของผลกระบวนการประเมินก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนเพื่อนำปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลงาน (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมความคุม ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา โครงการและกิจกรรมที่จัดไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

10. ความโปร่งใส (Transparency) ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรการมีส่วนร่วมให้มีความโปร่งใส เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบข้อเท็จจริง สำหรับการตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินงาน ลดการทุจริตและข้อผิดพลาดของนโยบาย แผน โครงการลงได้โดยการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์กร ซึ่งความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ประกอบไปด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูลและกระบวนการตรวจสอบ

11. ความเป็นอิสระ (Independence) องค์กรการมีส่วนร่วมต้องมีความเป็นประชาธิปไตย โดยให้เกียรติ ยอมรับความคิดเห็นของกันละกัน สมาชิกทุกคนนั้นองค์กรมีอิสระทางความคิด การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและการตัดสินใจ จะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการและเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือความเป็นอิสระ หรือความที่สมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม การบังคับไม่ได้อยู่ในรูปแบบของ การคุกคาม การระดม และการว้างไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม

12. ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-doing) องค์กรการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมและความเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมด้วยการให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง โดยความสำคัญระหว่างสมาชิกจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ที่จะทำให้มีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไป

อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งการมีส่วนร่วม รวมทั้งทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าการแลกเปลี่ยนจะเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม

13. เครือข่าย (Network) ส่งเสริมให้มีการผนึกกำลังร่วมกันของภาครัฐ และภาคประชาชนในลักษณะเครือข่ายคือ การที่จะต้องมาทำความเข้าใจ มาผนึกกำลังเป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญต้องเป็นไปเพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานในรูปกิจกรรม โครงการแผนงาน ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ ต้องผนึกกำลังความร่วมมือ หรืออาศัยการทำกิจกรรมร่วมมือกันหลายองค์กร ซึ่งเครือข่ายร่วมมือจะต้องเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลัก โดยเครือข่ายความมือนั้น จำเป็นต้องให้มีตัวแทนของประชาชนมาพบปะพูดคุยเพื่อก่อตัวและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น เครือข่ายการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรการมีส่วนร่วมกับสมาชิก ประชาชนและกลุ่ม / องค์กรต่างๆ ในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในแนวราบขององค์กรการมีส่วนร่วมและชุมชนของตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานของคนในชุมชน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของคนและปัญหาส่วนรวมในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

2. ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วม คือ การให้ชุมชนในท้องถิ่นผู้ใช้ประโยชน์จากงานนั้น ได้เข้ามาร่วมทำร่วมคิด ร่วมตัดสินใจด้วย ซึ่งการที่ชุมชนในท้องถิ่นจะมีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการบริการการท่องเที่ยว ควรจะมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการแสดงความคิดเห็น การปรึกษาหารือหรือการตัดสินใจ เข้าร่วมโครงการ รวมถึงการเข้าร่วมประชุมในชุมชน การร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และการได้รับผลประโยชน์ร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนิยามศัพท์ของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มีผู้ให้ความหมายดังนี้

สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ, 2553 ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมสามารถแยกออกเป็นประเภทได้ คือ ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) ได้แก่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ถ้าหากไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ ส่วนการมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เช่น ร่วมลงแรงในการทำโครงการร่วมบริจาคเงิน หรือ สิ่งอื่นๆ เป็นบางส่วน หรือร่วมบำรุงรักษาโดยไม่ได้ตัดสินใจ ดังนั้น อาจสรุปได้ว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมคือ ลักษณะการเกี่ยวข้องที่สามารถกระทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่ร่วมกันอย่างแท้จริงและไม่แท้จริง คือ ร่วมศึกษาสาเหตุของปัญหาและความต้องการของกลุ่ม ร่วมคิดและตัดสินใจสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมบริการงาน ใช้ทรัพยากรที่มี

จำกัดอย่างค้ำค่างทุนหรือเสียสละ ปฏิบัติติดตามประเมินผลงานและรักษากิจกรรมให้คงอยู่ยาวนาน และร่วมรับผลประโยชน์

แนวคิดของการมีส่วนร่วม (Participation concept) คือ แนวคิดเกี่ยวกับการที่ประชาชนมีส่วนร่วมกันในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้น ซึ่งได้บังเกิดขึ้นในชุมชนต่างๆ ทั่วโลก ทั้งซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก ดังจะเห็นได้จาก “ประเพณีลงแขก” (cooperative Work) ซึ่งการปฏิบัติในหมู่เกษตรกรทั่วโลก (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2543)

การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการ คือ ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญสอดคล้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำการร่วมกันการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้คนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมนั้น ความศรัทธาที่มีความเชื่อถือบุคคลสำคัญ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์ วิหาร เป็นต้น

William Erwin, 1976 หมายถึง การที่บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหาด้วยตนเองในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วิทยาการอย่างชำนาญและเหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาสนับสนุนให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาพร้อมกับการติดตามงานขององค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

อลาสแตร์ ที. ไวท์ (Alastair T. White, 1982) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ พฤติกรรมที่แบ่งออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 มีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าอะไร ควรทำอย่างไร

มิติที่ 2 มีส่วนร่วมเสียสละและลงมือปฏิบัติการตามที่ตัดสินใจ

มิติที่ 3 มีส่วนร่วมให้ผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

มิติที่ 4 มีส่วนร่วมในการประเมินผล

ปีเตอร์ อี. เมอร์รี่ (Murphy Peter E, 1988) ได้เสนอว่าขั้นตอนสำคัญของการดำเนินการ คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการตามที่สามารจนำสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องจากมวลชนสาขาต่างๆ มารวมกันเพื่อพิจารณาค่านิยมของชุมชน โดยนำความต้องการของสังคมชุมชนและธุรกิจอื่นๆ มาอภิปรายให้เกิดความเหมาะสมและหาข้อยุติให้ได้

เฉลิม เกิดโมลี, 2547 ได้สรุปแนวคิดการมีส่วนร่วมในมิติความลึกทั้งในเชิงกว้างและในที่เฉพาะไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชน ต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตัว เพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนาขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในเรื่องของพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินโครงการนั้นๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น อาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนมีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจน ความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

8. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายของรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกๆ คน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542 ได้กล่าวถึงทิศทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว โดยการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชน การสร้างโอกาสและการสร้างประโยชน์ที่แท้จริงให้แก่ชุมชนในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้ามาสู่ท้องถิ่น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่านั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบที่สามารถสร้างโอกาสนี้ได้เหมาะสมที่สุด อีกทั้งยังสามารถลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญ ได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการการท่องเที่ยวแนวใหม่ ถือว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่น ในอันที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการท่องเที่ยวระดับต่างๆ ได้ความรู้สึกรับเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำเอามาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีส่วนเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับทราบนโยบาย ในการเบื้องต้นและมีส่วนผลักดันในระยะยาว ชุมชนเป็นผู้ใช้และดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเอกชน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้น โดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยว เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้าด้านวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการ โดยชุมชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นองค์กรของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น จึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะของปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรมการปกครองส่วนท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไปไม่อิสระเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมเป็นครรลอง ผลประโยชน์ต่างๆ ที่ควรได้รับ อาทิ

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่บุคคลในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2. ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมส่วนใหญ่มั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้

3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

4. ความภาคภูมิใจ มีความสุขในความเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

อนึ่ง หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวยังช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนได้อย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็นคือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอก การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืนสังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยพัฒนาของชุมชน

สรุปความว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว คือ การให้ชุมชนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว หรือผู้ใช้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวนั้นได้เข้ามาร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจด้วย เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

เสรี พงศ์พิศ, 2533 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายสำคัญวันนี้ที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทูนของชุมชนจึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับแต่ละเรื่องพร้อมวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุนของชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน, 2552 กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทางร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

โกวิท พวงงาม, 2553 กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกๆระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการการหนึ่งที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกความเป็นชุมชน จนกระทั่งสร้างความรัก ความหวงแหนชุมชน ซึ่งอาจจะกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นในภาพรวมได้ในอนาคต

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผลของกิจกรรม/โครงการต่างๆ ภายในชุมชนที่ตนเองมีหุ้นส่วนในการเป็นเจ้าของ

3. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียวตัวอย่างเช่นในแก้ปัญหาของชุมชน ควรเปิดใจประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบดังนี้ อรทัย ก๊กผล, 2552

3.1 เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่

3.2 ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชนมีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไรและควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง

3.3 ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไรจะแบ่งงานกันอย่างไรซึ่งงบประมาณมากน้อยเพียงใดจะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา

3.4 ร่วมดำเนินงานประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเต็มกำลัง ความรู้ความสามารถของตนเอง

3.5 ร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

3.6 ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงินวัตถุสิ่งของแต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

โดยสรุป หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันติดตามประเมินผลกิจกรรม/โครงการ และร่วมกันรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

4. รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้ จินตวีร์ เกษมสุข, 2557

4.1 การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

4.2 การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องจะได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม

4.3 การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมและผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจและค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

4.4.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมเพื่ออธิบายทำความเข้าใจและตอบข้อซักถาม

4.4.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการ

4.4.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ

4.4.4 การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

5. หัวใจของการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

ถวิลวดี บุรีกุล,เรวดี ประเสริฐเจริญสุข, 2557 ได้กล่าวถึงหัวใจของการจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ดังนี้

5.1 การเริ่มต้นตั้งแต่ระยะแรก ให้ข้อมูลก่อนการดำเนินโครงการเพื่อให้ชุมชนทราบแนวทางการดำเนินงานและกระตุ้นให้เกิดการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและชุมชนก่อนการตัดสินใจอันจะช่วยให้มีเวลาพิจารณาทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น

5.2 เป้าหมายของการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างหลักประกันให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูลร่วมคิดร่วมตัดสินใจและมีข้อตกลงร่วมกัน

5.3 ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสีย คำนึงถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมและเปิดโอกาสให้เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมโดยจะต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือผู้ได้รับผลกระทบทางตรงเป็นอันดับแรก

5.4 ความจริงใจ จัดกระบวนการอย่างจริงจังเปิดเผยข้อเท็จจริงปราศจากอคติและมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องโปร่งใสและเพียงพอตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5.5 วิธีการที่เหมาะสม เลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชนที่เหมาะสมโดยพิจารณาลักษณะที่แตกต่างกันของพื้นที่และของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลักประกันให้ผู้หญิงและกลุ่มเปราะบางเข้าถึงข้อมูลการมีส่วนร่วมตลอดจนความแตกต่างด้านวัฒนธรรมสังคมและค่านิยมระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการความสามารถและความพร้อมรวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการมีส่วนร่วม

โดยสรุป หัวใจของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทราบแนวทางการดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน รับฟังความคิดเห็นจากประชาชนทุกกลุ่ม เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความจริงใจ ซื่อสัตย์ เสียสละ

6. การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในวัด

เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในวัด ดังนี้ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557

6.1 ร่วมเรียนรู้เริ่มตั้งแต่การร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในวัดร่วมศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์

6.2 ร่วมวางแผนและตัดสินใจเช่นการร่วมกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการจัดการการท่องเที่ยวในวัดในด้านต่างๆ ตามศักยภาพของวัดนั้นๆร่วมดำเนินการเช่นการร่วมจัดกิจกรรมร่วมให้การต้อนรับร่วมในบทบาทที่วัดมอบหมายให้ดำเนินการในการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัดเป็นต้น

6.3 ร่วมติดตามประเมินผลเช่นการร่วมในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานจัดการกับท่องเที่ยวภายในวัดร่วมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยว ของวัดตามแผนปฏิบัติการของวัดให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

6.4 ร่วมรับประโยชน์ผลประโยชน์ที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวในวัดไม่จำเป็นต้องเป็นผลประโยชน์ในรูปแบบของเงินตราเท่านั้นอาจเป็นเรื่องของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีการมีความสุขกับการได้ช่วยเหลือวัดและชุมชนที่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวหรือผู้แสวงบุญ เป็นต้น

7. ประโยชน์การมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียวตัวอย่างเช่นในแก้ปัญหาของชุมชนควรเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบดังนี้ อรรถัย กักผล, 2552

7.1 เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่

7.2 ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชนมีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไรและควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง

7.3 ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไรจะแบ่งงานกันอย่างไรซึ่งงบประมาณมากน้อยเพียงใดจะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา

7.4 ร่วมดำเนินงานประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจเต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง

7.5 ร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

7.6 ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงินวัตถุสิ่งของแต่อาจเป็นความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้

ทั้งนี้ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วมเพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหา/ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ
2. กระบวนการมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ/อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับหรือขู่เข็ญจากผู้ที่เหนือกว่า

โดยสรุป ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการปลูกจิตสำนึกให้รักชุมชน ค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขชุมชนช่วยกันร่วมกันวางแผนการดำเนินงาน การปฏิบัติตามแผนงาน การติดตามประเมินผล และการรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น เป็นการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมด้วยความจริงใจ

3. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-Functional Theory) เป็นทฤษฎีที่ต่อเนื่องจากทฤษฎีวิวัฒนาการ ที่เชื่อว่าสังคมและวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงจากการมีโครงสร้างง่าย ๆ ไปสู่โครงสร้างที่หลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ นักทฤษฎีคนสำคัญ คือ ออกุสต์คอมท์ เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์, เอมีลี เดอร์ไคม์, โบร์นิสโลว์ มาลินโนว์สกี, ทัลคอตต์ พาร์สัน, โรเบิร์ต เค. เมอร์ตัน และเจฟฟรีย์ อเล็กซานเดอร์ รายละเอียดดังนี้ (สนธยา คุณศรี, 2545)

3.1 สาระสำคัญของทฤษฎี

3.1.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ ออกุสต์คอมท์

ออกุสต์คอมท์ เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่เสนอทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ โดยเชื่อว่าโครงสร้างของสังคมประกอบด้วยส่วนต่างๆ เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ ทั้งอวัยวะย่อย เช่น เซลล์ และอวัยวะใหญ่ เช่น หัวใจ ปอด ขา แขน เป็นต้น ส่วนประกอบของสังคมก็มีทั้งที่เป็นส่วนย่อย เช่น ครอบครัว ชนชั้นทางสังคม เป็นต้น และเป็นส่วนประกอบที่ใหญ่ขึ้น เช่น ชุมชนหรือเมือง เป็นต้น ส่วนประกอบเหล่านี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน แต่ต้องประสานกันอย่างเป็นระบบ สังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขหรือมีดุลยภาพ (Equilibrium)

3.1.2 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์

เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ มีความเชื่อเช่นเดียวกับออกุสต์คอมท์ ในเรื่องการเปรียบเทียบโครงสร้างต่างๆ ของสังคมเหมือนกับอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย และจะเพิ่มความสลับซับซ้อนมีความหลากหลายแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิมเสมอ ทำให้หน้าที่ของโครงสร้างแต่ละส่วนแตกต่างกันไปด้วย แต่โครงสร้างและหน้าที่ที่แตกต่างกันนี้จะเชื่อมโยงประสานกัน ไม่ได้แยกกันโดยสิ้นเชิง เรียกว่า การรวมตัวกันของโครงสร้างที่แตกต่างกัน (integration) การเพิ่มจำนวนของสมาชิกในสังคมยิ่งก่อให้เกิดความแตกต่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น ทำให้สังคมเกิดความไม่สมดุลสมาชิกจึงต้องปรับตัว เช่น การแบ่งงานกันทำ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น การปรับตัวนี้เองที่ทำให้สังคมเพิ่มความซับซ้อน และเกิดความพิเศษเฉพาะอย่าง (Specialization) ขึ้น แต่สังคมจะมีดุลยภาพ เพราะโครงสร้างต่างๆ ได้ทำหน้าที่ของตนและประสานกับโครงสร้างอื่นๆ ด้วย

3.1.3 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ โบร์นิสโลว์ มาลินโนว์สกี

โบร์นิสโลว์ มาลินโนว์สกี (ค.ศ.1884-1942) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน เสนอว่า ส่วนประกอบต่างๆ ของวัฒนธรรมต่างทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีลูกหลานสืบพันธุ์ จึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือกลุ่มสังคม หรือแม้แต่การสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมขึ้นมาใช้ ก็เพื่อทำหน้าที่ควบคุมให้บุคคลต้องปฏิบัติหรือกระทำตามแบบที่กำหนด เพื่อให้ตอบสนองความต้องการจำเป็นได้

อย่างเป็นระเบียบและมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกันการตั้งกลุ่มหรือชุมชนและวัฒนธรรมขึ้นใหม่ก็เป็นสาเหตุให้มีความต้องการจำเป็นเพิ่มขึ้นไปอีก ความต้องการจำเป็นนี้จะต้องมีกลุ่มหรือชุมชนที่ซับซ้อนขึ้นไปสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นมานั้นอีกทอดหนึ่ง เป็นวัฏจักรอยู่ตลอดไป ความต้องการจำเป็นนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ ทางจิตวิทยา และความต้องการแบบอนุกรม กล่าวโดยสรุป โครงสร้างต่างๆ เกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการจำเป็นทางชีวภาพ ทางจิตวิทยา และทางวัฒนธรรม การที่โครงสร้างต่างๆ ของสังคมยังคงดำรงอยู่และจะอยู่ต่อไปได้นั้น จะต้องตอบสนองความต้องการจำเป็นดังกล่าว ไม่ความต้องการอย่างใดก็ความต้องการอย่างหนึ่ง

3.2 การนำทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนสังคมได้ ดังนี้

3.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ ระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป แต่จะประสานสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี สังคมจึงเกิดความมั่นคงหรือดุลยภาพ ในการพัฒนาชุมชนสังคมจึงต้องมุ่งเน้นให้โครงสร้างต่างๆ ของชุมชน คือ บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่างๆ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพและประสานสัมพันธ์กัน กลายเป็นพลังของชุมชนที่พร้อมจะร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

3.2.2 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมจะดำรงอยู่ได้นั้น ระบบสังคมจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีการปรับตัวในลักษณะบูรณาการ และควบคุมสังคมไม่ให้เกิดความตึงเครียด ความขัดแย้ง ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการวางแผน โครงการ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ โดยการให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว แผนและโครงการมีลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ และพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดข้อพิพาทหรือความขัดแย้งขึ้น

3.2.3 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมที่สามารถดำรงอยู่ได้หรือสังคมที่พัฒนาแล้วนั้น เป็นสังคมที่มีดุลยภาพ หรือมีความสมดุล ในการพัฒนาชุมชนก็ควรดำเนินการให้ชุมชนเป้าหมายเป็นชุมชนที่มีดุลยภาพเช่นเดียวกัน

3.2.4 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ตามสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อจะดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องพร้อมเสมอที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แผน โครงการ และการดำเนินงาน เพราะในแต่ละชุมชนอาจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขึ้นได้ตลอดเวลา

3.2.5 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าระบบสังคมกับระบบวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กัน และมีผลต่อการปรับตัวของบุคคลใน 5 ลักษณะ คือ ทำตามระเบียบ ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ยึดกฎระเบียบ ละทิ้งสังคม และพยายามเปลี่ยนแปลงสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะเป็นแนวทางในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและแนวทางในการพัฒนา โดยเฉพาะการใช้ระบบสังคมและระบบวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้ประสบ

ความสำเร็จ (สนธยา คุณศรี, 2545)

โดยสรุป ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่เชื่อว่าสังคมประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นระบบย่อยๆ หลายระบบ ระบบเหล่านี้ต่างมีหน้าที่ของตนเองแตกต่างกันออกไป มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่ได้แยกกันโดยสิ้นเชิงทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบไปตามบทบาทของตนเอง ในการพัฒนาชุมชนสังคมจึงต้องมุ่งเน้นให้โครงสร้างต่างๆ ของชุมชน คือ บุคคล กลุ่ม และองค์กรต่างๆ ปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เต็มศักยภาพและประสานสัมพันธ์กัน

4. ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์

นักสังคมวิทยาที่ศึกษาการจัดระเบียบทางสังคมในด้านของสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism) นี้มีหลายคนด้วย อาทิ เจอร์จเฮร์เบิร์ตเมดด์ (Georg Herbert Mead) เฮอร์เบิร์ตบลูเมอร์ (Herbert Blumer) และเออร์วิง กอฟฟ์แมน (Erving Goffman) เป็นต้น ทฤษฎีนี้เน้นถึงการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมเนื่องมาจากสัญลักษณ์โดยเฉพาะภาษาเป็นสื่อการติดต่อที่สำคัญที่สุดทำให้มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กัน จนสร้างเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม ทำให้สังคมจัดการจัดระเบียบขึ้น

เจอร์จ เฮร์เบิร์ต เมดด์ (Georg Herbert Mead) เป็นนักจิตวิทยาสังคม ลูกศิษย์ของเขาที่มหาวิทยาลัยชิคาโกได้รวบรวมเกี่ยวกับทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ ซึ่งเป็นการบรรยายของเขาลงในหนังสือ Mind, Self and Society สารสำคัญที่เมดด์กล่าวถึงการจัดระเบียบทางสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลสังคมนั้นอยู่ที่การมีและการใช้ความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ขึ้นนั้น เป็นเพราะใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน เมดด์กล่าวว่ามนุษย์กับสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในสังคมและสังคมก็จำเป็นต้องมีมนุษย์กับสังคมความสัมพันธ์ต่อกัน มนุษย์และสังคมจึงพึ่งพาอาศัยกันและแก้ไขปัญหาาร่วมกันเพื่อความอยู่รอดของทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นกระบวนการของการกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) จึงมีความสำคัญมากในทฤษฎีของสัญลักษณ์สัมพันธ์ ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม ซึ่งเน้นในเรื่องการกระทำระหว่างกัน เมดด์บอกว่า การกระทำระหว่างกันจะต้องมีความตั้งใจด้วย ในตัวบุคคลหนึ่งๆ จะประกอบด้วยส่วนประกอบ I กับ me เพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำต่อคนอื่น หรือการตัดสินใจเรื่องใดๆ I เป็นความต้องการเฉพาะตัว เป็นส่วนของตนที่ฝังรากอยู่ในลักษณะทางชีวภาพของแต่ละคน ส่วน me ประกอบด้วยทัศนคติของบุคคลอื่นซึ่งเข้าใจตัวเอง โดยทุกๆ ไปเรารู้จัก I ในนามของเสรีภาพ การสร้างสรรค์ความรู้สึกภายในก่อให้เกิดพฤติกรรมซึ่งอาจขัดแย้ง กับขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ในสังคม ส่วน me นั้นได้แก่ ทัศนคติทั้งปวง บทบาท ความกดดัน ทางสังคม ค่านิยม ซึ่งสังคมได้ถ่ายทอดและรับไว้ในตัวเอง เพราะฉะนั้นในบุคคลหนึ่งๆ จะมี I กับ me ประกอบกับเรียกว่าตน (Self) จะเห็นได้ว่าบุคคลจะตัดสินใจแก้ปัญหายังไรนั้น

ขึ้นอยู่กับ l กับ me ฝ่ายใดจะมากกว่ากัน จนเราอาจจะเรียกว่า เป็นการแสดงออกด้านบุคลิกภาพ กล่าวโดยสรุป มีคดีได้เน้นถึงความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ที่มนุษย์ได้ใช้ร่วมกันการรวมกลุ่มของสังคม มิได้เกิดจากการร่วมกัน แต่มาจากความตั้งใจ การกระทำก็แสดงได้ความตั้งใจท่าทางที่แสดงออกจะ เป็นไป ด้านภาษาสัญลักษณ์จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้อีกบุคคลหนึ่งแสดงโต้ตอบความหมายนั้นๆ จน เกิดความสัมพันธ์กันขึ้น จึงมองเป็นการจัดระเบียบอย่างหนึ่ง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข.2544:18-79)

5. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม(Cultural Ecology)เกิดขึ้นใน ค.ศ. ที่ 20 โดย Leslie A.White (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ(1) เทคโนโลยี เศรษฐกิจมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม (2) เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะสร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวความคิดของมนุษย์ในที่สุด และ (3) ระบบ วัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน เป็น แนวความคิดอุดมหรือแนวความคิด

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544 มีความสนใจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและ สภาพแวดล้อมของวัฒนธรรม สรุปได้ว่า วิวัฒนาการวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ เพื่ออธิบายนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม และต้องวิเคราะห์ ประสิทธิภาพของวัฒนธรรม ที่สามารถนำเอาทรัพยากรมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด เช่น มาใช้เป็น อาหาร และที่อยู่อาศัยของมนุษย์ในสังคม
- 2) การศึกษารูปแบบพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีวัฒนธรรมโดย วิเคราะห์วิธีการที่มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างวัฒนธรรม กำหนดพฤติกรรม และกิจกรรมต่างๆรวมทั้ง ศึกษาวิธีการทำงานเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้หรือไม่เพียงใด
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพฤติกรรมและระบบวัฒนธรรม วิเคราะห์พฤติกรรม และกิจกรรมคนในสังคมว่ามีส่วนทำให้สังคมอยู่รอดได้หรือไม่ มีผลกระทบต่อทัศนคติและโลกทัศน์ ของคนในสังคมเพียงใด พฤติกรรมเพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ในสังคมมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมอย่างไร

Juian Steward กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับของวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ต่างกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เหมือนกัน จะแสดงรูปแบบและพัฒนาการที่เหมือนกัน ระบบ นิเวศวิทยาก่อให้เกิดการพัฒนาทางวัฒนธรรมหรือการพัฒนาในสังคมโดยตรง ดังนี้

ระดับที่ 1 สิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้

ระดับที่ 2 สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำเกษตรอย่างจำกัด

ระดับที่ 3 สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำเกษตรได้อย่างไม่จำกัด

ระดับที่ 4 สิ่งแวดล้อมที่สามารถเพิ่มผลผลิตทางเกษตรได้

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นสิ่งแสดงพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของแนววิวัฒนาการนิยมเชิงวัตถุ (The Materialist Evolutionist) ของ Leslie White, Julian Steward และ V. Gordon Childe ซึ่งสืบต่อ Lewis Henry Morgan และ E. B. Tylor ในศตวรรษที่ 19 และย้อนกลับไปได้ถึง Marx และ Engel แต่ด้วยเหตุผลทางการเมือง จึงไม่ได้เน้นย้ำถึงสายสัมพันธ์ที่มีต่อมาร์กซิสต์ สจ๊วต เสนอบทสรุปว่า วิวัฒนาการวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากปัจจัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ เพื่ออธิบายนิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อม ควรต้องสังเคราะห์ประสิทธิภาพของวัฒนธรรมที่สามารถนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุด ประการที่สอง ศึกษารูปแบบพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กับเทคโนโลยีวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์วิธีการที่มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างวัฒนธรรม กำหนดพฤติกรรมและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งศึกษาวิธีการทำงานเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดได้หรือไม่เพียงใด และประการที่สาม ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพฤติกรรมและระบบวัฒนธรรมวิเคราะห์พฤติกรรมและกิจกรรมคนในสังคมนั้นมีส่วนทำให้สังคมอยู่รอดได้หรือไม่เพียงใด

มนุษย์มีความสนใจเกี่ยวกับนิเวศวิทยา หรือสภาพแวดล้อมมานานแล้ว ผู้คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์สามารถดำเนินชีวิตอยู่รอดมาได้ โดยอาศัยความเคยชินกับสภาพแวดล้อมในการหาอาหารด้วยวิธีต่างๆ โดยเฉพาะการหาของป่าและล่าสัตว์ นอกจากนี้ยังใช้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพื่อหาที่อยู่อาศัยที่มีแหล่งน้ำ และแหล่งธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกและหาอาหารตามธรรมชาติ นอกจากนั้นมนุษย์ยังหาวิธีป้องกันภัยสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเพื่อการปรับตัวและดำเนินชีวิต ดังนั้น มนุษย์จึงได้สะสมประสบการณ์ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีต่อการดำเนินชีวิตเช่นนี้สืบต่อกันเรื่อยมา จนกลายเป็นความเชื่อที่ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพมีบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ผู้ที่เลื่อมใสแนวคิดนี้ก็เชื่อว่า สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดบุคลิกภาพ ศีลธรรมจรรยา การเมือง การปกครอง รัฐบาล ศาสนาจึงทำวัฒนธรรมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมต่างเป็นตัวกำหนดซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

สุริชัย หวันแก้ว, 2547 ได้กล่าวถึงแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ว่าเป็นมิติใหม่ที่นำสนใจอันหนึ่งในการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดนี้พยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมโดยรวมของชุมชนและให้ความสนใจกับการปรับตัวของภูมิปัญญา และการจัดการของชุมชนเองที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้บริบททางสังคมเศรษฐกิจการเมือง โยมองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และการเปลี่ยนแปลงก็เป็นผลมาจากการปรับตัว (Ad-Adoration) ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยมี

พื้นฐานที่สำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างทางสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อม
ธรรมชาติ อันเป็นเงื่อนไขหลักที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวทางวัฒนธรรม

รัชนิกร เศรษฐ, 2523 ได้กล่าวถึงทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมเน้นว่า ความเชื่อและ
การปฏิบัติต่างตามระบบวัฒนธรรมที่ดูเหมือนไร้สาระ ไม่มีเหตุผล แต่อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากร
อย่างมีเหตุมีผลก็ได้โดยคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่ใช้เฉพาะสถานที่ด้วย เช่น การกินเนื้อวัวเป็น
ของต้องห้ามของชาวฮินดูทั้งที่ความอดอยากยากจนมีไปทั่วอินเดียยนั้น แอรรี่สออธิบายสิ่งเหล่านี้ว่า
ดังนั้นข้อห้ามทางศาสนาจึงเป็นการเพิ่มความสามารถของสังคมเกษตรกรรมในระยะยาว

อมรา พงศาพิชญ์, 2549 ได้กล่าวถึงนิเวศวิทยา วัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็น
แนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมโดยเน้นถึง
อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทาง สังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวัด
(Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกา ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็น
การศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการ
หรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวคิดนี้มองสังคมในลักษณะ
เป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับ
สภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของ
สภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไข

กล่าวโดยสรุปก็คือ นักมานุษยวิทยากลุ่มนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้อธิบายการเปลี่ยนแปลง
วัฒนธรรมไม่ว่าในสังคมได้ศึกษาวิธีการที่วัฒนธรรมแต่ละชนิดปรับตัวเข้ากับสภาพสิ่งแวดล้อมไม่ว่า
จะการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมอย่างไรก็ตามยังอธิบายถึงลักษณะประเพณีวัฒนธรรมแบบใดว่ามี
อิทธิพลต่อการอยู่รอดในสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

การศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง รายละเอียดมีดังนี้

1.1 งานวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและทั่วไป โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จุฑาภรณ์ หินชู, 2557 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1.
วัดมีการปกครองภายในวัด มีองค์กรในการดูแลการปกครอง โดยเรียงจากเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส
เรื่อยไปตามลำดับ มีเจ้าหน้าที่ของวัดทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์และประสานงานสำหรับผู้ที่เข้ามาติดต่อ
ปฏิบัติธรรม มีคณะกรรมการวัดซึ่งคัดเลือกจากคณะสงฆ์ จำนวน 20 รูป และคณะกรรมการวัดซึ่งเป็น

บุคลากรภายนอก คัดเลือกจากผู้แทนหน่วยงานราชการและลูกศิษย์ ทำหน้าที่ติดต่อและประสานงาน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีการแยกเขตพื้นที่ฝ่ายคณะสงฆ์และแม่ชีอย่างชัดเจน 2. วัดขาดกิจกรรม ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เพื่อให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน องค์กรเอกชนและหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ในการวางแผนการตัดสินใจ และการดำเนินการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมยังไม่สามารถสนองต่อความเสถียรของนักท่องเที่ยวได้ 3. ข้อเสนอแนะในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด

คมลักษณ์ แสงทิพย์, 2557 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชน กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนตลาดน้ำวัดตะเคียนพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตลาดน้ำวัดตะเคียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากที่สุด มีส่วนร่วมในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นตัวกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ โดยปฏิบัติงานมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ ผู้ประกอบการตลาดน้ำวัดตะเคียนจะช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ความปลอดภัยบริเวณร้านค้าของตนเอง และบริเวณตลาดน้ำวัดตะเคียนอยู่ตลอด ผู้นำชุมชนจากทางพระวัดตะเคียนเป็นผู้บริหารดูแลรับผิดชอบตลาดน้ำวัดตะเคียน ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า ควรจัดกลุ่มสินค้าที่จำหน่ายเพื่อให้สะดวกกับนักท่องเที่ยว ควรรักษารูปแบบเดิมของวัฒนธรรมท้องถิ่นและตัวสินค้าท้องถิ่นเอาไว้ เป็นต้น นอกจากนี้ทางวัด ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ โดยมุ่งให้เห็นถึง ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ โดยเข้าไปส่งเสริมให้มีการปฏิบัติและทำกิจกรรมร่วมกันให้มากขึ้น

มาโนช พรหมปัญญา และคณะ, 2556 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการเตรียมความพร้อม การท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธถูกดำเนินตามภายใต้นโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับองค์กรโดยได้ระบุปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนนั้นยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน แหล่งท่องเที่ยวขาดเสน่ห์ทั้งยังขาดการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาโดยมีคฤหัสถ์ การสนองความต้องการในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จำเป็นต้องพัฒนากระบวนการสื่อสาร แหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงแต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวถูกเรียกอยู่ในระดับกลางศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ที่โดดเด่น และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริการที่พัก และอื่นๆ ส่วนหน่วยงานต่างๆ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนนั้น ควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์และกำหนดนโยบายต่างๆ โดยเน้นถึงสาระสำคัญของพุทธศาสนามากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ส่วนการดำเนินนโยบายนั้นควรดำเนินตามตัวชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล., 2553 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญ ได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องแนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกันตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิภาดา มุกดา, 2558 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืน ดังนี้ 1. ด้านเศรษฐกิจ หน่วยงานของรัฐจะต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม จะต้องมีปรับปรุงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดความสวยงามโดดเด่น ปลอดภัย สามารถดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ประโยชน์ได้จริง ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมให้สะดวก เส้นทางศึกษาธรรมชาติ บริการที่พัก การบริการอาหาร จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวผ่านเว็บไซต์ ตลอดจนขยายช่องทางจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ให้มากขึ้นทุกรูปแบบ 2. ด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า หน่วยงานของรัฐจะต้องหาจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวโดยการหาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลายเกี่ยวกับชาวไทยภูเขาโดยการจัดโครงการกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในช่วง

เทศกาล เพื่อให้นักท่องเที่ยวตามประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น 3. ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ควรให้ความรู้แก่ประชาชนและผู้ประกอบการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวกับผลเสีย ผลกระทบที่เกิดขึ้น ควรปลูกฝังแก่ประชาชนในท้องถิ่น ผู้ประกอบการและเยาวชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ควรมีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เอกสารแผ่นพับ ให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว กำหนดมาตรการระเบียบข้อบังคับการท่องเที่ยว ตลอดจนงานที่ส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

กล่าวโดยสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุน การอ้างอิง ในการนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปอภิปรายผลการวิจัย ส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์ และให้สอดคล้องกับยังเกณฑ์การคัดเลือกวัดที่มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ วัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดที่มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดที่จัดกิจกรรมด้านความเชื่อ เช่น วัดถุ่มงคูล การทำบุญสะเดาะเคราะห์ ต่อชะตา เป็นต้น วัดที่ได้รับรางวัลต่างๆ วัดที่มีการบริหารจัดการที่ดี วัดที่มีการจัดภูมิทัศน์สวยงาม วัดที่มีการส่งเสริมการพัฒนาวัดจากภาครัฐและเอกชน และวัดที่มีการจัดอาคารสถานที่

1.2 งานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

จริมา อูปรานุเคราะห์, 2557 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องไหว้พระ 9 วัด: การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรมผลการศึกษาพบว่าการไหว้พระ 9 วัดเริ่มเกิดขึ้นนับตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2543 โดยศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพฯและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ประสงค์จะกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณในรูปแบบการไหว้พระและทำบุญจนต่อมากลายเป็นสินค้าท่องเที่ยวที่มีคนนิยมมากขึ้น “ไหว้พระ 9 วัด” เริ่มจัดครั้งแรกในพื้นที่กรุงเทพฯแล้วค่อยกระจายความนิยมออกสู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศการไหว้พระ 9 วัดเส้นทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ในกรุงเทพฯคือเส้นทางไหว้พระขอพร 9 พระอารามหลวงซึ่งเริ่มจัดขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา นอกจากนี้ยังพบว่าการไหว้พระ 9 วัดมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้มากขึ้นคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประเภทสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่างๆและทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ประเภทความเชื่อเรื่องเลข 9 ที่พ้องกับคำว่าก้าวหน้าความหมายมงคลจากคติในการสักการะที่สอดคล้องกับชื่อวัดและพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งเกิดผลดีในการทูลบารุงทรัพยากร ทางวัฒนธรรมการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อดึงดูดให้พุทธศาสนิกชนเข้าวัดมากขึ้นและการกระตุ้นเศรษฐกิจอย่างไรก็ตามในช่วงเทศกาลที่มีประชาชนมาไหว้พระขอพรอย่างหนาแน่น มักก่อให้เกิดผลทางลบเช่นทรัพยากรที่จับต้องได้เสียหายสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอหาอาชญากรรมความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชนเรื่องผลประโยชน์ในการใช้พื้นที่และปัญหาการกระจายรายได้ระหว่างพระ

อารามหลวงในเส้นทางกับวัดอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นควรมีแนวทางการจัดการร่วมกันในลักษณะบูรณาการระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกองการท่องเที่ยวกรุงเทพฯในฐานะผู้วางนโยบายและจัดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่พระ 9 วัดองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯในฐานะผู้ให้บริการเที่ยวในเส้นทางและวัดในฐานะผู้ดูแลทรัพยากรและรองรับนักท่องเที่ยวการประสานงานการจัดการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้นและส่งเสริมให้การไหว้พระ 9 วัดเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างประโยชน์แก่วัดทรัพยากรวัฒนธรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมและเศรษฐกิจของประเทศได้

พระมหาธัชช สิริมงคล (มาตรา), 2556 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1. นักท่องเที่ยว มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นโดยรวมอยู่ในระดับมากในด้านสถานที่ด้านการสร้างแรงจูงใจและการให้บริการ 2. นักท่องเที่ยว ที่มีอายุและอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นไม่แตกต่างกันจึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธดังนี้

3.1 ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญานักท่องเที่ยวได้รับความรู้และหลักการในการทำบุญให้ทานเห็นคุณค่าของพุทธศิลป์เช่นจิตรกรรมประติมากรรมได้รับความรู้ในการพัฒนาปัญญาได้รับความรู้ในการฝึกสมาธิและปัญญาได้รับความรู้และหลักธรรมเพื่อความกตัญญูรู้คุณ

3.2 ด้านการดำเนินชีวิตนักท่องเที่ยวดำเนินชีวิตด้วยความมีสติทำความดีละเว้นความชั่วทำจิตใจให้บริสุทธิ์ไม่ประมาทในชีวิตมีความซื่อสัตย์สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่นเข้าถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึกดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม

3.3 ผลที่ได้รับจากการเดินทางมาท่องเที่ยววันนักท่องเที่ยวยุคนี้มีความสุขจิตใจที่พึ่งชานก็สงบลงและมีสติมากขึ้นเมื่อมีสติมากขึ้นก็ทำให้ทำงานได้ดีขึ้นประสบความสำเร็จมากขึ้นมีกำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคและผ่านพ้นไปได้ต่อไปภายภาคหน้าจะกลับมากกราบไหว้อีกเพื่อเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อไปทำให้มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้นจิตใจที่กำลังกระวนกระวายว่าวันทีวุ่นวายก็ระงับเมื่อได้พบกับสิ่งที่ร้ายก็กลายเป็นดี

3.4 แนวทางในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแวง (พระอารามหลวง) อำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นคือด้านสถานที่ควรช่วยกันรักษาและร่วมกันพัฒนา โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดเพราะความสะอาดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของสถานที่ที่เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวด้านการให้บริการควรมีสถานที่จอดรถห้องน้ำและปรับปรุงบริการร้านอาหารเพิ่มถึงขยะเพื่อสร้างความสะดวกแก่ผู้มาเที่ยวส่วนด้านการสร้างแรงจูงใจควรเพิ่มกิจกรรมส่งเสริมความรู้กิจกรรมพัฒนาด้านจิตใจและปัญญาควรมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของวัดผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลของการท่องเที่ยวและให้วัดเป็นที่รู้จักในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

พระครูวิมลศิลป์กิจ(เรืองฤทธิ์ ธนปญโญ), 2555 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาในรูปแบบและสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายวัดอุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1 ศึกษาสภาพแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายผลการศึกษาวิจัยในภาพรวมมีดังนี้ 1) ด้านพุทธศิลปะ/สถาปัตยกรรมเหมาะสมกับเป็นแหล่งเรียนรู้ พบว่าความสวยงามของประติมากรรมสถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนังภายในวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและเป็นแหล่งพักผ่อนและให้ความเพลิดเพลินใจได้ดี 2) ด้านความสะดวกสบายในการท่องเที่ยววัดพบว่ามีการป้ายชื่อและรายละเอียดถึงสถานที่ภายในวัดที่ชัดเจน ที่จอดรถเพียงพอสำหรับผู้เข้าไปท่องเที่ยวภายในวัดจำนวนห้องน้ำเพียงพอสำหรับผู้ไปท่องเที่ยวห้องน้ำสะอาดสมกับเป็นวัดท่องเที่ยวและเป็นทำเลที่ตั้งใกล้แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ 3) ด้านค่าใช้จ่ายของการเข้าท่องเที่ยวภายในวัดพบว่าราคาเครื่องสักการบูชา มีความเหมาะสม ราคาวัตถุมงคลมีความเหมาะสมและราคาอาหาร/เครื่องดื่มเหมาะสม และ 4) ด้านแหล่งเรียนรู้ที่เป็นสาระประโยชน์พบว่าศิลปวัฒนธรรมที่มีในวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสม มีสุภาคิตเตือนใจหลักธรรมมีให้อ่านให้ศึกษาและบุคลากร/ ประชาสัมพันธ์ของวัดให้ความรู้ได้ดีเท่ากันและแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อมวัดอุประสงค์การศึกษาข้อที่ 2 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายพบว่า 1) ด้านข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงพัฒนาสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันพบว่า ควรปรับปรุงคำไหว้พระธาตุ/พระพุทธรูปประวัติวัด/ประวัติพระธาตุ ภาพจิตรกรรมพิพิธภัณฑสถานและคติคำคม 2) ด้านการแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์มากๆ ต่อผู้เข้าไปท่องเที่ยวพบว่า อยากให้เพิ่มแหล่งเรียนรู้ที่เป็นศิลปะล้านนาให้มากขึ้นจัดทำสื่อที่เป็นตู้ระบบมัลติมีเดียอธิบายถึงบริเวณวัดหรือสิ่งสำคัญของวัดและให้มีพระเป็นผู้นำในการศึกษาเรียนรู้ ในวัดนั้นๆ และ 3) ด้านข้อเสนอแนะอื่นๆได้แก่ควรมีศาลาที่พักเพิ่มขึ้นมีน้ำดื่มสะอาดไว้บริการปลูกไม้ในวรรณคดีหรือพุทธประวัติให้ศึกษาเรียนรู้

วัดอุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและเชิงวัฒนธรรมมีมากซึ่งผู้ประกอบการได้ให้ข้อมูลตรงกันว่าเกือบทุกคณะจะเข้าไปศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในพิพิธภัณฑสถานหรือสถานที่ที่ราชการจัดนิทรรศการด้านนี้ไว้เช่น หอนิทรรศการ 750 ปี เมืองเชียงรายพิพิธภัณฑสถานหลวงแสงแก้ววัดพระแก้วพิพิธภัณฑสถานแม่ฟ้าหลวง เป็นต้นและวัดอุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของวัดด้านการจัดแหล่งเรียนรู้ในวัด (อนุรักษ์พุทธศิลป์วัฒนธรรมประเพณี) พบว่า

1) ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวนิยมท่องเที่ยวเชิงนิเวศชมธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้เป็นหลักนอกจากนั้น
 ระยะทางการเดินทางไกลค่าใช้จ่ายมากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินระหว่างเดินทาง และ
 2) ปัญหาอุปสรรคที่จัดแหล่งเรียนรู้ต่างๆให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ในวัด ขาดแคลนงบประมาณ
 ในการดำเนินการ และหน่วยงานองค์กรที่วัดนั้นอยู่ในพื้นที่ไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะร่วมพัฒนาวัด
 บุคลากรภายในวัดส่วนใหญ่ขาดความรู้ ประสบการณ์การจัดวัดให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของนักท่องเที่ยว
 ชุมชนไม่ได้เข้าไปร่วมกับการแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการเพราะเห็นว่าผู้ที่บริหารวัดนั้น
 มีภูมิความรู้อยู่แล้วไม่กล้าไปแสดงความคิดเห็น

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก (ช่างเมือง), 2554 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาวัดเพื่อการ
 ท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการ
 พัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ 1) ด้าน
 การพัฒนากิจกรรมภายในวัด 2) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน 3) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือ
 บุคลากรในวัด และ 4) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม 2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มี
 ต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครพบว่า ประชาชนที่มีเพศและจำนวน
 ครั้งในการมาท่องเที่ยววัดที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัด
 สมุทรสาครไม่แตกต่างกันซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุวุฒิการศึกษาอาชีพและ
 รายได้ที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร
 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 3. ปัญหาส่วนใหญ่
 ในการพัฒนาวัดคือปัญหาเกี่ยวกับความสะอาดขยะมูลฝอยมูลสุนัขมูลนกห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อย
 สะอาดมีต้นไม้ไม้ตายไม่ค่อยมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาดหรือทำงานในจุดต่างๆมีน้อยทั้ง
 ยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพและปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัด ซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อยจัดกิจกรรม
 ต่างๆ ไม่ตรงกับวันหยุดจึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วมกิจกรรมดังกล่าว

(พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง, 2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวใน
 พระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระ
 อารามหลวงชั้นเอกทุกวัดมีศักยภาพโดดเด่นซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุนภาคเอกชน มีความ
 สนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวยังปลาบปลื้มในความงดงามของพระอารามแต่ใน
 ด้านการบริการการท่องเที่ยวของพระอาราม 5 วัดยังไม่ได้มาตรฐานยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถ
 หาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัด
 เพื่อบริการการท่องเที่ยวรวมถึงการใช้อำนาจบริหารสั่งการต่างๆ ของวัดแนวทางการจัดการการ
 ท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้นควรเน้น 1) การขึ้นชมศิลปกรรมต่างๆ 2) การนมัสการไหว้พระ
 และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุด และวันพักผ่อน 4) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับใน

การมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลินคติธรรมเกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้งและ 5) ควรปรับปรุงด้านการบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค

(ชนล สุวรรณนิภะ, 2556) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษาวัดไร่ขิงอำเภอสามพรานจังหวัดนครปฐมผลการศึกษาพบว่า วัดไร่ขิงหรือวัดมงคลจินตามีจุดเด่นก็คือหลวงพ่อวัดไร่ขิงที่อยู่ในอุโบสถซึ่งเป็นที่เคารพนับถือและเลื่อมใสศรัทธาของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเข้าไปกราบนมัสการไหว้พระหลวงพ่อวัดไร่ขิง จากการสอบถามถึงแนวทางในการพัฒนาวัดไร่ขิงทางวัดยังจะเน้นที่ความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และสร้างความสะดวกสบายรวมทั้งการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวมากที่สุด จัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้กับนักท่องเที่ยวการอำนวยความสะดวกในการคมนาคมมีรถเมล์จากขสมก. เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนบุคคลได้รับความสะดวกสบายและจัดที่จอดรถให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทางวัดมีการจัดการเรื่องการบำบัดน้ำเสียมีโรงเก็บขยะและมีเจ้าหน้าที่คอยทำความสะอาดมีการปลูกต้นไม้ใหญ่ในบริเวณรอบๆวัดเพื่อสร้างความร่มรื่นให้กับนักท่องเที่ยวมีการจัดร้านอาหารร้านค้าสวัสดิการที่หลากหลายและราคาเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวด้านห้องน้ำจะมีบริการตามจุดต่างๆมีการจัดตลาดนัดเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อของที่ระลึกราคาถูกในการจัดการให้วัด เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นทางวัดจะมีการเปิดอุโบสถ 24 ชั่วโมงรวมทั้งมีการสนับสนุนในประเพณีต่างๆโดยทางวัดจะมีการทำประชาสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลาสำหรับนักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยวที่วัดไร่ขิง เพื่อต้องการกราบไหว้หลวงพ่อวัดไร่ขิงต้องการทำบุญและขอพรจากหลวงพ่อยังได้ทำบุญที่หลากหลายและได้ทำกิจกรรมต่างๆรวมทั้งได้พักผ่อนในสวนหย่อมที่ทางวัดได้จัดให้เพื่อพักผ่อนด้วยและมีข้อเสนอแนะว่าทางวัดควรเร่งก่อสร้างสถานที่ต่างๆที่กำลังดำเนินการอยู่ให้เสร็จอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทัศนียภาพของทางวัดสวยงามมากขึ้นควรมีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อสร้างความร่มรื่นให้กับนักท่องเที่ยวรวมทั้งมีการทำประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของทางวัดให้มากขึ้น ด้านประชาชนที่อยู่โดยรอบบริเวณวัดไร่ขิงต้องการให้ทางวัด จัดสถานที่สำหรับพ่อค้าแม่ค้าให้มีที่พำนักและสนับสนุนสถานที่ให้กับพ่อค้าแม่ค้าเป็นคนในพื้นที่ก่อน

กรรณิกา คำดี, 2558 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. ผลการวิจัยพบว่า 1. มุมมองของพระภิกษุที่มีต่อการท่องเที่ยวภายในวัดคือพระภิกษุต้องการให้เข้ามาปฏิบัติธรรมเป็นหลักและพักผ่อนหย่อนใจเป็นเรื่องรอง 2. ความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อนักท่องเที่ยวอยากให้นักท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรมโดยให้ปฏิบัติตามครูบาอาจารย์ 3. ความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อชุมชนและชาวบ้านอยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือวัดอยากให้นักท่องเที่ยวมาทำบุญตามประเพณีอยากให้นักท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมของวัดมุมมองของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวภายในวัดมี 2 แนวคิดแนวคิดที่ 1 เห็นด้วยแนวคิดที่ 2 ไม่เห็นด้วยเพราะวัดควรเป็นที่

ประกอบศาสนกิจและศาสนพิธีความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวัดวัดควรเป็นแหล่งเรียนรู้
 หลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธนิกายเถรวาทโดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติการทำสมาธิภาวนา
 ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนและชาวบ้านชุมชนควรให้ความร่วมมือเมื่อสอบถามข้อมูล
 การท่องเที่ยวมุมมองของชุมชนและชาวบ้านเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในวัดชุมชนเห็นด้วยกับการ
 ท่องเที่ยวแนวพุทธและท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจความคาดหวังของชุมชนและชาวบ้านที่มีต่อวัด
 วัดควรเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศาสนาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นของทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน
 ความคาดหวังของชุมชนและชาวบ้านที่มีต่อนักท่องเที่ยวอยากให้นักท่องเที่ยวให้ความร่วมมือในการ
 ปฏิบัติตามกฎของวัดและช่วยรักษาสภาพแวดล้อมข้อเสนอแนะในการวิจัยควรเปิดโอกาสให้ผู้
 นำและ
 คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการควรรจัดหาสิ่งของพื้นฐานที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อจัดแสดงพิพิธภัณฑ์
 วัฒนธรรมและศาสนาควรรจัดแบ่งเขตบริเวณท่องเที่ยวและร้านค้าให้เป็นระเบียบเรียบร้อยควรมีการ
 สร้างสื่อต่างๆในการประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายยิ่งขึ้นโดยการจัดทำวีดิโอข้อมูลประวัติสถานที่
 ท่องเที่ยวคู่มือการเกี่ยวกับท่องเที่ยวควรมีมีคฤหาสน์พาศมสถานที่และอธิบายประวัติความเป็นมา
 ประโยชน์สำคัญของสถานที่ควรมีห้องสนทนาธรรมให้พระสนทนาธรรมด้วยภาษาง่ายๆเข้าใจ
 ได้ไม่ยาก

วงศ์ธีรา สุวรรณินและคณะ, 2557 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว
 เชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานีผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าศักยภาพการท่องเที่ยวในด้าน
 โบราณสถานและโบราณวัตถุมีหลายวัดที่มีพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยสุโขทัยและพระนครศรีอยุธยา
 ส่วนอุโบสถและเจดีย์มีลักษณะเหมือนเจดีย์ชเวดากองโบราณสถานเป็นสถาปัตยกรรมของมอญ
 ส่วนใหญ่สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเช่นประปาไฟฟ้าถนนหนทาง
 ห้องสุขาและระบบรักษาความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลางเนื่องจากวัดในจังหวัดปทุมธานีมีจำนวน
 นักท่องเที่ยวน้อยกว่าจังหวัดอื่นส่วนร้านค้าขายจะมีอยู่ตามชุมชนรอบๆวัดการวิจัยเชิงปริมาณ
 ผลการวิจัยพบว่าวัดส่วนใหญ่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและมีพื้นที่โล่งกว้างสวนทรัพยากรด้าน
 ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและประเพณีพบว่าวัดส่วนใหญ่มีโบสถ์และพระพุทธรูปที่สำคัญชุมชนจะจัด
 ประเพณีร่วมกับวัดเช่นตักบาตรทำทานและเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนาพร้อมทั้งการรณรงค์ให้
 ประชาชนรักษาศิลปะวัฒนธรรมในวันพระและวันสำคัญทางศาสนาสำหรับวัดที่มีนักท่องเที่ยวทาง
 วัดจะจัดมีคฤหาสน์หรือบุคคาลกรพาศมวัดส่วนที่ต้องปรับปรุงคือจุดประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยทั้งบริเวณ
 นอกวัดและในวัดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากการวิเคราะห์สามารถจัดหาเส้นทางการ
 ท่องเที่ยววัดเลือกจากที่วัดที่ใกล้เคียงกันและอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกันพร้อมทั้งพิจารณา
 สถานที่แวะรับประทานอาหารกลางวันและเดินทางกลับให้เป็นวงจรทำให้สามารถจัดทำแผนที่
 เส้นทางการท่องเที่ยวได้สองเส้นทางเส้นทางแรกมี 6 วัดและเส้นทางที่สองมี 5 วัด

มาโนช พรหมปัญญา และคณะ, 2556 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการเตรียมความพร้อม การท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลการวิจัย พบว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธถูกดำเนินตามภายใต้นโยบายระดับชาติระดับจังหวัดและ ระดับองค์การ โดยได้ระบุปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนนั้นยังขาดการบูรณาการ ระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน แหล่งท่องเที่ยวขาดเสน่ห์ทั้งยังขาดการ ถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาโดยมีคฤหัสถ์การสนองความต้องการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นต้องพัฒนาระบบการสื่อสารแหล่งท่องเที่ยวความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินซึ่งถือว่าอยู่ใน ระดับสูงแต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวถูกเรียกร้อยอยู่ในระดับกลาง ศักยภาพ ของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีนั้นไม่ว่าจะเป็น ด้านอัตลักษณ์เอกลักษณ์ที่โดดเด่นและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่ เกี่ยวข้องกับบริการที่พักและอื่นๆส่วนหน่วยงานต่างๆภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนนั้นควร ส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์และกำหนดนโยบายต่างๆโดยเน้นถึงสาระสำคัญของ พุทธศาสนามากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวส่วนการดำเนินนโยบายนั้นควรดำเนิน ตามตัวชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยว และกีฬา

ภัสรบล ฤทธิ์เต็ม, 2556 ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและ วัฒนธรรมในวัด ผลการศึกษวิจัย พบว่า จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยเฉพาะกลุ่มแหล่งท่องเที่ยววัดในตัวเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่ สำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวัดที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรมหาวิหาร วัด พระสิงห์วรมหาวิหาร วัดเจดีย์หลวง วัดสวนดอก เป็นต้น การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนเชียงใหม่ เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว 5 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาด้าน อุปทานทางการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของนักท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากร การท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว จากผลการสำรวจความ พึงพอใจการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ดังนี้ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับปานกลาง ดังนี้ ด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ด้านบุคลากร และด้านประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสิ่งที่วัดควรปรับปรุง ดังนี้ การจัดหาถังขยะและจัดระเบียบสถานที่ทิ้งขยะ ให้เพียงพอ การดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำ ควรมีแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยว ในวัด จากผล การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัด สรุปได้ดังนี้ 1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการ จัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง 2. การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำ

ข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญ หรือเทศกาลสำคัญ และ 3. การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดใน ด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด

พระมหาสุทธิชัย อากาศโร (อบอูน) , อดิเทพ ผาธา, แสง นิลนามะ, 2552 ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานครผลการวิจัยพบว่า วัดที่เป็น แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 9 วัดในกรุงเทพมหานครมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าเยี่ยมชมจำนวนมากโดยวัดมีขีด ความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การให้บริการข้อมูลข่าวสารของวัดการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกและ การกำหนดมาตรการในการเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงกายภาพนอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทยและมีการส่งเสริมความหลากหลายของ กิจกรรมการท่องเที่ยวผลการศึกษเกี่ยวกับลักษณะกิจกรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานครพบว่าวัดทั้ง 9 วัดได้ให้ความสำคัญกับลักษณะ กิจกรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในเชิงรูปธรรมและคุณค่าของศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัดได้แก่ สถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมและความสำคัญทางประวัติศาสตร์โดยมีการนำความรู้ในด้าน ต่างๆดังกล่าวและความรู้ทางพระพุทธศาสนาเผยแพร่และนำเสนอแก่ผู้ที่สนใจหรือนักท่องเที่ยว โดยวัดและพระสงฆ์เห็นว่าการดำเนินการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดนั้นจะต้องมีขั้นตอนในการ ดำเนินการที่เหมาะสมมิใช่การจัดการตามความต้องการของวัดของชุมชนหรือของกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่ม หนึ่งหรือเพียงดำเนินการเพื่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเป็นการเฉพาะซึ่งจากการศึกษาพบว่าวัดส่วนใหญ่มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้ 1) การให้ความสำคัญกับความรู้และการเรียนรู้ 2) การสื่อสาร เพื่อเสริมสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม 3) การสืบสานกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปกรรมและ วัฒนธรรม 4) การสร้างสรรค์ในเชิงวัฒนธรรมและ 5) การสร้างความผูกพันกับสังคม ส่วนผล การศึกษารูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานครที่มีความเหมาะสมกับ สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนพบว่ามี 4 รูปแบบคือ 1) รูปแบบ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการเที่ยวชมสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมและ การเที่ยวชมบริเวณวัด (เชิงวัดอุตรธรรม) 2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการ ท่องเที่ยวตามเทศกาลประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (เชิงวัฒนธรรม) 3) รูปแบบและ กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ (เชิงนามธรรมการเรียนรู้) และ 4) รูปแบบและกิจกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาโดยมีแนวทางการพัฒนาและกระบวนการส่งเสริมที่สำคัญเช่น 1) การ เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจหรือบริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว 2) การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 3) การอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณวัตถุโบราณสถานของวัด ให้อยู่ในสภาพ ที่เหมาะสม 4) การพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวเป็นต้นผล

การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของวัดชุมชนนักท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดพบว่าแต่ละวัดมีกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการจัดการที่แตกต่างกันโดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมใน 4 ลักษณะคือ 1) การมีส่วนร่วมและการจัดการเชิงอำนาจ 2) การมีส่วนร่วมและการจัดการเชิงอำนาจการ 3) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงความเป็นหุ้นส่วน 4) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงการสนับสนุนสำหรับเส้นทางที่เหมาะสมกับท่องเที่ยววัดในกรุงเทพมหานครประกอบด้วย 3 เส้นทางได้แก่ 1) เส้นทางสายแม่น้ำเจ้าพระยา 2) เส้นทางสายมหานคร 3) เส้นทางสายวัฒนธรรมไทย-จีนซึ่งเส้นทางทั้ง 3 เส้นทางดังกล่าวมีการเชื่อมโยงบนถนนสายวัฒนธรรมศิลปกรรมความงามพุทธศิลป์ของแผ่นดินความเป็นมาของมหานครกรุงเทพและแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผลการศึกษเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคทางกฎหมายที่มีต่อการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดคือแนวคิดและกระบวนการความขัดแย้งระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์และความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างข้อกำหนดกับการปฏิบัติในพื้นที่ข้อเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกรมศิลปากรควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวของวัดและควรมีการส่งเสริมลักษณะกิจกรรมที่มีคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพที่เป็นการเรียนรู้ของฝ่ายต่างๆอย่างแท้จริง

กฤษณา รักษาโฉม, แสง นิลนามะและคณะ, 2556 ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง“เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม ผลการวิจัยพบว่า จากวัดกลุ่มตัวอย่าง 30 วัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา พบว่าเส้นทางกรท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ 3 เส้นทาง ดังนี้ รูปแบบที่ 1) เส้นทางบุญ ซึ่งประกอบด้วย 2 เส้นทาง คือ เส้นทางตำนานองค์พระธาตุและเส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้านพระอริยสงฆ์คู่มือง รูปแบบที่ 2) เส้นทางธรรม คือ เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม แต่ละเส้นทางมีอัตลักษณ์และกระบวนการท่องเที่ยว ดังนี้ 1) เส้นทางตำนานองค์พระธาตุ มีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นแหล่งดึงดูด ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดเป้าหมายในการเดินทางกราบไหว้แสวงบุญ มีทั้งหมด 10 พระธาตุ 2) เส้นทางอภิวาทพระพุทธรูปคู่บ้านพระอริยสงฆ์คู่มือง มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และพระอริยสงฆ์เป็นแหล่งดึงดูด ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความเชื่อว่าไหว้พระพุทธรูปและทำบุญกับพระอริยสงฆ์ได้บุญมาก ได้ชื่อว่าเดินตามรอยพระอริยสงฆ์ และยังมีรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่ยังสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้มีทั้งหมด 10 วัด 3) เส้นทางรุ่งเรืองในพุทธธรรม วัดคู่ประสงค์ของการไปคือเพื่อปฏิบัติธรรม หวังเพิ่มบุญ สัมผัสความสงบ แสวงหาความจริงของชีวิต ลดความวุ่นวาย หวังการบรรลุธรรม ปฏิบัติตามแนวทางที่พระอริยสงฆ์ปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง มีทั้งหมด 10 วัดกล่าวโดยสรุป งานวิจัยในประเทศเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

ตอนล่าง การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ได้แก่ เส้นทางบุญ และเส้นทางธรรม กล่าวคือ เส้นทางบุญ คือ พุทธศาสนิกชนเดินทางไปท่องเที่ยวที่วัด เพื่อเดินทางไปกราบนมัสการองค์พระธาตุต่างๆ และพระ อริยสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เส้นทางธรรม คือ เดินทางไปกราบสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ไปกราบสักการะพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง และไปทำบุญกุศลปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา ตลอดถึงไปทำบุญถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหาร และการจัดการท่องเที่ยวในวัดส่วนใหญ่ มีลักษณะเด่นดังนี้ มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มีกิจกรรมทางความเชื่อ การจัดภูมิทัศน์การจัดอาคารสถานที่ ได้รับรางวัลเรื่องการจัดการท่องเที่ยว การบริหารจัดการ เป็นวัดที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน เป็นต้น ซึ่ง จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ดังกล่าวข้างต้น ก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปอภิปรายผลการวิจัย เพื่อการอ้างอิงและสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้งานวิจัยฉบับนี้มีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ และสอดคล้อง กับงานวิจัยของบุคคลอื่นที่ดำเนินการไว้แล้ว

2. งานวิจัยต่างประเทศ

นักวิจัยหลายท่าน ได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ดังนี้

Chales, 1976 ได้ศึกษา planning For Tourism Development ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ 2.กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้า เอกลักษณะของพื้นที่บ้าน 3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ 4.ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ร้านขายสินค้า ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สถานบันเทิง 5.โครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารและที่พัก

Robert S. and S.Helber, 1980 ได้ศึกษา Tourism : principles, practies, philosophies จากการศึกษาพบว่าตัวกระตุ้น (motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นมี 4 ประการ คือ

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (physical Motivators) เป็นตัวกระตุ้นเพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกายเช่น การไปพักผ่อนร่างกาย การไปตากอากาศชายทะเล เป็นต้น
2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของผู้คน
3. ตัวกระตุ้นทางความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางไปเยี่ยมญาติ เพื่อน หรือพบคนอื่นๆ

4. ตัวกระตุ้นด้านฐานะและชื่อเสียง (status And prestige Motivators)เป็น ตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เป้าการเดินทางไปประกอบธุรกิจในต่างประเทศ หรือไปศึกษาต่อ

Gunn G., 1994 ได้อธิบายเรื่องการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวว่าการวางแผนการท่องเที่ยวควรเริ่มจากกิจกรรมของคนเข้ามาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และต้องการรวบรวมข้อมูลเพื่อหากิจกรรมของนักท่องเที่ยว สิ่งที่สำคัญคือ สามารถความชัดเจนของความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ตลอดจนสามารถคาดการณ์ถึงแนวโน้มการเชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ควรคำนึงถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ควรมาพัฒนาบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นเจ้าบ้าน (Host) และแขก (Guest)หรือนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอีกด้วย

Xie phillp feifan, 2001 ได้ศึกษาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages In Hainan, China)จากการศึกษาพบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัย โดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายหลักคือ อธิบายให้เข้าใจถึงวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมือง โดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บริกษาวัฒนธรรมควมมีเสรีภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขาดีกว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่คืออยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่า เพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Aspinall, 2006 ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง: การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่า การท่องเที่ยวมีผลต่อผู้คนในสังคมอย่างไร โดยตรวจสอบสภาวะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงวิทยานิพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อมสังคม เศรษฐกิจ

จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเดียวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคมการประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

Mitz Robyn, 2006 ได้วิจัยการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยว ผลจากการสำรวจโดยเฉพาะจากการสำรวจการท่องเที่ยวในชุมชน จากการเก็บข้อมูลจากบุคคลที่มีส่วนร่วมทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ผลลัพธ์ที่ได้มีทั้งผลดีและผลเสีย การที่ชุมชนมีรากฐานที่มั่นคง แข็งแรง ควบคู่กับการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวไปด้วย จะเป็นแนวทางที่มีประโยชน์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการท่องเที่ยวต่อไป

Sproule k.w., 1996 ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน โดยให้ความหมายของชุมชนท้องถิ่นว่า เป็นกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน และจำแนกได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันกันทางสายเลือดหรือการสมรส หรืออาจจะมีการนับถือศาสนา อยู่ในกลุ่มทางการเมืองชนชั้น หรือเป็นเพื่อนฝูงใน วงสังคมเดียวกันได้ และพบว่าหลักการของท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีส่วนสำคัญ คือ (1) ชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการจัดการทัวร์ (2) ควรมีการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของโครงการของชุมชน เช่น สถานือนามัย โรงเรียน เป็นต้น (3) ต้องคำนึงว่าการทำงานส่วนบุคคลสามารถส่งผลกับโครงสร้างทางสังคมโดยรวม (4) สิ่งแวดล้อมจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (5) ให้ความเคารพต่อขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคมของท้องถิ่น (6) จะต้องมีการกลไกที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถควบคุมผลกระทบจากนักท่องเที่ยวตะวันตก (7) กำหนดกลุ่มให้มีขนาดเล็กที่สุด ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม (8) ควรชี้แจงเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ควรกระทำก่อนที่มีการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ (9) ไม่ควรให้มีการแสดงการละเล่นของคนในท้องถิ่นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว และ (10) ชุมชนควรมีสิทธิ์ในการที่จะปฏิเสธการท่องเที่ยว หากไม่ต้องการ

Cyr, 1994 ได้วิจัยถึงเรื่องเศรษฐกิจและศาสนา ศึกษากรณีพุทธศาสนาทุนนิยมในประเทศไทย พบว่า ตัวบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจและศาสนาซึ่งทางเศรษฐกิจก็เป็นผลผลิตทางศาสนาเช่นเดียวกัน เศรษฐกิจก็มีผลต่อการศึกษาของศาสนาเมื่อถึงยุคโลกาภิวัตน์แพร่ขยายยิ่งขึ้นในโลกไม่ว่าจะได้โอกาสหรือบังคับให้ยอมรับการยืนยันเรียกว่าทุนนิยม ประเทศที่นับถือศาสนาพุทธหลายประเทศได้ยอมรับเอาระบบทุนนิยมเป็นแบบองค์กรทางเศรษฐกิจแต่ประเทศเหล่านี้ก็ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เห็นขึ้นต่อศาสนาซึ่งมีผลให้เกิดผลเสียทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาตินั้นๆ จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นก็หมายความว่า ถ้ามีแนวทางการจัดการ

แหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เราจะได้รับประโยชน์หลายๆ ด้านจากการท่องเที่ยว ในขณะที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมไม่เสื่อมโทรม แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยววันนั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและชุมชน มีการจัดการที่ยั่งยืน ให้ความรู้และสื่อความหมายแก่นักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และมุ่งเน้นความสำคัญขององค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมเชิงการศึกษา และองค์ประกอบที่มีส่วนร่วมของประชาชนในการศึกษาครั้งนี้มีผู้วิจัยจึงนำเอาหลักการสำคัญดังกล่าวมาประยุกต์

Yang Minkang, 2002 ได้วิจัยวัฒนธรรมทางดนตรีและการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันของพิธีกรรมทางพุทธเถรวาทที่บรรเลงโดยชนเผ่าไทยในยูนาน พบว่า ชนเผ่าไทยในยูนานประเทศจีนซึ่งอาศัยในสิบสองปันนา มณฑลยูนนานรวมทั้งไทยลาวเดิมจะนับถือศาสนาหลายอย่างจะมีประเพณีวันวิสาขบูชาและประเพณีสงกรานต์ เนื่องจากเหตุผลทางการเมืองและเศรษฐกิจได้กลายเป็นประเพณีชาวบ้านและยังคงเป็นประเพณีทางศาสนาหรือพิธีกรรมต่างๆมากมายซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ คือ

1. ความเชื่อ
2. ข้อมูลทางชาติพันธุ์ ประเพณีต่างๆ
3. การวิเคราะห์ทางดนตรี วันวิสาขบูชา
4. เป็นการอภิปราย ประเพณีวิสาขบูชา แบบดั้งเดิม
5. ตรวจสอบสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมของชนกลุ่มน้อยที่นับถือบูชาอื่นๆ

Deicke, 1971 ได้ศึกษาการตอบสนองของชาวพุทธต่อการพัฒนาในประเทศไทย พบว่าในช่วงปี 1970 โดยทีมนักวิจัยชาวตะวันตกสรุปว่า พุทธศาสนาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย แนวคิดนี้เป็นแบบอย่างในการให้เหตุผลในการพัฒนาโลกที่3 ตอนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายการพัฒนาได้เริ่มแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นที่ชุมชนเขาวงกต และปฏิบัติกริยาสิ่งแวดล้อมต่อความลำบากที่เกิดจากการพัฒนาและระบบจริยธรรมความเชื่อที่แสดงออกให้เห็นทางวัฒนธรรม

Lu Shiau-Yun, 2006 ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่าเกาะหลักใหญ่ซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่างๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนาเกาะหลักใหญ่เพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลักใหญ่สามารถอยู่ได้

Preissing John, 2007 ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จ พบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนา

เศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สามยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่นๆ

Diedrich Amy, 2007 ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลีเซ สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลีเซกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่นมีสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมที่พักผ่อนทางทะเลจึงอยู่ที่การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวหินปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุด วิธีแก้ปัญหานาคตของเมืองเบลีเซในฐานะแหล่งท่องเที่ยว คือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับขนาดของตัวเองได้

สรุปว่า กระบวนการทางพุทธศาสนาทำให้วัดในการท่องเที่ยวมองเห็นสิ่งหลายๆอย่างในวัดเชิงท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับชุมชนเป็นอย่างมาก ว่าพระพุทธรูปจะดำรงอยู่ภายใต้องค์ประกอบใหม่จากข้อมูลงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายในวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในปัจจุบันนับว่ามีความสำคัญ ความสนใจและความต้องการท่องเที่ยวในวัดทั้งชาวไทยและต่างชาติเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ จะเป็นข้อมูลช่วยสนับสนุนเพื่อนำมาอภิปรายผลการวิจัย เพื่อให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์ มากยิ่ง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาการกำหนดวิธีการใช้การศึกษา แนวทางการสร้างแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลและให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตเนื้อหา
 - 1.2 วิธีการวิจัย
 - 1.3 ระยะเวลาการวิจัย
 - 1.4 พื้นที่ในการวิจัย
 - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
 - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1.1 ศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ภาคอีสานตอนล่าง
 - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง
 - 1.3 ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง
- ##### 2. ระยะเวลาการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่างผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2560 เป็นต้นไป

3. วิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการสร้างกรอบแนวคิด การวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยมีวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาในภาคอีสานโดยทำการศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือคู่มือ บทความวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และอินเทอร์เน็ตเพื่อนำข้อมูลมากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง และเพื่อได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

ตาราง 1 แผนการดำเนินการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง

ความมุ่งหมาย	วิธีดำเนินงาน	เครื่องมือในการเก็บข้อมูล	กลุ่มตัวอย่าง	ระยะเวลาในการวิจัย
1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง	1. เอกสาร 2. การสัมภาษณ์ 3. การสำรวจ	- แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้าง	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ	กรกฎาคม 2560
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ภาคอีสานตอนล่าง	1. การสำรวจ 2. การสังเกต 3. การสัมภาษณ์ 4. การสนทนากลุ่ม	- แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้าง - แบบสังเกต - การสนทนากลุ่ม	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ - กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป	กรกฎาคมถึง ตุลาคม 2560
3. เพื่อได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคอีสานตอนล่าง	1. การสัมภาษณ์ 2. การสนทนากลุ่ม	- แบบสัมภาษณ์ ชนิดไม่มีโครงสร้าง - การสนทนากลุ่ม	- กลุ่มผู้รู้ - กลุ่มผู้ปฏิบัติ	ธันวาคม 2560

4. ด่านพื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 จังหวัด ในภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ ที่มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวดีเด่นซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือกวัดที่มีลักษณะเด่นดังต่อไปนี้

1. มีโบราณสถานและโบราณวัตถุ
2. มีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
3. มีกิจกรรมทางความเชื่อ
4. การจัดภูมิทัศน์

5. การจัดอาคารสถานที่
6. ใ้รับรางวัลเรื่องการจัดการท่องเที่ยว
7. การบริหารจัดการ
8. เป็นวัดที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่วิจัย ภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์

5.2 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วยพระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร คณะกรรมการวัด อุบาสก-อุบาสิกาโรงเรียน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวจังหวัด และประชาชนทั่วไปในพื้นที่วิจัยทั้งหมด รวมทั้งสิ้น 79 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มผู้รู้ จำนวน 18รูป/คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 41 รูป/คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน20รูป/คน ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 18 รูป/คน เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยภาคอีสานตอนล่างและรูปแบบการการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่างซึ่งประกอบไปด้วย

5.2.1.1 กลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัดพระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร อุบาสก-อุบาสิกาคณะกรรมการวัด กำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวม 9 รูป / คน

5.2.1.2 กลุ่มผู้รู้ภาครัฐ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเจ้าหน้าที่เทศมนตรีตำบล เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวจังหวัด จำนวน 9 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 41 รูป/คน เป็นกลุ่มที่คาดว่าจะให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง และรูปแบบการการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งประกอบด้วย

5.2.2.1 พระภิกษุสงฆ์และสามเณร จำนวน 20 รูป

5.2.2.2 ไวยาวัจกร จำนวน 6 คน

5.2.2.3 คณะกรรมการวัด จำนวน 15 คน

5.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) เป็นบุคคลทั่วไปในพื้นที่การวิจัย หรือนอกพื้นที่การวิจัยรวม 20 รูป/คน

ตาราง 2 การจำแนกพื้นที่ในการวิจัย

ที่	จังหวัด	จำนวนพื้นที่	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ที่ตั้ง
1	จังหวัดนครราชสีมา	3		วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา วัดพายัพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วัดบึง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2	จังหวัดบุรีรัมย์	3	กลุ่มผู้รู้ 18รูป/คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 41 รูป/คน กลุ่มทั่วไป 20รูป/คน รวมทั้งสิ้น 79 รูป/คน	วัดพระพุทธบาทเขากระโดง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ วัดเขาอังคาร ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ วัดหงษ์ ตำบลมะเพ็อง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์
3	จังหวัดสุรินทร์	3		วัดบูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ วัดศาลาลอย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ วัดหนองบัว ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ตาราง 3 การจำแนกกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่าง	จำนวน (รูป/คน)	รวมจำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง(รูป/คน)
1. กลุ่มผู้รู้ (Key Information) 1.1 ผู้รู้ภาคชุมชน ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน 1.2 ผู้รู้ภาครัฐ ประกอบด้วยสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการ ท่องเที่ยวจังหวัด	9 9	รวม 18
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Information) 2.1 พระภิกษุสงฆ์และสามเณร 2.2 ไวยาวัจกร 2.3 คณะกรรมการวัด	41	รวม 41
3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) เป็น บุคคลทั่วไปในพื้นที่การวิจัย หรือนอกพื้นที่การวิจัย	20	รวม 20
รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น	79	79

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจ (Basic Survey) เพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง เริ่มตั้งแต่สถานที่ อาณาเขต ประเพณีและวัฒนธรรม การก่อสร้างวัด ประวัติความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยว และเครือข่ายบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.2 แบบสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือนี้ในการเก็บข้อมูล ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเหตุการณ์ การสังเกตพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้เข้าใจการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง โดยผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสังเกต ดังนี้(สิน พันธุ์พินิจ. 2553 : 225)

1.2.1 แบบสังเกตมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่างเพื่อสังเกต ซักถาม และจากนั้นจดบันทึกข้อมูลลักษณะที่สำคัญจากการสังเกตลงในสมุดแบบบันทึกการสังเกต

1.2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) โดยผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง เพียงสังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ จากนั้นจดบันทึกลักษณะที่สำคัญลงในสมุดแบบบันทึกการสังเกต

1.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ผู้วิจัยได้จัดทำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยจัดทำเป็น 2 แบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) (ทรงคุณ จันทจร, 2549)

1.3.1 แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้แน่นอน การนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างไปใช้ในการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยการสัมภาษณ์ตามความมุ่งหมายของการวิจัย

1.3.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง(Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดประเด็น ซักถามแบบกว้างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งสามารถถามได้ในหลายเรื่องที่จะเชื่อมโยงเข้าไปหาความมุ่งหมายของการวิจัย โดยไม่จำกัดเวลาหรือจำนวนครั้งของการพบปะพูดคุย เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย

1.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่องที่ผู้วิจัยยังมีข้อสงสัยในบางประเด็นของข้อมูล จากตัวแทนประมาณกลุ่มละ 6 - 10 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยการศึกษาค้นคว้าก่อนที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม ในขณะที่เก็บข้อมูลภาคสนามและหลังจากการเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัดภาคอีสาน โดยทำการศึกษาจากเอกสาร ตำรา คู่มือ หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องและอินเทอร์เน็ตเพื่อนำมากำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาเชิงลึกในพื้นที่วิจัยกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปโดยการใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม

2.2.1 การสำรวจ (Survey) เป็นการสำรวจเพื่อใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการปฏิบัติธรรมสำหรับเยาวชนเริ่มตั้งแต่สถานที่ อาณาเขต ประเพณีและวัฒนธรรม การก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรม ประวัติความเป็นมา และเครือข่ายบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

2.2.2 การสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยลักษณะการเฝ้าดูศึกษาเหตุการณ์ เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของสิ่งที่สังเกต หรือพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายในวัดโดยผู้วิจัยได้แบ่งการสังเกตออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

2.2.2.1 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายในวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง เพื่อสังเกต ชักถามและจดบันทึก

2.2.2.2 แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) ผู้วิจัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนั้น แต่สังเกตอยู่ข้างนอก

2.2.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

2.2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามกำหนดไว้ชัดเจน เพื่อสัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องทั่วไปกับการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัด ในพื้นที่ที่ทำการวิจัยทั้ง 3 แห่ง ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิง

ศาสนาภายในวัดพร้อมกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการที่เข้าร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์พร้อมกับผู้ช่วยสัมภาษณ์

2.2.3.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) ที่เปิดประเด็น ชักถามแบบกว้างๆ โดยไม่ต้องจำกัดเวลาหรือจำนวนครั้งของการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหา ตลอดถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการที่เข้าร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง โดยสามารถเชื่อมโยงเข้าไปหาความมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่อง que ผู้วิจัยยังมีข้อสงสัยของข้อมูลในบางประเด็น จากตัวแทนกลุ่มตัวอย่าง ประมาณกลุ่มละ 6-10 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

2.2.5 การจัดบันทึก (Field Note) โดยดำเนินการบันทึกทุกครั้งพร้อมกับใช้เครื่องมือประกอบการบันทึกข้อมูล ซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลแล้ว เช่น อุปกรณ์บันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหว เพื่อช่วยรวบรวมรายละเอียด จากนั้นดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป

3. การจัดการกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การจัดการกระทำข้อมูล

3.1.1 ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการกระทำข้อมูลหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการบันทึกข้อมูลจากเครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัยต่างๆ มาทำการถอดเทปจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และภาพถ่าย โดยนำมาจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) หรือการจัดหมวดหมู่ข้อมูลแต่ละประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.1.2 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่าง หากมีข้อมูลส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป จากนั้นผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยนำข้อมูลกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความ เป็นจริง เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานถูกต้อง และผลการวิจัยที่อาศัยการตีความหมาย

ของข้อมูลตามหลักฐานที่เก็บรวบรวมมาได้ว่ามีควมไว้วางใจได้ มีความถูกต้องและตรงตามความเป็นจริง วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ดังนี้

3.1.2.1 ด้านเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากัน ข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่

3.1.2.2 ด้านสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กัน ข้อมูลจะเหมือนกันหรือไม่

หรือไม่

3.1.2.3 ด้านบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

หรือไม่

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและจัดกระทำข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นอกจากนั้นได้บันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึกในลักษณะบรรยาย เพื่อสรุปผลการศึกษา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลมีหลักการ ดังนี้

3.2.1 จัดกลุ่มเอกสารที่จะวิเคราะห์ และสังเคราะห์ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่างๆ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ในการทำวิจัย องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.2.2 นำข้อมูลจากกลุ่มเอกสารมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง

3.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ โดยจะประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะที่ได้ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในลักษณะเชิงบรรยาย และวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการสร้างข้อสรุป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล จากการสนทนากลุ่มจากตัวแทนกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการดังนี้

3.4.1 แยกประเภทข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

3.4.2 ลดทอนข้อมูลโดยการเลือกจับสาระสำคัญปรับให้เข้าใจง่ายและบันทึกข้อมูลในลักษณะการเขียนให้ชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

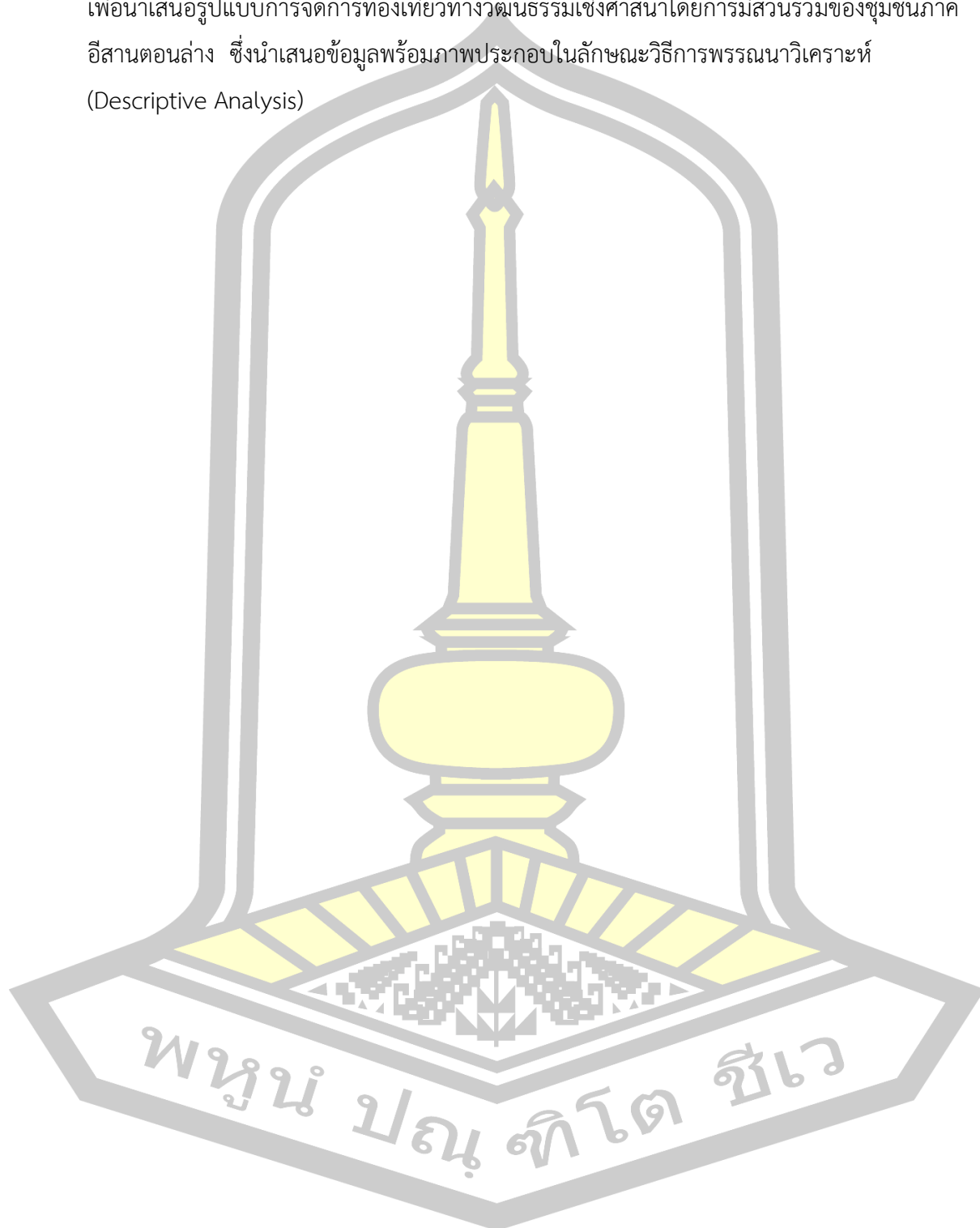
3.4.3 การจัดระเบียบข้อมูล โดยการจัดข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วลดทอนแล้วให้เป็นกลุ่มหมวดหมู่ มีความต่อเนื่องตามลำดับเนื้อที่เกี่ยวข้อง

3.4.4 การสรุปความเห็นการใช้ความหมาย และหาผลข้อเท็จจริงต่างๆ ของข้อมูล

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัยเป็นตามลำดับดังนี้ ประการแรกเพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ประการที่สองเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการจัดการ

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง และประการที่สาม เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งนำเสนอข้อมูลพร้อมภาพประกอบในลักษณะวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง 2) สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง 3) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง

1. จังหวัดนครราชสีมา

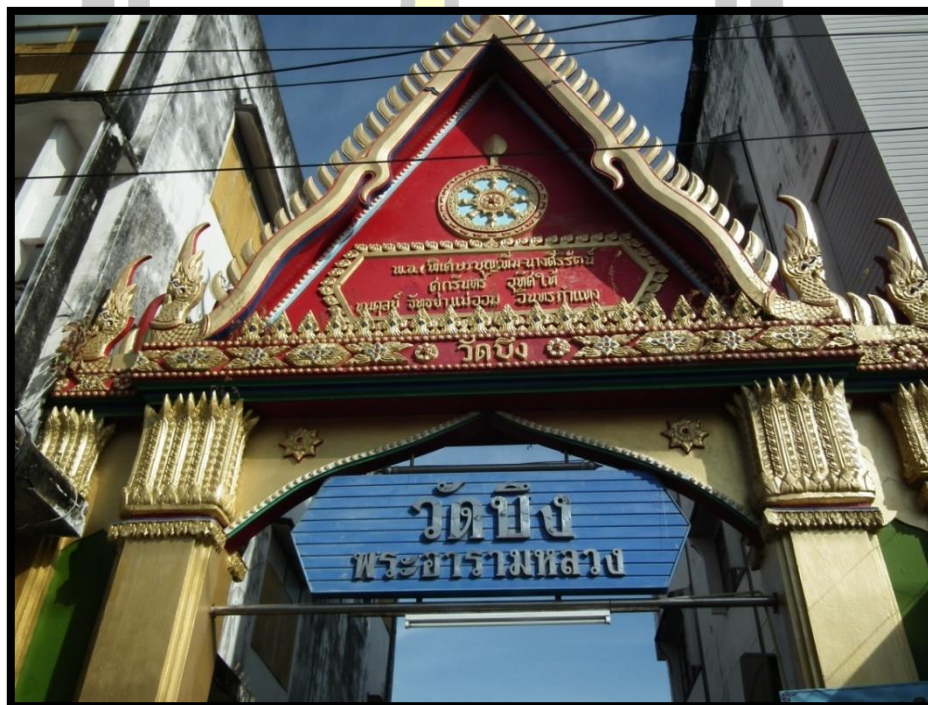
1.1 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบึง (พระอารามหลวง)

1.1.1 ประวัติวัดบึง (พระอารามหลวง)

วัดบึง (พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 82 ถนนจอมพล ตำบลในเมือง

อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 16 ไร่ 68 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดถนนจอมพล ทิศใต้จดถนนจอมสุรางค์ยาตร์ ทิศตะวันออกจดถนนวัชรสุขยดี ทิศตะวันตกจดซอยสามมิตร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2220 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเป็นวัดที่สร้างพร้อมๆ กับการสร้างเมืองนครราชสีมา โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯ ให้โดยพระยายมราช หรือ สังข์ เป็นผู้สร้างโดยมีช่างชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ช่วยออกแบบผังเมือง เมื่อสร้างผังเมืองเสร็จ จึงโปรดฯ ให้ประชาชน และคฤหบดีและขุนนาง สร้างวัด 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์มหาราช (วัดกลาง) วัดบูรพ์ วัดอีสาน วัดพายัพ วัดบึง และวัดสระแก้ว วัดบึง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2230 วัดบึงมีหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งทางด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม คือ พระอุโบสถ พระพุทธรูปประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย (หลวงพ่อดอู่ทอง) ขนาดหน้าตัก กว้าง 6 ศอก ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์แสดงปางมารวิชัย พระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม ลงรักปิดทอง เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใบเสมาและวัตถุโบราณอีกมาก เหตุที่วัดชื่อบึงเนื่องจาก วัดตั้งอยู่กลางบึง วัดบึงมีสมญานามว่า วัดบึงขุนนาง มี

เจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามคือ รูปที่ 1 พระวินัยธรนิล พ.ศ. 2320-2350 รูปที่ 2 พระวินัยธรมี พ.ศ. 2350-2400 รูปที่ 3 พระวินัยธร ฉิม พ.ศ. 2400- 2445 รูปที่ 4 พระปู้ก พ.ศ. 2445 - 2465 รูปที่ 5 พระวินัยธรหว่าง พ.ศ. 2465 - 2482 รูปที่ 6 พระมงคลสีหราชมุนี พ.ศ. 2482 - 2509 รูปที่ 7 พระปทุมญาณมุนี พ.ศ. 2510 - 2534 รูปที่ 8 พระกิตติรามมุนี (พระเทพสีมาภรณ์) พ.ศ. 2534-2554 รูปที่ 9 พระเมธีรัตโนดม (พระราชสีมาภรณ์) พ.ศ. 2554 - ปัจจุบัน การศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เปิดสอน เมื่อ พ.ศ. 2540 และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2534 (กรมการศาสนา, 2540 : 308-309 และพระราชสีมาภรณ์, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 11 ชุมประตู่ทางเข้าวัดบึง(พระอารามหลวง)

1.1.2 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดบึง (พระอารามหลวง)

ในช่วงเทศกาลตรุษจีนจังหวัดนครราชสีมาหรือชาวโคราชเป็นประจำทุกๆ ปี หากใครมาเที่ยวชมงาน ประวัติศาสตร์เมืองนครราชสีมา ก็ไม่ควรพลาดเป็นอย่างยิ่ง กับอีกหนึ่งสถานที่ที่น่าสนใจ และมีโอกาสน้อยครั้งนักที่จะเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าชมในทุกชอกมม คือ วัดบึง (พระอารามหลวง) ในอดีตตามเส้นทางของถนนจอมพล นอกเหนือจากจะมีห้างร้านบริษัทต่างๆ

อยู่มากมายมาตั้งแต่อดีตแล้ว อีกสถานที่หนึ่งที่อยู่คู่ชาวโคราช และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจศูนย์รวมแรงศรัทธา ก็คือ วัดบึง (พระอารามหลวง) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดบึง เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2220 ขึ้นมาพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา โดยภายในเขตกำแพงเมืองเก่านครราชสีมา มีวัดที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทั้งหมด 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์มหาราช (พระอารามหลวง/วัดกลางนคร) วัดบึง(พระอารามหลวง) วัดพายัพ(พระอารามหลวง) วัดอีสาน วัดบูรพ์ และวัดสระแก้ว(พระอารามหลวง) วัดบึง ตั้งอยู่บนถนนจอมพล สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย มีพระอุโบสถทรงเรือสำเภาที่ปกติแล้วจะปิดไว้ ไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปข้างใน ซึ่งจะเปิดให้เข้าชมเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น โดยในปีนี้เปิดให้เข้าสักการะพระพุทธรูปภายในพระอุโบสถ ช่วงเทศกาลตรุษจีนโคราช เพื่อย้อนรำลึกประวัติศาสตร์ถนนชุมพล โดยการท่องเที่ยวในอดีตประชาชนทั่วไปยังไม่ทราบแหล่งท่องเที่ยวทางวัด สักเท่าไร เพราะยังไม่มีสิ่งเสริมการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวอะไรมากมาย ซึ่งจะทราบเฉพาะผู้ที่ชอบเข้าวัดทำบุญและผู้ศึกษาทางประวัติศาสตร์อย่างจริงจังเท่านั้น

วัดบึง (พระอารามหลวง) ในปัจจุบัน นับว่าเป็นวัดที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา เพราะเป็นวัดเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ท่านเจ้าพระยาอยู่ คือ พระราชสีมาภรณ์ (วันชัย กนฺตจารี/ป.ธ.7) และเป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน นอกจากนี้ท่านยังดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา ดังนั้น วัดบึง จึงมีการจัดพิธีกรรมทางศาสนพิธี และจัดกิจกรรมต่างๆ ของทางภาครัฐเป็นประจำ เป็นวัดส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นวัดแห่งประวัติศาสตร์เก่าแก่มากมายวนควบคู่กับการสร้างเมืองนครราชสีมา พุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่ชอบท่องเที่ยววัดเชิงประวัติศาสตร์จึงทราบกันดี โดยในปัจจุบันทางสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบและมาท่องเที่ยวแสวงบุญ ได้ทำบุญกุศลและท่องเที่ยวชมวัดที่สวยงาม และมีประวัติศาสตร์ มายาวนานโดยเฉพาะพระอุโบสถ และพระประธานในพระอุโบสถที่สวยงาม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หรือหลวงพ่อดำอยู่ทาง หน้าตักกว้าง 6 ศอก มีการลงรักปิดทองแบบฉบับศิลปกรรมสมัยอยุธยา ตอนปลาย โดยมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรสมัยลพบุรีประดิษฐานอยู่รอบองค์พระประธาน พร้อมภาพจิตรกรรมสวยงามภายในพระอุโบสถ ดังนั้น วัดบึง(พระอารามหลวง) นับว่าเป็นจุดที่น่าสนใจ เป็นอย่างยิ่งในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัดอีกแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ ยังเป็นวัดที่ใกล้สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ชาวนครราชสีมา กล่าวคือ อนุสาวรีย์ย่าโม นั่นเอง

การจัดการท่องเที่ยวภายในวัดบึงในปัจจุบัน เจ้าอาวาสได้มอบหมายให้พระภิกษุสงฆ์ ไวยาวัจกร และกรรมการวัดดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวภายในวัด เริ่มตั้งแต่การแบ่งหน้าที่บุคลากรออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายรับ

บริจาค บริหารสถานที่จอดรถ ทำความสะอาดบริเวณรอบวัด และมีวิธีการจัดการให้เป็นระบบและมีระเบียบมากยิ่งขึ้น ตามนโยบายของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตามโครงการการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญมิติเชิงศาสนา ปีพ.ศ. 2557 เป็นต้นมา (พระราชสีมาภรณ์, ประชา เพ็งสุรียาและไพฑูรย์ คงจันทร์, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.3 สถานที่การท่องเที่ยวของวัดบึง (พระอารามหลวง)

1) พระอุโบสถ

พระอุโบสถวัดบึง(พระอารามหลวง) ลักษณะสำคัญของวัดที่บึงบอกว่าเป็นวัดที่สร้างสมัยอยุธยา คือ พระอุโบสถฐานแอ่นแบบเรือสำเภา กว้าง 3 ห้อง ยาว 6 ห้อง หลังคาจั่ว 2 ชั้น เเชิงชาย 3 ชั้น หน้าบันด้านทิศตะวันออกแกะสลักเป็นลาย กระจกก้านขด มีรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณอยู่ตรงกลาง ส่วนหน้าบันด้านทิศตะวันตกแกะสลักลาย กระจก ก้านขดมีรูปพระนารายณ์ทรงครุฑอยู่ตรงกลาง เสาของพระอุโบสถ เป็นเสากลมขนาดใหญ่ 14 ต้น มีหน้าต่างด้านละ 5 ช่อง คันทวยไม้สวยงามมาก แกะสลักเป็นรูปพญานาคทั้งหมด 12 อัน แต่ละอันยาว ประมาณ 2 เมตร ปัจจุบันวัดได้ดูแลรักษาพระอุโบสถหลังนี้ไว้เป็นอย่างดีจนได้รับประกาศเชิดชูเกียรติจากศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ในฐานะผู้อนุรักษ์มรดกโคราชในวัดอนุรักษ์มรดกไทย 2 เมษายน พุทธศักราช 2534 (พระราชสีมาภรณ์, พระครูปริยัติสีมาภรณ์ และพระครูปลัดประพจน์ สุชาโต, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 12 พระอุโบสถวัดบึง(พระอารามหลวง)

2) พระประธานในพระอุโบสถ

พระประธานในพระอุโบสถ พระประธานเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 6 ศอก ประทับนั่งสมาธิราบ ลักษณะศิลปกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีพระพุทธรูปศิลปะสมัยลพบุรี ปางห้ามสมุทร สูง 62 นิ้ว ประดิษฐานอยู่ข้างองค์พระประธานจำนวน 6 องค์ พระพุทธรูปปางนาคปรกศิลปะกรรมสมัยลพบุรี ขนาดหน้าตักกว้าง 19 นิ้ว สูง 3 ฟุต ภายนอกพระอุโบสถประกอบด้วย กำแพงแก้ว ก่ออิฐถือปูน ใบเสมาหินทราย 8 ทิศ เป็นเสมาคู่ ประดิษฐานอยู่บนฐานสิงห์ ตอนบนเป็นบัวเกสร (พระมหาพิระพัฒน์ ฐิตญาณเมธี, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 13 พระประธานในพระอุโบสถวัดบึง(พระอารามหลวง)

3) เจดีย์ทอง

เจดีย์ทอง 1 องค์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ อัฐิของอดีตเจ้าอาวาสวัดบึง และอัฐิของบรรพบุรุษที่ปฏิสังขรณ์ เจดีย์นี้ได้ปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งองค์ ใน พ.ศ. 2503 และ 2534

พูน ปณ ทัโต ชเว

ภาพประกอบ 14 เจดีย์วัดบึง(พระอารามหลวง)

4) พิพิธภัณฑ

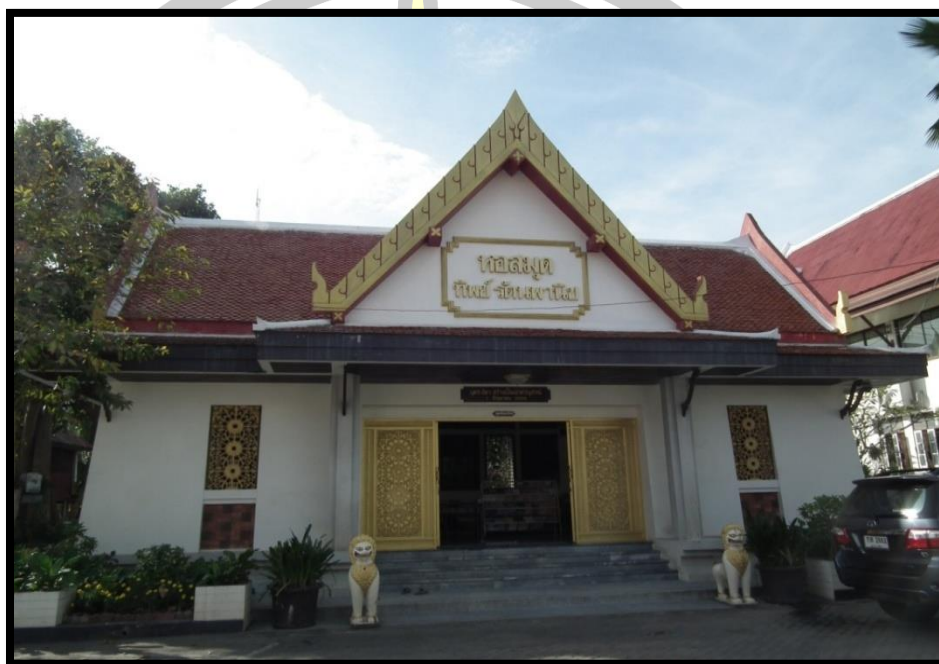
พิพิธภัณฑวัดบึง(พระอารามหลวง) เป็นพิพิธภัณฑที่เก็บสิ่งของโบราณต่างๆ เครื่องมือทำการเกษตรของคนสมัยโบราณ เพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับการศึกษาแก่ผู้สนใจทั่วไป

ภาพประกอบ 15 พิพิธภัณฑวัดบึง(พระอารามหลวง)

5) หอสมุดทิพย์ รัตนพานิช

หอสมุดทิพย์ รัตนพานิช สร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตำรา เอกสารทางพระพุทธศาสนา และเป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าวิชาการแก่พระภิกษุสามเณรและผู้ที่สนใจทั่วไป

ภาพประกอบ 16 หอสมุดทิพย์ รัตนพานิช

1.1.4 กิจกรรมท่องเที่ยววัดบึง(พระอารามหลวง)

วัดบึง(พระอารามหลวง) มีกิจกรรม/โครงการ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในวัด ในรอบเดือน/ปี ดังนี้

1) การทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่

เทศกาลทำบุญตักบาตรในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี ทุกวัดทั่วประเทศจะมีการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งแก่พระสงฆ์สามเณร มีการสมทานเบญจศีล เจริญจิตภาวนา วัดบึง(พระอารามหลวง) ก็เช่นกัน ทางวัดมีกิจกรรมให้พุทธศาสนิกชนได้มาทำบุญตักบาตรที่วัด และที่ศาลากลางจังหวัดโดยความร่วมมือกันของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และพ่อค้า ประชาชน ซึ่งร่วมแรงร่วมใจกันสร้างบุญกุศล เพื่อเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

2) กิจกรรมวันมาฆบูชา

มาฆบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน 3 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญ โดยเป็นวันที่พระพุทธองค์ ทรงแสดง โอวาทปาติโมกข์ (การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้ผ่องใส) และมี เหตุการณ์อัศจรรย์ที่มีองค์สำคัญ 4 ประการ เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต คือ การประชุมด้วยองค์ 4 กล่าวคือ มีเหตุการณ์พิเศษเกิดขึ้นสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ (1) เป็นวันที่พระสงฆ์สาวก จำนวน 1,200 รูป มาประชุมกันที่เวฬุวันวิหารในกรุงราชคฤห์ โดยมีได้นัดหมาย (2) พระสงฆ์เหล่านั้นล้วนแต่ เป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้ (3) พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นล้วนแต่เป็น พระอรหันต์ และ (4) เป็นวันพระจันทร์เต็มดวง วันเพ็ญเดือน 3 ดังนั้นวัดบึง (พระอารามหลวง) ได้ปฏิบัติกิจกรรมวันมาฆบูชามายาวนาน โดยกิจกรรมภาคเช้าทำบุญตักบาตร สมาทานเบญจศีล ถวายภัตตาหาร ฟังพระธรรมเทศนาเรื่อง อานิสงส์ของการทำบุญวันมาฆบูชา เจริญจิตตภาวนา ส่วนกิจกรรมภาคค่ำ มีการเวียนเทียนประทักษิณรอบพระอุโบสถ 3 รอบ เพื่อรำลึกถึงคุณ พระศรีรัตนตรัย (พระราชสีมาภรณ์ และพระปริยัติสิริสีมาภรณ์ ,2560 : สัมภาษณ์)

3) กิจกรรมการสอบบาลีสนามหลวง

สำนักเรียนวัดบึง(พระอารามหลวง) เป็นสำนักเรียนจังหวัดนครราชสีมา มีการกำหนดสอบบาลี-นักธรรมสนามหลวง ตลอดถึงธรรมศึกษาเป็นประจำทุกๆ ปี ในการสอบ สนามหลวงในแต่ละครั้งจะมีสาธุชนที่เข้าวัดเพื่อร่วมกิจกรรมในการทำบุญกุศล ด้วยการร่วมกันเป็น เจ้าภาพถวายภัตตาหารเพลแก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ตลอดถึงนักเรียนที่มาสอบธรรมศึกษาอีกด้วย

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 17 ป้ายการสอบบาลีสนามหลวง สนามสอบวัดบึง (พระอารามหลวง)

4) กิจกรรมเทศกาลตรุษจีน

เทศกาลตรุษจีน คือ วันขึ้นปีใหม่ของคนไทยเชื้อสายจีน ในช่วงเทศกาลตรุษจีนพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน เดินทางไปแจกอั่งเปาแก่ญาติๆ และไปทำบุญที่ศาลเจ้า และที่วัดต่างๆ ตามที่ตนเคารพนับถือ หรือเดินทางไปทำบุญไหว้พระ 9 วัด ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล โดยทางวัดบึง(พระอารามหลวง) ได้เตรียมต้อนรับสาธุชนที่จะมาทำบุญที่วัดเป็นประจำทุกปี

พูนุ่ ปณุ่ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 18 ป้ายประชาสัมพันธ์เที่ยวงานตรุษจีน ณ วัดบึง

5) กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติฯ

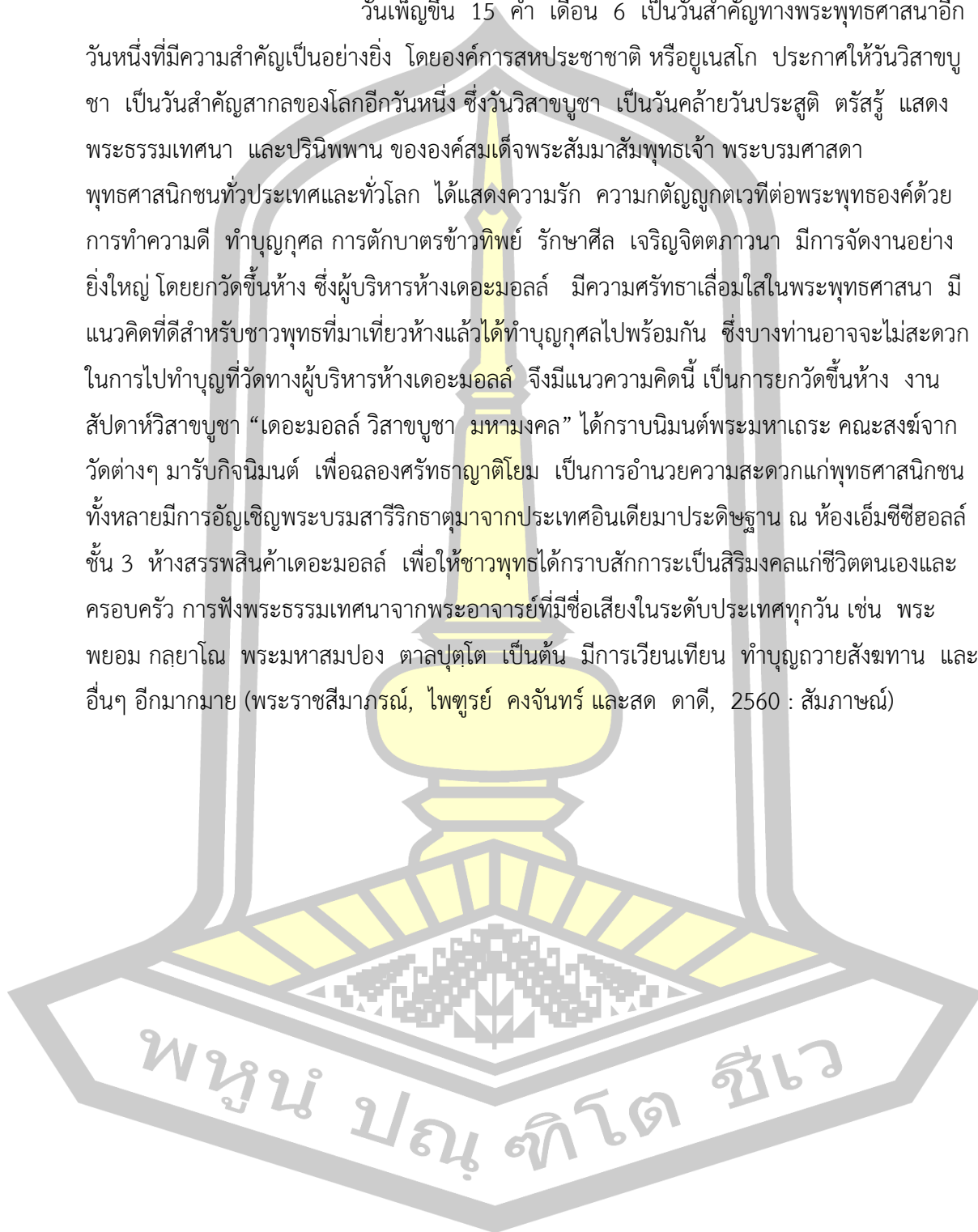
วัดบึง(พระอารามหลวง) มีกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประจำทุกๆ ปีในช่วงเดือนเมษายน เพื่อเฉลิมพระเกียรติฯ และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด และเกม

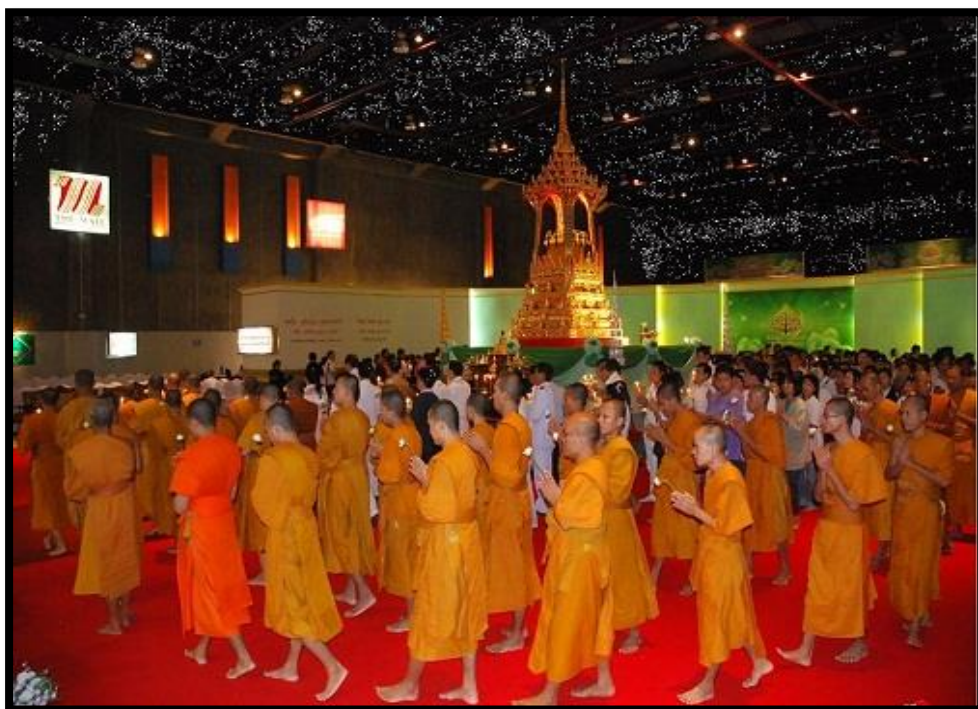

ภาพประกอบ 19 กิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ

6) กิจกรรมวันวิสาขบูชา

วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยองค์การสหประชาชาติ หรือยูเนสโก ประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลกอีกวันหนึ่ง ซึ่งวันวิสาขบูชา เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา และปรินิพพาน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดา พุทธศาสนิกชนทั่วประเทศและทั่วโลก ได้แสดงความรัก ความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพระพุทธองค์ด้วยการทำความดี ทำบุญกุศล การตักบาตรข้าวทิพย์ รักษาศีล เจริญจิตตภาวนา มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ โดยยกวัดขึ้นห้าง ซึ่งผู้บริหารห้างเดอะมอลล์ มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีแนวคิดที่ดีสำหรับชาวพุทธที่มาเที่ยวห้างแล้วได้ทำบุญกุศลไปพร้อมกัน ซึ่งบางท่านอาจจะไม่สะดวกในการไปทำบุญที่วัดทางผู้บริหารห้างเดอะมอลล์ จึงมีแนวความคิดนี้ เป็นการยกวัดขึ้นห้าง งานสัปดาห์วิสาขบูชา “เดอะมอลล์ วิสาขบูชา มหามงคล” ได้กราบนิมนต์พระมหาเถระ คณะสงฆ์จากวัดต่างๆ มารับกิจนิมนต์ เพื่อฉลองศรัทธาญาติโยม เป็นการอำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายมีการอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาจากประเทศอินเดียมาประดิษฐาน ณ ห้องเอ็มซีซีฮอลล์ ชั้น 3 ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ เพื่อให้ชาวพุทธได้กราบสักการะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตนเองและครอบครัว การฟังพระธรรมเทศนาจากพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศทุกวัน เช่น พระพยอม กลฺยาโณ พระมหาสมปอง ตาลปุตโต เป็นต้น มีการเวียนเทียน ทำบุญถวายสังฆทาน และอื่นๆ อีกมากมาย (พระราชสิมาภรณ์, ไพฑูรย์ คงจันทร์ และสด ดาดี, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 การเวียนเทียนบนห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์

7) กิจกรรมงานบุญการีและพิธีบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล

กิจกรรมงานบุญการีและพิธีบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล พระราชสีมาภรณ์

(วันชัย กนต์จารี/ป.ธ.7) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา, เจ้าอาวาสวัดบึง(พระอารามหลวง)

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา 30 มิถุนายน

มีกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคี มีการทำโรงทาน ฉลองเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา และฉลองสัญญา

บัตรพัดยศ และมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบบาลีสนามหลวงได้

พูน ปณฺ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 21 งานบุพการีวัดบึง ประจำปี 2560

8) กิจกรรมวันอาสาฬหบูชา

วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันอาสาฬหบูชา แปลว่า การบูชา ในวันเพ็ญเดือน 8 เป็นวันที่พระรัตนตรัยครบองค์สามประการ คือ พุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะ กล่าวคือ เป็นวันที่พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมครั้งแรก เรียกว่าปฐมเทศนา ชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่พุทธสาวกกลุ่มแรก คือ ปัจจวัคคีย์ทั้ง 5 ได้แก่ โภณทัตถุญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ และเป็นวันที่พระสงฆ์เกิดขึ้นรูปแรกของโลก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ในส่วนกิจกรรมของชาวพุทธที่จะต้องประพฤติปฏิบัติไม่แตกต่างจากวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันอื่นๆ มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม เจริญจิตตภาวนา แผ่เมตตา และมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ (พระราชสีมาภรณ์, และพระมหาสวัสดิ์ กสิสโร. 2560 : สัมภาษณ์)

9) กิจกรรมวันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษาตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่งที่พระสงฆ์เถรวาทจะอธิษฐานว่าจะพักประจำอยู่ ณ ที่ใด ที่หนึ่ง ตลอดระยะเวลาฤดูฝนที่มีกำหนดเป็นระยะเวลา 3 เดือน ตามที่พระธรรมวินัยบัญญัติไว้ โดยไม่ไปค้างแรมที่วัดอื่น หรือที่เรียกติดปากกันโดยทั่วไปว่า จำพรรษา ในวันเข้าพรรษาและช่วงฤดูพรรษากาลตลอดทั้ง 3 เดือน พุทธศาสนิกชนชาวไทยถือเป็นโอกาสอันดีที่จะบำเพ็ญกุศลด้วยการเข้าวัดทำบุญใส่บาตร

ฟังพระธรรมเทศนา ซึ่งสิ่งที่พิเศษจากวันสำคัญอื่นๆ คือ มีการถวายเทียนพรรษา หรือหลอดไฟ และผ้าอาบน้ำฝน (ผ้าวัสสิกสาฎก) แก่พระสงฆ์ด้วย เพื่อให้พระสงฆ์ได้ใช้สำหรับการอยู่จำพรรษา สำหรับวัดบึง(พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นวัดที่เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาจำพรรษาอยู่ มีการจัดกิจกรรมนิทรรศการ กล่าวถึงความสำคัญของวันเข้าพรรษา นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน พ่อค้า และประชาชนได้ร่วมกันจัดงานสืบสานประเพณีแห่เทียนพรรษาเสริมบุญสร้างบารมี เป็นประจำทุกๆ ปี มีการประกวดแห่ขบวนเทียนพรรษาอย่างสวยงามยิ่งใหญ่ตระการตาจากคุ้มวัดต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นพุทธบูชา และชิงรางวัลเกียรติยศจากท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา หรือจากท่านสุวัจน์ ลิปตพัลลภ อดีตรองนายกรัฐมนตรี ประธานในพิธี ณ บริเวณลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (ย่าโม) (พระราชเสีมาภรณ์,พระมหากษัตริย์ ญาณเมธี และไพฑูริย์ คงจันทร์, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 22 ขบวนแห่เทียนพรรษาหน้าอนุสาวรีย์ย่าโม

10) กิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทหมู่ ถวายเป็นพระราชกุศลฯ

กิจกรรมการบรรพชาอุปสมบทหมู่ 89 รูป เพื่อบำเพ็ญกุศลถวาย เป็นพระราชกุศล พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร รัชกาลที่ 9 เนื่องในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ 26 ตุลาคม 2560 ระหว่างวันที่ 16-30 ตุลาคม 2560 เป็นระยะเวลา 15 วัน จังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมาได้กำหนด ให้วัดบึง พระอารามหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์กลางการจัด พิธีบรรพชาอุปสมบทหมู่ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลฯ

ภาพประกอบ 23 โครงการบรรพชาอุปสมบทหมู่ 89 รูป

11) กิจกรรมวันออกพรรษา

วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ซึ่งเป็นวันพระใหญ่ และ เป็นวันพระสุดท้ายของการอยู่จำพรรษาของพระสงฆ์ครบไตรมาส 3 เดือนในอาวาสนั้นๆ และ ยังเป็นวันมหาปวารณา หมายความว่า เป็นวันที่พระสงฆ์ในอาวาสนั้นๆ ได้กล่าวถว้ตักเตือนซึ่งกันและ กัน ในสิ่งที่กระทำผิดพลาดไป ทั้งพระเถระชั้นผู้ใหญ่และผู้น้อย สามารถเตือนสติว่ากล่าวตักเตือนกัน ได้ โดยไม่โกรธเคืองกัน เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ กิจกรรมวันออกพรรษาก็เหมือนกับวันสำคัญ อื่นๆ คือ มีการทำบุญตักบาตร สมาทานเบญจศีล ถวายภัตตาหาร ฟังพระธรรมเทศนา

12) กิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะ

เทโวโรหณะ แปลว่า การกลับจากเทวโลก ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 การตักบาตรเทโวจึงเป็นการระลึกถึงวันที่พระพุทธองค์เสด็จกลับจากการแสดงพระอภิธรรม โปรดพระมารดาในเทวโลกหรือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงจำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา 3 เดือน พอออกพรรษาพระพุทธองค์ก็เสด็จลงจากเทวโลกนั้นมายังโลกมนุษย์ โดยเสด็จลงที่เมืองสังกัสสะ

นคร ไกล่เมืองพาราณสี ชาวบ้านชาวเมืองทราบข่าวก็พากันไปทำบุญตักบาตรพระพุทธองค์ที่นั่น และเป็นการรับเสด็จพระพุทธองค์ด้วย กล่าวกันว่า ในวันนี้ได้เกิดเหตุอัศจรรย์ คือ เทวดา มนุษย์ และสัตว์นรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกัน จึงเรียกววันนี้ชื่อหนึ่งว่า “วันพระเจ้าเปิดโลก” คือ เปิดให้เห็น กันทั้ง 3 โลกได้แก่ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกนรกนั่นเอง ในส่วนวัดบึง (พระอารามหลวง) ได้ปฏิบัติสืบทอดประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะมายาวนาน มีการตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง สมทาน เบญจศีล ถวายภัตตาหารเช้า ฟังพระธรรมเทศนา (พระราชสีมาภรณ์, พระปริยัติสิริสีมาภรณ์, และพระมหากฤษิทธิ ญาณเมธี ,2560 : สัมภาษณ์)

13) กิจกรรมทอดกฐินพระราชทาน

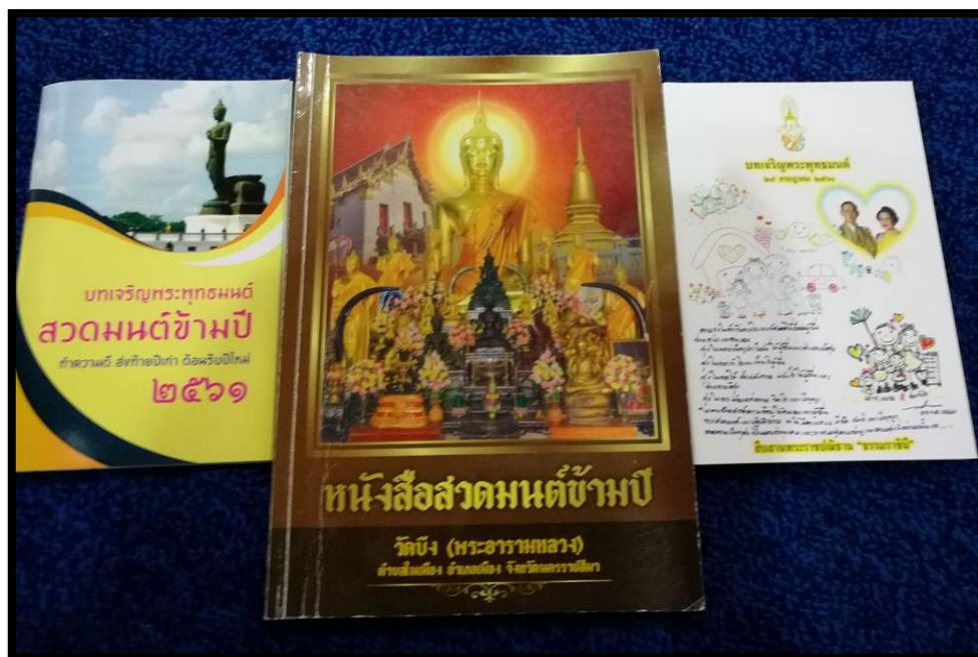
วัดบึง เป็นพระอารามหลวง ดังนั้น ผ้ากฐินที่จะนำมาทอดถวายจะต้องเป็น กฐินพระราชทาน หมายความว่า เป็นผ้าพระกฐินที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าของหลวงแก่ผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน เพื่อนำไปถวายยังวัดหลวง วัดใดวัดหนึ่งในปัจจุบันวัดหลวงมีจำนวนมาก จึงเปิดโอกาสให้กระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ ตลอดจนคณะบุคคล องค์กร บริษัทห้างร้านต่างๆ ที่เห็นสมควรรับพระราชทานผ้ากฐิน ไปถวายแทนพระองค์ การทอดถวายผ้ากฐินพระราชทานเป็นประจำทุกปี โดยมีกำหนดระยะเวลาของการทอดถวาย ภายในเวลา 1 เดือนหลังจากออกพรรษา เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ในวันลอยกระทง คือ วันสิ้นสุดของเขตการทอดถวายผ้ากฐิน ซึ่งในวันทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน จะมีข้าราชการ ผู้นำหน่วยงานต่างๆ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น เป็นผู้แทนพระองค์นำผ้ากฐินไปทอดถวายตามกำหนดการต่อไป (พระราชสีมาภรณ์ และประชา เพ็งสุริยา, 2560 : สัมภาษณ์)

พูนุ ปณุกิตโต ชีเว

ภาพประกอบ 24 การทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน

14) กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี ทำความดีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่
 วัดบึง(พระอารามหลวง) ได้จัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี ทำความดีส่ง
 ท้าย ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ตามนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา
 กระทรวงวัฒนธรรม โดยวัดบึงเป็นศูนย์กลางในระดับจังหวัด มีพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาแจ้ง
 ความประสงค์เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเป็นจำนวนมาก เป็นการสวดมนต์ข้ามปี ทำความดีส่งท้ายปี
 เก่าต้อนรับปีใหม่เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว โดยบทสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ.
 เช่น บทสวดอิติปิโส 108 จบ บทสวดบารมี 30 ทักซ์น์ บทสวดมงคลสูตร เป็นต้น

ภาพประกอบ 25 หนังสือการสวดมนต์ข้ามปีของวัดบึง

1.1.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มาเที่ยววัดบึง

เหตุผลการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยววัดบึง(พระอารามหลวง) จากการสัมภาษณ์ พบว่า เหตุผลส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยววัดบึงกัน เนื่องจากวัดบึงเป็นวัดที่เก่าแก่สร้าง ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กลุ่มขุนนางเป็นผู้สร้าง มีศิลปะทางด้านสถาปัตยกรรมการสร้าง ที่ประณีตวิจิตรงดงามมาก โดยเฉพาะพระอุโบสถรูปเรือสำเภาที่หาดูได้ยาก และพระประธานในพระอุโบสถ “หลวงพ่อบึงทอง” พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพักตร์ค่อนข้างเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีพระเศวต ขมวดพระเกศาเป็นรูปก้นหอยขนาดเล็ก ครองจีวรห่มเหลือง ชายสังฆาฏิยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายสังฆาฏิตัดตรง มียอดรัศมีเปลว ฐานเขียนลายรดน้ำบัวคว่ำบัวหงาย ลงรักปิดทอง โดยพระประธานสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นพระประธานที่ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำคุณงามความดี นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้ทำกุศลด้วยการให้อาหารแก่ปลา เต่า หรือสามารถนำสัตว์ต่างๆมาปล่อยที่สระน้ำภายในวัดได้ ส่วนสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดบึง พบว่า วันธรรมดา ประมาณ 100 คน วันหยุดราชการ ประมาณ 100-300 คน และเทศกาลประจำปีประมาณ 800-1,000 คน และในรอบปีมีนักท่องเที่ยว ประมาณ 10,000 คน (พระราชสีมาภรณ์,ประชา เพ็งสุริยา และไพฑูรย์ คงจันทร์, 2560 : สัมภาษณ์

ภาพประกอบ 26 หลวงพ่ออุทอง และพญานาคโบราณทางเข้าประตูพระอุโบสถ

1.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดพายัพ (พระอารามหลวง)

1.2.1 ประวัติวัดพายัพ(พระอารามหลวง)

วัดพายัพ(พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 308 ถนนชุมพล-พลแสน ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 15 ไร่ 69 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดถนนพลแสน ทิศใต้จดที่ดินเอกชน-ถนนยมราช ทิศตะวันออก จดที่ดินราชพัสดุ-ถนนจักรี ทิศตะวันตก จดถนนชุมพล-อนุสรณ์สถาน วัดพายัพ (พระอารามหลวง) เป็นวัดเก่าแก่ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2200 ไม่สามารถค้นหาค้นหาประวัติได้ว่าใครเป็นผู้สร้าง วัดพายัพได้จดทะเบียนเป็นวัดในพุทธศาสนาตามระเบียบกรมการศาสนา พ.ศ. 2508 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2250 วัดพายัพได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2539 กว้าง 42 เมตร ยาว 66 เมตร วัดพายัพ (พระอารามหลวง) เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ภายในเขตกำแพงเมืองเก่าอยู่ทางด้านทิศพายัพของเสาหลักเมืองจึงตั้งชื่อว่า “วัดพายัพ” โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองนครราชสีมา ซึ่งในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงครองราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ได้ทรงเลือกสถานที่ในการสร้างเมืองนครราชสีมา ทรงโปรดฯ ให้ช่างชาวฝรั่งเศสเขียนแปลนก่อสร้าง เป็นรูปเหลี่ยม พื้นที่เมืองเก่าของนครราชสีมา มีเนื้อที่ 1,000 ไร่ โดยการออกแบบให้มีคูคลอง น้ำล้อมรอบ เพื่อป้องกันข้าศึก มีกำแพงและประตูเมือง 4 ประตู คือ ประตูชุมพล ประตูพลแสน ประตูพลล้าน และประตูไชยณรงค์ (หรือประตูผี) ภายในกำแพงเมืองเก่า ได้ทรงให้สร้างวัดขึ้นจำนวน 6 วัด คือ วัดพระนารายณ์มหาราช (วัดกลางนคร), วัดบึง, วัดพายัพ, วัดอิสาน, วัดบูรพ์, และวัดสระแก้ว (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวิโส, 2560 : สัมภาษณ์)

พระอุโบสถ ลักษณะทรงเรือสำเภา ศิลปะอยุธยา เป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน หลังคาไม้ อายุกว่า 300 ปี มีลูกนิมิตเป็นใบเสมาคู่รอบพระอุโบสถเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพายัพเป็นมาอย่างไรไม่ทราบประวัติ พระอุโบสถหลังเก่านี้ได้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะซ่อมแซมได้ ทางวัดจึงได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทน โดยมีลักษณะทรงเรือสำเภาอยุธยาเช่นเดิม โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ประดับหินอ่อน-หินแกรนิตทั้งหลัง เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ผู้ทรงสถาปนาเมืองนครราชสีมาและวัดพายัพขึ้น พระอุโบสถหินอ่อนหลังนี้จะมีความงดงามมากแห่งหนึ่งในภาคอีสาน และจะเป็นเกียรติประวัติศาสตร์ของจังหวัดนครราชสีมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปะวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และเป็นแหล่งแสวงบุญที่สำคัญตลอดไป การก่อสร้างวัดพายัพ โดยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นพร้อมกับสร้างเมืองนครราชสีมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ประมาณ พ.ศ. 2220 โดยวัดนี้เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง จึงมีฐานะเป็นพระอารามหลวงมาแต่แรก แต่เนื่องจากไม่ปรากฏมีหลักฐานการสถาปนาเป็นพระอารามหลวง เมื่อราชวงศ์กรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลง เปลี่ยนเป็นกรุงธนบุรีและราชวงศ์จักรี วัดพายัพก็ขาดสถานะภาพจากวัดหลวง กลายเป็นวัดราษฎร์เรื่อยมา

การสถาปนาพระอารามหลวง ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2551 วันอาทิตย์แรม 11 ค่ำ เดือน 7 ปีชวด เนื่องในโอกาสสมทวมงคลเฉลิม ฯ พระชนมพรรษา 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ดำเนินการคัดเลือกวัดทั่วราชอาณาจักรที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์กำหนด และในการประชุมมหาเถรสมาคมครั้งที่ 13/2551 เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2551 มีมติเห็นชอบให้ยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ จำนวนทั้งหมด 9 วัด จากทั่วประเทศ จึงมีประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่า ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดพายัพ ตำบล ในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่มที่ 125 ตอนพิเศษ 140 ง วันที่ 20 สิงหาคม 2551 ลักษณะพื้นที่ที่ตั้งวัดพายัพ ตั้งอยู่ในศูนย์กลางเมืองนครราชสีมา ทางด้านทิศพายัพ ของเสาหลักเมือง จึงตั้งชื่อวัดตามทิศว่า “วัดพายัพ” รอบๆ วัดเป็นบ้านพักอาศัยของประชาชน บ้านพักส่วนราชการ และการประกอบอาชีพธุรกิจการค้าขาย ที่วัดแบ่งเป็น เขตพุทธาวาส 2 ไร่ เขตธรรมาวาส 2 ไร่ เขตสังฆาวาส ถนน สนามหญ้า 3 ไร่ เขตที่จัดประโยชน์ฯ ให้เช่าอยู่อาศัย 5 ไร่ พื้นที่สระน้ำ ปลูกต้นไม้ 3 ไร่ รวมเนื้อที่วัด 15 ไร่ 69 ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือยาว 192 เมตร จรดถนนพลแสน รอบเมืองชั้นใน ทิศใต้ยาว 195 เมตร จรดที่ดินเอกชน เลขที่ 17 18 19 20 21 22 24 25 ทิศตะวันออกยาว 112 เมตร จรดที่ดินราชพัสดุ เลขที่ 13 14 และถัดจากนั้นไปเป็นถนนจักรี ทิศตะวันตกยาว 124 เมตร จรดถนนชุมพล และอนุสรณ์สถาน ท่าน้าวสุนารี (สำนักงาน

พระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา, 2559 : 1-2 และพระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 ซุ้มประตูทางเข้าวัดพายัพ(พระอารามหลวง)

1.2.3 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดพายัพ (พระอารามหลวง)

วัดพายัพ(พระอารามหลวง) ได้ก่อสร้างมายาวนาน ชาวจังหวัดนครราชสีมา รู้จักกันดี เพียงแต่ยังไม่ได้รับความสนใจหรือประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง วัดพายัพอยู่ไม่ไกลจากอนุสาวรีย์คุณย่าโม เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นวัดที่สวยงามและมีการท่องเที่ยวแบบเชิงอนุรักษ์ภายในพระอุโบสถ โดยมีการจำลองหิ้งงอกหินย้อย เพื่อให้ประชาชนได้ท่องเที่ยวและทำบุญไปในตัวถ้าหิ้งงอกหินย้อยแห่งนี้ทำให้อัจฉริยะ หรือเป็นหิ้งงอกหินย้อยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากแนวคิดของพระราชวิมลโมลี (ดำรง ทิภูธมโม/ป.ธ.9) อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้พบเห็นชาวบ้านอำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมไม้หินระเบิดหินที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ นำเอาเศษหินอ่อน หินสวยงามต่างๆ ซึ่งหลงเหลือจากการระเบิดหินมาขาย ท่านเห็นว่าหินเหล่านี้สวยงามน่าเก็บรักษาจึงรวบรวมนำมาสร้างเป็นถ้ำหิ้งงอกหินย้อยที่วัดพายัพ การก่อสร้างเริ่มขึ้นปี พ.ศ. 2533 กินเวลากว่าสามปีจึงเสร็จสมบูรณ์ โดยเจาะรูและใช้เหล็กยึดหินทุกก้อนเอาไว้ และประดับตกแต่งอาคารจนกลายเป็นถ้ำหิ้งงอกหินย้อย (จำลอง) ที่มีความสวยงามไม่แพ้สถานที่เกิดจากธรรมชาติจริงๆ มีการประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ ซึ่ง

เราสามารถเข้าชมและไหว้พระได้ ในเวลาอันสมควรเหมือนเที่ยววัดอื่นทั่วไป ในปัจจุบันวัดพายัพยังได้รับความนิยมจากชาวพุทธ ที่เดินทางไปเที่ยวและยังได้ทำบุญกุศล เช่น เทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เทศกาลงานวีรกรรมย่าโม เป็นต้น (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระครูสิริสีมาภรณ์ และเวทย์ ทินกระโทก, 2560 : สัมภาษณ์)

1.2.4 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดพายัพ(พระอารามหลวง)

1) พระอุโบสถ

พระอุโบสถ เป็นสถาปัตยกรรมประยุกต์ศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นปริศนาธรรม และอนุสรณ์แด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชผู้ทรงสถาปนาสร้างเมืองนครราชสีมา วางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2530 สร้างด้วยหินอ่อนเพื่อความสวยงาม คงทนถาวร และผสมผสานวัสดุสมัยใหม่ อุโบสถมีรูปทรงอ่อนโค้งคล้ายเรือสำเภา หลังคาพระอุโบสถ มีการลดชั้นเป็นจันทระลดหลั่นกันลงไป 3 ชั้น ใช้ธรรมจักรตกแต่งบริเวณซุ้มหน้าต่างรอบอุโบสถ

ภาพประกอบ 28 พระอุโบสถวัดพายัพ (พระอารามหลวง)

2) พระประธานในพระอุโบสถ

พระประธานในอุโบสถ พระพุทธรูปปางปฐมเทศนาห้อยพระบาท สูง 369 เมตร เนื่องจากเป็นโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนา จึงเน้นการแสดงและการสอนธรรมะได้จำลองแบบ มาจากพระพุทธรูปในถ้ำชันตา ประเทศอินเดีย

ภาพประกอบ 29 พระประธานในพระอุโบสถวัดพายัพ

3) ถ้ำหินงอกหินย้อย

ถ้ำหินงอกหินย้อย สร้างเมื่อ พ.ศ. 2533-2536 โดยพระราชวิมลโมลี (ดำรง รัฐธมโม/ป.ธ.9) อดีตเจ้าอาวาสพายัพ และอดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้ออกแบบเขียน แปลน และควบคุมการก่อสร้าง โดยคัดสรรหินจากบ้านเขาวง จังหวัดสระบุรี มาจำลองธรรมชาติ เสมือนจริง มีความสวยงามและสีสันวิจิตร การตกแต่งภายในถ้ำเน้นที่ความถูกต้องของการ เกิดหิน ชนิดหิน การก่อตัวและโครงสร้างตามหลักธรณีวิทยา ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณ ศักดิ์สิทธิ์ของเมืองนครราชสีมา อายุกว่า 300 ปี เช่น พระพุทธรูปอุลลุมณี มีลักษณะเป็น พระพุทธรูปอินเดีย สมัยคุปตะ พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ลพบุรี อยุธยา และอีกหลายองค์

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 30 ถ้ำหินงอกหินย้อยวัดพายัพ

- 4) พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก่อด้วยอิฐถือปูน จัดสร้าง
 เพื่อประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ว่า ชาวนครราชสีมาได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ภาพประกอบ 31 พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

5) วัดถุมงคล

ภาพประกอบ 32 วัดถุมงคลวัดพายัพ

1.2.5 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดพายัพ(พระอารามหลวง)

1) กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่

กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่สากล ตรงกับวันที่ 1 มกราคมของทุกปี ทางวัดพายัพ(พระอารามหลวง) ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัด โดยการจัดกิจกรรมเพื่อให้ชาวพุทธได้ทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้งแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร มีการสมทานเบญจศีลและรับศีล จากนั้นถวายภัตตาหารเช้าเป็นสังฆทาน มีการแสดงธรรมเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ เรื่อง การเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพื่อเป็นการเตือนสติเตือนใจแก่ชาวพุทธในการดำเนินชีวิตไม่ให้ประมาทขาดสติ และมีการสวดมนต์แผ่เมตตาให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและสรรพสัตว์ทั้งหลาย

2) กิจกรรมวันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 มาฆบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน 3 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันแรกของต้นปี โดยมีความสำคัญดังนี้ เป็นวันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรม มีชื่อว่า โอวาทปาติโมกข์ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ การไม่ทำความชั่ว การทำแต่ความดี และการทำจิตใจให้เบิกบานผ่องใส

หรือเรียกชื่อวันมาฆบูชาว่า “จาตุรงคสันนิบาต” แปลว่า การประชุมประกอบด้วยองค์ 4 ได้แก่

- 1) พระสงฆ์สาวก 1,250 รูป มาประชุมพร้อมกันที่วัดเวฬุวันโดยมิได้นัดหมาย
- 2) พระสงฆ์สาวกเหล่านั้น พระพุทธองค์ทรงอุปสมบทให้
- 3) พระสงฆ์สาวกเหล่านั้นล้วนแต่เป็นพระอรหันต์ และ
- 4) เป็นวันเพ็ญเดือน 3 เสวยมาฆฤกษ์

ในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดพายัพ ซึ่งอดีตเป็นวัดที่เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมาท่านเจ้าพระยาอยู่ คือ พระราชวิมลโมลี (ดำรง ฐิตธมโม/ป.ธ.9) ทางวัดมีการจัดปายนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติและความสำคัญของวันมาฆบูชา มีการสมทานศีล 5 การทำบุญตักบาตร การถวายภัตตาหาร การฟังพระธรรมเทศนา เรื่อง ประวัติและความสำคัญของวันมาฆบูชา และยังมีการสาธยายบทสวดมนต์ การนั่งสมาธิ แผ่เมตตา ในส่วนกิจกรรมตอนกลางคืนมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย โดยมีชาวพุทธมาร่วมงาน กันอย่างหนาแน่น (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีร์วิไล, พระมหาประเสริฐ ภาวโร, 2560 : สัมภาษณ์)

3) กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ

กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ เนื่องในโอกาสคล้ายวันเฉลิมพระชนมพรรษา 2 เมษายน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทางวัดพายัพ(พระอารามหลวง) ได้จัดกิจกรรมการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ แต่พระองค์ท่านเป็นประจำทุกๆ ปี ชาวพุทธทั้งหลายที่มีบุตรชาย และมีความเลื่อมใสในพระศาสนา ได้นำลูกชายมาบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติฯ แต่พระองค์ท่าน เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต มีชาวพุทธมาร่วมงานกันมาก เพราะเป็นผู้ปกครองและญาติๆ ของเจ้านาคน้อยที่เข้าบรรพชานั้นเอง

4) กิจกรรมวันสงกรานต์

เทศกาลสงกรานต์ เป็นวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณกาล ตรงกับวันที่ 13 เมษายน ทางวัดพายัพได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นการสืบทอดประเพณีที่ดั้งเดิมของปู่ย่าตายายให้คงอยู่ถึงลูกหลาน มีการทำบุญตักบาตร สมทานศีล มีการทอดผ้าป่าสามัคคี การฟังธรรม เรื่อง ความกตัญญูตเวที และมีการจัดงานสร้างน้ำพระพุทธรูป สร้างน้ำพระสงฆ์ และรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

5) กิจกรรมวันวิสาขบูชา

วิสาขบูชา แปลว่า การบูชาในวันเพ็ญเดือน 6 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นวันแห่งความรักที่มีต่อพระศาสดา ซึ่งองค์การสหประชาชาติหรือยูเนสโก ประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญสากลของโลกอีกวันหนึ่ง เป็นที่นำปลื้มปิติสมนัสเป็นอย่างยิ่งแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย วันวิสาขบูชา มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะ

เป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดพายัพ(พระอารามหลวง) พบว่า มีการจัดนิทรรศการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวันวิสาขบูชา เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ทราบและมีความรู้เพิ่มขึ้น กิจกรรมมีการทำบุญตักบาตร ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สวดมนต์และแผ่เมตตา และยังมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของพระศาสดา ประกอบด้วยพระปัญญาคุณพระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ในส่วนภาครัฐร่วมกับภาคเอกชน พ่อค้าและประชาชนจังหวัดนครราชสีมา ได้ร่วมกันจัดงานฉลองวิสาขบูชา พุทธบารมีเป็นประจำทุกๆ ปี โดยผู้บริหารห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้จัดงานอย่างยิ่งใหญ่ โดยกราบนิมนต์คณะสงฆ์จากวัดต่างๆ มารับกิจนิมนต์ ประกอบศาสนพิธี มีการทำบุญถวายสังฆทาน ฟังการบรรยายธรรมจากพระเถระที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ การจัดนิทรรศการ และที่สำคัญได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุจากประเทศต่างๆ มาประดิษฐานเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้กราบสักการบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว มีชาวพุทธร่วมงานกันอย่างหนาแน่นทุกวัน (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวร และปริญา เลิกนอก 2560 : สัมภาษณ์)

7) กิจกรรมกตัญญู บูชารั้วลี้ก

กิจกรรมวันกตัญญู บูชารั้วลี้ก ตรงกับวันที่ 20 พฤษภาคม เป็นวันคล้ายวันมรณภาพของอดีตเจ้าอาวาสวัดพายัพ อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา พระราชวิมลโมลี (ดำรง ฐิตธมโม/ป.ธ. 9) ในวันนั้นคณะสงฆ์วัดพายัพพร้อมกับชาวพุทธทั้งหลาย ได้จัดงานเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลถวายแด่ท่านเจ้าคุณพระราชวิมลโมลี มีการจัดนิทรรศการ ประวัติและผลงานของท่าน กิจกรรมของทางวัด ร่วมกันฟังพระเถระสวดพระพุทธรูปมนต์ มีการแสดงพระธรรมเทศนา การบวชชีพรามณ์ การทำโรงทานของสาธุชน โดยมีชาวพุทธที่ศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่านมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวร, และสมศักดิ์ กมลเพชร, 2560 : สัมภาษณ์)

พูน บุญ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 33 พระราชวิมลโมลี(ดำรง รัฐธมโม) อดีตเจ้าอาวาสวัดพายัพ

8) กิจกรรมวันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 อาสาฬหบูชา แปลว่าการบูชาในวันเพ็ญเดือน 8 เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันหนึ่ง มีเหตุการณ์เกิดขึ้นสำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เป็นวันที่พระบรมศาสดาทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรก แก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 คน ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี โดยหลักธรรมคำสอนมีชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” 2) เป็นวันที่พระบรมศาสดาทรงได้พระสาวกองค์แรก คือ ท่านโกณฑัญญะ ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันองค์แรก 3) เป็นวันที่มีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นรูปแรก คือ พระอัญญาโกณฑัญญะ ภายหลังจากที่ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว ก็ได้ทูลขออุปสมบท พระพุทธองค์ ทรงประทานการอุปสมบท ยกขึ้นเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา 4) เป็นวันเกิดขึ้นของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ครบเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีพระสงฆ์เกิดขึ้นเป็นพยานในการตรัสรู้ธรรม ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพระพุทธองค์ก็ครบถ้วนบริบูรณ์ คือ มิใช่เพียงแต่ตรัสรู้ธรรมเพียงพระองค์เดียวอย่างพระปัจเจกพุทธเจ้า ในส่วนการจัดการท่องเที่ยว เจริญศาสนาวัดพายัพ(พระอารามหลวง) พบว่า ทางวัดจัดให้มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา การสรรเสริญบทธสวตมณต์ต่างๆ การจัดนิทรรศการ การฟังพระสงฆ์แสดงธรรมถึงความสำคัญของวันอาสาฬหบูชา และยังมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ เพื่อระลึกถึงคุณ

พระรัตนตรัยทั้งสามประการ คือ พระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์ (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวร, และเวทย์ ทินกระโทก, 2560 : สัมภาษณ์)

9) กิจกรรมวันเข้าพรรษา

วันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 วันเข้าพรรษา แปลว่าการเข้าจำ, การอยู่จำ ความหมายว่า เป็นวันที่พระสงฆ์จะต้องปวารณาอยู่จำพรรษาในช่วงฤดูฝนตลอด 3 เดือน โดยไม่ไปพักค้างแรมที่วัดอื่น เว้นแต่มีเหตุจำเป็นจริงๆ แต่อนุญาตได้ไม่เกิน 7 วัน เรียกว่า สัตตทาหกรณียะ วัดพายัพได้จัดกิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนา พบว่า เป็นการสืบสานประเพณีที่ดีงาม มีการสมทานเบญจศีล ทำบุญตักบาตร การฟังพระธรรมเทศนา เรื่อง อานิสงส์การทำบุญวันเข้าพรรษา ในวันนี้มีกิจกรรมพิเศษ กล่าวคือ การถวายเทียนพรรษา ผ้าอาบน้ำฝน ถวายผ้าไตรจีวร ถวายอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า ในจังหวัดนครราชสีมาทกภาคีเครือข่ายร่วมกันจัดงานแห่เทียนพรรษา ณ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี(ย่าโม) มีการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษา จากคุ้มวัดต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา มีพุทธศาสนิกชนมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาและร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวร, และสมศักดิ์ กมลเพชร, 2560 : สัมภาษณ์)

10) กิจกรรมการบรรพชาอุปสมบท

กิจกรรมการบรรพชาอุปสมบท ถวายเป็นพระราชกุศล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทางวัดพายัพร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน พ่อค้าและประชาชนทุกหมู่เหล่าล้วนแต่สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีแด่พระองค์ท่าน ได้จัดงานบรรพชาอุปสมบท ถวายเป็นพระราชกุศล ในการจัดงานดังกล่าวมีประชาชนมาร่วมงานจัดเป็นจำนวนมาก มีการจัดโรงทาน การจัดขบวนแห่รอบเมืองนครราชสีมา เพื่อให้ประชาชนทั่วไปร่วมกันอนุโมทนาสาธุการด้วย

พญัน ปณฺ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 34 การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชากุศล แต่พ่อหลวง รัชกาลที่ 9

11) กิจกรรมวันออกพรรษา

วันออกพรรษา ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ออกพรรษา หมายถึง เป็นวันพระสุดท้ายที่พระสงฆ์จะอยู่จำพรรษา และเป็นวันปวารณา หมายความว่า พระสงฆ์ทำสังฆกรรม ร่วมกัน เป็นการประชุมสงฆ์เพื่อเป็นการบอกกล่าวเล่าแจ้งหรืออนุญาตให้พระสงฆ์ภายในวัดนั้นๆ โดยสามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ทั้งพระผู้ใหญ่และพระผู้น้อย ในช่วงเข้าอยู่จำพรรษานั้นอาจจะทำผิดพลาดไป โดยที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวก็ตามจากการประมาทขาดสติไป เป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคน สามารถเป็นกระจกสะท้อนเงาให้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้ขอภัยแก่กันและกัน ในส่วนกิจกรรมทางวัดพายัพก็ปฏิบัติเช่นกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันอื่นๆ กล่าวคือมีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญจิตตภาวนา สวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา มีการจัดนิทรรศการ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ต่อไป

12) กิจกรรมวันตักบาตรเทโวโรหณะ

การตักบาตรเทโวโรหณะ ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เทโวโรหณะ แปลว่า การหยั่งลง, การเสด็จลงจากเทวโลกมายังโลกมนุษย์ กล่าวคือ เป็นวันที่พระพุทธองค์ ทรงเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อแสดงธรรมโปรดพระมารดาเป็นเวลา 3 เดือน และทรงจำพรรษา ที่นั่น โดยเสด็จลงที่เมืองสังกัสสนคร ใกล้เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย กล่าวกันว่าวันนั้นเป็นวันที่พระเจ้าเปิดโลก คือ โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกนรก สามารถมองเห็นกันทั้งสามโลก ในส่วนกิจกรรมของทางวัดพายัพ(พระอารามหลวง) ได้จัดกิจกรรมการทำบุญตักบาตรเทโว

โรหณะ เป็นการตักบาตรข้าวต้มลูกโยน และข้าวสารอาหารแห้ง การตักบาตรปัจจัยไทยธรรม โดยในแต่ละปี มีชาวพุทธเข้าร่วมงานทำบุญกันเป็นจำนวนมาก(พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวโร, และสมศักดิ์ กมลเพชร, 2560 : สัมภาษณ์)

13) กิจกรรมการทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน

หลังจากออกพรรษาไปแล้ว กำหนดเขตระยะเวลาการทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน สำหรับวัดพระอารามหลวง และทอดกฐินสำหรับวัดราษฎร์ทั่วไป เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงกลางเดือน 12 (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 12) เป็นวันลดยกระทง คือวันสุดท้ายของการทอดถวายผ้ากฐินทาน การทอดถวายผ้ากฐิน เป็นไปตามพุทธบัญญัติของพระพุทธองค์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ผลัดเปลี่ยนผ้าไตรจีวรใหม่ในรอบปี ไว้สำหรับนุ่งห่ม ทางวัดพายัพ เป็นวัดพระอารามหลวงผ้ากฐินที่นำมาทอดถวายต้องเป็นกฐินพระราชทาน กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ได้สืบทอดพระราชประเพณีอันดีงามด้วยการพระราชทานโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เป็นตัวแทนพระองค์นำผ้ากฐินพระราชทาน ไปทอดถวาย ณ วัดพระอารามหลวงทั่วประเทศ ซึ่งวัดพายัพก็เช่นกัน มีผู้นำระดับจังหวัดนำผ้ากฐินพระราชทานมาทอดถวายเป็นประจำทุกๆ ปี เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น ในส่วนการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ได้มีข้าราชการ พ่อค้าประชาชนทุกหมู่เหล่ามาร่วมงานทอดถวายผ้ากฐินพระราชทาน เป็นจำนวนมากซึ่งเชื่อกันว่างานทอดกฐิน เป็นบุญใหญ่ เพราะ 1 ปี มีการทำทอดกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้นไม่เหมือนกับทำบุญประเภทอื่นๆ เช่น ทอดผ้าป่า และในวันงานมีการทำโรงทาน อิ่มบุญ อิ่มท้องกันไป(พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, และปริญญา เลิกนอก, 2560 : สัมภาษณ์)

พูนุ ปณุ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 35 นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา ถวายผ้ากฐินพระราชทาน

14) กิจกรรมการสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ.

กิจกรรมการสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ. วันที่ 31 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่แบบสากลนิยมกัน ทางวัดพายัพได้จัดกิจกรรมการสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ. เพื่อเสริมสร้างบารมีให้แก่ตนเองและครอบครัว เป็นการเตือนสติให้ตนเองตระหนักรู้ว่าสิ่งใดที่ทำผิดพลาดไปแล้ว ให้เป็นครูสอนที่ดี และจะไม่ทำผิดซ้ำอีก การสวดมนต์เป็นการสรรเสริญคุณของพระรัตนตรัย กล่าวคือ พุทธคุณ ธรรมคุณ และสงฆ์คุณ ซึ่งการสวดมนต์ข้ามปี เป็นนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดต่างๆ ทั่วประเทศได้สนองนโยบายและปฏิบัติกันมานับสิบปี

1.2.6 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวเชิงศาสนามาเที่ยววัดพายัพ

เหตุผลที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยววัดพายัพกันส่วนใหญ่ เป็นการมากราบสักการะพระประธานในพระอุโบสถ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่องค์หนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา การมาเยี่ยมพระอุโบสถที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ และเข้าชมถ้ำหินงอกหินย้อยที่สวยงามเหมือนถ้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ส่วนสถิตินักท่องเที่ยวในแต่ละวันประมาณ 100 คน ถ้าเป็นวันหยุดราชการ 100-200 คน วันงานหรือกิจกรรมของทางวัด ประมาณ 500 คน และสรุปนักท่องเที่ยวในรอบปีประมาณ

7,000-8,000 คน (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส, พระมหาประเสริฐ ถาวโร, และสมศักดิ์ กมลเพชร, และปริญญา เล็กนอก, 2560 : สัมภาษณ์)

1.3 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบ้านไร่

1.3.1 ประวัติวัดบ้านไร่

วัดบ้านไร่ เป็นวัดประจำหมู่บ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทดเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด มีพื้นที่ประมาณ 1,400 ตารางกิโลเมตร วัดบ้านไร่ในอดีตเป็นวัดเล็กๆ ธรรมดาเหมือนวัดทั่วไปในท้องถิ่นชนบทไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเช่นทุกวันนี้ วัดบ้านไร่ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2436 โดยมีพระอาจารย์เชื่อม วิโรช เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เดิมมีศาลาการเปรียญหลังเดียว สร้างด้วยไม้หลังคามุงแฝก อาคารหลังนี้ใช้สารพัดประโยชน์ คือ ด้านระเบียบจะกันเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร บริเวณห้องโถงใช้เป็นที่บำเพ็ญกุศลของญาติโยม ใช้เป็นหอฉันและยังใช้เป็นที่สอนพระปริยัติธรรม สวดมนต์ ทำวัตรเช้าเย็น ตลอดทั้งที่ใช้เป็นที่บำเพ็ญอุโบสถศีลของอุบาสกอุบาสิกาและอื่นๆ เรียกกันว่าใช้กันอย่างคึกคัก ใช้มานานหลายปี ศาลาหลังนี้ก็ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลาระยะต่อมาจึงได้ปรับปรุงและสร้างกุฏิเพิ่มขึ้น แต่ก็เป็นการไม้ที่สร้างขึ้นง่ายๆ ตามมีตามเกิด อยากรักก็ตามวัดนี้ก็เป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นที่พึ่งพิง เป็นที่พบปะสังสรรค์ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นอีกหลายๆ อย่างของชุมชนซึ่งเป็นสังคมเล็กๆ ที่มีราษฎรอยู่ประมาณเกือบหนึ่งร้อยครอบครัวด้วยดีมาตลอดมีพระสังฆาธิการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่เป็นผู้นำสังคม ผู้นำศาสนาเป็นทั้งครู และเป็นทั้งผู้บริหาร สืบต่อกันมาตลอดจนถึงปัจจุบันนับได้ร้อยปีเศษ รวม 10 รูป ตามลำดับ ดังนี้ 1) พระอาจารย์เชื่อม วิโรช 2) พระอาจารย์ฉาย กิตติปัญญา 3) พระอาจารย์หลี อารกขยโส 4) พระอาจารย์จันทร์ ยสินโร 5) พระอาจารย์หลี กิตติสาร 6) พระอาจารย์สัมฤทธิ์ จันทูปโม 7) พระอาจารย์โกวิน โกสโล 8) พระอาจารย์แสง รุกขิตธมโม 9) พระราชวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺธ) 10) พระภาวนาประชานาถ (นุช รัตนวิโย) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

วัดบ้านไร่ เป็นวัดที่มีชื่อเสียงของอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมาเป็นสถานที่ จำพรรษาของหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺธ พระเกจิอาจารย์ชื่อดัง ในแต่ละวันมีผู้คนจากทุกสารทิศเดินทาง มานมัสการหลวงพ่อกุณกันเป็นจำนวนมาก อุโบสถของวัดสร้างยกพื้นสูงตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสวยงาม ชั้นล่างเป็นศาลาขนาดใหญ่สำหรับพิธีการทำบุญต่างๆ ภายในวัดที่มีลูกศิษย์ลูกหามารวมกันเป็นจำนวนมาก มีพื้นที่อุทยานธรรม และภายหลังมีการสร้างวิหารเทพวิทยาคม (วิหารปริสุทฺธิปัญญา) เป็นวิหารขนาดใหญ่ทรงกลมกว้างประมาณ 60 เมตร กลางบึงขนาด 30 ไร่ของวัด วิหารประดับด้วยกระเบื้องโมเสกจำนวนเกือบ 20 ล้านชิ้น โดยมีส่วนหลังคาเป็นรูปช้าง

เอราวัณพาหนะของพระอินทร์ มีขนาดใหญ่ ส่วนเศียรข้างมีน้ำหนักถึง 520 ตัน มีขนาดใหญ่หนักข้างละประมาณ 10 ตัน มีภาพจิตรกรรม และงานปูนปั้นประดับกระเบื้องโมเสก แฝงด้วยคติธรรมะ มีซุ้มโดยรอบ 4 ทิศ ได้แก่ ทิศตะวันตก พระพิรุณทิศเหนือ พระกุเวรทิศตะวันออกพระอินทร์ทิศใต้ พระยมสิ่งที่น่าสนใจในวัดบ้านไร่ (หลวงพ่อกุณ) ได้แก่ วิหารเทพวิทยาคม พิพิธภัณฑสถานหลวงพ่อกุณ อุโบสถ กระเบื้องเคลือบ ศาลาปริสุทธธาร หรือศาลาน้ำมนต์ ศาลาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือศาลาปริสุทธธรรม อุทยานธรรมการเดินทางตั้งอยู่ที่ตำบลกุดพิมาน จากตัวเมืองเดินทางตามถนนมิตรภาพ ถึงกิโลเมตรที่ 237 แยกขวาผ่านอำเภอขามทะเลสอ และบ้านหนองสรวงไปจนถึงอำเภอด่านขุนทด ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร จากโรงพยาบาลด่านขุนทดใช้ทางหลวงหมายเลข 2217 เป็นระยะทางอีกประมาณ 11 กิโลเมตร จากกรุงเทพฯ ใช้ถนนมิตรภาพ ถึงแยกด่านขุนทด ทางหลวงหมายเลข 201 (สีคิ้ว - ชัยภูมิ) ถึงตัวเมืองด่านขุนทด มีทางแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2217 ซ้ายมือ ไปจนถึงทางแยกขวาเข้าสู่ประตูวัดบ้านไร่ ตรงไปอีกไม่ไกลจะเห็นวัดอยู่ซ้ายมือ (พระมหาสุริยา อภิวฑฒโน และคณะ 2543 : 80 - 86)

ภาพประกอบ 36 ซุ้มประตูทางเข้าวัดบ้านไร่

1.3.2 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบ้านไร่

วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในจังหวัดนครราชสีมา และในระดับประเทศ ซึ่งในอดีตในสมัยที่พระเทพวิทยาคม(หลวงพ่อกุณฺ ปริสฺสุทฺโธ) อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 11 หลวงพ่อกุณฺ ท่านเป็นพระที่มีชื่อเสียง เป็นพระปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีก้น้อยสันโดษ และท่านบำเพ็ญมหาทานบารมีไม่น้อยกว่าสี่พันล้านบาท ท่านสร้างคุณูปการแก่พระพุทธศาสนา และชุมชน/สังคม/ประเทศชาติมากมาย เช่น สร้างวัด สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล เป็นต้น เงินที่ชาวพุทธไปทำบุญถวาย แก่หลวงพ่อกุณฺ ท่านจะนำเงินบริจาคต่อเพื่อสร้างคุณประโยชน์แก่พระศาสนา และสังคมมาโดยตลอด ส่งผลให้ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักอย่างรวดเร็วไปทั่วประเทศ และท่านยังเป็นพระเกจิอาจารย์ด้านเมตตากรุณา มีวัดถุมงคลหลายประการเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และหลักคำสอนที่ตรงไปตรงมาปฏิบัติ ได้จริง เห็นผลจริง พุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศต่างเดินทางมุ่งสู่วัดบ้านไร่ เพื่อไปทำบุญกุศล เพื่อไปกราบสักการะหลวงพ่อกุณฺ และเป็นการท่องเที่ยวไปในตัว ซึ่งวัดบ้านไร่สร้างด้วยความสวยงาม อาทิเช่น อุโบสถ 2 ชั้น สวยงามตระการตา พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับ ประวัติและผลงานของหลวงพ่อกุณฺ และสถานที่โดดเด่นอีกแห่งคือ หอเทพวิทยาคม สร้างตรงกลางบึงขนาดใหญ่ของทางวัด เป็นสถานที่เปรียบเป็นนรก-สวรรค์ ในแต่ละวันมีชาวพุทธทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยววัดบ้านไร่มากมาย โดยทางชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนทางวัดบ้านไร่ให้เป็นวัดท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา มีมีคฤหะศกับรรยาย ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ณ จุดต่างๆ คนในชุมชนบริเวณวัดบ้านไร่ได้มีงานทำและมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางวัด เช่น ค้าขาย และเป็นคนงานพัฒนาวัด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หลวงพ่อกุณฺ ปริสฺสุทฺโธ ท่านได้ละสังขารไปเมื่อปีพ.ศ. 2558 ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัดบ้านไร่ กล่าวคือ ชาวพุทธเดินทางไปท่องเที่ยววันน้อยลงไปมาก เนื่องจากหลวงพ่อกุณฺ ท่านไม่อยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของทางวัดย่อมเดินทางไปเรื่อยๆ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้แก่ พระภาวนาประชานาถ (นุช รัตนวิชัย) ได้พัฒนาวัดบ้านไร่ต่อจากหลวงพ่อกุณฺจนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการมอบหมายให้พระภิกษุสงฆ์ ไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัดได้ดูแลพัฒนาวัดด้านการบริการการท่องเที่ยว มีมีคฤหะศกับรรยายให้ความรู้ในแต่ละจุด เพื่อบริการนักท่องเที่ยวให้ได้รับความรู้ และได้รับบุญอย่างเต็มที่ (พระภาวนาประชานาถ, พระครูวิสุทธิวิทยาคม, พระอาทิตย์ อนาลโยและบรรจพ ศิลปชัย ,2560 : สัมภาษณ์)

1.3.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดบ้านไร่

1) อุโบสถ 2 ชั้น

หลวงพ่อกุณฺ ปริสฺสุทฺโธ พระเกจิอาจารย์ชื่อดัง แม้ท่านละสังขารไปแล้ว แต่ชื่อเสียงและคุณงามความดีที่ท่านสร้างไว้เป็นอนุสรณ์สถานที่เป็นประโยชน์แก่วัดและชุมชน เช่น

อุโบสถ 2 ชั้น ที่สูงตระหง่านสวยงามมาก ด้านบนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนด้านล่าง คือ ชั้นแรก เป็นสถานที่ต้อนรับแขกของหลวงพ่อกุณ และบูชาวัตถุมงคล

ภาพประกอบ 37 อุโบสถ 2 ชั้น วัดบ้านไร่

2) วิหารเทพวิทยาคม

วิหารเทพวิทยาคม เป็นอุทยานธรรมกลางบึงน้ำขนาดใหญ่ ก่อสร้างขึ้นตามเจตนารมณ์ของหลวงพ่อกุณ ที่ต้องการจะให้เป็นที่ประดิษฐานพระไตรปิฎก หรืออีกนัยหนึ่งคือดินแดนที่รวบรวมพุทธประวัติ พระวินัย และพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ทั้งหมด

พูนุ ปณฺ ทิโต ชิว

ภาพประกอบ 38 วิหารเทพวิทยาคม

ภาพประกอบ 39 วิหารเทพวิทยาคม

ภาพประกอบ 40 วิหารเทพวิทยาคม

3) พิพิธภัณฑ์หลวงพ่อกุณ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานเปิดพิพิธภัณฑ์หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ ณ วัดบ้านไร่ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2552 เวลา 14.45 น. เท่ากับว่าพิพิธภัณฑ์ หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ ได้เริ่มเปิดอย่างเป็นทางการ เพื่อนำเสนอเรื่องราวชีวิตประวัติของหลวงพ่อกุณตั้งแต่เยาว์วัย จนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ให้ญาติโยมจากทั่วสารทิศที่มากกราบไหว้หลวงพ่อกุณ ได้ชมได้เข้าชมเรื่องราวชีวิตประวัติ พระเทพวิทยาคมหรือหลวงพ่อกุณ พระมหาเถระ ที่ได้รับการขนานนามว่า “เทพเจ้าแห่งด่านขุนทด”

พูน ปณ ทัโต ชเว

ภาพประกอบ 41 พิพิธภัณฑท์หลวงพ่อกุณ ปริสฺสุทฺโธ

4) วัดถุมงคล

วัดถุมงคลของหลวงพ่อกุณ นับว่าได้รับความนิยมชมชอบจากพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีความศักดิ์สิทธิ์ มีพุทธบารมีคุ้มครอง และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เตือนสติ ให้ทำแต่คุณงามความดี วัดถุมงคลมีหลายอย่าง เช่น ตะกรุดทองคำ ประภทเหรียญ หว่าน และอื่นๆ มากมาย

พหุณฺ์ ปณฺุ ทิโตะ ชีเว

ภาพประกอบ 42 วัดถุ่มงคลของหลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ

1.3.4 กิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดบ้านไร่

1) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดบ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดของพระเกจิอาจารย์ชื่อดังจำพรรษาอยู่ ท่านเปี่ยมล้นด้วยเมตตาธรรม และเป็นพระผู้ให้อย่างแท้จริง โดยท่านได้รับขนานนามว่า “เทพเจ้าแห่งด่านขุนทด” พระเทพวิฑูยาภรณ์ (หลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ) เมื่อวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเวียนมาบรรจบในแต่ละวัน ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา พุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานกันอย่างมากมาย ในสมัยที่หลวงพ่อคุณ ท่านยังมีชีวิตอยู่ โดยวัดบ้านไร่จัดกิจกรรมการทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง การสมานทานศีล/อุโบสถศีล การจัดนิทรรศการ การฟังพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา การสาธิตบายบพทสวดมนต์ต่างๆ การนั่งสมาธิ แผ่เมตตา และมีการทำโรงทานหลายคณะ/บุคคล

2) กิจกรรมทำบุญวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อคุณ ปรีสุทโธ

ศิษยานุศิษย์ของหลวงปู่คุณ ได้จัดงานทำบุญเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันเกิดของหลวงปู่คุณ 4 ตุลาคม เป็นประจำทุกๆ ปี โดยได้นิมนต์พระสงฆ์สามเณรในจังหวัดนครราชสีมาและใกล้เคียงจำนวนมาก ไม่น้อยกว่าปีละ 1,000 รูปๆ ในสมัยที่หลวงปู่คุณ ท่านยังมีชีวิตอยู่ท่านถวายปัจจัยด้วยเงินสด รูปละ 1,000 บาท พุทธศาสนิกชนที่เป็นศิษยานุศิษย์ทั่วทุกสารทิศทั้งชาวไทยและต่างประเทศเดินทางมาร่วมงานไม่น้อยกว่า 10,000 คน ส่วนพิธีในงานมีการอาราธนาพระเถระหลายรูปมาเจริญพระพุทธมนต์ และสวดพระพุทธรูป เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่บูรพาจารย์และบิดามารดาของหลวงปู่คุณ การฟังธรรม มีการบวชชีพร่าหมณ์จำนวนมาก การทำโรทานไม่น้อยกว่า 100 คน การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง หลวงปู่คุณ ท่านยังเมตตาเคาะหัวเป่ากระหม่อม และแจกวัตถุมงคลแก่ผู้ที่มีมาร่วมงานด้วย (พระภาวนาประชานาถ, พระครูวิสุทธีวิทยาคม, ธวัช เรืองหรราย, 2560 : สัมภาษณ์)

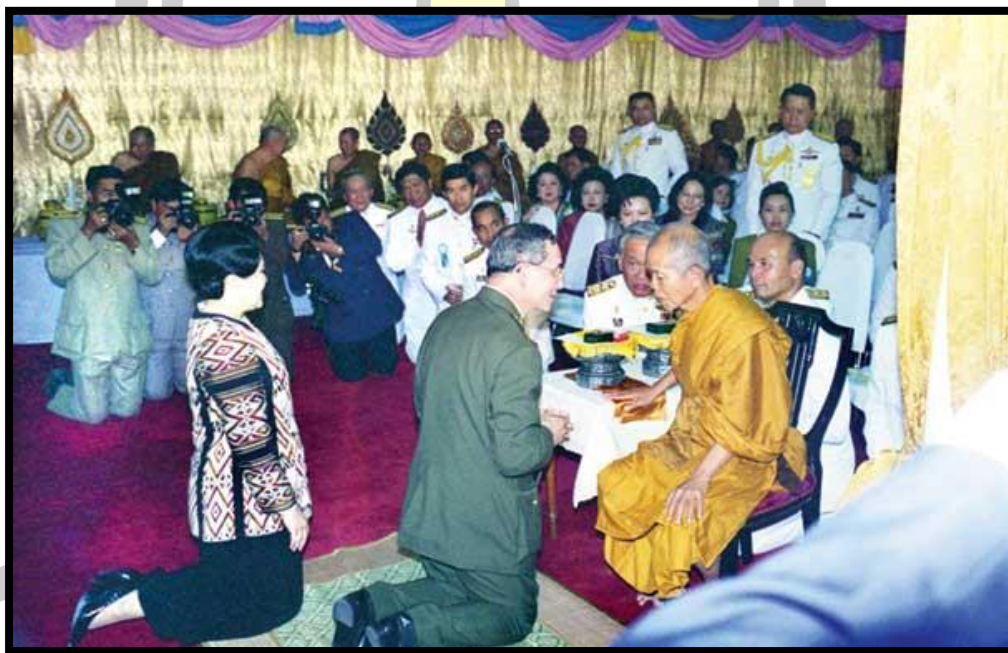

ภาพประกอบ 43 หลวงปู่คุณ ท่านตักบาตรด้วยปัจจัยเงินสด

3) กิจกรรมการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

วัดบ้านไร่ และชาวบ้านไร่ทุกคน สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ

ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนวัดบ้านไร่ เพื่อทรงนมัสการหลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระญาณวิเทศ และทรงรับเงินบริจาคจากหลวงพ่อกุณ จำนวน 72 ล้านบาท ในวันนั้นมีพสกนิกรทุกหมู่เหล่าเดินทางมายังวัดบ้านไร่กันอย่างเนืองแน่น ไม่น้อยกว่า 10,000 คน เพื่อรอรับเสด็จและชื่นชมพระบารมีของสองพระองค์ท่าน หลวงพ่อกุณ ท่านปิติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มีโอกาสดูแลถวายเงินจำนวน 72 ล้านบาท แต่พระองค์ท่านรับไว้ แล้วถวายคืนให้แก่ทางวัดบ้านไร่ เพื่อนำเงินไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เป็นทุนการศึกษา และค่าอาหารกลางวันแก่นักเรียน ณ โรงเรียนท่ามกลางความเจริญ นอกจากนี้ทางวัดบ้านไร่ ยังมีโอกาสสรับเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ ได้แก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (พระอิสริยยศในขณะนั้น) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (พระกาวนาประชาชนาถ, พระครูวิสุทธิวิทยาเขต และบรรจบ ศิลปชัย, 2560 : สัมภาษณ์)

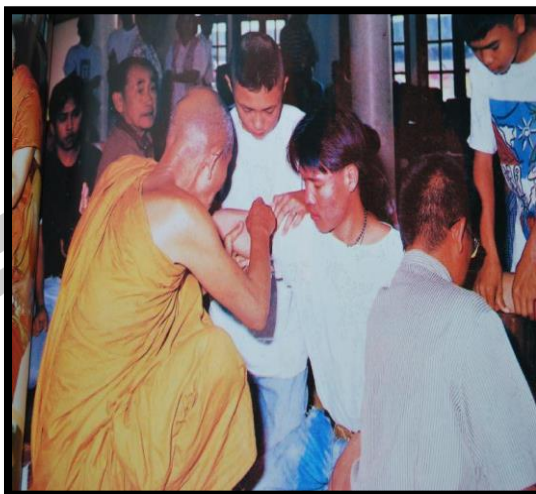
ภาพประกอบ 44 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ เสด็จเยือนวัดบ้านไร่

4) กิจกรรมพิธีการฝังตะกรุดทองคำ เสาร์ 5

กิจกรรมพิธีการตอกตะกรุดทองคำ เสาร์ 5 วัดบ้านไร่ ได้รับความนิยมนิยมชมชอบเป็นอย่างยิ่งในสมัยเมื่อหลวงพ่อกุณ ท่านยังมีชีวิต นายธวัช เรืองทราย ไวยาวัจกรวัดบ้านไร่ และเป็นผู้ตอกตะกรุดทองคำ กล่าวว่า วันเสาร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งตามความเชื่อของคนโบราณ

ถือว่าเป็นวันมงคล เป็นวันแข็ง จะริเริ่มทำอะไรสักอย่างก็จะประสบความสำเร็จ ดังนั้น พระเทพวิทยาคม หรือหลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ จึงอนุญาตให้คณะกรรมการวัดฯ จัดพิธีฝังตะกรุดทองคำให้กับศิษยานุศิษย์ที่มีความศรัทธาเลื่อมใส โดยค่าบูชาตะกรุดทองคำและทำพิธี ดอกละ 500 บาท มีประชาชนทั่วไปเข้าร่วมงานกันอย่างหนาแน่น ไม่น้อยกว่า 1,000 คน นายธวัช กล่าวต่อไปว่า สำหรับการทำพิธีวันนี้ เริ่มตั้งแต่เวลา 01.00 น. เป็นต้นมา โดยมีศิษยานุศิษย์ทยอยมารับบัตรคิวตั้งแต่กลางดึก จนถึงบ่ายวันเดียวกันกว่า 1 พันคน ยังไม่พอกับความต้องการ ยังมีมารับบัตรคิวตลอดเวลา ซึ่งการฝังตะกรุด เริ่มตั้งแต่เวลา 05.00 น. จนถึงเวลา 14.00 น. วันเดียวกัน เพิ่งจะฝังได้ 500 กว่าราย เพราะบางคนฝังหลายดอก ต้องเสียเวลามาก หากล่วงเลยถึงเที่ยงคืนวันนี้ ก็ต้องหยุดทำพิธี และรอทำในครั้งต่อไป ข้อห้ามฝังตะกรุด ห้ามด่าพ่อและแม่ ห้ามเล่นซู้ลูกเมียชาวบ้าน ห้ามทำร้ายผู้อื่นว่าตนมีตะกรุด หนึ่งเหนียว(อวดตน) ถ้าจะให้ดี ต้องปฏิบัติตามหลักศีล 5 ได้ยิ่งดีมากๆ (ธวัช เรืองหรราย, 2560 : สัมภาษณ์)

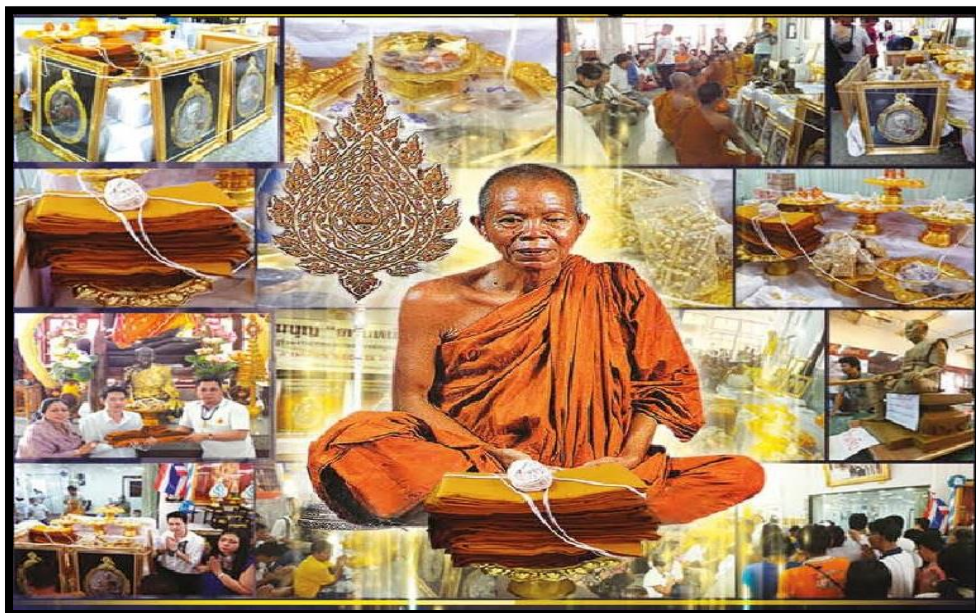

ภาพประกอบ 45 หลวงพ่อคุณ ทำพิธีฝังตะกรุดทองคำ

5) กิจกรรมพิธีพุทธาภิเษกวัดถมมงคล

หลวงพ่อคุณ เป็นประธานพิธีพุทธาภิเษกหลายครั้งด้วยกัน เช่น นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ อดีตรองนายกรัฐมนตรี เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พิธีพุทธาภิเษก พระกริ่ง เทพวิทยาคม วันเสาร์ห้า ที่อุโบสถวัดบ้านไร่ โดยพระสงฆ์สมณศักดิ์ 9 รูป สวดธรรมจักรกับปวัตินสูตร พระเทพวิทยาคม (หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ) เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ จุดเทียนชัย เริ่มพิธีพุทธาภิเษก โดยมีพระภิกษุสงฆ์ ที่มีชื่อเสียงจากวัดต่างๆ ทั่วประเทศ จำนวน 9 รูป นั่งปรก ปลุกเสก รวมทั้งหลวงพ่อคุณ ได้ร่วมอธิษฐานจิตปลุกเสกด้วย มีประชาชนแห่ร่วมพิธีนับหมื่นคน

ภาพประกอบ 46 พิธีพุทธาภิเษกวัดตุมงคล โดยหลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ

6) กิจกรรมการทอดกฐินสามัคคี

กิจกรรมการทอดกฐินสามัคคี วัดบ้านไร่ซึ่งเป็นวัดราษฎร์ แต่เป็นวัดที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ ในงานทอดกฐินสามัคคีในแต่ละปี โดยมีข้าราชการ พ่อค้า และประชาชน เดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมากนับพันคน เพื่อร่วมพิธีทอดกฐิน ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นบุญใหญ่ ได้อานิสงส์มาก เมื่อมาทำบุญที่วัดบ้านไร่ ได้กราบนมัสการหลวงพ่อคุณ ท่านได้เคาะหัวให้ได้รับพร อันเป็นสิริมงคล มีการทำบุญกุศลด้วยการทำโรตัง การรับวัดตุมงคลจากหลวงพ่อคุณ อิมบุญ อิมธรรม

7) กิจกรรมทำบุญวันกัตถุญบูรพาจารย์พระผู้มีพระคุณ

กิจกรรมทำบุญวันกัตถุญบูรพาจารย์พระผู้มีพระคุณ ตรงกับวันที่ 4 ตุลาคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ และอดีตที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค 11 ทางคณะกรรมการวัด ศิษยานุศิษย์ และชาวบ้าน ได้ร่วมกันจัดงานทำบุญวันกัตถุญบูรพาจารย์พระผู้มีพระคุณ โดยนิมนต์พระเถระจากวัดต่างๆ สวดพระพุทธมนต์ มีการบวชชีพรามณ์ การนั่งสมาธิ แผ่เมตตา และการถวายสังฆทาน เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลส่วนนี้ ถวายแด่หลวงพ่อคุณ ปริสุทฺโธ

ภาพประกอบ 47 พิธีทำบุญวันกตัญญูบูรพาจารย์พระผู้มีพระคุณ

1.3.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวที่มาวัดบ้านไร่

นักท่องเที่ยวชาวพุทธทั่วประเทศ และชาวต่างชาติ มีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺโธ พระเกจิอาจารย์ พระผู้ให้อย่างแท้จริง ซึ่งท่านได้ทำคุณงามความดีแก่วัด ชุมชน และประเทศชาติมากมาย ด้วยการบริจาคเงินไม่น้อยกว่าสี่พันล้านบาท ท่านสร้างวัด สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล สร้างสถานีตำรวจ สร้างศูนย์ราชการ และสงเคราะห์ผู้ยากไร้ต่างๆ ทั้งเป็นคณะและรายบุคคล จัดตั้งมูลนิธิหลายประเภทด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือสังคม หลวงพ่อกุณ เน้นสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล และที่สำคัญเน้นการสร้างคน และคนก็สร้างชาติ สาธุชนที่เดินทางไปวัดบ้านไร่ เพื่อต้องการกราบนมัสการหลวงพ่อกุณ เพื่อให้ท่านได้เมตตาเคาะศรีระชะให้ ต้องการฟังธรรมจากท่าน และนำไปปฏิบัติ มีความต้องการวัดลุ่มงกลจากท่าน เพื่อนำไปเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

จิตใจ และรองลงมา คือ ได้เยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานหลวงพ่อกุณ ประสิษฐโธ เป็นสถานที่รวบรวมประวัติและผลงานของหลวงพ่อกุณเอาไว้อย่างละเอียด ตลอดถึงัฐบริหารของใช้ส่วนตัวของหลวงพ่อกุณ ก็รวบรวมไว้ที่นั่น การได้บูชาวัตถุมงคลรุ่นต่างๆ การได้เข้าชม “วิหารเทพวิทยาคม” หรือวิหารประสิษฐปัญญา เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นอุทยานธรรมกลางบึงน้ำขนาดใหญ่ของวัดบ้านไร่ สร้างเป็นรูปช้างขนาดใหญ่ที่สวยงามมาก ก่อสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะให้เป็นที่มาวิหารแห่งพระไตรปิฎก หรืออีกนัยหนึ่งคือ ดินแดนที่รวบรวมพุทธประวัติ พระวินัย และพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงไว้ทั้งหมด และเพื่อจรรโลงพระศาสนาให้เป็นไปตามปณิธานของพระพุทธองค์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานที่ว่า “แท้จริงแล้ววินัยที่เราได้บัญญัติ แก่ท่านทั้งหลายก็ดี ธรรมที่เราได้แสดงแล้วแก่ท่านทั้งหลายก็ดี เมื่อเราล่วงไปแล้ว ธรรมและวินัยเหล่านั้นจะเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย” ดังนั้นมหาวิหารแห่งนี้จึงเป็นสถานที่แห่งแรกและแห่งเดียว ในโลกที่นำเอาพระไตรปิฎกมาแสดงและให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป

วิหารเทพวิทยาคม เป็นสิ่งปลูกสร้างสูง 5 ชั้น กลางบึงน้ำวัดบ้านไร่ มีความกว้าง 60 เมตร ยาว 60 เมตร เป็นปริมาตร อาคารสิ่งก่อสร้างองค์กลางมีขนาดกว้าง 30 เมตร ยาว 30 เมตรโดยประมาณ ความสูง 42 เมตร ซึ่งแต่ละชั้นประกอบด้วย 1) ชั้นใต้ดินของวิหารเทพวิทยาคม ชั้นใต้ดินของวิหารเป็นส่วนจัดแสดงและให้ผู้เข้าชมได้เลือกรับของที่ระลึกจากเงินทำบุญของท่านผู้เข้าชมเอง บรรยากาศโดยรอบจัดตกแต่งให้เสมือนท่านได้อยู่ในห้องที่อันศักดิ์สิทธิ์ หรือโลกใต้บาดาล โดยของที่ระลึกอันเป็นมงคลนั้น ผู้เข้าชมสามารถเลือกได้ตามความหมายอันเป็นสิริมงคลตามที่ท่านต้องการซุ้มของที่ระลึกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ บริเวณโถงกลาง เรียกว่า ซุ้มของที่ระลึก เพชร 7 สี มณี 7 แสง เป็นการบูชาลูกปัดสีต่าง ๆ โดยเลือกเสี่ยงทายตามสถานะหรืออาชีพการงานของบุคคลนั้น ๆ และส่วนที่ 2 รายล้อมโชน เพชร 7 สี มณี 7 แสง ประกอบไปด้วย เจ็ดสิ่งนำโชคในโลกใต้บาดาล อันมีความหมายมงคลตามความเชื่อจากหลากหลายประเทศในโลก ได้แก่ (1) มังกร+ลูกแก้ว : ขอพรและ คำทำนาย เรื่องความมีโชคลาภ วาสนา (2) พญานาค : ขอพรและคำทำนาย เรื่องร่ำรวยเงินทอง (3) ปลาอานนท์ : ขอพรและคำทำนาย เรื่องสุขภาพ ความแข็งแรง มีกำลัง (4) จระเข้ : ขอพรและคำทำนาย เรื่องการสะสมบุญ ความเมตตา เพื่อจะได้รับเมตตาจากเจ้านายและเป็นที่รัก พญาเต่า : ขอพรและคำทำนาย เรื่องอายุยืน (6) ปลาม้าน้ำ : ขอพรและคำทำนาย เรื่องชีวิตคู่ยาวนาน สันติภาพ มิตรภาพ (7) ปะการังแดง : ขอพรและคำทำนาย เรื่องเดินทางปลอดภัย

ชั้น 1 วิหารเทพวิทยาคม “ภาพพุทธประวัติและต้นโพธิ์อธิษฐาน” ดังนี้ ภาพที่ 1 พุทธอนุโมทนา (ประสูติ) ภาพที่ 2 พุทธปัญญา (ตรัสรู้) ภาพที่ 3 พุทธปาฏิหาริย์ (เผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่เหล่าเทวดา) ภาพที่ 4 พุทธบารมี (เผยแผ่พระพุทธศาสนาแต่เหล่ากษัตริย์และ

นักบวช) ภาพที่ 5 พุทธปิติ (เผยแพร่พระพุทธศาสนาแต่ชาวบ้าน หม่อมมาร และนักบวช) และภาพที่ 6 ปฐมพุทธศาสน์ (ปรินิพพาน) ชั้น 2 วิหารเทพวิฑฒาคม “พระวินัยปิฎก นิทรรศการ พระราชาผู้ทรงธรรม และห้องโถงแห่งธรรม” โดยรอบนำเสนอเรื่องราวของพระวินัยปิฎก และวิวัฒนาการพระพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน อาทิ ศิล 227 ข้อ และเรื่องราวของนิกายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการตีความพระวินัยและพระธรรมคำสอนในหลากหลายแง่มุม ส่วนพื้นที่สงบเงียบตรงกลางนั้นเป็นพื้นที่โล่งให้สาธุชนได้อธิษฐานจิต เพื่อเป็นกุศลแก่ตนเอง ชั้น 3 วิหารเทพวิฑฒาคม

“เรื่องราวของพระธรรมปิฎก พระธรรมชั้นธ” จิตรกรรมวิจิตรบนเพดานชั้น 3 เป็นใบโพธิ์มากกว่า 84,000 ใบ เพื่อสอดแทรกคำสอนเรื่องของการเพียร เรียนรู้พระธรรม และยังเป็นเครื่องเตือนใจพุทธศาสนิกชนว่า พระองค์มิได้มุ่งแต่ถ่ายทอดแก่นพระธรรมตามที่พระองค์ทรงตรัสรู้ หากแต่สั่งสอนพระธรรมตามจริตของผู้สดับธรรมนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น พระธรรมของพระพุทธเจ้าทั้ง 84,000 พระธรรมชั้นธนั้นเพื่อสั่งสอนผู้คนตามจริต ซึ่งจริตของแต่ละปัจเจกนั้นมิได้เหมือนกันเป็นแบบแผนเดียวกัน การเผยแพร่พระธรรมจึงมิได้มุ่งแต่เพียงเผยแพร่แก่นด้วยวิธีเดียว แต่วิธีในการเผยแผ่ต่อแต่ละบุคคลก็มีความสำคัญในการที่จะทำให้บุคคลนั้น ๆ เข้าใจซึ่งพระธรรมด้วย และชั้นดาดฟ้าวิหารเทพวิฑฒาคม “ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่ และรูปหล่อปิดทองคำหลวงพ่อกุณ” ณ ชั้นบนสุดของหอเทพวิฑฒาคม ประดิษฐานพระพุทธรูปและรูปหล่อหลวงพ่อกุณปิดทองคำ มองสู่เบื้องล่างเพื่อประสาทพรแก่สาธุชนชั่วกาลนาน

ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดบ้านไร่ พบว่า ในอดีตที่หลวงพ่อกุณยังมีชีวิตรอยู่ มีประชาชนจากทั่วประเทศและต่างประเทศมากราบนมัสการท่านในแต่ละวัน ไม่น้อยกว่า 1,000 คน แต่ถ้ามาร่วมงานกิจกรรมที่สำคัญๆ ของทางวัด เช่น วัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา พิธีพุทธาภิเษก พิธีฝังตะกรุดทองคำ การทำบุญในคล้ายวันเกิด เป็นต้น จะมีประชาชนมาร่วมงานนับหมื่นคน สรุปลในรอบปีมีประชาชนเดินทางมาท่องเที่ยววัดบ้านไร่มากกว่าหนึ่งแสนคน (พระภาวนาประชานาถ, พระครูวิสุทธีวิฑฒาคม, ธวัช เรื่องหรรษา, บรรจบ ศิลปชัยและสุรพล หาจัตุรัส, 2560 : สัมภาษณ์)

พูน ปณ ทิโต ชเว

ภาพประกอบ 48 วิหารเทพวิทยาคม

2. จังหวัดบุรีรัมย์

2.1 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดเขากระโดง

2.1.1 ประวัติวัดเขากระโดง

วัดเขากระโดง ตั้งอยู่บ้านสวนคร้ว หมู่ที่ 3 ตำบลอิสาน อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 7 ไร่ 18 ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ 9399 อาณาเขต ทิศเหนือ จดคลองชลประทาน ทิศใต้จดทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันออก จดที่ดินนายสิทธิชัย ไกรโกศล ทิศตะวันตก จดถนนส่วนบุคคล มีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 9 ไร่ 2 งาน 46 ตารางวา น.ส. 3 เลขที่ 951 อาคารเสนาสนะประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กว้าง 10 เมตร ยาว 16.50 เมตร เป็นอาคารคอนกรีต กุฏิสงฆ์ 8 หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ และศาลาบำเพ็ญกุศล 1 หลัง วัดเขากระโดง ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2524 เดิมชื่อ วัดบ้าน

ห้วยสวนคร้ว ผู้บริจาคที่ดิน คือ นายมานิตย์ กนกศิลป์ โดยมีพระบุญชู ชินินโท เจ้าอาวาส เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ 1. พระบุญชู ชินินโท พ.ศ.2524-2526 2. พระธวัช ธรรมธโช พ.ศ. 2526-2528 3. พระทัต กายูจโน พ.ศ.2524-2539 4. พระอธิการบุญจันทร์ ขนติธโร พ.ศ. 2539-ปัจจุบัน (กรมการศาสนา, 2540, หน้า 47 และ พระอธิการบุญจันทร์ ขนติธโร, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 49 ชุมประตูทางเข้าวัดเขากระโดง

2.1.2 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดเขากระโดง

วัดเขากระโดง หรือเป็นวนอุทยานเขากระโดง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นปากปล่องภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วรอบ บริเวณปกคลุมด้วยป่าไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก โดยเฉพาะนกนานาชนิด เดิมชื่อเดิม คือ “พนมกระดอง” เป็นภาษาเขมร แปลว่า ภูเขากระดอง (เต่า) เป็นภูเขาที่มีรูปลักษณ์คล้ายกระดองเต่า ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “กระโดง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจและศึกษาประวัติศาสตร์ทางธรณีวิทยา เพราะเป็นที่ตั้งของภูเขาไฟที่ยังคงปรากฏร่องรอยปากปล่องให้เห็นได้ชัดเจนนอกจากนี้ยังมีโบราณสถานภูเขากระโดง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง และมี “พระสุภัทรบพิตร” พระพุทธรูปองค์ใหญ่ คู่เมืองบุรีรัมย์บนยอดเขากการขึ้นไปเขากระโดง ทำได้สองวิธี คือ เดินขึ้นบันได

จำนวน 297 ชิ้น หรือซบรถขึ้นไปถึงยอดเขาระหว่างทางจะพบพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่เป็นระยะ การจัดการท่องเที่ยวของทางวัดในอดีตยังไม่เป็นระบบและไม่มีใครรู้จัก มีเพียงคนในพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น ที่เดินทางมาท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันทางจังหวัดบุรีรัมย์ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เผยแพร่ออกไป ส่งผลให้ประชาชนทั่วไปได้ทราบว่า มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง สำหรับผู้สนใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์/เชิงประวัติศาสตร์และธรณีวิทยา เกี่ยวกับภูเขาไฟในอดีตที่ปัจจุบันดับสนิทแล้ว (พระใบฎีกาพระนง ธนปญโญ, พระมิ่ง มงคล, บุญเลี้ยง ขจีฟ้าและแสงจันทร์ เสริฐพูล, 2560 : สัมภาษณ์)

2.1.3 สถานที่ท่องเที่ยววัดเขากระโดง

1) อุโบสถจักรมุกสวยงาม

ภาพประกอบ 50 อุโบสถจักรมุกสวยงาม

2) พระสุภัทรบพิตร

เป็นพระพุทธรูปคู่เมือง ภายในเศียรบรรจุพระธาตุ ประดิษฐานอยู่บนเขากระโดง เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐฉาบปูนขนาดใหญ่ หน้าตัก กว้าง 12 เมตร ฐานยาว 14 เมตร หันหน้าไปทางทิศเหนือ สร้างขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2512 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ นายสุรวุฒิ บุญญานุสาสน์ ในขณะนั้น ร่วมกับพ่อค้าประชาชนและผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสในความคิดและโครงการต่างๆ ของหลวงปู่บุญมา ปัญญาโชโต อดีตเจ้าอาวาสวัดเขากระโดง ได้ร่วมกันจัดสร้างขึ้นบริเวณยอดเขากระโดง

เพื่อให้เป็นที่สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป จากจุดที่ตั้งขององค์พระสามารถมองเห็นทัศนียภาพของตัวเมืองบุรีรัมย์ได้

ภาพประกอบ 51 พระสุภัทรบพิตร

3) ปราสาทเขากระโดงและพระพุทธรูปจำลอง

ปราสาทเขากระโดงและพระพุทธรูปจำลอง ตั้งอยู่บนปากปล่องภูเขาไฟกระโดง เป็นศาสนสถาน สร้างขึ้นก่อนสมัยสุโขทัย เดิมเป็นปราสาทหินทราย ก่อบนฐานศิลาแลงองค์เดียวโดดๆ ฐานสี่เหลี่ยมขนาด 4×4 เมตร มีช่องทางเข้า 4 ด้าน ต่อมาหินพังหรือถูกรื้อลงมา มีผู้นำหินมาเรียงขึ้นมาใหม่ แต่ไม่ตรงตามรูปแบบเดิม ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตระกูลสิงห์เสนีย์ได้ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลองไว้ในองค์ปราสาท แล้วสร้างมณฑปครอบทับ

พูนุ ปณุกิตโต ชีเว

ภาพประกอบ 52 ปราสาทเขากระโดงและพระพุทธรูปจำลอง

4) สะพานพิสูจน์ศรัทธาสาธุชน (บันไดนาคราช)

สะพานพิสูจน์ศรัทธาสาธุชน (บันไดนาคราช) สร้างขึ้นเมื่อปี 2512 เพื่อเป็นทางเดินขึ้นไปสักการะบูชาพระสุภัทรบพิตร ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขากระโดง จำนวน 297 ขั้น ชมการละเล่นพื้นบ้านในงานประเพณีขึ้นเขากระโดง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และร่วมทำบุญงานประกวอดกวนข้าวทิพย์ตักบาตรเทโวโรหณะ ในช่วงก่อนวันออกพรรษาและวันออกพรรษาของทุกปี

พูนุ่ ปณุ่ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 53 สะพานพินิจทัศน์ศรัทธาสาธุชน (บันไดนาคราช)

2.1.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดเขากระโดง

1) กิจกรรมการทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดทุกวัดในประเทศไทย เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3) วันวิสาขบูชา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6) วันอาสาฬหบูชา (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 8) วันเข้าพรรษา (แรม 1 ค่ำ เดือน 8) และวันออกพรรษา (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11) ซึ่งทางวัดเขากระโดง ได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการทำบุญตักบาตร ข้าวสารอาหารแห้ง การสมาทานศีล 5 และอุโบสถศีล/รับศีล การถวายภัตตาหารเป็นสังฆทาน การฟังพระสงฆ์แสดงธรรมเทศนา พรรณนาอานิสงส์ของการทำบุญวันสำคัญนั้นๆ มีการสวดมนต์ สาธยายพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ การเดินจงกรม นั่งสมาธิ แผ่เมตตา และมีการทำโรงทาน ในส่วนกลางคืนมีการเวียนเทียนรอบอุโบสถ โดยมีชาวพุทธมาร่วมกิจกรรมในวันสำคัญกันอย่างหนาแน่น (พระใบฎีกาพระนอง ธนปญโญ, พระมิ่ง มงคลโธ, และแสงจันทร์ เสริฐพูล, 2560 : สัมภาษณ์)

2) กิจกรรมประเพณีขึ้นเขากระโดง

งานประเพณีขึ้นภูเขาไฟกระโดง จังหวัดบุรีรัมย์ หรืองานประเพณีขึ้นเขาเดือนห้า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ในช่วงเดือนเมษายน เป็นการจัดงานสืบสานประเพณีต่อเนื่องมาเป็นประจำทุกปี ณ วนอุทยานภูเขาไฟกระโดง ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มี

กิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน 4 เผ่า การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การอัญเชิญผ้าอังสะพระสุภัทรบพิตรขึ้นภูเขาไฟกระโดง โดยขึ้นทางบันไดนาคราช 297 ขั้น ผ่านรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง จนถึงองค์พระสุภัทรบพิตร บนยอดภูเขาไฟกระโดง และกิจกรรมสรงน้ำพระสงฆ์ 99 รูป สวดเสริมมงคลรตนน้ำขอพรผู้สูงอายุ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานในพิธีเปิดงาน มีประชาชนมาร่วมงานกันมาก

ภาพประกอบ-54 การอัญเชิญผ้าอังสะพระสุภัทรบพิตร

3) กิจกรรมกวนข้าวทิพย์-ตักบาตรเทโวโรหณะ

การทำบุญงานประเพณีกวนข้าวทิพย์-ตักบาตรเทโวโรหณะ ในช่วงก่อนวันออกพรรษาและวันออกพรรษาของทุกปี จังหวัดบุรีรัมย์จัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์วันออกพรรษา ณ วัดพระพุทธรูปบาทเขากระโดง เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนา โดยตักบาตรเทโวแด่พระสงฆ์เดินลงมาจากยอดเขากระโดง 199 รูป โดยมีเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ทั้งนี้ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ถือเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ร่วมกันจัดขึ้นเนื่องในวันออกพรรษาเป็นประจำทุกปีต่อเนื่องกันมายาวนาน เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีตามเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ โดยนำหญิงสาวพรหมจรรย์หนุ่มสาวมาเป็นผู้กวนข้าวทิพย์ ซึ่งทำจากข้าวตอก นมสด น้ำตาลปีบ น้ำผึ้ง และส่วนผสมอื่นๆ รวม 108 ชนิด เคี่ยวเป็นเวลา 1 วันเต็ม โดยข้าวทิพย์ที่หญิงพรหมจรรย์เคี่ยวจนเสร็จแล้วนั้นประชาชนจะแบ่งปันกันนำไปรับประทานถือเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและประเพณีกวนข้าวทิพย์จัดขึ้นปีละครั้งในวันออกพรรษาเท่านั้น (พระอธิการบุญจันทร์ ขนติธโร,

พระใบฎีกาพระนง ธนปถุญญ, พระมิ่ง มงคล, บุญเลี้ยง ขจีฟ้าและแสงจันทร์ เสริฐพุล, 2560 :
สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 55 ประเพณีกวนข้าวทิพย์

นอกจากนี้ ในช่วงเช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เริ่มกฐินกาล ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนชาวจังหวัดบุรีรัมย์ ยังจะได้ร่วมกันตักบาตรเทโวโรหณะแต่พระสงฆ์ ซึ่งจะเดินลงมาจาก ยอดเขากระโดง จำนวน 199 รูป ที่บริเวณบันไดทางขึ้นสู่นอุทยานเขากระโดงเป็นประจำทุกปี เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ภาพประกอบ 56 การตักบาตรเทโวโรหณะ

1.2.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มาเที่ยววัดเขากระโดง การที่นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาเดินทางไปท่องเที่ยววัดเขากระโดง จังหวัด

บุรีรัมย์ ด้วยเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เชิงนิเวศน์ และธรณีวิทยา เพื่อต้องการเข้าร่วมการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาที่ปกป้องรักษาสถานที่ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข มีความต้องการได้บุญกุศลด้วยการมีส่วนร่วมในการอัญเชิญผ้าอังสะเพื่อผลัดเปลี่ยนถวายแด่ พระสุภัทรบพิตร ซึ่งเป็นพระประธานองค์ใหญ่บนยอดภูเขาไฟเขากระโดงที่ดับสนิทแล้ว โดยขึ้นทาง บันไดนาคราช 297 ขั้น และชาวพุทธมีความตั้งใจปิดทองรอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ได้เข้าร่วม กิจกรรมสงฆ์น้ำพระสงฆ์ 99 รูป สวดเสริมมงคลและรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมนำ ขนมนมเนยมาร่วมพิธีกวนข้าวทิพย์ ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นข้าวที่เป็นมงคล ใครได้ร่วมงานและได้รับ ประทานในปีนั้นจะมีแต่ความสุขความเจริญ ในวันออกพรรษายังได้ร่วมกันตักบาตรเทโวโรหณะ พระสงฆ์ 199 รูป ลงจากบันไดนาคราช 297 ขั้น ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดเขา กระโดง พบว่า ถ้าเป็น วันธรรมดามีไม่มากประมาณ 100-200 คน แต่ถ้าเป็นหยุดเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ ประมาณ 400-500 คน แต่ถ้าในช่วงประเพณีหรือกิจกรรมสำคัญๆ ของ ทางวัดจะมีผู้มาร่วมงาน 2,000-3,000 คน รวมแล้วในรอบปีจะมีนักท่องเที่ยวประมาณ 10,000-20,000 คน

(พระใบฎีกาทรนง ธนปญโญ, พระมิ่ง มงคล, บุญเลี้ยง ขจีฟ้าและแสงจันทร์ เสริฐพุล, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดเขาพระอังคาร

2.2.1 ประวัติวัดเขาพระอังคาร

วัดเขาพระอังคาร ตั้งอยู่ที่บ้านสายบัว หมู่ที่ 14 ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 24 ไร่ อาณาเขตของวัดทั้งสี่ทิศ จดป่าสาธารณะ อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถกว้าง 12 เมตร ยาว 26 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2525 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก กุฏิสงฆ์ จำนวน 6 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก จำนวน 3 หลัง และอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ จำนวน 3 หลัง ศาลาเอนกประสงค์ กว้าง 10 เมตร ยาว 16 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2539 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน 2 หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้ มีศาลาปฏิบัติธรรมและมณฑป จำนวน 3 หลัง ปุชนิยวัตถุ มีพระพุทธรูปลงไสยาสน์ วัดเขาพระอังคาร ตั้งเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2529 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2529 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 32 เมตร ยาว 51 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาส คือ พระปัญญาจุฑาโฒ (กรมการศาสนา, 2540 : 411 และพระครูพนมธรรมมาภินันท์, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 57 ป้ายทางเข้าสำนักปฏิบัติธรรมวัดเขาพระอังคาร

ภูเขาพระอังคาร เดิมชื่อ ภูเขาลอย เหตุที่เรียกว่าภูเขาพระอังคาร เพราะตามประวัติลายแทงธาตุพนม กล่าวไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. 8 ได้มีพญาทั้ง 5 ได้นำพระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าไปบรรจุที่พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยมีพระมหากัสสปะเถระและพระอรหันต์ 500 องค์ เป็นประธาน อีกพวกหนึ่งได้นำพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้ามาประดิษฐานบรรจุไว้บนภูเขาลอย ตามประวัติว่าตามที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแล้วที่เมืองกุสินารา หลังจากถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว โทณพราหมณ์ได้แจกพระธาตุไป 8 พระนครแล้ว อยู่มามีเมืองๆ หนึ่งไปขอพระธาตุที่หลังเขาพอดีพระธาตุได้แจกไปหมดแล้ว โทณพราหมณ์จึงเอาทะนานทองตวงเอาธาตุพระอังคาร (ขี้เถ้า) ให้มา เมื่อได้พระอังคารธาตุจึงได้เดินทางกลับมาทางทิศอีสานใต้ พอถึงภูเขาภูหนึ่ง คือภูเขาลอย มีรูปลักษณะสวยงามรูปร่างเหมือนรูปพญาครุฑนอนคว่ำหน้า จึงมีความคิดว่าน่าจะนำพระอังคารธาตุบรรจุไว้ที่แห่งนี้ เมื่อลงความเห็นเป็นอันเดียวกันแล้ว จึงได้สร้างสถานที่บรรจุพระอังคารธาตุไว้ ที่ไหล่ข้างซ้ายของพญาครุฑและเปลี่ยนชื่อภูเขาลอยเป็นภูเขาพระอังคาร ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (พระครูพนมธรรมาภินันท์, พระบุรี ปภัสสร และชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาชุมชนวัดเขาพระอังคาร

วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่มีวัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดพุทธศิลป์สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ผสมศิลป์ขอม แนวเดียวกันกับปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ส่วนสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่เห็นในวัดปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างใหม่ทับของเก่า มีโบสถ์ที่ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมหลายสมัย ดูสวยงามแปลกตา เป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตแห่งหนึ่งของบุรีรัมย์ มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่างๆ ลักษณะเด่น เป็นวัดที่สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลายรูปแบบงดงาม แปลกตาและน่าสนใจยิ่ง ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังและเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษด้วย บริเวณวัดเป็นปากปล่องภูเขาไฟคาดว่าเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสมัยทวารวดีเพราะเสมาหินแกะสลักสมัยดังกล่าวหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก วัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดเขาพระอังคาร ด้านพุทธศิลป์เน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สร้างศรัทธาต่อผู้มาเยือน ได้แก่ 1) อุโบสถ 3 ยอด สวยงามแปลกตา แตกต่างจากโบสถ์วัดทั่วไป โบสถ์ทรงแปลกไม่มีช่อฟ้า ใบระกา ทางหงส์ และโบสถ์ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษ 2) ใบเสมาพันปี ศาสนสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า มีใบเสมา 8 คู่ ตั้งอยู่ 8 ทิศอย่างองอาจ 3) พระพิฆเนศวร 4) พระพุทธรูป 109 องค์ 5) พระตำหนักศักดิ์สิทธิ์ 6) เทวรูปเจ้าเมืองขอม 7) พระปางนาคปรกนอกโบสถ์ 8) รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง มีรอยพระพุทธรูปบาทจำลองปรากฏชัด สันนิษฐานว่าโบราณวัตถุเหล่านี้จะสร้างในยุคเดียวกับปราสาทหินพนมรุ้ง หรือมากกว่า 2,000 ปี 9) พระคันธารราษฎร์ 10) พระนอนกลางแจ้ง 11) ปล่องภูเขาไฟ และ 12) ถ้ำกรรมฐาน สิ่งที่น่าสนใจคือประติมากรรมการก่อสร้างโบสถ์ ศาลา และอาคาร เลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลายรูปแบบและลักษณะเด่นตั้งอยู่บนเขาอังคารเป็นภูเขาไฟที่ดับแล้วอีก

ลูกหนึ่งในบุรีรัมย์ มีเส้นทางศึกษาเรียนรู้อื่นนอกจากประเพณีวัดพุทธศิลป์ สามารถศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างปราสาท เนื่องจากห่างจากปราสาทพนมรุ้ง 20 กิโลเมตร โดยลงมาจากพนมรุ้ง ถึงบ้านตาเป๊กแล้วเลี้ยวซ้ายมาตามทางที่จะไปสะพานทรายประมาณ 13 กิโลเมตรแล้วเลี้ยวขวาเข้าทางลูกรังอีกประมาณ 7 กิโลเมตรพบโบราณสถานเก่าแก่ และใบเสมาหินทรายสมัยทวารวดีสำคัญหลายชิ้น การจัดการท่องเที่ยวในอดีต ประชาชนทั่วไปยังไม่ทราบว่าวัดมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี ในปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์กันมากขึ้น หน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวทางวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม มีชาวพุทธมาปฏิบัติธรรมและท่องเที่ยวกันมากขึ้น (พระครูพนมธรรมาภินันท์, พระบุรี ปกสฺสโร และพระมนัส อชิโต, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเขาอังคาร

สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดเขาอังคารเป็นแหล่งศึกษาด้านธรณีวิทยาเกี่ยวกับภูเขาไฟและมีความสำคัญเกี่ยวกับโบราณคดี ยังมีทรัพยากรหินที่สำคัญ ทรัพยากรป่าไม้หลากหลายพันธุ์ รวมทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิวัฒนาการในการสร้างศาสนสถานด้วยน้ำมือมนุษย์อย่างแท้จริง ในสมัยโบราณของบรรพบุรุษของชาวอีสานได้ วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่มีวัดธรรมความสวยงามของวัดพุทธศิลป์สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ผสมศิลปะขอม แนวเดียวกันกับปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ส่วนสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่เห็นในวัดปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างใหม่ทับของเก่า มีโบสถ์ที่ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมหลายสมัย ดูสวยงามแปลกตา เป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตแห่งหนึ่งของบุรีรัมย์ มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่างๆลักษณะเด่น เป็นวัดที่สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลายรูปแบบงดงาม แปลกตาและน่าสนใจยิ่ง ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังและเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษด้วย บริเวณวัดเป็นปากปล่องภูเขาไฟคาดว่าเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสมัยทวารวดีเพราะเสมาหินแกะสลักสมัยดังกล่าวหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก วัดธรรมความสวยงามของวัดเขาพระอังคาร ด้านพุทธศิลป์เน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สร้างศรัทธาต่อผู้มาเยือน ได้แก่ 1) โบสถ์ 3 ยอด สวยงามแปลกตา แตกต่างจากโบสถ์วัดทั่วไป โบสถ์ทรงแปลก ไม่มีข้อฟ้า ใบระกา หางหงส์ และโบสถ์ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษ 2) ใบเสมาพันปี ศาสนสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า มีใบเสมา 8 คู่ ตั้งอยู่ 8 ทิศอย่างองอาจ 3) พระพิมพ์เนศางเดียว 4) พระพุทธ 109 องค์ (พระครูพนมธรรมาภินันท์, พระบุรี ปกสฺสโร และชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 58 อุโบสถแบบขอมโบราณวัดเขาพระอังคาร

ภาพประกอบ 59 มณฑปวัดเขาพระอังคาร

ภาพประกอบ 60 พระพุทธรูปปางปลงไสยาสน์

2.2.4 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดเขาพระอังคาร

1) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดเขาพระอังคาร เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดบุรีรัมย์ แห่งที่ 30 ตามความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้าวัด ทำบุญ รักษาศีล เจริญภาวนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา มีการถวายภัตตาหาร การตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง การฟังธรรม การถวายเทียนพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝน(วันเข้าพรรษา) และการเวียนเทียนรอบอุโบสถ 3 รอบ เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย

2) กิจกรรมโครงการอุปสมบทหมู่เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล

โครงการอุปสมบทหมู่เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแต่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ วัดเขาพระอังคาร อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ช่วงเดือนเมษายน เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการศึกษาพระธรรมวินัย การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อเป็นการจรจรลงพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่สืบไป และที่สำคัญนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อความผาสุกแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติต่อไป

3) กิจกรรมได้เห็นคบนเขาอังคาร

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดบุรีรัมย์ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ได้จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเขาพระอังคาร เขิงนิเวศ และท่องเที่ยวทางอารยธรรมขอมโบราณ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยจัดกิจกรรม “ได้เห็นคบนเขาอังคาร” ที่ ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ พร้อมนำชาวบ้านขึ้นไปเที่ยวชมวัดเขาพระอังคาร ที่ภายในวัดเคยมีการค้นพบโบราณสถานอันเก่าแก่ และโบสถ์หินทรายสมัยทวารวดีหลายชิ้น แต่สิ่งที่โดดเด่นคือประติมากรรมการก่อสร้างโบสถ์ ศาลา และอาคาร เลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลากรูปแบบ และภายในโบสถ์ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย ปัจจุบันถือว่าวัดเขาพระอังคารเป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตแห่งหนึ่งของจังหวัด ดังนั้นการจัดกิจกรรมครั้งนี้เพื่อดึงท้องถิ่นและชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์เขาพระอังคารให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเขิงนิเวศ เพราะรอบเขายังมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ที่พันธุ์ไม้ที่หายาก พืชสมุนไพร และเห็ดหลากหลายชนิดขึ้นอยู่จำนวนมาก เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านด้วย พร้อมกันนี้ยังรณรงค์ไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปบุกรุกแผ้วถางทำลายป่า มีการเปิดหมู่บ้านโฮมสเตย์ และจำหน่ายสินค้าโอท็อปให้นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและท้องถิ่นในอีกทางหนึ่งด้วย จากความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหลายหน่วยงานในการร่วมกันฟื้นฟูโบราณสถาน โบราณวัตถุ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดบุรีรัมย์ (พระครูพนมธรรมมาภินันท์, พระบุรี ปภัสสร และ ชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2.5 เหตุผลและสถิติที่นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาเขาพระอังคาร

เหตุผลที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยววัดเขาพระอังคาร พบว่า วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจ มีทรัพยากรป่าไม้หลากหลายพันธุ์ รวมทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวิวัฒนาการในการสร้างศาสนสถานด้วยน้ำมือมนุษย์อย่างแท้จริง วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่มีวัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดพุทธศิลป์สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ผสมศิลปะขอม แนวเดียวกับปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ส่วนสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่เห็นในวัดปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างใหม่ทับของเก่า มีโบสถ์ ที่ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมหลายสมัย ดูสวยงามแปลกตา เป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตแห่งหนึ่งของบุรีรัมย์ มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่างๆ ลักษณะเด่น เป็นวัดที่สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลากรูปแบบงดงาม แปลกตาและน่าสนใจ ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังและเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษด้วย บริเวณวัดเป็นปากปล่องภูเขาไฟคาดว่าเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสมัยทวารวดีเพราะเสาหินแกะสลักสมัยดังกล่าวหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก วัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดเขาพระอังคาร ด้านพุทธศิลป์เน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สร้างศรัทธาต่อผู้มา

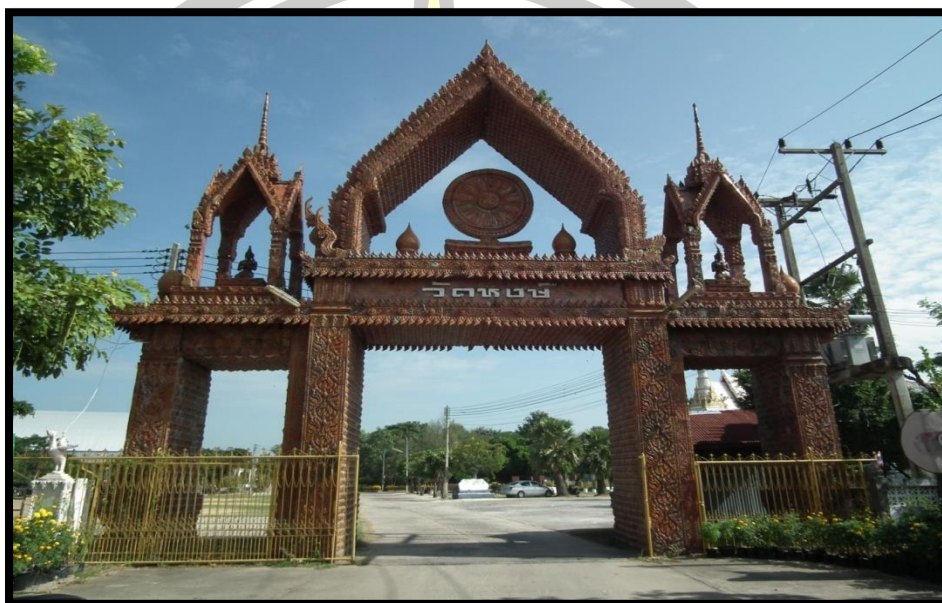
เยือน ได้แก่ 1) โบสถ์ 3 ยอด สวยงามแปลกตา แตกต่างจากโบสถ์วัดทั่วไป โบสถ์ทรงแปลก ไม่มี
 ช่องฟ้า ใบระกา หางหงส์ และโบสถ์ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษ 2)
 ใบเสมาพื้นปี ศาสนสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า มีใบเสมา 8 คู่ ตั้งอยู่ 8 ทิศอย่างองอาจ 3) พระ
 พิฆเนศนาเดียว 4) พระพุทธรูป 109 องค์ 5) พระตำหนักศักดิ์สิทธิ์ 6) เทวรูปเจ้าเมืองขอม 7) พระ
 ปางนาคปรกนอกโบสถ์ 8) รอยพระพุทธรูปจำลอง 9) พระคันธารราษฎร์ 10) พระนอนกลางแจ้ง
 11) ปล่องภูเขาไฟและ 12) ถ้ำกรรมฐาน ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวภายในวัดเขาพระ
 อังคาร พบว่า ถ้าหากเป็นวันธรรมดาประมาณ 100-200 คน แต่ถ้าเป็นวันเสาร์-อาทิตย์ มี
 นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นประมาณ 500 คน ยังมีนักท่องเที่ยวมาร่วมงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 ประมาณ 500 คนและมาร่วมงานได้เห็นบนเขาอังคาร ประมาณ 1,000-2,000 คน รวมสถิติใน
 รอบปีมีนักท่องเที่ยวประมาณ 10,000-20,000 คน (พระครูพนมธรรมาภินันท์, พระบุรี ปภสฺสโร
 และชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

2.3 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดหงษ์

2.3.1 ประวัติวัดหงษ์

วัดหงษ์ ตั้งอยู่ที่ 245 บ้านศิระชะแรต หมู่ที่ 3 ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทธโธ
 สง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 29 ไร่ อาณาเขต ทิศเหนือ จด
 ที่ดินเอกชน ทิศใต้ จดหมู่บ้านศิระชะแรต ทิศตะวันออก จดหมู่บ้านศิระชะแรต ทิศตะวันตก จด
 โรงเรียน วัดหงษ์ มีธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 9 ไร่ 3 งาน อาคารเสนาสนะ
 ประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 8 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อพ.ศ. 2466 วิหารกว้าง 9 เมตร
 ยาว 25 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2513 กุฏิสงฆ์ 2 หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ 1 หลัง ตึก 1
 หลัง เมรุ หอระฆัง ศาลาเอนกประสงค์ กว้าง 17 เมตร ยาว 25 เมตร สร้าง พ.ศ. 2526 ปู
 ชนียวัตถุ มีพระพุทธรูปปางมารวิชัย (พระเจ้าใหญ่) หน้าตักกว้าง 1.37 เมตร สูง 2.20 เมตร วัด
 หงษ์ ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2270 เดิมเป็นป่าพรานมาล่าสัตว์พบพระพุทธรูปองค์ใหญ่ จึงพากันย้ายมาอาศัย
 อยู่บริเวณนี้ ตั้งเป็นหมู่บ้านชื่อบ้านหัวแฮด จากนั้นก็ช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์เป็นวัด ใช้ชื่อว่า วัดหงษ์
 ตามชื่อนกที่พรานตามล่าจนมาเจอพระพุทธรูปองค์ใหญ่ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ.
 2360 การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1. พระปู่พุทธบาล
 พ.ศ.2416-2423 รูปที่ 2. พระปู่มอญ พ.ศ. 2424-2432 รูปที่ 3. พระคำจ้อย พ.ศ. 2432-2439
 รูปที่ 4. พระกำ พ.ศ. 2439-2443 รูปที่ 5. พระอ้าต พ.ศ. 2444-2446 รูปที่ 6. พระสมุห์
 พ.ศ. 2448-2454 รูปที่ 7. พระเอก พ.ศ. 2445-2459 รูปที่ 8. พระชาอำ พ.ศ. 2460-2465
 รูปที่ 9. พระครูพุทธาภิรมย์(สิงห์) พ.ศ. 2466-2506 รูปที่ 10. พระครูโกศาจารย์คุณ พ.ศ. 2510-
 2528 รูปที่ 11. พระครูสีลวัฒน์วิบูลย์ (ร.ก.) พ.ศ. 2528-2535 รูปที่ 12. พระอธิการรงค์ กล
 ยานธมโม พ.ศ. 2536-2537 รูปที่ 13. พระอธิการเวช เมตติโก พ.ศ. 2537 ถึงปัจจุบัน

การศึกษามีโรงเรียนศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2537 (กรมการศาสนา, 2540 : 638-639 และพระครูเมตตาวินัยการ 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 61 ซุ้มประตูวัดหงษ์

2.3.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดหงษ์

ในอดีตการท่องเที่ยวเชิงพุทธภายในวัดยังไม่ได้ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงแต่อย่างใด และคนทั่วไปยังไม่ทราบ เนื่องจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มีน้อย มีเพียงชาวพุทธในจังหวัดบุรีรัมย์และใกล้เคียงเท่านั้นที่ทราบและเดินทางมาท่องเที่ยวกัน แต่ในปัจจุบันการสื่อสารรวดเร็วและมีเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วย ส่งผลให้การประชาสัมพันธ์ได้ง่าย ทางจังหวัดมีการส่งเสริม และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนามากยิ่งขึ้น วัดหงษ์มีพระเจ้าใหญ่ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียง พุทธลักษณะ ปางมารวิชัย วัสดุสัมฤทธิ์ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง 1.6 เมตร สูง 2 เมตร สร้างด้วยศิลาแลง มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 ช่างที่สร้างอาจเป็นช่างสกุลลาว ศิลปะล้านช้าง โดยดูจากพระเกศที่มีลักษณะเฉพาะในภาคอีสานและในประเทศลาวเท่านั้น ชาวพุทธโศงจัดให้มีการจัดงานเฉลิมฉลองและมนัสการเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 14 ค่ำ หรือ วันแรม 1 ค่ำ ของทุกปี มีประวัติเล่าว่าท้าวศรีปาก (นา) ท้าวทาทอง(ยศ) และท้าวเหล็กสะท้อนไกรสรเสนา คนไทยเชื้อสายลาวและบริวารมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดมหาสารคาม มีนิสัยชอบเที่ยวปลาล่าสัตว์ ครั้งหนึ่งได้ยิงนกขนาดใหญ่และสวยงามมากตัว

หนึ่งบริเวณสระบัว นกตัวนั้นบินมาตกตรงป่าด้าน ทิศตะวันออกจึงตามหา ได้พบพระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์หนึ่ง ด้วยความไม่เคยเห็นพระองค์ใหญ่ขนาดนี้มาก่อน ก็เกิดความปิติดีใจ แล้วสำรวจรอบบริเวณองค์พระ พบเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยม รอบองค์พระ มีต้นตาล ทั้ง 4 ทิศมีเก้าวัวลย์ ปกคลุมรุงรัง ด้านทิศตะวันออกพบ หนองน้ำขนาดใหญ่ ไม่ปรากฏว่ามีคนอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น จึงกลับไปชักชวนญาติพี่น้องให้มาตั้งรกรากบริเวณนี้ ช่วยกันสร้างวัดและตั้งชื่อว่า “วัดหงษ์” ตามลักษณะของนกที่ถูกยิงตกบริเวณนั้น (พระครูเมตตาวิหารการ, พระคุณิธี ดิถุขปญโญและอัมพร กิ่งไธสง, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดหงษ์

1) อุโบสถ

อุโบสถวัดหงษ์ สร้างด้านความสวยงาม

ภาพประกอบ 62 อุโบสถวัดหงส์

2) ภายในอุโบสถวัดหงษ์

พูน ปณ ทิโต ชีเว

ภาพประกอบ 63 ภายในอุโบสถวัดหงส์

3) พระประธานในอุโบสถ เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

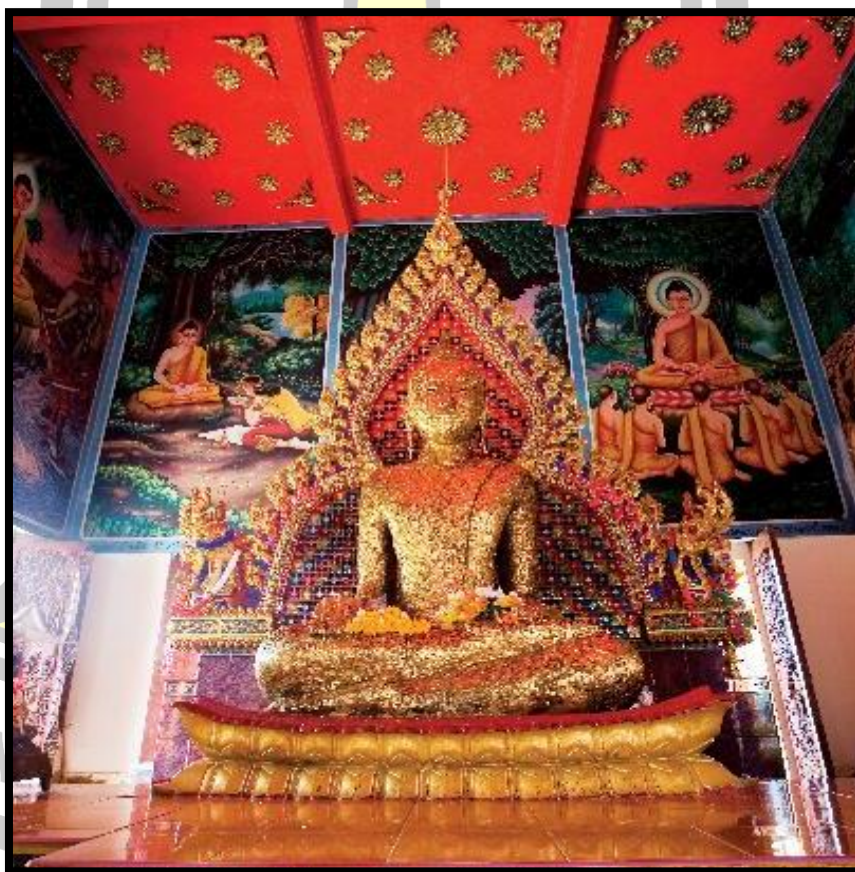

ภาพประกอบ 64 พระประธานในอุโบสถวัดหงษ์

2.2.4 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดหงษ์

1) เทศกาลปิดทองพระเจ้าใหญ่

เทศกาลปิดทองพระเจ้าใหญ่ วัดหงษ์ บ้านศรีชะแวด ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ครั้งที่ 72 ประจำปี 2560 เป็นเทศกาลประเพณีประจำปีของทางวัดหงษ์ พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่เมือง พุทไธสงมาแต่โบราณประดิษฐานอยู่ในวัดหงษ์ องค์พระพุทธรูปประทับขัดสมาธิ ปางมารวิชัย ก่อด้วยอิฐถือปูน ศิลปะลาว สร้างขึ้น ในสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือต้นรัตนโกสินทร์ ราวพุทธศตวรรษ ที่ 24-25 ชาวพุทไธสงจัดให้มีการจัดงานเฉลิมฉลองและมนัสการเป็นประจำทุกปี เมื่อถึงวันเพ็ญเดือนสาม (กุมภาพันธ์ - มีนาคม) ชาวบ้านจะจัดงานเทศกาลเพื่อเฉลิมฉลองนี้ 5 วัน 5 คืน เป็นประจำทุกปีแต่พระเจ้าใหญ่ (พระครูเมตตาวิหารการ, พระคุณิธิ์ ดิถีขปญโญและอัมพร กิ่งไธสง, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 65 พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์

2) กิจกรรมทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเวียนมาถึง ทางวัดหงษ์ใต้สืบสานประเพณีอันดีงามจัดให้มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา การปฏิบัติธรรม การฟังธรรม การสนทนาธรรม การถวายสังฆทาน การถวายผ้าไตรจีวร การถวายผ้าอาบน้ำฝน และมีการเวียนเทียนประทักษิณรอบอุโบสถ เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย

3) กิจกรรมการฉลองอุโบสถหลังใหม่

เจ้าอาวาส กรรมการวัดและชาวบ้านได้บูรณะอุโบสถเป็นสีขาวทั้งหลัง พร้อมอันเชิญหลวงพ่ोजินประดิษฐานอยู่ในอุโบสถ โดยทำพิธีบรวงสรวงวันที่ 31 ธันวาคม 2560 เป็นการต้อนรับปีใหม่ 2561 มีชาวพุทธมาร่วมงานจำนวนมาก

ภาพประกอบ 66 อุโบสถหลังใหม่และหลวงพ่ोजิน พระประธาน

2.2.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวเชิงศาสนามาท่องเที่ยววัดหงษ์

เหตุผลที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยววัดหงษ์ พบว่า มีความศรัทธาเคารพนับถือพระเจ้าใหญ่ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองชาวพุทไธสง และเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียง พุทธลักษณะ ปางมารวิชัย เมื่อถึงเทศกาลปิดทองพระเจ้าใหญ่ประชาชนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก มาปิดทองและขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นที่ยึด

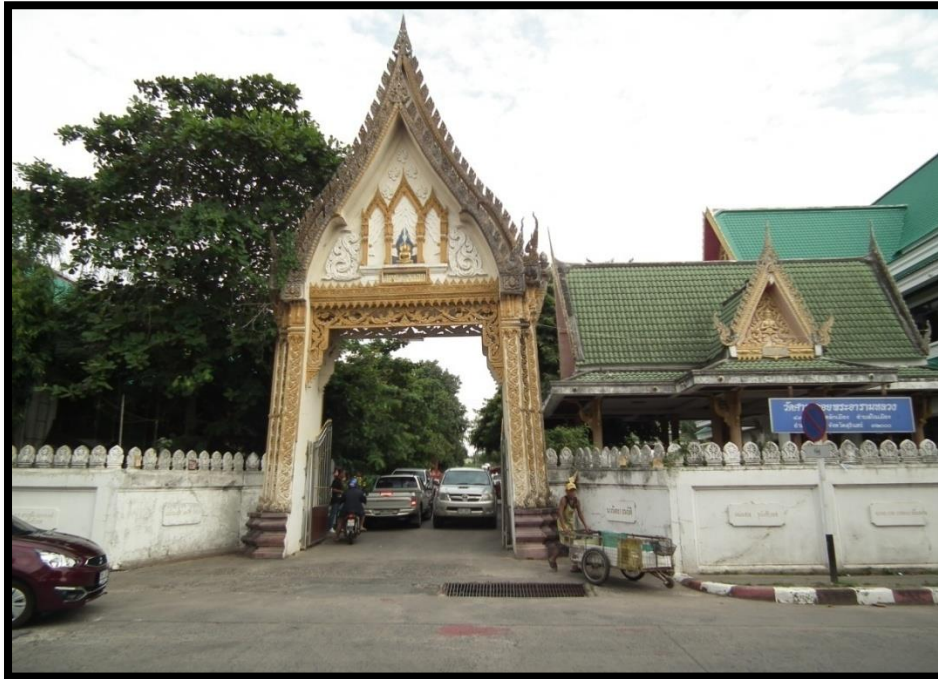
เหนียวจิตใจ ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยวในวันธรรมดา ประมาณ 100-200 คน ในวันหยุดราชการ ประมาณ 300-400 คน แต่ถ้าเป็นเทศกาล 5 วัน 5 คืน ประมาณ 10,000 คน รวมในรอบปี มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดหงษ์ ประมาณ 50,000 คน (พระครูเมตตาวิหารการ, พระคุณสิทธิ์ ดิกขปญโญ และอัมพร กิ่งไธสง, 2560 : สัมภาษณ์)

3. จังหวัดสุรินทร์

3.1 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดศาลาลอย

3.1.1 ประวัติวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง)

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 490 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 12 ไร่ 3 งาน 83 ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ 3039 อาณาเขต ทิศเหนือ จดถนนวิภาวดีรังสิต ทิศใต้ จดที่เอกชน ทิศตะวันออก จดถนนเทศบาล 4 ทิศตะวันตก จดถนนเทศบาล 2 อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 6 เมตร ยาว 18 เมตร ศาลาการเปรียญ กว้าง 16 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2535 กุฏิสงฆ์จำนวน 10 หลัง เป็นอาคารไม้ 4 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 หลัง และตึก 4 หลัง ศาลาเอนกประสงค์กว้าง 18 เมตร ยาว 26 เมตร และศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน 2 หลัง สร้างด้วยคอนกรีต ปูนยิวัตถุ มีพระประธานประดิษฐานกลางวัด มีนามว่า พระพุทธชินบัญชร วัดศาลาลอย ตั้งเมื่อพ.ศ.2442 เป็นวัดเก่าแก่มาวัดหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง ปีพ.ศ. 2532 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของกรมการศาสนา พ.ศ. 2533 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น ของกรมการศาสนา วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2533 ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกวัดศาลาลอยเป็นวัดอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2479 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 20 ยาว 40 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระยุง พ.ศ.2445-2448 รูปที่ 2 พระเขมา พ.ศ. 2448-2460 รูปที่ 3. พระมี พ.ศ. 2460-2461 รูปที่ 4. พระครูธรรมธัชวิมล พ.ศ. 2461-2485 รูปที่ 5. พระครูวิรัชกัลยาณธรรม พ.ศ. 2486-2518 รูปที่ 6. พระมหาสุรพงษ์ เตมิโย พ.ศ. 2519-2522 รูปที่ 7. พระราชวิสุทธิเมธี พ.ศ. 2523-ปัจจุบัน การศึกษามีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2490 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2492 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมสามัญ เปิดสอนเมื่อ พ.ศ.2524 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2523 และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2533 (กรมการศาสนา, 2540 : 192 และพระธรรมโมลี, 2560 : สัมภาษณ์)

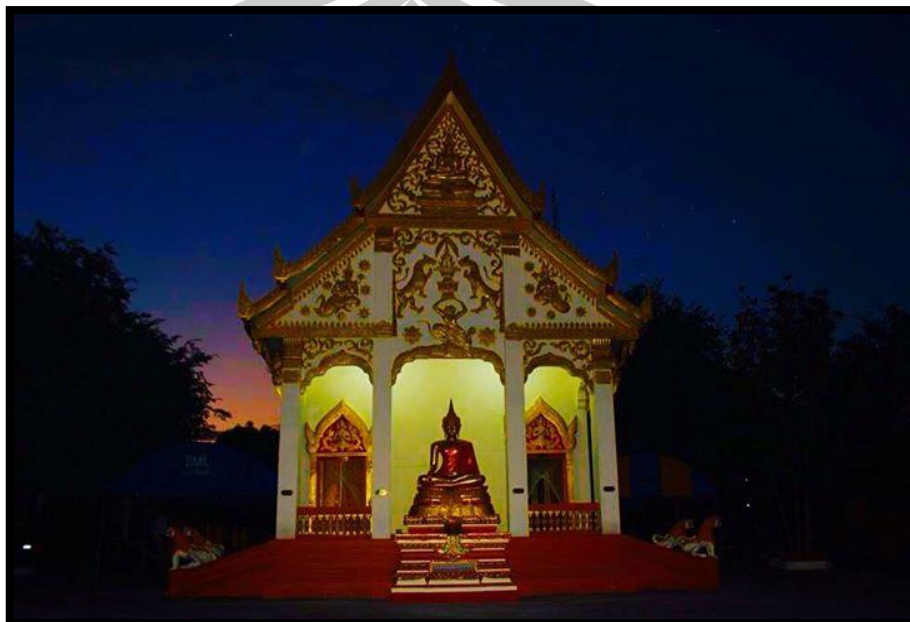
ภาพประกอบ 67 ชุมประต้วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง)

3.1.2 ความเป็นมาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดศาลาลอย (พระอารามหลวง)

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ มีการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ เริ่มตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2532 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของ กรมการศาสนา พ.ศ. 2533 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น ของกรมการศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ตลอดจนสาธุชน ร่วมมือกันพัฒนาวัดเป็นอย่างดี ในด้านการท่องเที่ยว ในอดีตวัดยังไม่มีชื่อเสียง คนทั่วไปยังไม่รู้จัก เป็นการท่องเที่ยวภายในจังหวัดและใกล้เคียงเท่านั้น แต่ในปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์ ความเจริญเข้ามา การสื่อสารรวดเร็ว และเข้าถึงได้ง่าย ทางจังหวัดมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนามากยิ่งขึ้นทางสื่อต่างๆ ส่งผลทำให้ประชาชนทั่วไปเริ่มรู้จักและมาท่องเที่ยวภายในวัดศาลาลอยมากยิ่งขึ้น ซึ่งทางวัดมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัดให้ร่มรื่นน่าอยู่ ปลูกต้นไม้ต่างๆ บริเวณรอบวัด กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัด มีหลายกิจกรรมด้วยกัน เช่น กิจกรรมทำบุญในเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประเพณีต่างๆ กิจกรรมอุปสมบทหมู่เฉลิมพระเกียรติ กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี ทำดีข้ามพ.ศ. เป็นต้น (พระธรรมโมลี, พระมหาบุญชอบ ปุณฺณสุวโร, และไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

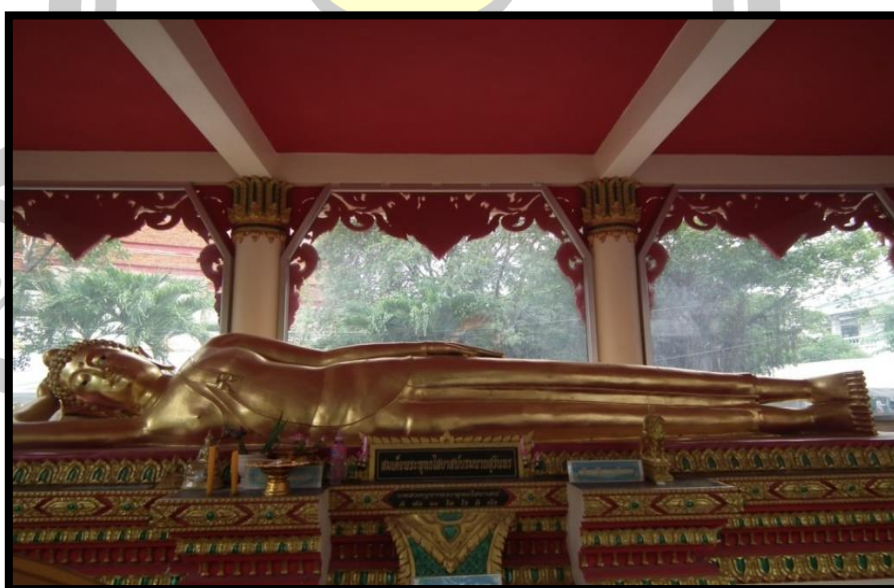
3.1.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง)

1) พระอุโบสถ สวยงาม

ภาพประกอบ 68 พระอุโบสถวัดศาลาลอย

2) พระพุทธรูปปางไสยาสน์

ภาพประกอบ 69 พระพุทธรูปปางไสยาสน์

3) มณฑปวัดศาลาลอย

ภาพประกอบ 70 มณฑปวัดศาลาลอย

3.1.4 กิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง)

1) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) จังหวัดสุรินทร์ ได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม ด้วยการจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา มีการจัดนิทรรศการถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวันนั้นๆ การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง การถวายสังฆทาน การถวายผ้าไตรจีวร การถวายผ้าอาบน้ำฝน การฟังพระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา การสมทานเบญจศีลและอุโบสถศีลในช่วงเข้าพรรษา การทำวัตรสวดมนต์ การปฏิบัติธรรม เดินจงกรมนั่งสมาธิ แผ่เมตตา และมีการเวียนเทียนประทักษิณรอบพระอุโบสถ เพื่อระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย มีผู้เข้าร่วมพิธีเป็นพระภิกษุสามเณรให้สังกัดไม่ต่ำกว่า 100 รูป มีข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไปประมาณ 200 - 300 คน (พระธรรมโมลี, พระมหาบุญชอบ ปุณฺณสารทโร, และไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 71 พิธีเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ

2) กิจกรรมการเผยแพร่พระศาสนา

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) ได้จัดวาระให้พระภิกษุสามเณรแสดงธรรมและฝึกสมาธิแก่ผู้สองอายุเป็นประจำทุกวันพระตลอดปี มีการจัดพระธรรมกถึกแสดงธรรมทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ตลอดปี และยังจัดส่งพระวิทยากรไปบร
ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักเรียนนักศึกษาและผู้บริหารแผนกต่างๆ ตลอดปี

3) กิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามะ

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) จัดพิธีรับเด็กและเยาวชน เพื่อแสดงตนเป็นพุทธมามกะทุกปี หมายความว่า การนับถือพระพุทธศาสนาเป็นสรณะ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับอุดมศึกษา ปีละประมาณ 1,000-1,500 คน และมีการตั้งศูนย์

พุทธมามกะผู้เยาว์จังหวัดสุรินทร์ (พระธรรมโมลี, พระมหาบุญชอบ ปุณฺณสารทโร, และไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

4) กิจกรรมจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

จัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2524 เป็นต้นมา มีนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมถึงมัธยมตอนปลาย เข้าศึกษาเล่าเรียน โดยเฉลี่ยปีละ 250 - 300 คน

5) กิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศาลาลอย

เป็นศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ โดยชื่อว่า ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ วัดศาลาลอย ในความอุปถัมภ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

6) จัดทำหลักสูตรอบรมสามเณรฤดูร้อน

มีการจัดโครงการอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน เฉลิมพระเกียรติฯ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนเมษายน มีเด็กนักเรียนชายเข้าร่วมบรรพชาสามเณรไม่ต่ำกว่า 50 รูป

7) กิจกรรมบรรพชาอุปสมบท

ดำเนินการสอนพระนวกะที่ลาบวช ทั้งในระยะยาว 3 เดือนเข้าพรรษา และระยะสั้น 15 วัน หรือ 1 เดือน เพื่อเป็นการศึกษาพระธรรมวินัยของพระพุทธองค์แล้วนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นการจรรโง่งพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป และเป็นการตอบแทนคุณของบุพการี

8) กิจกรรมการทอดผ้ากฐินพระราชทาน

วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) ผ้ากฐินที่นำมาทอดถวาย ต้องเป็นกฐินพระราชทานจากพระราชวัง พระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานให้หน่วยงาน องค์กร คณะบุคคล เป็นตัวแทนพระองค์นำผ้ากฐินพระราชทานไปทอดถวาย ณ วัดพระอารามหลวงทั่วประเทศ มีข้าราชการพ่อค้าประชาชนมาร่วมงานจำนวนมาก ประธานฝ่ายสงฆ์คือ เจ้าคณะจังหวัด ประธานฝ่ายฆราวาส คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด

9) กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี

คณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์ โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ ได้จัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 2560 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชน ร่วมกันลด ละ เลิกอบายมุขทั้งปวง โดยพร้อมกันสมาทานศีล สวดมนต์ และเจริญจิตภาวนา ส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ครอบครัว และสังคม โดยการจัดกิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 2560 ระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม 2559 ถึงวันที่ 1 มกราคม 2560 (พระธรรมโมลี, พระมหาบุญชอบ ปุณฺณสารทโร, และไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 72 จังหวัดสุรินทร์จัดงานสวดมนต์ข้ามปี

3.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบูรพาราม

3.2.1 ประวัติวัดบูรพาราม

วัดบูรพาราม ตั้งอยู่เลขที่ 330 ถนนจิตบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ที่ดินวัดมีเนื้อที่ 10 ไร่ 65 ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ 1851 อาณาเขต ทิศเหนือ จดเขตชาวบ้าน ทิศใต้ จดที่ดินราชการ ทิศตะวันออก จดถนนจิตบำรุง ทิศตะวันตก จดเขตชาวบ้าน มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน 2 แปลง เนื้อที่ 114 ไร่ 69 ตารางวาอาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 15 เมตร ยาว 32 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2520 วิหารกว้าง 12 เมตร ยาว 12 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2506 และกุฏิสงฆ์ จำนวน 17 หลัง เป็นอาคารตึกและศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน 1 หลัง สร้างด้วยคอนกรีต ปูชนียวัตถุ มีพระพุทธรูปโบราณ มีนามว่า หลวงพ่อพระชีวะ วัดบูรพาราม ตั้งเมื่อ พ.ศ.2400 เดิมมีชื่อว่า วัดบูรณ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2480 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 20 เมตร ยาว 40 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1. พระมหาพลอย พ.ศ. 2475-2476 รูปที่ 2. พระราชวุฒาจารย์ พ.ศ.2476-2526 รูปที่ 3. พระรัตนกรวิสุทธิ์ พ.ศ.2526-2539 รูปที่ 4. พระโพธิ์นันทมุนี 2539-ปัจจุบัน การศึกษา มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. 2484 (กรมการศาสนา, 2540 : 118 และ พระราชวรคุณ, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 73 วัดบูรพาราม จังหวัดสุรินทร์

3.2.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง)

วัดบูรพาราม เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 มีหลวงพ่อดำ พระคู่บ้านคู่เมืองสุรินทร์ และหลวงปู่ดุลย์ อตุโล พระเกจิอาจารย์ชื่อดังแห่งอีสานใต้ มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัดอย่างเป็นระบบ และเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ร่มรื่นด้วยต้นไม้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเงียบสงบ ทางวัดได้ทำตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยให้แต่ละวัดได้จัดภูมิทัศน์ให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว มีห้องน้ำห้องสุขาสะอาดและเพียงพอ มีมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น ทางวัดมีการบริการเช่าวัดถ่มมงคลของพระเกจิอาจารย์ชื่อดังหลวงปู่ดุลย์ สำหรับประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านไว้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และจุดที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวก็คือ หลวงพ่อดำ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัสดุปูนปั้นปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้าง 4 ศอก ศิลปะล้านช้าง หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูปโบราณถือว่าเป็นพระประจำเมืองสุรินทร์ ประดิษฐานในพระวิหารจตุรมุข ภายในวัดบูรพารามกล่าวกันว่า เป็นวัดคู่โบราณที่ กำเนิดมาพร้อมกับวัดบูรพาราม (พระราชวรคุณ, ขวัญชัย รักษ์คิด และชาลิต แห่หงษ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3.3.3 สถานที่ท่องเที่ยว วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง)

1) พระอุโบสถวัดบูรพารามพระอารามหลวง)

ภาพประกอบ 74 พระอุโบสถวัดบูรพาราม

2) พระประธานศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถ

ภาพประกอบ 75 พระประธานศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถ

3) มณฑปจัตุรมุขสวยงาม

ภาพประกอบ 76 มณฑปจัตุรมุขสวยงาม

4) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในมณฑป

ภาพประกอบ 77 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในมณฑป

5) วัดถุ่มงคล

ภาพประกอบ 78 วัดถุ่มงคลวัดบูรพาราม

3.3.4 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดบูรพาราม(พระอารามหลวง)

1) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้วยการจัดงานประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 วัน ประกอบด้วยวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา มีการจัดนิทรรศการ การทำบุญตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง การสมาทานเบญจศีลและอุโบสถศีล การถวายสังฆทาน ถวายภัตตาหาร การถวายผ้าไตรจีวร การถวายเทียนพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝน และอื่นๆ มีการแสดงพระธรรมเทศนา พรรณนาอานิสงส์การทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ และจัดให้มีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ เพื่อระลึกถึงคุณของพระศรีรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ขอเชิญชวนนักท่องเที่ยวและผู้อบบุญสะสมบุญวันเข้าพรรษาในงาน “มหกรรมแห่เทียนพรรษาและตักบาตรบนหลังช้างจังหวัดสุรินทร์” ประจำปี 2560 บริเวณอนุสาวรีย์พระยาสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวางอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวไทย รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ ชมขบวนแห่เทียนพรรษาที่ตกแต่งอย่างสวยงาม

วิถีตรงดงามจาก 12 คุ่มวัดชื่อดังอาทิ วัดบูรพารามฯ วัดศาลาลอยฯ วัดกลางสุรินทร์ ฯลฯ ชมขบวน
 ฟ้อนรำศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสุรินทร์ พร้อมขบวนแห่ช้างที่ยิ่งใหญ่นับ 66 เชือก ไม่ว่าจะเป็น
 ขบวนช้างประดับสวยงาม ขบวนช้างเทิดพระเกียรติ ขบวนช้างพระเถระชั้นผู้ใหญ่ และพลาดไม้ได้
 กับไฮไลต์งานบุญใหญ่ ร่วมทำบุญ ตักบาตรบนหลังช้างหนึ่งเดียวในโลก ณ บริเวณอนุสาวรีย์พระยา
 สุรินทร์ภักดีศรีณรงค์จางวาง โดยมีพระเถระ ชั้นผู้ใหญ่ นั่งบนหลังช้างออกมารับบิณฑบาตแก่
 นักท่องเที่ยวให้ได้ร่วมใส่บาตรโดยพร้อมเพรียงกัน (พระราชาวรคุณ, ขวัญชัย รักษัคคิด และชาติดี
 แห่แห่งหล้า, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 79 การตักบาตรบนหลังช้าง

2) กิจกรรมงานเทศกาลประจำปีปิดทองหลวงพ่อชีว์

หลวงพ่อพระชีว์ ประดิษฐานเป็นพระประธานในพระวิหารจตุรมุข
 วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เรียกว่า งานเทศกาล
 ประจำปีปิดทองหลวงพ่อพระชีว์ทุกปีตลอดมา ซึ่งถือเป็นประเพณีมานานแล้วโดยตรงกับงาน
 วันมาฆบูชา วันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี มีประชาชนมาร่วมงานจำนวนมาก

ภาพประกอบ 80 หลวงพ่อชีวี พระประธานในพระอุโบสถวัดบูรพาราม

3) กิจกรรมงานกตัญญูบุพการี

พระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) อดีตเจ้าอาวาสวัดบูรพาราม

หลวงปู่ดูลย์ มรณภาพเมื่อ 30 ตุลาคม 2526 ท่านเป็นพระเกจิอาจารย์ชื่อดัง ในจังหวัดสุรินทร์ เป็นลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ในสมัยแรกๆ ซึ่งหลังจากได้ฟังธรรมจากหลวงปู่มั่นเพียงครั้งเดียว ก็ได้ออกธุดงค์ตามหลวงปู่มั่น ไปยังที่ต่างๆ หลายแห่ง ต่อมาเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา ขอให้หลวงปู่กลับจังหวัดสุรินทร์ เพื่อบูรณะวัดบูรพาราม หลวงปู่จึงจำต้องระงับกิจธุดงค์และเริ่มงานบูรณะตามที่ได้รับมอบหมาย หลวงปู่ได้อุทิศชีวิต เพื่อพระศาสนาอย่างแท้จริง จนได้รับการยอมรับจากสาธุชนทั้งหลาย ว่าเป็นอริยสงฆ์ที่หาได้ยากยิ่งรูปหนึ่ง ทั้งนี้ในปีพ.ศ. 2522 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จฯ ไปยังวัดบูรพาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อทรงเยี่ยมหลวงปู่ดูลย์ด้วยพระองค์เอง ในวันคล้ายวันมรณภาพนี้ ทางคณะสงฆ์ กรรมการวัดและชาวบ้าน ได้ร่วมกันจัดงานกตัญญูบุพการี เป็นทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้หลวงปู่ดูลย์ เป็นประจำทุกปี (พระราชวรคุณ, ขวัญชัย รัศมีคิด, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 81 หลวงปู่ตุลย์ อดุล

4) กิจกรรมการปฏิบัติธรรม

วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสุรินทร์ ฝ่ายธรรมยุติกาย ทางวัดจะมีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกปี เนื่องจากอดีตเจ้าอาวาส หลวงปู่ตุลย์ อดุล ท่านเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต พระวิปัสสนาจารย์ชื่อดังภาคอีสาน หลวงปู่ตุลย์ได้นำรูปแบบการปฏิบัติธรรมมาจากหลวงปู่มั่น สายพองนอง-หุบหนอ มีชาวพุทธมาปฏิบัติธรรมถือศีล 8 กันมากในช่วงเข้าพรรษา

5) กิจกรรมทอดกฐินพระราชทาน

วัดบูรพาราม เป็นวัดพระอารามหลวง กฐินที่จะนำมาทอดเป็นกฐินพระราชทาน โดยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานผ้ากฐินแก่ตัวแทนพระองค์ให้นำกฐินพระราชทานไปทอดถวาย ณ วัดพระอารามหลวงทั่วประเทศ วันงานมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ พ่อค้า ประชาชนมาร่วมพิธีทอดถวายผ้ากฐินพระราชทานจำนวนมาก

3.3.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในวัดบูรพาราม

เหตุผลใหญ่ๆ ที่นักท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา มาเที่ยวในวัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) พบว่า มีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวหลวงปู่ตุลย์ อดุล อดีตเจ้าอาวาสวัด และท่านเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เคร่งครัดพระธรรมวินัย ดำรงตนแบบ

สันโดษ สำหรับคำสอนของหลวงปู่ดูลย์ ที่ตราตรึงใจพุทธศาสนิกชนไทย คือ ผู้ปฏิบัติที่แท้จริงนั้น ไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงชาติหน้า-ชาติหลัง หรือ นรก-สวรรค์อะไรก็ได้ ขอให้ตั้งใจปฏิบัติให้ตรง คือ สมาธิ ปัญญา อย่างแน่วแน่ก็พอ ถ้าสวรรค์มีจริงถึง 16 ชั้น ตามตำรา ผู้ปฏิบัติดีแล้ว ก็ย่อมได้เลื่อนฐานะของตนเองตามลำดับ หรือถ้า สวรรค์-นิพพานไม่มีเลย ผู้ปฏิบัติดีในขณะนี้ย่อมไม่ไร้ประโยชน์ ย่อมอยู่เป็นสุข เป็นมนุษย์ชั้นเลิศ การมาเที่ยวที่วัดยังได้ปิดทองพระประธานที่ศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถ นอกจากนี้ภายในวัดมีพิพิธภัณฑ์พิพิธภัณฑ์สถาน อตุลเถระ ลักษณะทรงไทยประยุกต์ สำหรับเก็บอัฐิธาตุ และบริหาร พระราชครูอาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) ซึ่งเป็นสถานที่ประดิษฐานรูปเหมือนหลวงปู่ดูลย์ อตุโล พร้อมทั้งภาพประวัติพระเถระด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน อันประกอบด้วยพระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่นและลูกศิษย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2527 ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวภายในวัดบูรพารามในวันธรรมดา ประมาณ 100-200 คน วันหยุดราชการ ประมาณ 300-400 คน แต่ถ้าเป็นเทศกาลประจำปีของทางวัด มีนักท่องเที่ยวประมาณ 1,000-2,000 คน รวมนักท่องเที่ยวในรอบปีประมาณ 10,000 คน (พระราชวรคุณ, ขวัญชัย รักษัคิต และชาติแหล่งหล้า, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 82 พิพิธภัณฑ์กัมมภูฐาน-อัฐิธาตุ หลวงปู่ดูล อตุโล

3.3 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดหนองบัว

3.3.1 ประวัติวัดหนองบัว

วัดหนองบัว ตั้งอยู่เลขที่ 349 ถนนเทศบาล 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง สุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ 11 ไร่ 2 งาน 2.2 ตารางวา โฉนดที่ดิน เลขที่ 1576 อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ 4 เส้น 3 วา จดทางสาธารณประโยชน์ ทิศใต้ประมาณ 2 เส้น 14 วา 2 ศอก จดชานคูเมือง ทิศตะวันออกประมาณ 4 เส้น 7 วา 2 ศอก จดทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันตกประมาณ 4 เส้น 14 วา 2 ศอก จดที่ดินเลขที่ 1 อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 9.75 เมตร ยาว 27 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2521 ศาลาการเปรียญ กว้าง 13 เมตร ยาว 29 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ.

2529 เป็นอาคารคอนกรีต เสริมเหล็กทรงไทย 2 ชั้น วิหาร กว้าง 4 เมตร ยาว 8 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2484 เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ยกพื้นชั้นเดียว กุฏิสงฆ์ จำนวน 4 หลัง เป็นอาคารไม้ 1 หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ 2 หลัง และตึก 1 หลัง ศาลาบำเพ็ญกุศล 3 หลัง ปูชนียวัตถุ มีพระประธานประจำวัด คือ พระพุทธศรีประทายสมันต์ เป็นพระพุทธรูปสำริด ศิลปะขอมผสม ไทย วัดหนองบัว ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2389 เดิมชาวบ้าน เรียกว่า วัดตระเปียงโขค หรือวัดโขค ผู้นำสร้าง คือ หลวงพ่ออวน โดยมีคุณยายหมึก เป็นผู้บริจาคที่ดิน ประมาณปีพ.ศ. 2359 ชาวบ้านได้ร่วมกันก่อสร้างและพัฒนาวัดเรื่อยมา มีเจ้าอาวาสปกครองมาโดยลำดับ จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดระบบการปกครองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นของกรมการศาสนา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2521 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 9.75 เมตร ยาว 25 เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ 1 พระอวน รูปที่ 2 พระพิมพ์ รูปที่ 3 พระสาม รูปที่ 4 พระเสียง รูปที่ 5 พระเสมย รูปที่ 6 พระปิ่น รูปที่ 7 พระครูญาณวิริยาคม รูปที่ 8 พระครูอนูวัดปัญญาภรณ์ พ.ศ. 2528-ปัจจุบัน (กรมการศาสนา, 2540 : 248-249 และพระครูอนูวัดปัญญาภรณ์, 2560 : สัมภาษณ์)

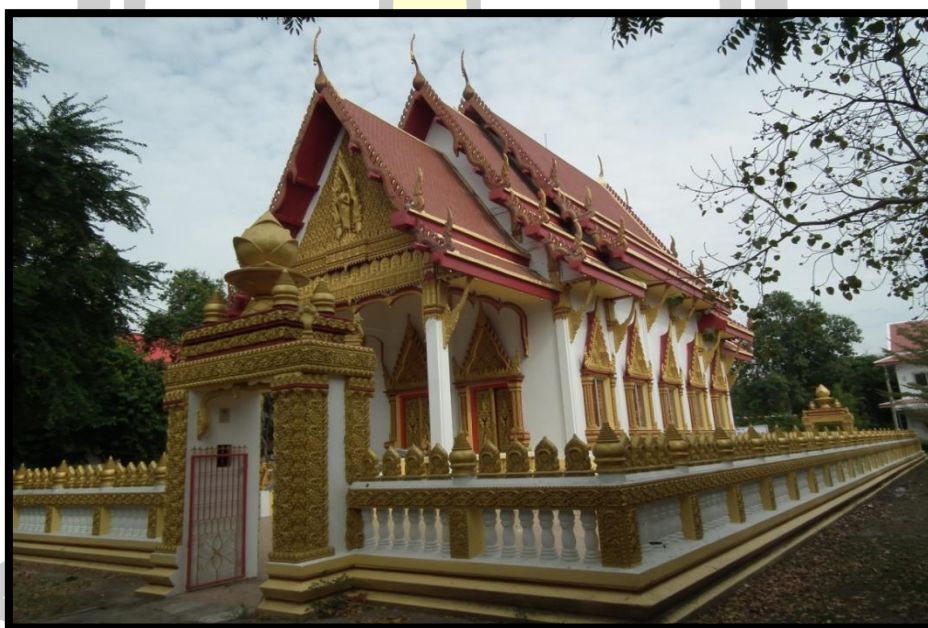
ภาพประกอบ 83 ป้ายวัดหนองบัว

3.3.2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดหนองบัว

วัดหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ชาวบ้านได้ร่วมก่อสร้างและพัฒนาวัดเรื่อยมา มีเจ้าอาวาสปกครองมาโดยลำดับ จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดระบบการปกครองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นของกรมการศาสนา มีการจัดการภูมิทัศน์ให้สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น ตามหลักการพัฒนาวัด และทางวัดยังพัฒนาวัดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการมอบหมายงานให้พระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ช่วยกันพัฒนาวัดด้านการท่องเที่ยว โดยแบ่งหน้าที่ออกในแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายรับบริจาค เป็นต้น (พระครูอนุวัดปัญญาภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภาวนาวิสฺสุโท, ทัฬห ฐปหมาย และเยาวนิจ ประสิทธิ์สุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

3.3.3 สถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดหนองบัว

- 1) อุโบสถที่สวยงาม

ภาพประกอบ 84 อุโบสถวัดหนองบัวที่สวยงาม

2) อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต

ภาพประกอบ 85 อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต

ภาพประกอบ 86 อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต

3) มณฑปวัดหนองบัว

มณฑปวัดหนองบัว เป็นที่ประดิษฐานอัฐฐบริหารของอดีตเจ้าอาวาส และเป็นพระเกจิอาจารย์รูปหนึ่งที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสุรินทร์ คือ หลวงปู่เวียง

ภาพประกอบ 87 มณฑปวัดหนองบัว

3.3.4 กิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดหนองบัว

1) กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

วัดหนองบัว มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา มีการทำบุญตักบาตรเช้าสารอาหารแห้ง การให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สวดมนต์ แผ่เมตตา เดินจงกรมนั่งสมาธิ เวียนเทียนรอบอุโบสถ และร่วมพิธีริ้วขบวนแห่เทียนพรรษาของจังหวัดสุรินทร์ มีการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษาจากคุ้มวัดต่างๆ การตักบาตรบนหลังช้าง ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีหนึ่งเดียวในประเทศไทย ทางจังหวัดสุรินทร์จึงส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ (พระครูอนุกตปัญญาภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภาวนาวิสุทโธ, ทัน ธูปหมาย และเยาวนิจ ประสิทธิ์สุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 88 ขบวนแห่เทียนพรรษาวัดหนองบัว

2) การทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ

วัดหนองบัวจัดกิจกรรมตักบาตรเทโวโรหณะ เพื่อให้ชาวพุทธได้ทำบุญตักบาตรเทโว หนึ่งปีมีเพียงครั้งเดียว โดยเตรียมข้าวสารอาหารแห้ง มาใส่บาตรกันแน่นวัด

3) การทำบุญทอดกฐินสามัคคี

วัดหนองบัวในฐานะวัดราษฎร์ การทอดกฐินเป็นของชาวบ้านหรือหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันทอดถวายเป็นกฐินสามัคคีโดยส่วนใหญ่ มีการจัดเตรียมโรงทานและช่วยงานกันอย่างอบอุ่นร่วมกับทางวัด

3.3.5 เหตุผลและสถิตินักท่องเที่ยวมาเที่ยวในวัดหนองบัว

เหตุผลใหญ่ๆ ที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยววัดหนองบัว เพื่อกราบสักการะ พระประธานในอุโบสถ รูปหล่อหลวงปู่เวียง พระเกจิอาจารย์ มาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติๆ ที่ล่วงลับ

ไปแล้ว และมาเยี่ยมชมคอนโดมิเนียมเก็บอัฐิแห่งแรกในจังหวัดสุรินทร์ ในส่วนสถิตินักท่องเที่ยว พบว่า วันธรรมดาประมาณ 100 คน วันหยุดราชการ ประมาณ 100-200 คน ในงานเทศกาลประจำปี ประมาณ 1,000 คน รวมนักท่องเที่ยวทั้งปี ประมาณ 5,000-1,000 คน (พระครูอนุวัตปัญญาภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภาวนาวิสุทธิ, ทัน ธูปหมาย และเยาวนิจ ประสิทธิ์ สุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 89 พระครูญาณวิริยาคม (หลวงปู่เวียง)

กล่าวโดยสรุป ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน ตอนล่าง ทั้ง 3 จังหวัด 9 วัด สรุปได้ว่า ในอดีตการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดต่างๆ ยังไม่เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี และประชาชนเข้าถึงการสื่อสารได้ยาก การท่องเที่ยวเป็นเพียงประชาชนภายในจังหวัดของตนเองเป็นหลักและจังหวัดใกล้เคียงที่ทราบแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจดังกล่าว แต่ในปัจจุบันนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ประชาชนเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น สื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวจังหวัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มีนโยบายกระตุ้นการท่องเที่ยว จึงมีโครงการ “กินของไทย เที่ยวเมืองไทย ช่วยกันประหยัด” และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยมีนโยบายโครงการท่องเที่ยวแสวงบุญในมิติเชิงศาสนา ปีพ.ศ. 2557 เป็นต้นมา “ทำบุญ 9 วัด ไหว้พระ 9 ที่” ส่งผลให้การท่องเที่ยวภายในวัดมีการ

ต้นต้วมากขึ้น มีทัวร์นักท่องเที่ยวเดินทางไปทำบุญกันมากมาย เช่น ทัวร์ชาวจีน เป็นต้น นอกจากนี้คนไทยยังเดินทางเข้าวัดเพื่อไปปฏิบัติธรรม ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและตามประเพณีท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวในอดีตยังไม่มีระบบ และความเป็นระเบียบ แต่ในปัจจุบันทางวัดได้ปรับตัวและพัฒนาบุคลากรต่างๆ ไว้บริการ ทำให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นระบบมากขึ้น มีการแบ่งหน้าที่บุคลากรเพื่อรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายรับบริจาค ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายพิธีกรรม/กิจกรรม ฝ่ายปฐมภูมิต้อนรับ เป็นต้น บุคลากรนี้มีความสำคัญลำดับแรกในการจัดการท่องเที่ยว สิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของวัดทั้ง 9 แห่ง เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีความสวยงามทางด้านประติมากรรม และสถาปัตยกรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยเงินทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นจุดขายหรือจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้มาทำบุญ อิ่มบุญ และท่องเที่ยววัดได้อย่างลงตัว การเดินทางไปท่องเที่ยวที่วัด มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ได้แก่ เส้นทางบุญกับเส้นทางธรรม เส้นทางบุญ ได้แก่ การไปทำบุญเนื่องในเทศกาลหรือกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด ไปกราบสักการะพระพุทธรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรพระจากท่าน ไปกราบสักการะองค์พระธาตุต่างๆ ส่วนเส้นทางธรรม ได้แก่ การไปท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อไปปฏิบัติธรรม ไปฟังธรรมและสนทนาธรรม กับพระเกจิอาจารย์ และไปกราบสักการะพระเกจิอาจารย์ที่ละสังขารไปแล้ว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดต่างๆ ได้แก่ พระอุโบสถที่สวยงาม มณฑป ศาลาการเปรียญ วิหาร พิพิธภัณฑน์ วัดถลุงคล เป็นต้น

สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่าง

1. จังหวัดนครราชสีมา

1.1 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบึง(พระอารามหลวง)

1.1.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

วัดบึง(พระอารามหลวง) ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ สร้างมายาวนานตั้งแต่ก่อตั้งเมือง นครราชสีมา ในปัจจุบันเป็นวัดเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ท่านเจ้าอาวาสนามว่า พระราชสีมาภรณ์ (วันชัย กนฺตจารี/ป.ธ.7) และดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา วัดบึง ยังเป็นวัดสำนักเรียน ชื่อ โรงเรียนพระปริยัติธรรมกิตติวิทยา โดยจัดการเรียนการสอนแผนกธรรม-บาลี และแผนกสามัญศึกษา ระดับชั้น ม.1- 6 มีบุคลากรเพียงพอต่อการดำเนินงานทั้งทางวัดและทางโรงเรียน ประกอบด้วยเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส 7 รูป ได้แก่ พระปริยัติสิริสีมาภรณ์ พระครูภาวนา พระมหาสวัสดิ์ กลิสโร พระครูปลัดประพจน์ สุขชาติ พระครูปริยัติวิวัฒนธารง พระครูวินัยธรสุขสร ทิวากโร และพระมหาพิระพัฒน์ ฐิตญาณเมธี

สภาพปัญหาที่พบในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการวางแผนการทำงาน พบว่า บุคลากรทางวัดบึง
ยังขาด การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในประเด็นการ
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัดอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสม (พระราชสีมาภรณ์,
พระปริยัติสิริสีมาภรณ์, จักรเพชร เพชรสุข, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณของทางวัดบึง(พระอารามหลวง) สำหรับเงิน
งบประมาณ มีผู้รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ ไวยาวัจกร และพระภิกษุที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดูแล
รับผิดชอบร่วมกัน แบ่งเป็นด้านรายรับจากผู้มีจิตศรัทธาทัวไป ด้านรายรับจากการบูชาวัตถุมงคล
ด้านรายรับงบประมาณอุดหนุนวัด จากกรมการศาสนา ด้านการพัฒนาวัด ด้านสนับสนุน
ทุนการศึกษา เป็นต้น การวางแผนงบประมาณในการจัดการการท่องเที่ยว มีการวางแผนจัดสรร
งบประมาณส่วนหนึ่งไว้บำรุงรักษาวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหาย การวางแผนงบประมาณยังขาดการมี
ส่วนร่วมจากภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวทางวัด (พระราชสีมาภรณ์, จักรเพชร เพชรสุข
, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุ ทางวัดบึง(พระอารามหลวง) มีการวางแผน
ล่วงหน้าในการพัฒนาวัสดุสิ่งของภายในวัดเป็นประจำร่วมกับไวยาวัจกร และกรรมการวัด เช่น การ
พัฒนาด้านอาคารสถานที่ที่ชำรุดเสียหาย มีการวางแผนการบูรณปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมให้ใช้งานได้
ห้องน้ำห้องสุขาอาจจะไม่มีเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว มีการวางแผนสร้างห้องน้ำเสียใหม่ ปัญหา
สถานที่ของวัด คับแคบในวงจำกัด อาจจะมีอุปสรรคในการจอดรถของนักท่องเที่ยว (พระมหา
สวัสต์ กสิโรและฉัตรชัย ฤทธิสนธิ, 2560 : สัมภาษณ์)

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ ซึ่งวิธีการปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง
การวางแผนวิธีการจะช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จได้ดี ถ้าการวางแผนอย่างรัดกุม ทุก
ภาคส่วนมีส่วนร่วม แต่ในความเป็นจริงขาดการวางแผนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเรื่อง
การท่องเที่ยว

1.1.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติของทางวัดบึง(พระอารามหลวง) พบว่า ด้านบุคลากรได้
แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายการเงิน การรับบริจาค ฝ่าย
ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายอาคารสถานที่ และฝ่ายมัคคุเทศก์ สภาพปัญหาที่พบ ได้แก่
ทางวัดขาดแคลนพระภิกษุสงฆ์และสามเณร เพื่อทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์บรรยายเป็นภาษาอังกฤษแก่

นักท่องเที่ยวต่างชาติให้เข้าใจในหลักธรรมคำสอน และประวัติศาสตร์ของทางวัดได้แต่ก็ยังมี ความรู้ความสามารถอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับเก่งหรือสนทนาภาษาอังกฤษคล่องแคล่ว สามารถสื่อสาร ทักทายกันได้บ้าง หรือขาดแคลนบุคลากรสนทนาภาษาจีน เกาหลีใต้ (พระราชสิมาภรณ์ และพระครู ปลัดประพจน์ สุชาโต, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณของทางวัด มีการปฏิบัติดังนี้ งบประมาณทางวัด มี รายรับมาจากหลายส่วนด้วยกัน ได้แก่ งบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนา งบประมาณจาก การรับบริจาคทั่วไป งบประมาณจากผ้าป่าและกฐินสามัคคี งบประมาณต่างๆ จะแยกประเภทแยก บัญชีกันอย่างชัดเจน เพื่อง่ายต่อการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และง่ายต่อการนำมาใช้ มีการทำงาน ด้านบัญชีอย่างโปร่งใส และรายงานต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นประจำทุกสิ้น ปีงบประมาณ ส่วนสภาพปัญหาทางงบประมาณในการท่องเที่ยวก็มีอยู่บ้าง เนื่องจากวัดมีงบประมาณ จำนวนจำกัด รายได้ของทางวัดก็มีไม่มากไม่เหมือนวัดที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวไปเที่ยวกันมากมาย งบประมาณคงมีไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้ตีมีประสิทธิภาพ และปัญหาที่พบอีก เรื่อง คือ ขาดการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและภาครัฐที่มาพัฒนาการท่องเที่ยวของวัด (พระ ราชสิมาภรณ์, ไพฑูรย์ คงจันทร์ และประชา เพ็งสุริยา, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

วัดบึง(พระอารามหลวง) มีสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น คือ พระอุโบสถ ที่เก่าแก่และสวยงามเป็นอย่างยิ่ง นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดบึง มีความต้องการมากกราบสักการะ พระประธานในพระอุโบสถ ปางมารวิชัย สภาพปัญหาที่พบ คือ สถานที่ของทางวัดยังคับแคบมีที่จอดรถแต่ไม่เพียงพอ เนื่องจากทางวัดจัดสถานที่ไว้จอดรถให้แก่ประชาชนทั่วไปที่นำรถมาฝากนั่นเอง เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในวัดก็จะเป็นอุปสรรคในเรื่องสถานที่จอดรถนั่นเอง และห้องสุขามีไม่ เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ขาดแคลนถังขยะสำหรับทิ้งขยะและการจำกัดขยะที่เหมาะสม (พระมหา อภิสิทธิ์ ญาณเมธี และสดี ดาดี, 2560 : สัมภาษณ์)

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการจัดการ ทางวัดบึง(พระอารามหลวง) มีวิธีการบริหารจัดการ วัดอย่างเป็นระบบ มีผู้รับผิดชอบในแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและ หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างจริงจัง(พระมหาอภิสิทธิ์ ญาณเมธี และสดี ดาดี, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

ในการทำงานของทางวัดบึง(พระอารามหลวง) การประเมินผล พบว่า มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันทุกสิ้นเดือน ร่วมกับไวยาวัจกร และกรรมการวัด เมื่อมีปัญหาด้านบุคลากรต่างๆ นำมาหารือกันเพื่อหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นต่อไปในภายภาคหน้า และแก้ไขปัญหานั้นๆ ให้หมดไปหรือลดน้อยลง มีการประเมินผลทุกสิ้นเดือน ทุกไตรมาส และรายปี แต่ปัญหาที่พบ คือ ขาดการประเมินผลร่วมกันกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ (พระมหาสวัสดิ์ กสิโร และฉัตรชัย ฤทธิสนธิ, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณของทางวัดบึง(พระอารามหลวง) พบว่า มีการประเมินผลทุกสิ้นเดือน ทุกบัญชีต้องรายงานต่อที่ประชุมได้รับทราบโดยทั่วไป บัญชีรายรับ-รายจ่าย เงินยอดคงเหลือหรือติดลบ หลังจากนั้นรายงานต่อไปยังสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ในด้านงบประมาณไม่มีปัญหาแต่อย่างใด (พระครูวินัยธรสุขสร ทิวากโร, ไพฑูรย์ คงจันทร์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุสิ่งของภายในวัด พบว่า การจัดการด้านขยะยังไม่เป็นระเบียบเท่าที่ควร ขาดการประเมินผลด้านการกำจัดขยะที่ถูกต้องและเรียบร้อย ถึงขยะไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และขาดการประเมินการทำความสะอาดห้องสุขา เพราะไม่สะอาดเพียงพอ

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการ พบว่า ทางวัดมีการประเมินผลด้านวิธีการทำงานเป็นประจำเมื่อมีการประชุมกันทุกครั้ง จะนำบทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวการบริหารจัดการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในที่ประชุม เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป

1.2 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดพายัพ (พระอารามหลวง)

1.2.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนด้านบุคลากรของทางวัดพายัพ(พระอารามหลวง) พบว่า การวางแผนการทำงานล่วงหน้าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนทำงาน เพราะการวางแผนที่ดีมีชัยไปกว่าครึ่ง “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยหน” วัดพายัพจะมีการวางแผนบุคลากรรับผิดชอบ ในแต่ละฝ่าย เพื่อให้การทำงานมีผู้รับผิดชอบหลักและประสบความสำเร็จได้ง่าย การแบ่งงานรับผิดชอบ เช่น ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายรับบริจาค ฝ่ายการเงิน ฝ่ายดูแล

และพัฒนาอาคารสถานที่ต่างๆ ประเด็นปัญหาที่พบ คือ ขาดการวางแผนร่วมกันกับภาคีเครือข่าย ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, เวทย์ ทินกระโทก และปริญญา เลิกนอก, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ ทางวัดพ่ายมีการประชุมพระภิกษุ ไวยาวัจกร และกรรมการวัดทุกสิ้นเดือน เพื่อเป็นการวางแผน และสรุปผลการทำงานร่วมกัน เมื่อประสบปัญหาก็กหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้น้อยลงหรือหมดไป จริงอยู่งบประมาณ ในการพัฒนาวัดมาหลายเส้นทางด้วยกัน มีการรับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ การบริจาคของ ศรัทธาสาธุชน เงินผ้าป่าและกฐิน ในส่วนการวางแผนในการนำเงินมาพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของ วัดด้วยงบประมาณมีจำนวนจำกัด ต้องวางแผนใช้จ่ายอย่างรัดกุมและเกิดประโยชน์สูงสุด (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส, พระมหาประเสริฐ ถาวรและร.ต.อ. จิรวีวัฒน์ ประยูรพันธ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุสิ่งของของทางวัด เมื่อใช้งานไปเนิ่นนานก็ย่อมมีการ ขำรดทรุดโทรมไปเป็นธรรมดา ทางวัดมีการวางแผนกันล่วงหน้าจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งเอาไว้ สำหรับซ่อมแซมบูรณะปฏิสังขรณ์วัสดุสิ่งของที่ชำรุดไปให้กลับมาใช้งานได้เหมือนเดิม ก่อนอื่นก็จะ พระภิกษุหรือสามเณรที่มีความรู้ ความสามารถด้านช่างได้ซ่อมแซมในเบื้องต้น แต่ถ้าเหนือปากกว่า แแรง ก็ต้องติดต่อช่างภายนอกมาทำ (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวีโส และสมศักดิ์ กมลเพชร, 2560 : สัมภาษณ์)

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พระสงฆ์ ไวยาวัจกร และกรรมการวัดจะช่วยกัน วางแผนวิธีการทำงานในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด เพื่อให้มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนด้าน ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านบุคลากรให้บริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้การทำงานเป็นระบบ เรียบร้อยและปลอดภัย

1.2.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากรของทางวัดพ่าย(พระอารามหลวง) มีการ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อให้งานเดินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่ง ฝ่ายที่ต้องดูแลรับผิดชอบในการท่องเที่ยว คือ ฝ่ายมัคคุเทศก์ ต้องสามารถอธิบายขยายความ ประวัติของวัดและบรรยายเป็นภาษาอังกฤษได้แก่ชาวต่างชาติ ฝ่ายสถานที่ อาจจะมีปัญหาบ้าง

เนื่องจากทางวัดได้เลี้ยงสุนัขไว้หลายตัว อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องมูล การเห่าหอน และทำให้วัดสกปรก

(พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส, พระมหาสิริชัย สิริจโนโทและสมศักดิ์ กมลเพชร, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดมีจำนวนจำกัด เนื่องจากทางวัดมีค่าใช้จ่ายมากพอสมควร ดังนั้น งบประมาณที่ได้มาจากการอุดหนุนวัด การทำบุญการบริจาคต่างๆ ทางวัดจะต้องพิจารณาการใช้จ่ายให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุอุปกรณ์ทางวัดพายัพ มีความพร้อมในระดับหนึ่ง ในอดีตเป็นวัดเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดประกอบกิจกรรมต่างๆ เป็นประจำทั้งชุมชนและภาครัฐ วัสดุสิ่งของต้องใช้งานเป็นประจำ ส่งผลให้ชำรุดเสียหายไปเป็นธรรมดา มีการจัดสรรงบประมาณไว้ส่วนหนึ่งในการซ่อมแซม ปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยใช้แรงงานพระสงฆ์สามเณรก่อนเป็นลำดับแรกถ้าทำได้ แต่ถ้าทำไม่ได้ก็ต้องจ้างช่างมาทำ ปัญหาที่พบ คือ ห้องสุขาอาจจะยังไม่สะอาดเพียงพอ และสุนัขมาก ทำให้วัดสกปรกได้ง่าย

4) ด้านวิธีการ

วิธีการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ ทางวัดพายัพ มีวิธีการทำงาน โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายแต่ละแผนก พร้อมกับมีทีมผู้ช่วยอีกแรง โดยมีฝ่ายดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว ห้องสุขา บริเวณรอบวัด ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านมัคคุเทศก์ มีการอบรมแก่พระภิกษุและฆราวาส เพื่อทำหน้าที่การบรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ สภาพปัญหาที่พบ คือ ขาดการทำงานการมีส่วนร่วมประสานเครือข่ายกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส, และ ร.ต.อ. ประยูร ศรีอินทร์, 2560 : สัมภาษณ์)

1.2.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลในการทำงานก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายในวัด เพื่อจะได้ทราบปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จและปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางในการทำงาน การประเมินผลด้านบุคลากร ทางวัดพายัพมีการประเมินการทำงานของพระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร กรรมการวัดเป็นประจำทุกเดือน เพื่อรายงานความก้าวหน้าและปัญหาต่างๆ ให้ที่ประชุมได้รับทราบโดยพร้อมเพรียงกัน

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณ ไวยาวัจกรและผู้ถือบัญชีการเงิน มีการรายงานผลการดำเนินงานด้านงบประมาณให้ที่ประชุมรับทราบทุกสิ้นเดือน ว่ามีรายรับ-รายจ่าย เงินคงเหลือเท่าไรในแต่ละเดือน ไตรมาส และรอบปี และยังรายงานต่อผู้รับผิดชอบเบื้องสูงต่อไป ปัญหาที่พบ ขาดการประเมินผลด้านงบประมาณร่วมกับชุมชน เพราะทราบเฉพาะภายในวัดเท่านั้น (พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส, เวทย์ ทินกระโทก และร.ต.อ. จิรวัดน์ ประยูรพันธ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุสิ่งของที่ใช้ในวัดพายัพ(พระอารามหลวง) พบว่าด้านอาคารสถานที่มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชม แต่ปัญหาที่คงมีบ้างห้องสุขาอาจจะไม่เพียงพอ และขาดบุคลากรรักษาความสะอาด

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการทำงาน พบว่า ทางวัดพายัพมีการประเมินผลวิธีการทำงานการท่องเที่ยวภายในวัดในทุกสิ้นเดือน แต่ยังคงขาดการติดตามผลการทำงานอย่างต่อเนื่องในระยะยาว

1.3 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดบ้านไร่

1.3.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

วัดบ้านไร่เป็นวัดที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ สาธุชนทั่วสารทิศไปทำบุญกุศลถวายปัจจัยแด่หลวงพ่อกุณ สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ไปกันมากในแต่ละวันถึงขนาดล้นวัดเลยทีเดียว เดียวในอดีตมีการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ แบ่งงานหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน ได้แก่ วางแผนฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายบูชาวัตถุมงคล ฝ่ายนำมนต์ศักดิ์สิทธิ์ ฝ่ายจัดคิวเข้ากราบนมัสการหลวงพ่อกุณ เป็นต้น ในปัจจุบันอาจจะมีปัญหา อยู่บ้างเนื่องจากทางวัดบ้านไร่ มีหลายฝ่ายหลายกลุ่ม มีทั้งคนดีและไม่ดีเข้ามาในวัดเพื่อจะมาหาผลประโยชน์ภายในวัดก็มีเช่นกัน (พระภาวนาประชานาถ, พระอาทิตย์ อนุโลโยและบรรจบ ศิลปชัย, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ ในปัจจุบันอาจจะมีปัญหาน้อยกว่าสมัยที่หลวงพ่อกุณ มีชีวิต เนื่องจากสมัยนั้นเงินเข้าวัดในแต่ละวันมากมาย การวางแผนเรื่องงบประมาณ จึงดูแลและควบคุมได้ยาก เพราะลูกศิษย์ที่เข้ามาช่วยงานวัดมีทั้งคนดีและไม่ดี อย่างที่หลวงพ่อกุณ เคยกล่าวไว้ ในปัจจุบันกรรมการวัดเป็นชุดใหม่มาบริหารวัด เพื่อความโปร่งใส ตรวจสอบได้ทางการ

เงิน(พระภิกษุประจําภาค, ประทีป วงษ์กาญจนรัตน์ และทวัฒน์ชัย แสนประสิทธิ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุสิ่งของที่ใช้ในวัดบ้านไร่ พบว่า มีการวางแผนการทำงานเรื่องวัสดุสิ่งของที่จำเป็นในการท่องเที่ยวภายในวัดให้มีคําค่าและมีประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลวัสดุสิ่งของในแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการทำงานของวัดบ้านไร่ พบว่า เจ้าอาวาสวัดบ้านไร่ ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ได้ร่วมกันวางแผนวิธีการทำงานให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการต้อนรับ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านมัคคุเทศก์ เป็นต้น

1.3.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การทำงานวัดบ้านไร่ ได้มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล โดยให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่รับผิดชอบ ใครที่เก่งพูดและได้ภาษาด้วยก็ให้ทำหน้าที่ฝ่ายมัคคุเทศก์ใครที่เก่งเรื่องการคำนวณ การทำบัญชีก็ให้ดูแลรายรับรายจ่ายหรือการบูชาวัตถุมงคล ประชาชนที่มาท่องเที่ยววัดบ้านไร่ในปัจจุบันอาจจะลดลงไปมากกว่าสมัยที่หลวงพ่อกุณ ยังมีชีวิตอยู่แต่ถึงอย่างไร ก็ตามรูปแบบการจัดการวัดที่ดีและเหมาะสมในบางเรื่อง ทางวัดยังคงปฏิบัติเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แต่บางอย่างก็ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับยุคและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป(พระภิกษุประจําภาค, ประทีป วงษ์กาญจนรัตน์ และทวัฒน์ชัย แสนประสิทธิ์, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การลงมือปฏิบัติของทางวัดบ้านไร่ในด้านงบประมาณที่ถือว่าเป็นปัญหามายาวนานตั้งแต่สมัยหลวงพ่อกุณ ยังมีชีวิตอยู่ เพราะลูกศิษย์ที่เข้ามาทำงานให้แก่วัดมีทั้งคนดีและคนไม่ดี คนไม่ดีก็อาศัยช่องว่างในการทุจริตคิดมิชอบเอาผลประโยชน์ใส่ตนเองและพวกพ้อง ส่งผลให้เกิดการทะเลาะกันตามที่เป็นข่าว แต่ในปัจจุบันนี้ได้แต่งตั้งไวยาวัจกรคนใหม่ กรรมการชุดใหม่ทั้งหมด เพื่อเข้ามาดูแลผลประโยชน์ของวัดให้ถูกต้อง โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ชัดเจน (พระภิกษุประจําภาค, บรจรจบ ศิลปชัย และทวัฒน์ชัย แสนประสิทธิ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ภายในวัดใช้สำหรับบริการนักท่องเที่ยวที่มาเยือนวัดบ้านไร่ ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้ว่ามีความพร้อม มีอุโบสถ 2 ชั้น สวยงาม

มีพิพิธภัณฑ์ให้ความรู้ หอเทพวิทยาคม สถานที่คำสอนนรก-สวรรค์ และบุชาวัดถุมงคลหลวงพ่อกุณ กลับบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต สถานที่จอดรถกว้างขวาง และมีห้องน้ำเพียงพอแก่นักท่องเที่ยว ที่มาใช้บริการ

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการทำงาน มีการลงมือปฏิบัติโดยแบ่งการทำงานในแต่ละฝ่าย มีหัวหน้าฝ่ายและสมาชิกทำงานร่วมกัน เป็นการทำงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล และความเหมาะสมกับเนื้องาน สภาพปัญหาที่พบก็อาจจะมีบ้าง การทำงานบางอย่างควรยืดหยุ่นได้ ตามความเหมาะสมนั้นๆ ไม่ใช่ยึดกฎระเบียบที่เคร่งครัดจนเกินไป ให้เดินทางสายกลาง

1.3.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลในการทำงานนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่วัดสมควรต้องทำ หรือ แม้แต่หน่วยงานอื่นๆ เพราะจะทำให้เราทราบปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ตลอดถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทำงาน ในรอบเดือนกรรมการบริหารวัดจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน นำสภาพปัญหาต่างๆ เรียนในที่ประชุมเพื่อรับทราบร่วมกัน และร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่ง บุคลากรนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายใน วัดให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ แต่ทางวัดยังขาดการประเมินผลในระยะยาว ควรแก้ไข พัฒนาต่อไป (พระภิกษุประชาชาติ, พระเพชรเพ็ญ เตชธมโม, และอำภา ปวงขุนทด, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณ ก็มีความสำคัญรองลงมาจากบุคลากร เพราะวัดใหญ่ๆ หรือวัดที่มีชื่อเสียง ประชาชนมาท่องเที่ยวกันมากมายเป็นธรรมดา เมื่อมากันมาก สาธุชนก็ทำบุญบริจาคตามกำลังศรัทธา ในทุกสิ้นเดือนฝ่ายที่รับผิดชอบฝ่ายการเงินจะชี้แจงให้ที่ประชุมได้รับทราบเกี่ยวกับรายรับ-รายจ่ายเงินคงเหลือ เพื่อความโปร่งใส และรายงานผลต่อไปยังผู้บังคับบัญชา (พระภิกษุประชาชาติ, ประทีป วงษ์กาญจนรัตน์ และทวีวัฒน์ชัย แสนประสิทธิ์, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ มีการตรวจสอบวัสดุสิ่งของต่างๆ ของทางวัดบ้านไร่เป็นประจำว่า มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างที่ชำรุดเสียหาย ใช้การไม่ได้ ห้องสุขาห้องน้ำ น้ำไหล ไฟสว่างหรือไม่อย่างไร ผู้ที่รับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ต้องตรวจสอบประเมินผลทุกสิ้นเดือน

4) ด้านวิธีการ

การประเมินด้านวิธีการ พบว่า ทางวัดบ้านไร่มีการประเมินผลวิธีการทำงานต่างๆ ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวภายในวัดหรือไม่อย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคในด้านใด เพื่อจะหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาให้เบาบางลงหรือหมดไป

2. จังหวัดบุรีรัมย์

2.1 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดเขากระโดง

2.1.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนการทำงาน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การวางแผนด้านบุคลากร เป็นลำดับแรกของการทำงาน เพราะทรัพยากรมนุษย์นับว่าสำคัญที่สุดในการพัฒนาวัดให้มีความเจริญ การวางแผนที่ดีควรวางแผนอย่างรัดกุม ต้องเตรียมสำรองไว้หลายแผนที่สามารถปฏิบัติได้จริง ด้านบุคลากรทางวัดเขากระโดง มีการวางแผนการทำงานในแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน แต่จะมีปัญหาในการวางแผนขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง(พระใบฎีกาทรงนง ธนพล โณ, บุญเลี้ยง ขจีฟ้าและแสงจันทร์ เสริฐพูล, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายภายในวัด เป็นสิ่งจำเป็นเช่นกันที่เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และกรรมการวัดจะต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนให้ดี วางงบประมาณจะแบ่งออกเป็นกี่ส่วน แต่ละส่วนนำไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไร และใครเป็นผู้รับผิดชอบ

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุสิ่งของทางวัดเขากระโดง ต้องวางแผนนำวัสดุที่มีในชุมชนมาใช้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นประหยัดค่าใช้จ่ายทางวัด ด้วยการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยววัด

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการทำงาน เจ้าอาวาสวัด ไวยาวัจกร และกรรมการวัดประชุมร่วมกันวางแผนในการทำงานการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงพุทธภายในวัดให้มีประสิทธิภาพ โดยร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

2.1.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร เจ้าอาวาสเป็นผู้นำในการพัฒนาวัดให้มีความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจ โดยพระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัดต้องสนองงานและปฏิบัติตามปณิธานของเจ้าอาวาส บุคลากรนี้มีความสำคัญเบื้องต้น การทำงานตามความ

ถนัดและความสามารถของบุคคล เป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง สภาพปัญหาที่พบ คือ ขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ที่สามารถบรรยายเป็นภาษาอังกฤษได้ เป็นจุดอ่อนของทางวัดที่กำลังหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข และส่งบุคลากรไปอบรมการเป็นมัคคุเทศก์มืออาชีพต่อไป(พระใบฎีกาทรนง ธนปญโญ, พระมิ่ง มงคล และชัย สีน้าเงิน, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การลงมือปฏิบัติ ด้านงบประมาณซึ่งทางวัดเขากระโดงหรือวัดพระพุทธรบาทเขากระโดง เจ้าอาวาสได้มอบหมายให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถดูแลรับผิดชอบในการการเงิน โดยแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร เพื่อสนองงานของทางวัด การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการทำธุรกรรมทางการเงินให้ได้รับความสะดวกถูกต้องตามพระธรรมวินัยและตามกฎหมาย ในเรื่องงบประมาณยังมีข้อจำกัดในเฉพาะวัดเท่านั้น ชุมชนและสังคมทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงรายละเอียดงบประมาณ ของทางวัดได้(พระใบฎีกาทรนง ธนปญโญ, บุญเลี้ยง ขจีฟ้า, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนาวัด ทรัพยากรแหล่งเรียนรู้ของทางวัด พบปัญหา คือ ทางวัดเป็นอุทยานเขากระโดง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ มีป่าไม้มากมาย สถานที่อาจจะไม้โล่งล้นตามไหล่ทางบ้าง ถังเก็บเศษขยะอาจจะไม่เพียงพอต่อสถานที่ของวัดที่กว้างขวาง

4) ด้านวิธีการ

การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการ พบว่า ทางวัดเขากระโดงมีวิธีการหำมนักท่องเที่ยวทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งต้นไม้และสัตว์ป่า ให้ช่วยกันอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของวัด ศาสนาและชาติด้วยกัน

2.1.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากร ทางวัดเขากระโดงมีการประชุมทุกสิ้นเดือนเพื่อประเมินผลการทำงานของพระสงฆ์สามเณร ไวยาวัจกร กรรมการวัด และสาธุชนที่มาช่วยพัฒนาวัด เมื่อพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นในการปฏิบัติตนไม่เหมาะสมก็จะมีการว่ากล่าวตักเตือนก่อน แต่ถ้ามีการกระทำอีก ก็จะมีการลงโทษในสถานหนักต่อไปขึ้นอยู่กับความผิดนั้นๆ (พระใบฎีกาทรนง ธนปญโญ, 2560: สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณ ทางวัดมีการสรุยอดบัญชีรายรับรายจ่ายเป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบโดยทั่วกัน ในการจัดการท่องเที่ยวใช้งบประมาณอะไร

ไปบ้าง มีงบประมาณสนับสนุนจากที่ใดและยอดคงเหลือมีเท่าไร ซึ่งการทำงานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ (พระใบฎีกาทรง ณ ปรณโณ, ชาญชัย แจ่มรัมย์ และอนุภาพ ขจีฟ้า, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ประเมินผลทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ว่ามีส่วนใดชำรุดเสียหาย ห้องสุขาห้องน้ำ อาคารสถานที่ บริเวณบันไดทางขึ้นเขากระโดง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการทำงานของทางวัดเขากระโดง พบว่า มีการประเมินผลว่า การทำงานตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้การจัดการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว บุคลากรทำหน้าที่เป็นอย่างไร งบประมาณค่าใช้จ่ายเพียงพอหรือไม่อย่างไร

2.2 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดเขาอังคาร

2.2.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้แก่ พระครูพนมธรรมมาภินันท์ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ในการพัฒนาวัดเขาพระอังคารให้มีความเจริญทางด้านวัตถุควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจ มีพระบุรี ปภัสสร เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีไวยาวัจกร 4 คน และกรรมการวัดอีก 14 คน บุคลากรแต่ละคนที่ทางวัดได้พิจารณาเป็นอย่างดี มีความรู้ความสามารถและมีความเหมาะสมกับ ตำแหน่งที่แต่งตั้ง เพื่อช่วยกันพัฒนาวัดให้มีความเจริญสืบไป การวางแผนด้านบุคลากรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาวัดและการท่องเที่ยวของวัด (พระครูพนมธรรมมาภินันท์, พระบุรี ปภัสสร และชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณก็เป็นสิ่งจำเป็นไม่แพ้ด้านบุคลากร เพราะงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด โดยได้การจัดสรรอุดหนุนจากคณะสงฆ์ การบริจาคจากสาธุชนทั่วไป การทำบุญเนื่องในโอกาสต่างๆ งบประมาณแต่ละส่วนจะนำไปใช้อย่างประหยัด คุ่มค่าและมีประโยชน์สูงสุด และชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงานด้านงบประมาณ

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุสิ่งทรัพยากรต่างๆ ที่ทางวัดมี เป็นการให้ทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นหลักในการขับเคลื่อน บริการ และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการจัดการ เป็นการวางแผนทำงานยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร คงต้องอาศัยกาลเวลาและทักษะประสบการณ์ให้รัดกุม และวางแผนร่วมกับเครือข่ายหน่วยงาน ที่ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัด

2.2.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่มีวัดพุทธธรรมความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ผสมศิลป์ขอม แนวเดียวกันกับ ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ส่วนสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่เห็นในวัดปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างใหม่ทับ ของเก่า มีโบสถ์ที่ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมหลายสมัย ดูสวยงามแปลกตา เป็นวัดที่สวยงามใหญ่โต แห่งหนึ่งของบุรีรัมย์ มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่างๆ การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากรจึงทำงานช่วยกัน แต่มีการแบ่งฝ่ายความรับผิดชอบอย่างชัดเจน เพื่อให้การทำงานคล่องตัว เป็นระบบ ระเบียบ เรียบร้อยสภาพปัญหาบางอย่างที่พบ คือ บุคลากรบางคนความรู้ความสามารถด้านมัคคุเทศก์ยังไม่ เป็นมืออาชีพและไม่เก่งด้านภาษา ส่งผลให้ชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวธรรมชาติ อาจจะได้รับความรู้ น้อยลงไป (พระครูพนมธรรมาภินันท์, พระธีรยุทธ สุเมโธ, และสมศักดิ์ ขำอเนก, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

วัดเขาพระอังคาร เป็นวัดที่สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลากรูปแบบงดงาม แปลกตาและน่าสนใจยิ่ง ด้วยอาศัยแรงศรัทธาจากสาธุชนที่บริจาคเงินเพื่อนำมา สร้างและงบบุद्धหินจากภาครัฐส่วนหนึ่ง ในปัจจุบันงบประมาณของทางวัดค่อนข้างมีจำนวนจำกัด ค่าใช้จ่ายต่างๆ ต้องใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง ให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด(พระครูพนมธรรมาภินันท์, , เจริญ สงค์นอก และชุม บำรุงกลาง, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พบว่า ทางวัด เขาพระอังคารเป็นวัดที่มีสถานที่ใหญ่โตกว้างขวาง การอำนวยความสะดวกอาจจะไม่ทั่วถึงและ เพียงพอ ได้แก่ ห้องสุขา ที่ทิ้งเศษขยะ และน้ำดื่ม

4) ด้านวิธีการ

การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการทำงาน พบว่า วัดเขาพระอังคาร ทั้งพระสงฆ์ ไวยาวัจกร กรรมการวัดและชาวบ้านบางส่วนที่มาช่วยพัฒนาวัด ทุกฝ่ายทำงานช่วยกันแบบบูรณา การแต่มีผู้รับผิดชอบในแต่ละฝ่ายอยู่แล้ว เนื่องจากพระสงฆ์ไม่มาก การดูแลพัฒนาวัดตลอดถึง บริการนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ทั่วถึงกัน

2.2.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากร โดยทางวัดมีการประเมินผลการทำงานเป็นประจำ เป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทศนคติในการท่องเที่ยวภายในวัด ในประเด็นต่างๆ การประเมินบุคลากรเพื่อเป็นการเตือนสติทุกคนได้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยการทำงานอย่างเต็มที่สุดความสามารถ สามารถแบ่งการประเมินบุคคลออกเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินคุณสมบัติส่วนตัว และการประเมินการทำงาน(พระครูพนมธรรมาภินันท์, สุรินทร์ เดชดำรงและ, และปณวัตร เมืองปทุม, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านการทำงาน พบว่า วัดเขาพระอังคาร มีการประเมินผลงบประมาณในทุกสิ้นเดือน เพื่อรายงานความก้าวหน้า ทางด้านบัญชีรายรับรายจ่าย เงินคงเหลือ หรือติดลบค่าใช้จ่ายอะไรหรือไม่ ทุกคนจะได้ทราบสถานะทางการเงินของทางวัด ปัญหาที่พบ คือ ด้านการเงินทางวัดยังอยู่ในวงแคบเฉพาะภายในวัด ซึ่งชุมชนไม่สามารถเข้าถึงหรือรับทราบข้อมูลได้

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุสิ่งของ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ต้องรายงานอุปสรรคการทำงานต่างๆ ให้ที่ประชุมรับทราบเพื่อหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดเสียหายไป ให้กลับมาใช้งานได้เช่นเคย

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการทำงาน ทางวัดไม่ได้ประเมินผลอะไรมากมาย แต่มีการประชุมพูดคุยกันถึงสภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานต่างๆ มีการประเมินด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านวัสดุต่างๆ มีการวางแผนแล้วทำงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่อย่างไร (พระครูพนมธรรมาภินันท์, เฉลิม ฤนนอกและหมึก สุวรรณหงษ์, 2560 : สัมภาษณ์)

2.3 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดหงษ์

2.3.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนการทำงานด้านบุคลากร เจ้าอาวาสวัดหงษ์ได้ประชุมเพื่อปรึกษาหารือกับคณะสงฆ์ ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ในการวางแผนเพื่อวางบุคคลให้เหมาะสมกับงาน ในการทำงานบางครั้งได้มอบหมายภาระหน้าที่งานโดยไม่คำนึงถึงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลอาจจะส่งผลกระทบต่อการทำงานที่ล่าช้าและผลงานออกมาไม่ดีเท่าที่ควร เจ้าอาวาสต้องพิจารณาให้ดีในส่วนนี้ (พระครูเมตตาวินัยการ, อัมพร กิ่งไธสง, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆภายในวัดมีความจำเป็นอย่างยิ่งงานสิ่งใดที่ต้องทำก่อนหลัง มีความสำคัญมากหรือน้อย ใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าใด และมีความเหมาะสมเพียงใด การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดจะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง มีโครงการอะไรที่จะก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ ดังนั้น ต้องมีการวางแผนก่อนล่วงหน้าทั้งหมด

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุ พบว่า วัดหงษ์ มีการวางแผนการนำวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนาวัด และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ห้องสุขา สถานที่จอดรถ ถังขยะ และแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด วัสดุอุปกรณ์ที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นสิ่งจำเป็น ที่ทุกคนควรใส่ใจในรายละเอียด

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พบว่า วิธีการทำงานต่างๆ ต้องวางแผนร่วมกันอย่างรอบคอบ ระมัดระวังผลกระทบต่างๆ ที่จะตามมา การวางแผนการทำงานด้านบุคคลให้เหมาะสมกับงาน การวางแผนด้านงบประมาณที่นำมาใช้อย่างจำเป็น การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่เน้นทุน ของชุมชนเป็นหลัก และวางแผนกิจกรรมทางวัด

2.3.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า ปัญหาที่พบคือขาดแคลนบุคลากรการท่องเที่ยว พระสงฆ์สามเณรที่มีความรู้ความสามารถเพื่อมาทำหน้าที่บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ การแบ่งงานกันทำยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ทำงานยังไม่บูรณาการร่วมกัน ขาดการฝึกอบรมบุคลากรเพื่อทำหน้าที่การท่องเที่ยว (พระครูเมตตาวิหารการ, อัมพร กิ่งไธสง, รั้งสรรค์ สิ้นสุวงศ์วัฒน์ และวิจิต กมลบุญรัตน์, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณ พบว่า ทางวัดหงษ์ได้ทำบัญชีรายรับรายจ่ายโดยแยกแต่ละประเภทของงบประมาณที่ได้ เช่น การรับบริจาค รายได้จากผ้าป่า กฐินสามัคคี เป็นต้น งบประมาณในแต่ละปีที่จะนำมาพัฒนาด้านการท่องเที่ยว พบว่า มีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมและพัฒนาวัดด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดหงษ์เป็นวัดราษฎร์ไม่ใช่วัดหลวงที่มีงบประมาณสนับสนุนตลอดถึงรายได้ของวัดมากกว่า ดังนั้น การใช้จ่ายทางวัดต้องประหยัดและให้คุ้มค่าที่สุด (พระครูเมตตาวิหารการ, อัมพร กิ่งไธสง, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดหงษ์มีการพัฒนาด้านวัสดุอุปกรณ์ด้านการท่องเที่ยวแต่ยังไม่เป็นระบบ มีปัญหาด้านการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาคารสถานที่ ห้องสุขา ที่ทิ้งขยะ การจัดการร้านค้าให้ประชาชนเข้ามาประกอบอาชีพยังไม่ลงตัวหรือเป็นระเบียบเรียบร้อยเท่าที่ควร

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการ มีการทำงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายยังไม่ชัดเจน ขาดการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมาหลากหลายเท่าที่ควรและไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมไหว้พระประธานในอุโบสถ ซึ่งนับว่ามีความสำคัญกับชุมชนที่ศรัทธาเลื่อมใส

2.3.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากรเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อทราบข้อบกพร่องและนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป ซึ่งทางวัดหงษ์มีการประเมินผลผู้ที่มาช่วยงานทางวัดเป็นประจำ แต่บางครั้งอาจจะยังไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร มีการประเมินพระสงฆ์ กรรมการวัด และชุมชนที่มาช่วยงาน (พระครูเมตตาวิหารการ, พระเป็กฤกษ์ ชาโคร, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณ มีการประเมินผลทุกสิ้นเดือน ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบเรื่องบัญชีรายรับรายจ่ายต้องสรุปเพื่อแจ้งในที่ประชุมได้รับทราบทุกสิ้นเดือน

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ภายในวัด พระสงฆ์หรือฆราวาส ผู้รับผิดชอบหน้าที่อาคารสถานที่ต้องเรียนในที่ประชุมได้รับทราบข้อบกพร่องของอาคารสถานที่ แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ แต่ในบางครั้งขาดแคลนบุคลากรมาช่วยดูแลเรื่องสถานที่ ห้องสุขาไม่ค่อยสะอาดและไม่เพียงพอ

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดหงษ์ พบว่า ขาดการประเมินกิจกรรมที่หลากหลาย ขาดการประเมินการทำงานในระยะยาว

3. จังหวัดสุรินทร์

3.1 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง)

3.1.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

การทำงานย่อมมีการวางแผนทางวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) ก็มีการวางแผนในการทำงานเช่นกันกับวัดอื่นๆ การวางแผนการทำงานต้องวางแผนอย่างรัดกุม มีความเป็นไปได้ สามารถยืดหยุ่นได้ ด้านบุคลากรมีความสำคัญลำดับแรกในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้มีประสิทธิภาพ การวางแผนในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การวางแผนการทำงานให้เหมาะสมกับบุคคล การวางแผนการจัดอบรมมัคคุเทศก์ สิ่งที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรคในบางครั้งขาดความร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐในการทำงานแบบบูรณาการ (พระธรรมโมลี, พระศรีวิสุทธิคุณ, และไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ พบว่า การทำงานของทางวัดทุกกิจกรรมทางวัดศาลาลอยจะต้องมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันว่า งบประมาณค่าใช้จ่ายในกิจกรรมนั้นๆ จะนำมาจากส่วนใด เช่น งบประมาณอุดหนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ต้องวางแผนการใช้จ่ายอย่างรัดกุม เพื่อให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้และอำนวยความสะดวกภายในวัด ซึ่งทางวัดศาลาลอยมีการวางแผนนำวัสดุอุปกรณ์มาบริการนักท่องเที่ยวเป็นประจำ แต่ในบางครั้งการวางแผนอาจจะผิดพลาดไปเป็นธรรมดา และขาดการวางแผนร่วมกันกับภาคีเครือข่าย

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการทำงาน พบว่า ทางวัดศาลาลอยเป็นวัดพระอารามหลวง ซึ่งกิจกรรมทางวัดมีมากมายทุกเดือน มีการวางแผนกิจกรรมต่างๆ การวางแผนด้านการทำงานของบุคลากรในแต่ละฝ่ายอาจจะมีปัญหาอยู่บ้างในส่วนการวางแผนการทำงานไม่เหมาะสมกับบุคคล

3.1.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า ในการทำงานการท่องเที่ยวภายในวัดอาจประสบปัญหาหลายอย่าง ได้แก่ ปัญหาการมอบหมายงานไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคคลนั้นๆ ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง บุคลากรขาดความรู้ความสามารถด้านมัคคุเทศก์ (พระธรรมโมลี, พระศรีวิสุทธิคุณ, และไตรสิทธิ์ กงจักร และสมพงษ์ นิยมตรง, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การลงมือปฏิบัติด้านงบประมาณ พบว่า ทางวัดยังขาดแคลน งบประมาณในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เพราะมีจำนวนจำกัด และค่าใช้จ่ายทางวัดในแต่ละ เดือนมีมากหลายประการ

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดศาลาลอยมีอาคาร สถานที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่มีปัญหาบ้างในสถานที่จอดรถอาจจะคับแคบไปบ้าง

4) ด้านวิธีการ

การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการ พบว่า ทางวัดศาลาลอยมีระบบการ จัดการที่เป็นระบบ ระเบียบเรียบร้อย แต่ในบางครั้งขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน เนื่องจากวัดอยู่ใน ตัวเมืองไม่เหมือนชนบทที่มีความใกล้ชิดกับวัดจะแน่นแฟ้นมากกว่า ทางวัดมีการจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยวที่หลากหลาย มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด

3.1.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินด้านบุคลากร พบว่า วัดศาลาลอยมีการประเมินผล บุคลากรที่ทำงานช่วยพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของวัด ประกอบด้วยพระสงฆ์สามเณร ไวยาวัจกร กรรมการวัดและชุมชน เป็นการประเมินผลในไตรมาสและรอบปี เพื่อค้นหาอุปสรรค ปัจจัย ความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยว แต่ปัญหาที่พบ คือ ขาดการประเมินผลร่วมกันกับ หน่วยงานภาครัฐ

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณ พบว่า วัดศาลาลอย มีการ ประเมินผลงบประมาณค่าใช้จ่ายของทางวัดเป็นประจำทุกเดือน ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการเงิน จะรายงานผลการดำเนินการสรุปรายรับรายจ่ายและยอดคงเหลือให้คณะกรรมการทุกคนได้รับทราบ

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัดศาลาลอยมีการ ประเมินผลการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว การประเมินแหล่งท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว แต่ปัญหาที่พบ คือ ขาดการประเมินผลในบางประเด็น คือ การดูแล ห้องน้ำห้องสุขา ให้สะอาดตลอดเวลา

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการ พบว่า วัดศาลาลอย มีการประเมินผล ด้านวิธีการในการทำงานด้วยการประชุมปรึกษาหารือกันถึงสภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน

ต่างๆ มีการประเมินด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านวัสดุต่างๆ มีการวางแผนแล้วทำงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่อย่างไร

3.2 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา วัดบูรพาราม

3.2.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) เป็นวัดใหญ่ที่มีชื่อเสียง เนื่องจากเป็นวัดของพระเกจิอาจารย์ที่ตั้งแห่งอีสานใต้ พระราชวุฒาจารย์หรือหลวงปู่ดุลย์ อตุโล สาธุชนเดินทางไปท่องเที่ยววัดเป็นจำนวนมากสมัยที่ท่านยังมีชีวิต แต่เมื่อท่านละสังขารไปแล้ว เป็นธรรมดา นักท่องเที่ยวก็ย่อมลดน้อยลงไป ทางวัดบูรพาราม มีการวางแผนด้านบุคลากร ร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อวางแผนการจัดสรรบุคลากรทำหน้าที่ต่างๆ การวางแผนการทำงานให้เหมาะสมกับงาน แต่ยังมีปัญหาด้านการวางแผนพัฒนามัคคุเทศก์ด้านภาษาที่สาม

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ พบว่า วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) มีการวางแผนงบประมาณอย่างเป็นระบบ มีพระสงฆ์รับผิดชอบร่วมกับไวยาวัจกรในการทำธุรกรรมทางการเงินของทางวัด มีการวางแผนแยกบัญชีรายรับรายจ่ายแต่ละประเภทอย่างชัดเจน เพื่อง่ายต่อการทำบัญชีใช้จ่ายและตรวจสอบ มีการวางแผนขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เพื่อนำงบประมาณมาบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ปัญหาที่พบ คือ งบประมาณบางครั้งมีค่อนข้างจำกัดในการใช้จ่ายต้องระมัดระวังและใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น (พระธรรมโมลี, พระศรีวิสุทธิคุณ,และไตรสิทธิ์ กงจักร และสมพงษ์ นิยมตรง, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดได้มีการวางแผนการนำวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง มีการวางแผนสำหรับพ่อค้าแม่ค้าที่มาใช้บริการทางวัดเพื่อจำหน่ายสินค้าของชุมชน และมีการวางแผนนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาวัดสู่การท่องเที่ยว

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พบว่า ทางวัดมีการวางแผนวิธีการทำงาน โดยมอบหมายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน แต่บางครั้งขาดการพิจารณาถึงความเหมาะสมกับงานและความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล มีการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว เช่น เทศกาลทำบุญประเพณีประจำปีของทางวัด กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมทำบุญประจำเดือน และกิจกรรมปฏิบัติธรรม เป็นต้น

3.2.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) ท่านเจ้าอาวาสมีหลักปฏิบัติในการปกครองพระสงฆ์สามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ตลอดถึงสาธุชนที่มาช่วยงานวัด โดยท่านพิจารณาตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลแล้วมอบหมายภาระหน้าที่ให้ตรงกับบุคคลนั้น เช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายวัสดุอุปกรณ์ ฝ่ายพิธีกรรม/กิจกรรม เป็นต้น การพัฒนาด้านบุคลากรเพื่อเป็นมัคคุเทศก์มีการส่งเสริมอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ นอกจากนี้มีการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด เพื่อให้มีประสิทธิภาพ

2) ด้านงบประมาณ

การลงมือปฏิบัติด้านงบประมาณ พบว่า ทางวัดร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนอุดหนุนงบประมาณมาให้ทางวัด เพื่อนำไปจัดสรร พัฒนา ต่อยอด บูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่ให้ใช้งานได้และบริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว มีการอบรมบุคลากรที่รับผิดชอบด้านการเงินการทำบัญชีให้มีความรู้ความเข้าใจ มีการแยกประเภทบัญชีแต่ละประเภทออกอย่างชัดเจนสภาพปัญหาที่พบคือ งบประมาณที่รับการอุดหนุนจากภาครัฐมีจำนวนไม่มาก มีข้อจำกัดในส่วนนี้

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดมีการจัดการวัสดุอุปกรณ์ ทั้งดูแลแหล่งท่องเที่ยว อาคารสถานที่รอบบริเวณวัด นำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาวัด มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีเอกสารแผ่นพับ มีเว็บไซต์ของทางวัด

4) ด้านวิธีการ

การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการจัดการ พบว่า ทางวัดบูรพาราม มีวิธีการดำเนินงาน ดังนี้ มีการมอบหมายงานแต่งตั้งบุคลากรตามความถนัดและเชี่ยวชาญ มีการเตรียมมัคคุเทศก์สำหรับบริการนักท่องเที่ยว มีการนำกิจกรรมที่หลากหลายเข้ามาจัดการท่องเที่ยว และการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ที่เหมาะสม

3.2.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากร พบว่า ทางวัดมีการประเมินบุคลากรในการทำงานอยู่เป็นประจำ ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่และอย่างไร มีความเหมาะสมหรือไม่ มีปัญหาตรงจุดไหนทางวัดจะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณ พบว่า ทางวัดมีการประเมินผลงบประมาณเป็นประจำทุกสิ้นเดือน โดยให้บุคลากรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ได้สรุปบัญชีรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือเพื่อแจ้งในที่ประชุมได้รับทราบ แต่ปัญหาตรงที่ว่า เรื่องงบประมาณยังอยู่ในวงแคบเฉพาะภายในวัดเท่านั้น ส่วนชุมชนยังไม่รับทราบและเข้าไม่ถึงในประเด็นนี้ (พระธรรมโมลี, ไตรสิทธิ์ กงจักร, 2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า การประเมินผลสถานที่ท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน แต่การประเมินผลด้านนี้ยังไม่ครอบคลุมและบรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร เช่น ห้องสุขาห้องน้ำไม่สะอาดเพียงพอ ขาดคนดูแล

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการ พบว่า การประเมินผลด้านวิธีการทำงานของทางวัดบูรพารามมีการประเมินผลทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ประเมินผลด้านบุคลากร และกิจกรรมต่างๆ

3.3 สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาวัดหนองบัว

3.3.1 การวางแผน

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนด้านบุคลากรวัดหนองบัว พบว่า วัดหนองบัวมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน เพื่อวางแผนการทำงานการจัดการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ มีการวางแผนบุคลากรแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ สภาพปัญหาที่พบ คือ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านมัคคุเทศก์ สามารถบรรยายวิชาการทางพระพุทธศาสนา อธิบายถึงศิลปวัฒนธรรม จิตรกรรม ประติมากรรมต่างๆ ของทางวัดในรูปแบบสนทนาภาษาอังกฤษ ขาดการวางแผนการอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่จะทำหน้าที่ด้านมัคคุเทศก์

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ พบว่า วัดหนองบัว เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร กรรมการวัด มีการประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณในการพัฒนาวัด การวางแผนเรื่องการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดได้วางแผนทุกครั้งก่อนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด เพื่อให้งานนั้นการทำงานอย่างเป้าหมาย มีการวางแผนการนำ

เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ วางแผนการนำ ทรัพยากรทุนของชุมชนมาใช้ให้มากที่สุด แต่อาจจะมี ปัญหาบ้างในบางครั้งที่ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการทำงานของวัดหนองบัว พบว่า มีการวางแผน ด้านบุคลากร การวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ การวางแผนการจัดกิจกรรมที่ หลากหลายน่าสนใจ และมีการวางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

3.3.2 การลงมือปฏิบัติ

1) ด้านบุคลากร

การลงมือปฏิบัติด้านบุคลากรของทางวัดหนองบัว พบว่า เจ้าอาวาสได้ แต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถเข้ามาดำรงตำแหน่ง วิทยากร กรรมการวัด ตามตำแหน่งนั้นๆ แต่ใน บางครั้งอาจจะไม่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ของบุคคลนั้น ฉะนั้นจึง พิจารณาไตร่ตรองให้ดี ขาดการส่งเสริมบุคลากรเพื่อการเรียนรู้เป็นมัคคุเทศก์ (พระครูอนุวัดปัญญา ภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภวานาวิสุโท, ทัน รูปหมายและเยาวนิจ ประสิทธิ์สุวรรณ,2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

ด้านงบประมาณ พบว่า ทางวัดหนองบัวได้ทำบัญชีรายรับรายจ่ายโดย แยก แต่ละประเภทของงบประมาณที่ได้ เช่น การรับบริจาค รายได้จากผ้าป่า กฐินสามัคคี เป็นต้น งบประมาณในแต่ละปีจะนำมาพัฒนาด้านการท่องเที่ยว พบว่า มีจำนวนจำกัดไม่เพียงพอต่อการ ส่งเสริมและพัฒนาวัดด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากวัดหนองบัวเป็นวัดราษฎร์ไม่ใช่วัดหลวงที่มี งบประมาณสนับสนุนตลอดถึงรายได้ของวัดมากกว่า ดังนั้น การใช้จ่ายต้องประหยัดและให้คุ้มค่าที่สุด (พระครูอนุวัดปัญญาภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภวานาวิสุโท, ทัน รูปหมาย,2560 : สัมภาษณ์)

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ทางวัดหนองบัวมีการพัฒนาด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านการท่องเที่ยวแต่ยังไม่เป็นระบบ มีปัญหาด้านการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาคารสถานที่ ห้องสุขา ที่ทิ้งขยะ การจัดการร้านค้าให้ประชาชนเข้ามาประกอบอาชีพยังไม่ลงตัว หรือเป็นระเบียบเรียบร้อยเท่าที่ควร

4) ด้านวิธีการ

ด้านวิธีการ มีการทำงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายยังไม่ ชัดเจน ขาดการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมา หลากหลายเท่าที่ควรและไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยว มีกิจกรรมไหว้พระประธานในอุโบสถ ซึ่งนับว่ามี ความสำคัญกับชุมชนที่ศรัทธาเลื่อมใส

3.3.3 การประเมินผล

1) ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากร โดยทางวัดมีการประเมินผลการทำงานเป็นประจำ เป็นการประชุมเพื่อปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทักษะคติในการท่องเที่ยวภายในวัด ในประเด็นต่างๆ การประเมินบุคลากรเพื่อเป็นการเตือนสติทุกคนได้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยการทำงานอย่างเต็มที่สุดความสามารถ (พระครูอนุกูตปัญญาภรณ์, พระมหาพงษ์เทพ ภาวนา วิสุทฺโธ, ทัน ฐปหมาย และเยาวนิจ ประสิทธิ์สุวรรณ, 2560 : สัมภาษณ์)

2) ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านการทำงาน พบว่า วัดหนองบัว มีการประเมินผลงบประมาณในทุกสิ้นเดือน เพื่อรายงานความก้าวหน้า ทางด้านบัญชีรายรับรายจ่าย เงินคงเหลือ หรือติดลบค่าใช้จ่ายอะไรหรือไม่ ทุกคนจะได้ทราบสถานะทางการเงินของทางวัด ปัญหาที่พบ คือ ด้านการเงินทางวัดยังอยู่ในวงแคบเฉพาะภายในวัด ซึ่งชุมชนไม่สามารถเข้าถึงหรือรับทราบข้อมูลได้

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุสิ่งของ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ ต้องรายงานอุปสรรคการทำงานต่างๆ ให้ที่ประชุมรับทราบเพื่อหาแนวทางแก้ไข ปรับปรุง ซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดเสียหายไป ให้กลับมาใช้งานได้เช่นเคย

4) ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการทำงาน ทางวัดไม่ได้ประเมินผลอะไรมากมาย แต่มีการประชุมพูดคุยกันถึงสภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานต่างๆ มีการประเมินด้านบุคลากร งบประมาณ ด้านวัสดุต่างๆ มีการวางแผนแล้วทำงานตามแผนที่วางไว้หรือไม่อย่างไร

กล่าวโดยสรุป สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภาคอีสาน ทั้ง 9 วัด สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การวางแผน

1.1 ด้านบุคลากร

การวางแผนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานทุกองค์กร แม้แต่วัดเช่นกัน บุคลากรนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญลำดับแรกที่จะทำให้งานเหล่านั้นประสบความสำเร็จ ดังนั้นการวางแผนที่ดี มีชัยไปกว่าครึ่ง วัดทั้ง 9 แห่ง มีความวางแผนทำงานทุกวัด แต่ยังขาดการวางแผนที่ดีและครอบคลุมภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และภาคประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัด ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการวางแผน ซึ่งการวางแผนของวัดบางแห่ง ยังวางแผนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ขาดการวางแผนด้านบุคลากรมีคฤหัสถ์ การฝึกอบรม ขาดการวางแผนที่ดีต่อการแต่งตั้งบุคลากรเพื่อรับผิดชอบทำงานนั้นๆ ขาดการ

วิเคราะห์ถึงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ขาดการวางแผน กิจกรรม ที่หลากหลายน่าสนใจ และขาดการวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

1.2 ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณเป็นสิ่งจำเป็นในลำดับที่สองรองจากบุคลากร เพราะจะทำอะไรก็ตามต้องใช้งบประมาณในการสร้าง วัดทั้ง 9 แห่ง ประสบปัญหา คือ ขาดการวางแผนงบประมาณร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่มีงบให้การสนับสนุนการท่องเที่ยว ภายในวัด ขาดการวิเคราะห์ใตร่ตรองให้ต่อบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ทางการเงินการบัญชี ต้องมีความรู้พื้นฐานเบื้องต้นเสียก่อน และขาดการวางแผนในการนำงบประมาณมาใช้จ่ายไร่บ้าง

1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ ทั้ง 9 วัด พบว่า วัดบางแห่งขาดการวางแผนในการจัดหา รักษา บำรุง ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหาย การวางแผนการจัดสถานที่ท่องเที่ยว ยังไม่เป็นเป็นระบบเท่าที่ควร การวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง โดยเน้นทุนของชุมชนคือทรัพยากรต่างๆ เป็นหลัก และการวางแผนการดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไร โดยมอบให้ใครดูแล

1.4 ด้านวิธีการ

ขาดการวางแผนด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย การวางแผนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบยังไม่ชัดเจนและเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ขาดการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และขาดการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่หลากหลายและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว

2. การลงมือปฏิบัติ

2.1 ด้านบุคลากร

ทางวัดขาดการพิจารณาแต่งตั้งบุคลากรปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อการทำงานอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขาดการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเป็นมีคุณภาพ และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานภาครัฐเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัด โดยทำงานแบบบูรณาการ

2.2 ด้านงบประมาณ

ทางวัดขาดบุคลากรที่มีความรู้คุณธรรมมาดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ทางวัดควรจัดหางบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และรับบริจาคจากศรัทธาสาธุชน งบประมาณมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อการจัดการท่องเที่ยว

2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

ขาดการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว ขาดบุคลากรดูแลผู้รับผิดชอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสะดวกสบาย ห้องน้ำห้องสุขาต้องเพียงพอและให้สะอาดเป็นระเบียบ มูลสุนัข มูลนกจัดการให้เรียบร้อย ต้นไม้ และการจัดสวนหย่อมมีน้อย เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ขาดการจัดสถานที่ให้เป็นระบบมีระเบียบแก่พ่อค้าแม่ค้าในชุมชน ร้านอาหารและสินค้ามีไม่หลากหลาย สถานที่จอดรถ มีไม่เพียงพอขาดการจัดทำแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ ยังไม่ทั่วถึง ขาดการจัดการพื้นฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภักขรภถ ฤทธิ์เต็ม (2556 : 107-110) กล่าวว่า การที่นักท่องเที่ยวเดินทาง มาเยือนเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว 5 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาด้านอุปทานทางการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของการท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว

2.4 ด้านวิธีการ

การจัดบุคลากรเข้าทำงานยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร การจัดกิจกรรมยังไม่หลากหลายและไม่ตรงกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ การจัดสถานที่การท่องเที่ยวยังไม่สะอาดเพียงพอ ห้องน้ำห้องสุขา ทางวัดขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชน ภาครัฐเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของทางวัดให้มากกว่านี้

3. การประเมินผล

3.1 ด้านบุคลากร

ทางวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ขาดการประเมินผลการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ควรประเมินผลการทำงานของบุคลากรทุกฝ่ายในรอบเดือน รอบไตรมาส และรอบปี

3.2 ด้านงบประมาณ

ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรฝ่ายการเงิน การบัญชีในทุกเดือน รอบไตรมาสและสรุปรอบปี เพื่อเป็นการตรวจสอบความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ประเมินรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของงบประมาณ ควรประเมินหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ รายได้จากชุมชน สาธุชนทั่วไปว่าจุดเด่นจุดด้อยตรงไหน เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขต่อไป

3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง ว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง และชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ ต้องรีบแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ ควรประเมินผลผู้ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ และควร

ประเมินผล การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวว่ามีผลกระทบอย่างไร และผลดีเป็นอย่างไรบ้าง

3.4 ด้านวิธีการ

ทางวัดยังคงขาดการประเมินผลด้านวิธีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยว เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ การประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ยังไม่ครอบคลุม

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาคอีสานตอนล่าง

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี พ.ศ.2557 กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ตระหนักถึงภารกิจเร่งด่วนซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของประเทศในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมท่องเที่ยวในมิติทางศาสนาควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านจิตใจ โดยผลักดันทุนของชุมชนที่มีอยู่ มรดกแห่งแผ่นดินที่มีอยู่ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว เพราะวัดเป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์กลางของจิตใจและความเลื่อมใสศรัทธาของชาวพุทธ และวัดยังเป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม ที่สวยงามที่ศิลปินได้ถ่ายทอดลักษณะเด่นของคำสอนทางพระพุทธศาสนาออกมาในงานศิลป์ได้อย่างกลมกลืนน่าชื่นชม และเดินทางมาทำบุญ บำเพ็ญกุศล ปฏิบัติธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจบุญในมิติทางศาสนา ปีพ.ศ. 2557 ภายใต้โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัดให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพอันจะนำไปสู่การสร้างศรัทธาเลื่อมใสให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศดั่งนั้น จากสภาพปัญหาที่พบใน 3 จังหวัด 9 วัด ผู้วิจัยได้สรุป วิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมา ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ดังนี้

1. การวางแผน

1.1 ด้านบุคลากร

การวางแผนนั้นว่ามีความสำคัญของการทำงาน เป็นหัวใจหลักที่ขาดเสียมิได้ เพราะการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดที่จะประสบความสำเร็จ ต้องมีการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และมีหลักมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน แต่การวางแผนที่ดีควรวางแผนแบบบูรณาการภาคีเครือข่ายร่วมกัน ทั้งวัด ชุมชน ภาครัฐและเอกชน ส่วนการวางแผนด้านบุคลากร ควรวางแผนให้ติดตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล แล้ววางแผนมอบหมาย

งานให้เหมาะสมกับตัวบุคคล เพื่อให้งานเดินหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ และคนทำงานอย่างมีความสุข ควรมีการวางแผนงานในการเตรียมมัคคุเทศก์เพื่อบรรยายให้ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ ด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งชาวไทยและต่างชาติ

1.2 ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ ควรมีการวางแผนร่วมกับชุมชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการพัฒนาท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น ทางวัดควรมีการวางแผนด้านงบประมาณอย่างรัดกุม ใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด ควรวางแผนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง ควรมีการวางแผนผู้ดูแลงบประมาณที่เชื่อถือได้ มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีและกฎหมายบ้าง และควรมีการวางแผนนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดในเรื่องใดบ้าง เรื่องเร่งด่วนกับเรื่องไม่เร่งด่วน

1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเข้าใช้ในการจัดการท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนการจัดสถานที่ท่องเที่ยว ให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรมีการวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง โดยเน้นทุนของชุมชนคือทรัพยากรต่างๆ เป็นหลัก และควรมีการวางแผนการดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไร โดยมอบให้ใครดูแล

1.2 ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการวางแผนด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรวางแผนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนและเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และควรมีการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่หลากหลายและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว

2. การลงมือปฏิบัติ

2.1 ด้านบุคลากร

รูปแบบการลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า เจ้าอาวาสควรมีการลงมือปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดตามนโยบายและตัวชี้วัดมาตรฐานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นการสนองนโยบายของชาติ ระดับภาคและระดับชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทางวัดควรมีการแบ่งหน้าที่

ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ (การเงิน) ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายดูแลความปลอดภัย เป็นต้น โดยให้พิจารณาถึงความรู้ความสามารถให้เหมาะสม กับบุคคล เพื่อการทำงานอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเป็นภาคีเทศก์ที่มีคุณภาพ และควรมีการนำชุมชนหน่วยงานภาครัฐเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดให้มากที่สุด โดยทำงานแบบบูรณาการ

2.2 ด้านงบประมาณ

การลงมือปฏิบัติด้านงบประมาณ พบว่า เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ควรพิจารณาให้ดีในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆภายในวัด ควรแยกบัญชีรายรับรายจ่ายแต่ละประเภทออกจากกันอย่างชัดเจน เช่น บัญชีรับบริจาค บัญชีบูชาวัตถุมงคล บัญชีผ้าป่ากฐิน บัญชีพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัด เป็นต้น เพื่อง่ายต่อการดูแล ตรวจสอบ ควรจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ คู่คุณธรรมมาดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และไวยาวัจกร ทางวัดควรจัดหางบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และรับบริจาคจากศรัทธาสาธุชน และที่สำคัญเมื่อมีงบประมาณแล้ว ควรจัดสรรงบประมาณให้ลงตัว และใช้จ่ายอย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด พระศาสนา และชุมชน

2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรร่วมมือกันพัฒนาวัดช่วยกัน ควรมีผู้รับผิดชอบดูแลด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสะดวกสะอาดรอบวัด ห้องน้ำห้องสุขาต้องเพียงพอและให้สะอาดเป็นระเบียบ มูลสุนัข มูลนกจัดการให้เรียบร้อย แยกชายหญิงชัดเจน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความพร้อมในการใช้งานตลอดเวลา ควรปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น มีการจัดสวนหย่อมเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดสถานที่ให้เป็นระบบมีระเบียบแก่พ่อค้าแม่ค้าในชุมชนก่อนลำดับแรก เพื่อประกอบอาชีพจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของคนในชุมชนให้แก่ักท่องเที่ยว ควรจัดร้านอาหารและสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น ควรมีสถานที่จอดรถที่กว้างขวางและปลอดภัย ควรมีการจัดแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อแผ่นพับ หนังสือ และเว็บไซต์ของทางวัด เป็นต้น และควรมีการจัดการทำฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ

2.2 ด้านวิธีการ

การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการจัดบุคลากรเข้าทำงานอย่างเป็นระบบ มีความเหมาะสมกับงาน ควรมีการบริหารจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการจัด

กิจกรรมที่หลากหลายและให้ตรงกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ และควรมีการจัดสถานที่การท่องเที่ยว สะอาด สงบ ปลอดภัย และสร้างความสนใจ

3. การประเมินผล

3.1 ด้านบุคลากร

การประเมินผลด้านบุคลากร พบว่า ทางวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ควรมีการประเมินผลการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรทุกฝ่ายในรอบเดือน รอบไตรมาส และรอบปี

3.2 ด้านงบประมาณ

การประเมินผลด้านงบประมาณ พบว่า ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรฝ่ายการเงิน การบัญชีในทุกเดือน รอบไตรมาสและสรุปรอบปี เพื่อเป็นการตรวจสอบความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ประเมินรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของงบประมาณ ควรมีประเมินหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ รายได้จากชุมชน สาธุชนทั่วไปว่าจุดเด่นจุดด้อยตรงไหน เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขต่อไป

3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์

การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง ว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง และชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ ต้องรีบแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ ควรมีประเมินผลผู้ที่ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ และควรมีผลการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยว มีผลกระทบอย่างไร และผลดีเป็นอย่างไรบ้าง

3.2 ด้านวิธีการ

การประเมินผลด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวิธีการการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ควรมีการประเมินผลบุคลากรต่างๆ ควรมีการประเมินผลกิจกรรมของทางวัดว่ามีความเหมาะสมและสร้างความสนใจมากน้อยเพียงใด เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม กิจกรรมทำบุญ 9 วัด ไหว้พระ 9 ที่ กิจกรรมไหว้พระธาตุและพระเกจิอาจารย์ เป็นต้น

พญาน์ ปณฺ ทิโต ชีโว

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน 2) สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ผู้วิจัยขอเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

จากการศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสานทั้ง 3 จังหวัด จำนวน 9 วัด จึงสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. วัดบึง (พระอารามหลวง)

ความเป็นมาของวัดบึง(พระอารามหลวง) วัดบึง (พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 82 ถนนจอมพล ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2220 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเป็นวัดที่สร้างพร้อมๆ กับการสร้างเมืองนครราชสีมา จึงมีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย มีพระอุโบสถทรงเรือสำเภาที่ปกติแล้วจะปิดไว้ไม่เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปข้างใน ซึ่งจะเปิดให้เข้าชมเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น โดยในปีนี้เปิดให้เข้าสักการะพระพุทธรูปภายในพระอุโบสถ ดังนั้น วัดบึง จึงมีการจัดพิธีกรรมทางศาสนาพิธี และจัดกิจกรรมต่างๆ ของทางภาครัฐ เป็นประจำ เป็นวัดส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นวัดแห่งประวัติศาสตร์เก่าแก่มายาวนานควบคู่กับการสร้างเมืองนครราชสีมา พุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่ชอบท่องเที่ยววัดเชิงประวัติศาสตร์จึงทราบกันดี โดยในปัจจุบันทางสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบและมาท่องเที่ยวชมแสงบุญ ได้ทำบุญกุศลและท่องเที่ยวชมวัดที่สวยงามและมีประวัติศาสตร์ มายาวนานโดยเฉพาะพระอุโบสถ และพระประธานในพระอุโบสถที่สวยงาม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หรือหลวงพ่อดำอยู่ทอง หน้าตักกว้าง 6 ศอก มีการลงรักปิดทองแบบฉบับศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรสมัยลพบุรีประดิษฐานอยู่รอบองค์พระประธาน เจดีย์ หอสมุด และพิพิธภัณฑ์ พร้อมภาพจิตรกรรมสวยงามภายในพระอุโบสถ

2. วัดพายัพ (พระอารามหลวง)

ความเป็นมาของวัดพายัพ(พระอารามหลวง) วัดพายัพ(พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 308 ถนนชุมพล-พลแสน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดเก่าแก่ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2200 ไม่สามารถค้นหาประวัติได้ว่าใครเป็นผู้สร้าง วัดพายัพ(พระอารามหลวง) มีพระอุโบสถ ลักษณะทรงเรือสำเภา ศิลปะอยุธยา เป็นพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนหลังคาไม้ อายุกว่า 300 ปี มีลูกนิมิตเป็นใบเสมาครอบพระอุโบสถเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ส่วนการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพายัพเป็นมาอย่างไรไม่ทราบประวัติ พระอุโบสถหลังเก่านี้ได้ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถบูรณะซ่อมแซมได้ ทางวัดจึงได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้นแทน โดยมีลักษณะทรงเรือสำเภาอยุธยาเช่นเดิม วัดพายัพอยู่ไม่ไกลจากอนุสาวรีย์คุณย่าโมเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นวัดที่สวยงามและมีการท่องเที่ยวแบบเชิงอนุรักษ์ภายในพระอุโบสถ โดยมีการจำลองหินงอกหินย้อย เพื่อให้ได้ให้ประชาชนได้ท่องเที่ยวและทำบุญไปในตัวถ้าหินงอกหินย้อยเหล่านี้หาใช้ถ้าจริงๆ หรือเป็นหินงอกหินย้อยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากแนวคิดของพระราชาวิมลโมลี (ดำรง ภิภูธมโม/ป.ธ.9) อดีตเจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดประกอบด้วยพระอุโบสถที่สวยงามสร้างด้วยหินอ่อนทั้งหลังทรงเรือสำเภา พระประธานในอุโบสถ พระพุทธรูปปางปฐมเทศนาห้อยพระบาท ถ้ำหินงอกหินย้อย และพระบรมอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

3. วัดบ้านไร่

ความเป็นมาของวัดบ้านไร่ วัดบ้านไร่ เป็นวัดประจำหมู่บ้านไร่ ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2436 โดยมีพระอาจารย์เชื่อม วิโรจน์ เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ที่มีชื่อเสียงมาก คือพระเทพวิฑูยา (หลวงพ่อกุณ ปริสุทฺธ) เป็นวัดที่มีชื่อเสียงของอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมาเป็นสถานที่จำพรรษาของหลวงพ่อกุณ ปริสุทฺธ พระเกจิอาจารย์ชื่อดัง ในแต่ละวันมีผู้คนจากทุกสารทิศเดินทางมานมัสการหลวงพ่อกุณกันเป็นจำนวนมาก อุโบสถของวัดสร้างยกพื้นสูงตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบสวยงามชั้นล่างเป็นศาลาขนาดใหญ่สำหรับพิธีการทำบุญต่างๆ ภายในวัดที่มีลูกศิษย์ลูกหามา รวมกันเป็นจำนวนมาก มีพื้นที่อุทยานธรรม และภายหลังมีการสร้างวิหารเทพวิฑูยา (วิหารปริสุทฺธิปัญญา) เป็นวิหารขนาดใหญ่ทรงกลมกว้างประมาณ 60 เมตร กลางบึงขนาด 30 ไร่ ของวัด วิหารประดับด้วยกระเบื้องโมเสกจำนวนเกือบ 20 ล้านชิ้น โดยมีส่วนหลังคาเป็นรูปช้างเอราวัณพาหนะของพระอินทร์มีขนาดใหญ่ ส่วนเศียรช้างมีน้ำหนักถึง 520 ตัน มีงานขนาดใหญ่หนักช้างละประมาณ 10 ตัน มีภาพจิตรกรรม และงานปูนปั้นประดับกระเบื้องโมเสก แฝงด้วยคติธรรมะ มีซุ้มโดยรอบ 4 ทิศ ได้แก่ ทิศตะวันตก พระพิรุณทิศเหนือ พระกุเวรทิศตะวันออกพระอินทร์ทิศใต้ พระยม สิ่งที่น่าสนใจในวัดบ้านไร่ (หลวงพ่อกุณ) ได้แก่ วิหารเทพวิฑูยา พิพิธภัณฑสถานหลวงพ่อกุณ อุโบสถ กระเบื้อง

เคลือบศาลาปริสพุทธาร หรือศาลาน้ำมนต์ ศาลาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หรือศาลาปริสพุทธารธรรม

4. วัดพระพุทบาทเขากระโดง

ความเป็นมาของวัดพระพุทบาทเขากระโดง วัดพระพุทบาทเขากระโดง ตั้งอยู่บ้านสวนคร้ว หมู่ที่ 3 ตำบลอิสาน อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มี พระอธิการบุญจันทร์ ขนติธโร เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งวัดพระพุทบาทเขากระโดง หรือ เป็นวนอุทยานเขากระโดง เป็นปากปล่องภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วรอบ บริเวณปกคลุมด้วยป่าไม้ ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก โดยเฉพาะนกนานาชนิด เดิมชื่อเดิม คือ “พนมกระดอง” เป็นภาษาเขมร แปลว่า ภูเขากระดอง (เต่า) เป็นภูเขาที่มีรูปลักษณ์คล้ายกระดองเต่า ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “กระโดง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจและศึกษาประวัติศาสตร์ทางธรณีวิทยา เพราะเป็นที่ตั้งของภูเขาไฟที่ยังคงปรากฏร่องรอยปากปล่องให้เห็นได้ชัดเจนนอกจากนี้ยังมีโบราณสถานภูเขากระโดง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทบาทจำลอง และมี “พระสุภัทรบพิตร” พระพุทธรูปองค์ใหญ่ คู่เมืองบุรีรัมย์บนยอดเขาการขึ้นไปเขากระโดง ทำได้สองวิธี คือ เดินขึ้นบันไดจำนวน 297 ขั้น หรือขับรถขึ้นไปถึงยอดเขา ระหว่างทางจะพบพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เรียงรายอยู่เป็นระยะ มีสถานที่ท่องเที่ยว ประกอบด้วยอุโบสถจัตุรมุขสวยงาม พระสุภัทรบพิตร ปราสาทเขากระโดงและพระพุทบาทจำลอง และสะพานพิสูจน์ศรัทธาสาธุชน (บันไดนาคราช)

5. วัดเขาพระอังคาร

ความเป็นมาของวัดเขาพระอังคาร วัดเขาพระอังคาร ตั้งอยู่ที่บ้านสายบัว หมู่ที่ 14 ตำบลเจริญสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างเมื่อ พ.ศ.2525 ปูนียัตถุ มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และเป็นวัดที่มีวัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดพุทธศิลป์สร้างมานานในยุคที่ขอมเรืองอำนาจความสวยงามของวัดพุทธศิลป์ผสมศิลป์ขอม แนวเดียวกับปราสาทหินเขาพนมรุ้ง ส่วนสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่เห็นในวัดปัจจุบัน ส่วนใหญ่สร้างใหม่ทับของเก่า มีโบสถ์ที่ประยุกต์จากสถาปัตยกรรมหลายสมัย ดูสวยงามแปลกตา เป็นวัดที่สวยงามใหญ่โตแห่งหนึ่งของบุรีรัมย์ มีโบสถ์ศาลา และอาคารต่างๆ ลักษณะเด่น เป็นวัดที่สร้างเลียนแบบสถาปัตยกรรมสมัยต่างๆ หลายรูปแบบงดงาม แปลกตาและน่าสนใจยิ่ง ภายในโบสถ์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังและเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษด้วย บริเวณวัดเป็นปากปล่องภูเขาไฟคาดว่าเคยเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสมัยทวารวดี เพราะเสมานหินแกะสลักสมัยดังกล่าวหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัด มีวัดอุทธรธรรมความสวยงามของวัดด้านพุทธศิลป์เน้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สร้างศรัทธาต่อผู้มาเยือน ได้แก่ 1) อุโบสถ 3 ยอด สวยงามแปลกตา แตกต่างจากโบสถ์วัดทั่วไป 2) ไบเสมานหินปี ศาสนสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า 3) พระพิฆเนศงาเดียว 4) พระพุทธรูป 109 องค์ 5) พระตำหนักศักดิ์สิทธิ์ 6) เทวรูปเจ้าเมืองขอม 7) พระปางนาคปรกนอกโบสถ์ 8) รอยพระพุทบาทจำลอง มีรอยพระพุทธรูป

บาทจำลองปรากฏชัด สันนิษฐานว่าโบราณวัตถุเหล่านี้ น่าจะสร้างในยุคเดียวกับปราสาทหินพนมรุ้ง หรือมากกว่า 2,000 ปี 9) พระคันธารราษฎร์ 10) พระนอนกลางแจ้ง 11) ปล่องภูเขาไฟ และ 12) ถ้ำกรรมฐาน

6. วัดหงษ์

ความเป็นมาของวัดหงษ์ วัดหงษ์ ตั้งอยู่ที่ 245 บ้านศิระชะแรต หมู่ที่ 3 ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2270 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 2360 วัดหงษ์มีพระเจ้าใหญ่ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวบุรีรัมย์และจังหวัดใกล้เคียง พุทธลักษณะ ปางมารวิชัย วัสดุสัมฤทธิ์ปางสมาธิ หน้าตักกว้าง 1.6 เมตร สูง 2 เมตร สร้างด้วยศิลาแลง มีอายุอยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 - 20 ช่างที่สร้างอาจเป็นช่างสกุลลาว ศิลปะล้านช้าง โดยดูจากพระเศวตที่มีลักษณะเฉพาะในภาคอีสานและในประเทศลาวเท่านั้น ชาวพุทธไธสงจัดให้มีการจัดงานเฉลิมฉลองและมนัสการเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 14 ค่ำ หรือ วันแรม 1 ค่ำ ของทุกปี มีประเพณี เล่าว่าท้าวศรีปาก(นา) ท้าวทาทอง(ยศ) และท้าวเหล็กสะท้อนไกรสรเสนา คนไทยเชื้อสายลาวและบริวารมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดมหาสารคาม มีนิสัยชอบเที่ยวป่าล่าสัตว์ ครั้งหนึ่งได้ยิงนกขนาดใหญ่และสวยงามมากตัวหนึ่งบริเวณสระบัว นกตัวนั้นบินมาตกตรงป่าด้านทิศตะวันออกจึงตามหา ได้พบพระพุทธรูปขนาดใหญ่องค์หนึ่ง ด้วยความไม่เคยเห็นพระองค์ใหญ่ขนาดนี้มาก่อน ก็เกิดความปิติดีใจ แล้วสำรวจรอบบริเวณองค์พระ พบเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมรอบองค์พระ มีต้นตาล ทั้ง 4 ทิศมีเถาวัลย์ ปกคลุมรุงรัง ด้านทิศตะวันออกพบหนองน้ำขนาดใหญ่ ไม่ปรากฏว่ามีคนอาศัยอยู่ในบริเวณนั้น จึงกลับไปชักชวนญาติพี่น้องให้มาตั้งรกรากบริเวณนี้ ช่วยกันสร้างวัดและตั้งชื่อว่า “วัดหงษ์” ตามลักษณะของนกที่ถูกยิงตกบริเวณนั้นซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวของวัดหงษ์ ประกอบด้วยอุโบสถ สร้างด้วยความสวยงาม พระประธานในอุโบสถ เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

7. วัดศาลาลอย (พระอารามหลวง)

ความเป็นมาของวัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) ตั้งอยู่เลขที่ 490 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดเก่าแก่มากวัดหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้าง แต่มีการพัฒนาวัดให้เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2532 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างของกรมการศาสนา พ.ศ. 2533 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น ของกรมการศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ตลอดจนสาธุชน ร่วมมือกันพัฒนาวัดเป็นอย่างดีในด้านการท่องเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของวัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) ประกอบด้วย พระอุโบสถสวยงาม พระพุทธรูปปางไสยาสน์ มณฑป

8. วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง)

ความเป็นมาของวัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม ตั้งอยู่เลขที่ 330 ถนนจิตบำรุง ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกวัดบูรพาราม ตั้งเมื่อ พ.ศ.2400 เดิมมีชื่อว่า วัดบูรณ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2480 เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 มีหลวงพ่อพระชีวะ พระคู่บ้านคู่เมืองสุรินทร์ และหลวงพ่อคุณ อดุล พระเกจิอาจารย์ชื่อดังแห่งอีสานใต้ มีการจัดการท่องเที่ยวทางวัดอย่างเป็นระบบ และเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ร่มรื่นด้วยต้นไม้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและเงียบสงบ ทางวัดได้ทำตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยให้แต่ละวัดได้จัดภูมิทัศน์ให้สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว มีห้องน้ำห้องสุขาสะอาดและเพียงพอ มีมัคคุเทศก์บรรยายให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของวัด ประกอบด้วยพระอุโบสถวัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) พระประธานศักดิ์สิทธิ์ในพระอุโบสถมณฑปจตุรมุขสวยงามพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในมณฑป และวัดถุ่มงคล

9. วัดหนองบัว

ความเป็นมาของวัดหนองบัว ตั้งอยู่เลขที่ 349 ถนนเทศบาล 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2389 เดิมชาวบ้านเรียกว่า วัดตระเปียงโชค หรือวัดโชค ผู้นำสร้าง คือ หลวงพ่ออวน โดยมีคุณยายหมึก เป็นผู้บริจาคที่ดิน ประมาณปี พ.ศ. 2359 ชาวบ้านได้ร่วมก่อสร้าง และพัฒนาวัดเรื่อยมา มีเจ้าอาวาสปกครองมาโดยลำดับ จัดการศึกษาพระปริยัติธรรม จัดระบบการปกครองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่นของกรมการศาสนา มีการจัดการภูมิทัศน์ให้สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดร่มรื่น ตามหลักการพัฒนาวัด และทางวัดยังพัฒนาวัดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการมอบหมายงานให้พระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ช่วยกันพัฒนาวัดด้านการท่องเที่ยว และสถานที่ท่องเที่ยวของวัดหนองบัว ปุชนิยัตถุ มีพระประธานประจำวัด คือ พระพุทธศรีประทายสมันต์ เป็นพระพุทธรูปสำริด ศิลปะขอมผสมไทย อาคารเก็บอัฐิของผู้เสียชีวิต มณฑปวัดหนองบัว

สภาพปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสานทั้ง 3 จังหวัด จำนวน 9 วัด คือ จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง (พระอารามหลวง) วัดพายัพ (พระอารามหลวง) วัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง) วัดหนองบัว ในประเด็นด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการ (การวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล) สามารถสรุป เป็นภาพรวมได้ ดังนี้

1. ด้านบุคลากร สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดภาคอีสานทั้ง 9 วัด โดยภาพรวม มีการเตรียมการวางแผนในการทำงาน ด้วยการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน การวางแผนการทำงาน เป็นหัวใจหรือเป็นทิศทางในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ การวางแผนที่ดีย่อมมีชัยไปกว่าครึ่ง ทุกคนช่วยกันวางแผนในเรื่องต่างๆ เช่น วางแผนเรื่องการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในแต่ละฝ่าย วางแผนเรื่องงบประมาณ วางแผนเรื่องการแก้ไขปัญหา และวางแผนเรื่องอาคารสถานที่ เป็นต้น ด้านการปฏิบัติทางวัดต่างๆ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายรับบริจาค ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น แต่ละวัดจะมีพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวภายในวัด ก่อนที่จะเป็นมัคคุเทศก์มีการอบรมให้ความรู้แก่พระสงฆ์ในด้านเทคนิควิธีการตลอดถึงด้านภาษาอังกฤษ ส่วนการประเมินผลด้านบุคลากร มีการประเมินผลจากการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันว่าสภาพปัญหาการทำงานในแต่ละฝ่ายมีอะไรบ้าง แล้วร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้ลดลงหรือหมดไป

2. ด้านงบประมาณ สรุปได้ว่า วัดทั้ง 9 แห่ง มีการวางแผนด้านงบประมาณ ด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งในทางปฏิบัติ พบว่า ได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบด้านรายรับและรายจ่ายของทางวัด โดยมีไวยาวัจกร เป็นผู้นำ เพราะทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สินแทนคณะสงฆ์ และมีคณะสงฆ์คอยดูแลช่วยเหลืออีกด้วย ในด้านการปฏิบัติ พบว่า ได้แบ่งผู้รับผิดชอบออกเป็น หลายฝ่ายด้วยกัน ได้แก่ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายรับบริจาค ฝ่ายกฐินผ้าป่า ฝ่ายดูแลค่าน้ำค่าไฟและ ค่าสาธารณูปโภค และฝ่ายวัดถุมนงคล นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณแผ่นดินจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาวัดหรือโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี-ธรรมศึกษา ด้านการประเมินผล พบว่า ในแต่ละวัดมีการสรุปบัญชีรายรับรายจ่ายให้ที่ประชุมได้รับทราบในรอบเดือน และรอบปี

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์ สรุปได้ว่า วัดแต่ละวัดมีการวางแผนในการดำเนินงานพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวร่วมกันกับชุมชน ด้านการปฏิบัติ พบว่า มีหลายวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นวัดที่เก่าแก่มีคุณค่าทางพุทธศิลป์ และเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงามโดดเด่น สร้างขึ้นมาพร้อมกับการตั้งจังหวัดของตนเอง เป็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านประวัติศาสตร์ และเชิงนิเวศน์ก็มี ทางวัดมีสถานที่คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นบริเวณจอดรถ ห้องสุขา สถานที่ทำบุญกุศล สถานที่ปฏิบัติธรรม สถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ ส่งผลให้ชาวพุทธได้บุญกุศลและความรู้ไปในตัว ด้านการประเมินผล พบว่า แต่ละวัดมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์อยู่บ้าง เช่น การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวของวัด และการดูแลอาคารสถานที่ต่างๆ

4. ด้านวิธีการ สรุปได้ว่า ทางวัดในแต่ละแห่ง มีการวางแผนในวิธีการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดให้มีความเจริญ อิ่มบุญ อิ่มธรรม จิตใจเบิกบานแจ่มใส ได้บุญกุศล

ร่วมกัน โดยมีวิธีการจัดการด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน มีหัวหน้าและผู้ช่วยในแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ทางวัดให้การบริการนักท่องเที่ยวด้วยความเป็นกันเอง รู้สึกอบอุ่นและประทับใจ โดยการนำเอาทฤษฎีการจัดการ 4 M. มาเป็นหลักในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประทับใจ ประกอบด้วยด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ ซึ่งร่วมมือกันกับชุมชนแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาวัดให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป

สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

จากการศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสานทั้ง 3 จังหวัด จำนวน 9 วัด คือ จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง (พระอารามหลวง) วัดพายัพ (พระอารามหลวง) วัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ วัดพระพุทธรูปบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม (พระอารามหลวง) วัดหนองบัว จึงสามารถจัดกลุ่มสรุปผลการวิจัยได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

1. สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดที่มีลักษณะสภาพปัญหาที่คล้ายกัน ได้แก่ วัดบึง (พระอารามหลวง) วัดพระพุทธรูปบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ วัดศาลาลอย (พระอารามหลวง) และวัดหนองบัว (การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล) ดังนี้
 - 1) ด้านบุคลากร สภาพปัญหาที่พบในการจัดการท่องเที่ยวในด้านการวางแผนการทำงาน พบว่า บุคลากรทางวัดยังขาด การมีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกับชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดอย่างเป็นระบบและมีความเหมาะสม และควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล การลงมือปฏิบัติ สภาพปัญหาที่พบได้แก่ ทางวัดขาดแคลนพระภิกษุสงฆ์และสามเณรเพื่อทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์บรรยายเป็นภาษาอังกฤษแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เข้าใจในหลักธรรมคำสอน และประวัติศาสตร์ของทางวัดได้ แต่ก็ยังมีความรู้ความสามารถอยู่บ้าง แต่ไม่ถึงกับเก่งหรือสนทนาภาษาอังกฤษคล่องแคล่ว สามารถสื่อสารทักทายกันได้บ้าง หรือขาดแคลนบุคลากรสนทนาภาษาจีน เกาหลีได้ การประเมินผลขาดการร่วมกันกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ และขาดการเตือนสติทุกคนได้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยการทำงานอย่างเต็มความสามารถ บางครั้งอาจจะยังไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

- 2) ด้านงบประมาณ การวางแผนงบประมาณยังขาดการมีส่วนร่วมจากภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวทางวัด งบประมาณจะแบ่งออกเป็นกี่ส่วนแต่ละส่วนนำไปใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรและใครเป็นผู้รับผิดชอบ และแต่ละส่วนจะนำไปใช้อย่างประหยัดคุ้มค่าและมีประโยชน์สูงสุด ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าว่าจะขอรับจากหน่วยงานใดบ้างมีโครงการอะไรที่จะก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ ต้องวางแผนการใช้จ่ายอย่างรัดกุม การลงมือปฏิบัติ รายได้ของทางวัดก็มีไม่มากไม่เหมือนวัดที่มีชื่อเสียงและนักท่องเที่ยวไปเที่ยวมากมาย งบประมาณยังมีข้อจำกัดเฉพาะ

วัดเท่านั้น จึงมีจำนวนจำกัดทำให้ไม่เพียงพอต่อการส่งเสริมและพัฒนาวัดด้านการท่องเที่ยว มีการประเมินผล ทุกบัญชีต้องรายงานต่อที่ประชุมได้ทราบโดยทั่วไป มีงบประมาณสนับสนุนจากที่ใดและยอดคงเหลือมีเท่าไร ซึ่งการทำงานต้องโปร่งใสตรวจสอบได้

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ หอมน้ำห้องสุขาอาจจะมีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว มีการวางแผนสร้างหอมน้ำ ถังขยะ ปัญหาสถานที่วัดอาจจะมีอุปสรรคในการจอดรถของนักท่องเที่ยว มีการนำวัสดุที่มีในชุมชนมาใช้ให้มากที่สุดเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายทางวัดและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และบางครั้งขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ การลงมือปฏิบัติ สภาพปัญหาที่พบ คือ สถานที่ของทางวัด ห้องสุขามีไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ขาดแคลนถังขยะสำหรับทิ้งขยะและการจำกัดขยะที่เหมาะสม การอำนวยความสะดวกไม่ทั่วถึงและเพียงพอ การจัดร้านค้ายังไม่ลงตัวหรือเป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดการประเมินผลด้านการจำกัดขยะที่ถูกต้องและเรียบร้อย ถังขยะไม่เพียงพอต่อการใช้งาน และขาดการประเมินการทำความสะดวกห้องสุขา เพราะไม่สะดวกเพียงพอ มีการรายงานอุปสรรคการทำงานต่างๆ ให้ที่ประชุมทราบ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงซ่อมแซมของที่ชำรุดเสียหาย แต่บางครั้งขาดแคลนบุคลากรมาช่วยดูแล

(4) ด้านวิธีการ การวางแผนด้านวิธีการ ซึ่งวิธีการปฏิบัติเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง การวางแผนวิธีการทำงานจะช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จได้ดี ถ้าการวางแผนอย่างรัดกุม ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม แต่ในความเป็นจริงขาดการวางแผนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยว โดยร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น แต่ยังขาดการวางแผนร่วมกับเครือข่ายหน่วยงานที่ส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัด การทำงานของบุคลากรในแต่ละฝ่ายอาจจะมีปัญหาอยู่บ้างในส่วนการวางแผนการทำงานไม่เหมาะสมกับบุคคล การลงมือปฏิบัติ ด้านวิธีการจัดการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างจริงจัง และควรหามันักท่องเที่ยวทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ กิจกรรมการท่องเที่ยวยังไม่มีหลากหลายเท่าที่ควรและไม่ดึงดูด การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายยังไม่ชัดเจน การประเมินผล บทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวการบริหารจัดการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในที่ประชุม เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้หมดไป การทำงานตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่อย่างไร ต้องมีการพูดคุยกันถึงสภาพปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงาน และยังขาดการประเมินผลในระยะยาว

2. สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดที่มีลักษณะสภาพปัญหาน้อย ได้แก่ วัดพายัพ (พระอารามหลวง) วัดบ้านไร่ และวัดบูรพาราม (พระอารามหลวง) (การวางแผนการลงมือปฏิบัติ การประเมินผล) ดังนี้

1) ด้านบุคลากร ขาดการวางแผนร่วมกันกับภาคีเครือข่ายชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด รูปแบบการจัดการวัดที่ดีและเหมาะสมในบาง

เรื่อง และยังมีปัญหาด้านการวางแผนพัฒนามัคคุเทศก์ด้านภาษาที่สาม การลงมือปฏิบัติ บางวัดมี ปัญหาเรื่องสุนัขอาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในเรื่องมูล การเห่าหอนและทำให้วัดสกปรก ซึ่ง ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติเสียใหม่เพื่อให้เข้ากับยุคและบริบท โดยหลักปฏิบัติในการ ปกครองพระสงฆ์สามเณร ไวยาวัจกร และกรรมการวัดตลอดจนถึงสาธุชนที่มาช่วยงานวัด โดย พิจารณาตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลแล้วมอบหมายภาระหน้าที่ให้ตรงกับบุคคลนั้น การประเมินผล ทางวัดมีการประเมินการทำงานของพระภิกษุสามเณร ไวยาวัจกร กรรมการวัดเป็น ประจำทุกเดือน เพื่อรายงานความก้าวหน้าและปัญหาต่างๆ ให้ที่ประชุมได้รับทราบโดยพร้อมเพรียง กัน แต่ยังขาดการประเมินในระยะยาว ควรแก้ไขพัฒนาต่อไปที่เปลี่ยนแปลงไป

2) ด้านงบประมาณ วัดมีการประชุมพระภิกษุ ไวยาวัจกร และกรรมการวัดทุก สิ้นเดือน เพื่อเป็นการวางแผน และสรุปผลการทำงานร่วมกัน เมื่อประสบปัญหาที่หาทางป้องกันและ แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้น้อยลงหรือหมดไป งบประมาณการใช้จ่ายต้องระมัดระวังและใช้จ่ายในสิ่งที่ จำเป็น การลงมือปฏิบัติงบประมาณที่ได้มาจากการอุดหนุนวัด การทำบุญการบริจาคต่างๆ ทางวัด จะต้องพิจารณาการใช้จ่ายให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด การดูแลผลประโยชน์ของวัดต้องทำให้ ถูกต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้มีบัญชีรายรับ – รายจ่ายที่ชัดเจน ขาดการประเมินผลด้านงบประมาณ ร่วมกับชุมชน เพราะทราบเฉพาะภายในวัดเท่านั้นจึงจำเป็นที่จะต้องชี้แจงให้ที่ประชุมรับทราบ เกี่ยวกับ รายรับ – รายจ่ายเงินคงเหลือ เพื่อความโปร่งใส และรายงานผลต่อไปยังผู้บังคับบัญชา

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์ การวางแผนด้านวัสดุสิ่งของทางวัดมีการวางแผนกัน ล่วงหน้าจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งเอาไว้สำหรับซ่อมแซมบูรณปฏิสังขรณ์วัสดุสิ่งของที่ชำรุดไปให้ กลับมาใช้งานได้การ โดยวัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลวัสดุสิ่งของในแต่ละฝ่ายอย่าง ชัดเจน และมีการวางแผนนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาวัดสู่การท่องเที่ยว การลงมือ ปฏิบัติ พบว่าวัดแพทย์ ห้างสุขาอาจจะยังไม่สะอาดเพียงพอ และสุนัขมากทำให้วัดสกปรกได้ง่าย วัด บ้านไร่ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นมีความพร้อม มีอุโบสถ 2 ชั้น สวยงาม มีพิพิธภัณฑ์ให้ ความรู้ หอเทพวิทยาคม สถานที่ค้าสอนนรก-สวรรค์ และบูชาวัตถุมงคลหลวงปู่คุณกลับบ้านเพื่อเป็น สิริมงคลแก่ชีวิต สถานที่จอดรถกว้างขวาง และมีห้องน้ำเพียงพอแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ วัด บูรพารามมีการจัดการวัสดุอุปกรณ์ทั้งดูแลแหล่งท่องเที่ยว อาคารสถานที่ รอบบริเวณวัด นำ เทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาวัด มีการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย มีเอกสารแผ่นพับ มีเว็บไซต์ของ ทางวัด การประเมินผล วัดแพทย์และวัดบูรพาราม การประเมินผลด้านนี้ยังไม่ครอบคลุม และบรรลุ ประสงค์เท่าที่ควร เช่น ห้องสุขาไม่สะอาดเพียงพอ และขาดคนช่วยดูแล ส่วนวัดบ้านไร่ มีการ ตรวจสอบวัสดุสิ่งของต่างๆ ของทางวัดเป็นประจำ มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้างที่ชำรุดเสียหาย ใช้การ ไม่ได้ ห้องสุขาห้องน้ำ น้ำไหล ไฟสว่างหรือไม่อย่างไร ผู้ที่รับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ต้องตรวจสอบ ประเมินผลทุกสิ้นเดือน

4) ด้านวิธีการ การวางแผนด้านวิธีการ พระสงฆ์ ไวยาวัจกร และกรรมการวัด จะช่วยกันวางแผนวิธีการทำงานในการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ได้ร่วมกัน วางแผนวิธีการทำงานให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอน มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในแต่ละด้าน โดย มอบหมายภาระหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน แต่บางครั้งขาดการพิจารณา ถึงความเหมาะสมกับงานและความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การลง มือปฏิบัติ สภาพปัญหาที่พบ คือ ขาดการทำงานมีส่วนร่วมประสานเครือข่ายกับชุมชนและ หน่วยงานภาครัฐด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป การ ประเมินผล พบปัญหาหรืออุปสรรคในด้านใด เพื่อจะหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาให้เบาบาง ลงหรือหมดไป มีการประเมินผลทางการเงิน วัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ประเมินผลด้าน บุคลากร และกิจกรรมต่างๆแต่ขาดการประเมินในระยะยาว

การพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาค อีสาน

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน (การ วางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล) ดังนี้

1. ด้านบุคลากร

การวางแผนนั้นว่ามีความสำคัญของการทำงาน เป็นหัวใจหลักที่ขาดเสียมิได้ เพราะการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดที่จะประสบความสำเร็จ ต้องมีการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และมีหลักมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน แต่การวางแผนที่ดีควร วางแผนแบบบูรณาการภาคีเครือข่ายร่วมกัน ทั้งวัด ชุมชน ภาครัฐและเอกชน ส่วนการวางแผน ด้านบุคลากร ควรวางแผนให้ดีดูตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล แล้ววางแผนมอบหมาย งานให้เหมาะสมกับตัวบุคคล เพื่อให้งานเดินหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ และคนทำงานอย่างมีความสุข ควรมีการวางแผนงานในการเตรียมมัคคุเทศก์เพื่อบรรยายให้ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ ด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งชาวไทยและต่างชาติ รูปแบบการลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า เจ้าอาวาสควรมีการลงมือปฏิบัติจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดตามนโยบายและตัวชี้วัดมาตรฐาน การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและ กีฬา เป็นการสนองนโยบายของชาติ ระดับภาคและระดับชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทางวัดควร มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายปฏิบัติต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายเหรียญกษาปณ์(การเงิน) ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายดูแลความปลอดภัย เป็นต้น โดยให้ พิจารณาถึงความรู้ความสามารถให้เหมาะสม กับบุคคล เพื่อการทำงานอย่างมีความสุข มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์ ที่มีคุณภาพ และ ในส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชน ควรมีการนำชุมชนหน่วยงานภาครัฐเข้ามา มีส่วน

ร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดให้มากที่สุด โดยทำงานแบบบูรณาการ การประเมินผลด้านบุคลากร พบว่า ทางวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ควรมีการประเมินผลการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ควรประเมินผลการทำงานของบุคลากรทุกฝ่ายในรอบเดือน รอบไตรมาส และรอบปี

2. ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ ควรจะมีการวางแผนร่วมกับชุมชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการพัฒนาท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น ทางวัดควรมีการวางแผนด้านงบประมาณอย่างรัดกุม ใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด ควรวางแผนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง ควรมีการวางแผนผู้ดูแลงบประมาณที่เชื่อถือได้ มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีและกฎหมายบ้าง และควรมีการวางแผนนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดในเรื่องใดบ้าง เรื่องเร่งด่วนกับเรื่องไม่เร่งด่วน การลงมือปฏิบัติด้านงบประมาณ พบว่า เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ควรพิจารณาให้ดีในเรื่องงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆภายในวัด ควรแยกบัญชีรายรับรายจ่ายแต่ละประเภทออกจากกันอย่างชัดเจน เช่น บัญชีรับบริจาค บัญชีบูชาวัตถุมงคล บัญชีผ้าป่ากฐิน บัญชีการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัด เป็นต้น เพื่อง่ายต่อการดูแล ตรวจสอบ ควรจัดหาคูคณาจารย์ที่มีความรู้คู่คุณธรรมมาดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และไวยาวัจกร ทางวัดควรจัดหางบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และรับบริจาคจากศรัทธาสาธุชน และที่สำคัญเมื่อมีงบประมาณแล้ว ควรจัดสรรงบประมาณให้ลงตัว และใช้จ่ายอย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด พระศาสนา และชุมชน การประเมินผลด้านงบประมาณ พบว่า ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรฝ่ายการเงิน การบัญชีในทุกเดือน รอบไตรมาสและสรุปรอบปี เพื่อเป็นการตรวจสอบความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ประเมินรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของงบประมาณ ควรประเมินหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ รายได้จากชุมชน สาธุชนทั่วไปว่า จุดเด่นจุดด้อยตรงไหน เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขต่อไป ในส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทางวัดควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การทำงาน การประเมินผลร่วมกันกับทางวัด โดยทางวัดควรชี้แจงงบประมาณอย่างตรงไปตรงมาแก่ชุมชน

3. ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเข้าใช้ในการจัดการท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนการจัดสถานที่ท่องเที่ยวให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรมีการวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง โดยเงินทุนของชุมชนคือทรัพยากรต่างๆ เป็นหลัก และควรมีการ

วางแผนการดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไร โดยมอบให้ใครดูแล การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรร่วมมือกันพัฒนาวัดช่วยกัน ควรมีผู้รับผิดชอบดูแลด้านสิ่งอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดรอบวัด ห้องน้ำห้องสุขาต้องเพียงพอและให้สะอาดเป็นระเบียบ มูลสัจ มูลนจัดการให้เรียบร้อย แยกขายหญิงชัดเจน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีความพร้อมในการใช้งานตลอดเวลาควรปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น มีการจัดสวนหย่อมเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดสถานที่ให้เป็นระบบมีระเบียบแก่พ่อค้าแม่ค้า ในชุมชนก่อนลำดับแรก เพื่อประกอบอาชีพจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของคนในชุมชนแก่นักท่องเที่ยว ควรจัดร้านอาหารและสินค้าที่หลากหลายมากขึ้นควรมีสถานที่จอดรถที่กว้างขวางและปลอดภัย ควรมีการจัดแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัด ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อแผ่นพับ หนังสือ และเว็บไซต์ของทางวัด เป็นต้น และควรมีการจัดการทำฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง ว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง และชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ ต้องรีบแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ ควรประเมินผลผู้ที่ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ และควรประเมินผล การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวว่า มีผลกระทบอย่างไร และผลดีเป็นอย่างไรบ้าง

4. ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการวางแผนด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรวางแผนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนและเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และควรมีการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่หลากหลายและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการจัดบุคลากรเข้าทำงานอย่างเป็นระบบมีความเหมาะสมกับงาน ควรมีการบริหารจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและให้ตรงกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ และควรมีการจัดสถานที่การท่องเที่ยวสะอาด สงบ ปลอดภัย และสร้างความสนใจ การประเมินผลด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวิธีการการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ควรมีการประเมินผลบุคลากรต่างๆ ควรมีการประเมินผลกิจกรรมของทางวัดว่ามีความเหมาะสมและสร้างความสนใจมากน้อยเพียงใด เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม กิจกรรมทำบุญ 9 วัด ไหว้พระ 9 ที่ กิจกรรมไหว้พระธาตุและพระเกี้ยวจารย์ เป็นต้น

อภิปรายผล

ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน ทั้ง 3 จังหวัด 9 วัด สรุปได้ว่า ในอดีตการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภายในวัดต่างๆ ยังไม่เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป เนื่องจากขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดี และประชาชนเข้าถึงการสื่อสารได้ยาก การท่องเที่ยวเป็นเพียงประชาชนภายในจังหวัดของตนเองเป็นหลักและจังหวัดใกล้เคียงที่ทราบแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจดังกล่าว แต่ในปัจจุบันนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์ ยุคการสื่อสารไร้พรมแดน ประชาชนเข้าถึงสื่อต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น สื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวจังหวัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้มีนโยบายกระตุ้นการท่องเที่ยว จึงมีโครงการ “กินของไทย เที่ยวเมืองไทย ช่วยกันประหยัด” และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม โดยมียุทธศาสตร์โครงการท่องเที่ยวแสงบุญในมิติเชิงศาสนา ปีพ.ศ. 2557 เป็นต้นมา “ทำบุญ 9 วัด ไหว้พระ 9 ที่” ส่งผลให้การท่องเที่ยวภายในวัดมีการตื่นตัวมากขึ้น มีทัวร์นักท่องเที่ยวเดินทางไปทำบุญกันมากมาย เช่น ทัวร์ชาวจีน เป็นต้น นอกจากนี้คนไทย ยังเดินทางเข้าวัดเพื่อไปปฏิบัติธรรม ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและตามประเพณีท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวในอดีตยังไม่มีระบบ และความเป็นระเบียบ แต่ในปัจจุบันทางวัดได้ปรับตัวและพัฒนาบุคลากรต่างๆ ไว้บริการ ทำให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นระบบมากขึ้น มีการแบ่งหน้าที่บุคลากรเพื่อรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายรับบริจาค ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายพิธีกรรม/กิจกรรม ฝ่ายปฐมวัย เป็นต้น บุคลากรนั้นว่ามีความสำคัญลำดับแรกในการจัดการท่องเที่ยว สิ่งที่ต้องดูใจนักท่องเที่ยวของวัดทั้ง 9 แห่ง เป็นวัดที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน มีความสวยงามทางด้านประติมากรรม และสถาปัตยกรรมเป็นอย่างยิ่ง โดยเน้นทุนของชุมชนที่มีอยู่เป็นจุดขายหรือจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้มาทำบุญ อิ่มบุญและท่องเที่ยววัด ได้อย่างลงตัว การเดินทางไปท่องเที่ยวที่วัด มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ได้แก่ เส้นทางบุญกับเส้นทางธรรม เส้นทางบุญ ได้แก่ การไปทำบุญเนื่องในเทศกาลหรือกิจกรรมต่างๆ ของทางวัด ไปกราบสักการะพระพุทธรูปสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรพระจากท่าน ไปกราบสักการะองค์พระธาตุต่างๆ ส่วนเส้นทางธรรม ได้แก่ การไปท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อไปปฏิบัติธรรม ไปฟังธรรมและสนทนาธรรมกับพระเกจิอาจารย์ และไปกราบสักการะพระเกจิอาจารย์ที่ละสังขารไปแล้ว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวภายในวัดต่างๆ ได้แก่ พระอุโบสถที่สวยงาม มณฑป ศาลาการเปรียญ วิหาร พิพิธภัณฑน์ วัดมุงมคล เป็นต้น

สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน ทั้ง 9 วัด สรุปผลและอภิปรายผลได้ดังนี้ (การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล)

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทำงานทุกองค์กร แม้แต่วัด เช่นกัน บุคลากรนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญลำดับแรกที่จะทำให้งานเหล่านั้นประสบความสำเร็จ ดังนั้น การวางแผนที่ดี มีชัยไปกว่าครึ่ง วัดทั้ง 9 แห่ง มีความวางแผนทำงานทุกวัด แต่ยังขาดการวางแผนที่ดีและครอบคลุมภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และภาคประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาภายในวัด ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการวางแผน ซึ่งการวางแผนของวัดบางแห่ง ยังวางแผนได้ไม่ดีเท่าที่ควร ขาดการวางแผนด้านบุคลากรมัคคุเทศก์ การฝึกอบรม ขาดการวางแผนที่ดีต่อการแต่งตั้งบุคลากรเพื่อรับผิดชอบทำงานนั้นๆ ขาดการวิเคราะห์ถึงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ขาดการวางแผนกิจกรรม ที่หลากหลายน่าสนใจ และขาดการวางแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทางวัดขาดการพิจารณาแต่งตั้งบุคลากรปฏิบัติงานตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อการทำงานอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ขาดการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณภาพ และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนหน่วยงานภาครัฐเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัด โดยทำงานแบบบูรณาการ ทางวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ขาดการประเมินผลการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ควรประเมินผลการทำงานของบุคลากร ทุกฝ่ายในรอบเดือน รอบไตรมาส และรอบปี

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณเป็นสิ่งจำเป็นในลำดับที่สองรองจากบุคลากร เพราะจะทำอะไรก็ตามต้องใช้งบประมาณในการสร้าง วัดทั้ง 9 แห่ง ประสบปัญหา คือ ขาดการวางแผนงบประมาณร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต่างๆ ที่มีงบให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัด ขาดการวิเคราะห์ใ้ตรงรองรับให้ดีบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ทางการเงินการบัญชี ต้องมีความรู้พื้นฐานเบื้องต้นเสียก่อน และขาดการวางแผนในการนำงบประมาณมาใช้จ่ายไร่บ้าง ทางวัดขาดบุคลากรที่มีความรู้คู่คุณธรรมมาดูแลงบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ทางวัดควรจัดหางบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ และรับบริจาคจากศรัทธาสาธุชน งบประมาณมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อการจัดการท่องเที่ยว ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรฝ่ายการเงินการบัญชีในทุกเดือน รอบไตรมาสและสรุปรอบปี เพื่อเป็นการตรวจสอบความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ประเมินรายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของงบประมาณ ควรประเมินหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ รายได้จากชุมชน สาธุชนทั่วไปว่าจุดเด่นจุดด้อยตรงไหน เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขต่อไป

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ ทั้ง 9 วัด พบว่า วัดบางแห่งขาดการวางแผนในการจัดหา รักษา บำรุง ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหาย การวางแผนการจัดสถานที่

ท่องเที่ยว ยังไม่เป็นเป็นระบบเท่าที่ควร การวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง โดยเน้นทุนของชุมชนคือทรัพยากรต่างๆ เป็นหลัก และการวางแผนการดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไร โดยมอบให้ใครดูแล ขาดการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว ขาดบุคลากรดูแลผู้รับผิดชอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดรอบวัด ห้องน้ำห้องสุขาต้องเพียงพอและให้สะอาดเป็นระเบียบ มูลสัจ มูลนกจัดการให้เรียบร้อย ต้นไม้ และการจัดสวนหย่อมมีน้อย เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ขาดการจัดสถานที่ให้เป็นระบบมีระเบียบแก่พ่อค้าแม่ค้าในชุมชน ร้านอาหารและสินค้ามีไม่หลากหลาย สถานที่จอดรถ มีไม่เพียงพอ ขาดการจัดทำแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด การประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ ยังไม่ทั่วถึง ขาดการจัดการทำฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัชพร ฤทธิเต็ม, 2556 กล่าวว่า การที่นักท่องเที่ยวเดินทาง มาเยือนเชียงใหม่เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว 5 ประเด็นหลัก คือ ปัญหาด้านอุปทานทางการท่องเที่ยว ปัญหาการพัฒนาสถานที่และสินค้าของการท่องเที่ยว ปัญหาด้านบุคลากรการท่องเที่ยว ปัญหาสภาพแวดล้อม และปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยว การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง ว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง และชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ ต้องรีบแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ ควรประเมินผลผู้ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ และควรประเมินผล การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวว่า มีผลกระทบอย่างไร และผลดีเป็นอย่างไรบ้าง

4) ด้านวิธีการ

ขาดการวางแผนด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย การวางแผนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบยังไม่ชัดเจนและเหมาะสม กับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ขาดการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และขาดการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่หลากหลายและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว การจัดบุคลากรเข้าทำงานยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร การจัดกิจกรรมยังไม่หลากหลายและไม่ตรงกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ การจัดสถานที่ท่องเที่ยวยังไม่สะอาดเพียงพอ ห้องน้ำห้องสุขา ทางวัดขาดการเปิดโอกาสให้ชุมชน ภาครัฐเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของทางวัดให้มากกว่านี้ ทางวัดยังคงขาดการประเมินผลด้านวิธีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยว เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ การประเมินผลกิจกรรมต่างๆ ยังไม่ครอบคลุม

การพัฒนาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ได้ดังนี้ (การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การประเมินผล)

1) ด้านบุคลากร

การวางแผนนับว่ามีความสำคัญของการทำงาน เป็นหัวใจหลักที่ขาดเสียมิได้ เพราะการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดที่จะประสบความสำเร็จ ต้องมีการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และมีหลักมีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน แต่การวางแผนที่ดีควรวางแผนแบบบูรณาการภาคีเครือข่ายร่วมกัน ทั้งวัด ชุมชน ภาครัฐและเอกชน ส่วนการวางแผนด้านบุคลากร ควรวางแผนให้ดีดูตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล แล้ววางแผนมอบหมายงานให้เหมาะสมกับตัวบุคคล เพื่อให้งานเดินหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ และคนทำงานอย่างมีความสุข ควรมีการวางแผนงานในการเตรียมมัคคุเทศก์เพื่อบรรยายให้ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา และ ด้านศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ทั้งชาวไทยและต่างชาติ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของ เฮอริเบิร์ท สเปนเซอร์ มีความเชื่อเช่นเดียวกับอ็อกุสต์คอมท์ ในเรื่อง การเปรียบเทียบโครงสร้างต่างๆ ของสังคมเหมือนกับอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย และจะเพิ่มความสลับซับซ้อนมีความหลากหลายแตกต่างไปจากโครงสร้างเดิมเสมอ ทำให้หน้าที่ของโครงสร้างแต่ละส่วนแตกต่างกันไปด้วย แต่โครงสร้างและหน้าที่ที่แตกต่างกันนี้จะเชื่อมโยงประสานกัน ไม่ได้แยกกันโดยสิ้นเชิง เรียกว่าการรวมตัวกันของโครงสร้างที่แตกต่างกัน (integration) การเพิ่มจำนวนของสมาชิกในสังคมยิ่งก่อให้เกิดความแตกต่างทางสังคมมากยิ่งขึ้น ทำให้สังคมเกิดความไม่สมดุลสมาชิกจึงต้องปรับตัว เช่น การแบ่งงานกันทำ การจัดระเบียบทางสังคม เป็นต้น การปรับตัวนี้เองที่ทำให้สังคมเพิ่มความซับซ้อน และเกิดความพิเศษเฉพาะอย่าง (Specialization) ขึ้น แต่สังคมจะมีคุณภาพ เพราะโครงสร้างต่างๆ ได้ทำหน้าที่ของตนและประสานกับโครงสร้างอื่นๆ ด้วย รูปแบบการลงมือปฏิบัติด้านบุคลากร พบว่า เจ้าอาวาสควรมีการลงมือปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาวัดตามนโยบายและตัวชี้วัดมาตรฐานการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นการสนองนโยบายของชาติ ระดับภาคและระดับชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน ทางวัดควรมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบออกเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายปฏิคมต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายเหรียญก (การเงิน) ฝ่ายอาคารสถานที่ฝ่ายปกครอง ฝ่ายดูแลความปลอดภัย เป็นต้น โดยให้พิจารณาถึงความรู้ความสามารถให้เหมาะสม กับบุคคล เพื่อการทำงานอย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณภาพ และควรมีการนำชุมชนหน่วยงานภาครัฐเข้ามา มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัดให้มากที่สุด โดยทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาโนช พรหมปัญญา และคณะ, 2556 กล่าวไว้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธถูกดำเนินการตามภายใต้ต้นนโยบายระดับชาติระดับจังหวัดและระดับองค์กรโดยได้ระบุปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนนั้นยังขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนแหล่งท่องเที่ยวขาดเสน่ห์ทั้งยังขาดการถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาโดยมัคคุเทศก์การสนองความต้องการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการสื่อสารแหล่งท่องเที่ยว

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงแต่การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวถูกเรียกร้องอยู่ในระดับกลางศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัดอุบลราชธานีนั้นไม่ว่าจะเป็นด้านอัตลักษณ์เอกลักษณ์ที่โดดเด่นและภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบริการที่พักและอื่นๆส่วนหน่วยงานต่างๆภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชนนั้นควรส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์และกำหนดนโยบายต่างๆ โดยเน้นถึงสาระสำคัญของพุทธศาสนามากกว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวส่วนการดำเนินนโยบายนั้นควรดำเนินตามตัวชี้วัดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา การประเมินผลด้านบุคลากร พบว่าทางวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ควรมีการประเมินผลการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ควรประเมินผลการทำงานของบุคลากรทุกฝ่ายในรอบเดือน รอบไตรมาส และรอบปี

2) ด้านงบประมาณ

การวางแผนด้านงบประมาณ ควรจะมีการวางแผนร่วมกับชุมชนและภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานการพัฒนาท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นต้น ทางวัดควรมีการวางแผนด้านงบประมาณอย่างรัดกุม ใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด ควรวางแผนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง ควรมีการวางแผนผู้ดูแลงบประมาณที่เชื่อถือได้ มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีและกฎหมายบ้าง และควรมีการวางแผนนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดในเรื่องใดบ้าง เรื่องเร่งด่วนกับเรื่องไม่เร่งด่วน และ ที่สำคัญควรมีการวางแผนให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายในวัดซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Sproule k.w., 1996) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนท้องถิ่นเป็นฐาน โดยให้ความหมายของชุมชนท้องถิ่นว่า เป็นกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เดียวกัน และจำแนกได้ว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวพันกันทางสายเลือดหรือการสมรส หรืออาจจะมีการนับถือศาสนา อยู่ในกลุ่มทางการเมืองชนชั้น หรือเป็นเพื่อนฝูงใน วงสังคมเดียวกันได้ และพบว่าหลักการของท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีส่วนสำคัญ คือ(1) ชุมชนท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการจัดการทัวร์ (2)ควรมีการแบ่งปันผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของโครงการของชุมชน เช่น สถานีนามัย โรงเรียน เป็นต้น (3)ต้องคำนึงว่าการทำงานส่วนบุคคลสามารถส่งผลกับโครงสร้างทางสังคมโดยรวม (4)สิ่งแวดล้อมจะยั่งยืนได้ก็ต่อเมื่อชุมชนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (5)ให้ความเคารพต่อขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม และโครงสร้างทางสังคมของท้องถิ่น (6)จะต้องมีกลไกที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถควบคุมผลกระทบจากนักท่องเที่ยวตะวันตก (7)กำหนดกลุ่มให้มีขนาดเล็กที่สุด ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบ

ทางด้านสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม (8) ควรชี้แจงเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ควรกระทำก่อนที่
 มีการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ (9) ไม่ควรให้มีการแสดงการละเล่นของคนในท้องถิ่นเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว
 และ(10) ชุมชนควรมีสิทธิ์ในการที่จะปฏิเสธการท่องเที่ยว หากไม่ต้องการ การลงมือปฏิบัติด้าน
 งบประมาณ พบว่า เจ้าอาวาส ไวยาวัจกร และกรรมการวัด ควรพิจารณาให้ตีในเรื่องงบประมาณ
 ค่าใช้จ่ายต่างๆภายในวัด ควรแยกบัญชีรายรับรายจ่ายแต่ละประเภทออกจากกันอย่างชัดเจน เช่น
 บัญชีรับบริจาค บัญชีบูชาวัตถุมงคล บัญชีผ้าป่ากฐิน บัญชีการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัด เป็นต้น
 เพื่ออำนวยความสะดวก ตรวจสอบ ควรจัดบุคลากรที่มีความรู้คุณธรรมมาดูแลงบประมาณค่าใช้จ่าย
 ต่างๆ ทั้งพระสงฆ์และไวยาวัจกร ทางวัดควรจัดหางบประมาณหรือขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงาน
 ต่างๆ และรับบริจาคจากศรัทธาสาธุชน และที่สำคัญเมื่อมีงบประมาณแล้ว ควรจัดสรรงบประมาณ
 ให้ลงตัว และใช้จ่ายอย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วัด พระศาสนา และชุมชน การประเมินผล
 ด้านงบประมาณ พบว่า ควรมีการประเมินผลการทำงานของบุคลากรฝ่ายการเงิน การบัญชีในทุก
 เดือน รอบไตรมาสและสรุปรอบปี เพื่อเป็นการตรวจสอบความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ประเมิน
 รายรับรายจ่าย ยอดคงเหลือของงบประมาณ ควรประเมินหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ
 รายได้จากชุมชน สาธุชนทั่วไปว่าจุดเด่นจุดด้อยตรงไหน เพื่อหาแนวทางป้องกันและแก้ไขต่อไป

3) ด้านวัสดุอุปกรณ์

การวางแผนด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยี
 สารสนเทศที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเข้าใช้ในการจัดการท่องเที่ยว ควรมีการวางแผนการจัดสถานที่
 ท่องเที่ยว ให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรมีการวางแผนขอรับการสนับสนุน
 วัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง โดยเน้นทุนของชุมชนคือทรัพยากรต่างๆ เป็นหลัก และควรมีการ
 วางแผนการดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไร โดยมอบให้ใครดูแล การลงมือปฏิบัติด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า
 วัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ควรร่วมมือกันพัฒนาวัดช่วยกัน ควรมีผู้รับผิดชอบดูแลด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
 สะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดรอบวัด ห้องน้ำห้องสุขาต้องเพียงพอและให้สะอาดเป็น
 ระเบียบ มูลสัจจะ มูลนิกจัดการให้เรียบร้อย แยกชายหญิงชัดเจน มีความปลอดภัยในชีวิตและ
 ทรัพย์สิน มีความพร้อมในการใช้งานตลอดเวลาควรปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น มีการจัดสวนหย่อมเพื่อเป็น
 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นักท่องเที่ยว ควรมีการจัดสถานที่ให้เป็นระบบมีระเบียบแก่พ่อค้าแม่ค้า
 ในชุมชนก่อนลำดับแรก เพื่อประกอบอาชีพจำหน่ายสินค้าที่ระลึกของคนในชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยว
 ควรจัดร้านอาหารและสินค้าที่หลากหลายน่าซื้อควรมีสถานที่จอดรถที่กว้างขวางและปลอดภัย ควร
 มีการจัดแผนผังการท่องเที่ยวภายในวัด ควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวของทางวัด
 ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อแผ่นพับ หนังสือ และเว็บไซต์ของทางวัด เป็นต้น และควรมีการ
 จัดการทำฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chailes and var.
 (1976 : 21) กล่าวว่า กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งศูนย์กลางให้นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมแบ่งออก เป็น 5 กลุ่ม

คือ 1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ 2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี สินค้าพื้นเมือง งานแสดงสินค้าเอกลักษณ์ของพื้นที่บ้าน 3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ โบราณสถาน ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์ 4. ความบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้แก่ ร้านขายสินค้า ด้านการพักผ่อน ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ สถานบันเทิง 5. โครงสร้างพื้นฐานด้านอาหารและที่พัก และยังคงสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัชรภณ ฤทธิ์เต็ม (2556 : 107-110) กล่าวไว้ว่า ด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ด้านบุคลากร และด้านประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสิ่งที่วัดควรปรับปรุง ดังนี้ การจัดหาถังขยะและจัดระเบียบสถานที่ทิ้งขยะ ให้เพียงพอ การดูแลรักษาความสะอาดของห้องน้ำ ควรมีแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวในวัด จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในวัด สรุปได้ดังนี้ 1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟูโบราณสถานหรือวัดร้าง 2. การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ และ 3. การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด การประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อยู่เป็นประจำและต่อเนื่อง ว่ามีสิ่งใดที่ขาดตกบกพร่อง และชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้ ต้องรีบแจ้งให้ที่ประชุมรับทราบ ควรประเมินผลผู้ดูแลรับผิดชอบด้านอาคารสถานที่ และควรประเมินผล การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการท่องเที่ยวว่า มีผลกระทบอย่างไร และผลดีเป็นอย่างไรบ้าง

4) ด้านวิธีการ

การวางแผนด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการวางแผนด้านวิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดให้เป็นระบบ มีระเบียบ สงบ สะอาด ปลอดภัย ควรวางแผนการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนและเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ควรมีการวางแผนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และควรมีการวางแผนกิจกรรมของทางวัดที่หลากหลายและดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว การลงมือปฏิบัติด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการจัดบุคลากรเข้าทำงานอย่างเป็นระบบมีความเหมาะสมกับงาน ควรมีการบริหารจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใสตรวจสอบได้ ควรมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและให้ตรงกับวันหยุดเสาร์อาทิตย์ และควรมีการจัดสถานที่การท่องเที่ยวสะอาด สงบ ปลอดภัย และสร้างความสนใจ นอกจากนี้ทางวัดควรเปิดโอกาสให้ชุมชน ภาครัฐเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของทางวัดให้มากกว่านี้ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น) ,อดิเทพ ผาพา, แสง นิลนามะ, อิทธิพล แก้วพิลา และกฤต ศรียะอาจ (2552) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนพบว่ามี 4 รูปแบบคือ 1) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว

ที่เป็นลักษณะของการที่วชมสถาปัตยกรรมประติมากรรมจิตรกรรมและการที่วชมบริเวณวัด (เชิง
 วัดอุตรธรรม) 2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวตามเทศกาล
 ประเพณีและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (เชิงวัฒนธรรม) 3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อ
 พัฒนาความรู้ (เชิงนามธรรมการเรียนรู้) และ 4) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง
 พระพุทธศาสนาโดยมีแนวทางการพัฒนาและกระบวนการส่งเสริมที่สำคัญเช่น 1) การเสริมสร้าง
 ความรู้ความเข้าใจหรือบริการข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยว 2) การปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และสิ่ง
 อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 3) การอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณวัตถุโบราณสถานของวัดให้อยู่ใน
 สภาพที่เหมาะสม 4) การพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวเป็นต้นผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของวัดชุมชนนักท่องเที่ยวและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาแหล่ง
 ท่องเที่ยวประเภทวัดพบว่าแต่ละวัดมีกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการจัดการที่แตกต่างกัน
 โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมใน 4 ลักษณะคือ 1) การมีส่วนร่วมและการจัดการเชิงอำนาจ 2) การมี
 ส่วนร่วมและการจัดการเชิงอำนาจการ 3) การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงความเป็นหุ้นส่วน 4)
 การมีส่วนร่วมและการจัดการในเชิงการสนับสนุนสำหรับเส้นทางที่เหมาะสมกับท่องเที่ยววัดใน
 กรุงเทพมหานครประกอบด้วย 3 เส้นทางได้แก่ 1) เส้นทางสายแม่น้ำเจ้าพระยา 2) เส้นทางสายมหา
 นคร 3) เส้นทางสายวัฒนธรรมไทย-จีนซึ่งเส้นทางทั้ง 3 เส้นทางดังกล่าวมีการเชื่อมโยงบนถนนสาย
 วัฒนธรรมศิลปกรรมความงามพุทธศิลป์ของแผ่นดินความเป็นมาของมหานครกรุงเทพและแม่น้ำ
 เจ้าพระยาสำหรับผลการศึกษเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคทางกฎหมายที่มีต่อการส่งเสริมกิจกรรมการ
 ท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดคือแนวคิดและกระบวนการความขัดแย้งระหว่างการพัฒนา
 กับการอนุรักษ์และความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างข้อกฎหมายกับการปฏิบัติในพื้นที่
 ข้อเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกรมศิลปากรควรมีส่วนร่วมใน
 การพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยวของวัดและควรมีการส่งเสริมลักษณะ
 กิจกรรมที่มีคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวอย่างมี
 คุณภาพที่เป็นการเรียนรู้ของฝ่ายต่างๆอย่างแท้จริง และยังคงคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิกา คำดี
 (2558) กล่าวว่า ข้อเสนอแนะในการวิจัยควรเปิดโอกาสให้ผู้นำและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการ
 จัดการควรรักษาสิ่งของพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อจัดแสดงพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมและศาสนาควรร
 จัดแบ่งเขตบริเวณท่องเที่ยวและร้านค้าให้เป็นระเบียบเรียบร้อยควรมีการสร้างสื่อต่างๆในการ
 ประชาสัมพันธ์ให้หลากหลายยิ่งขึ้นโดยการจัดทำวิดีโอข้อมูลประวัติสถานที่ท่องเที่ยวคู่มือการเกี่ยวกับ
 ท่องเที่ยวควรมีมีคฤเทศก์พาศมสถานที่และอธิบายประวัติความเป็นมาประโยชน์ความสำคัญของ
 สถานที่ควรมีห้องสนทนาธรรมให้พระสนทนาธรรมด้วยภาษาต่างๆเข้าใจได้ไม่ยาก การประเมินผล
 ด้านวิธีการ พบว่า ควรมีการประเมินผลด้านวิธีการการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการ
 ท่องเที่ยวเป็นอย่างไร ควรมีการประเมินผลบุคลากรต่างๆ ควรมีการประเมินผลกิจกรรมของทางวัด

ว่ามีความเหมาะสมและเร้าความสนใจมากน้อยเพียงใด เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรม กิจกรรมทำบุญ 9 วัด ไหว้พระ 9 ที่ กิจกรรมไหว้พระธาตุและพระเกจิอาจารย์ การประเมินผลด้านสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aspinall (2006 : 18) โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อมสังคม เศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคมการประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสานทั้ง 9 แห่ง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง(พระอารามหลวง) วัดพายัพ(พระอารามหลวง) วัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) วัดหนองบัว สามารถนำไปประกอบการจัดทำข้อมูลเอกสารได้

1.2 จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสานทั้ง 9 แห่ง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง(พระอารามหลวง) วัดพายัพ(พระอารามหลวง) วัดบ้านไร่ จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ วัดพระพุทธบาทเขากระโดง วัดเขาพระอังคาร วัดหงษ์ จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ วัดศาลาลอย(พระอารามหลวง) วัดบูรพาราม(พระอารามหลวง) วัดหนองบัว เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน และแนวทางในการพัฒนาต่อไป

1.3 จากผลการวิจัยสามารถค้นพบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน โดยนำรูปแบบที่ได้ไปปรับใช้ตามความเหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชนตนเอง ในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

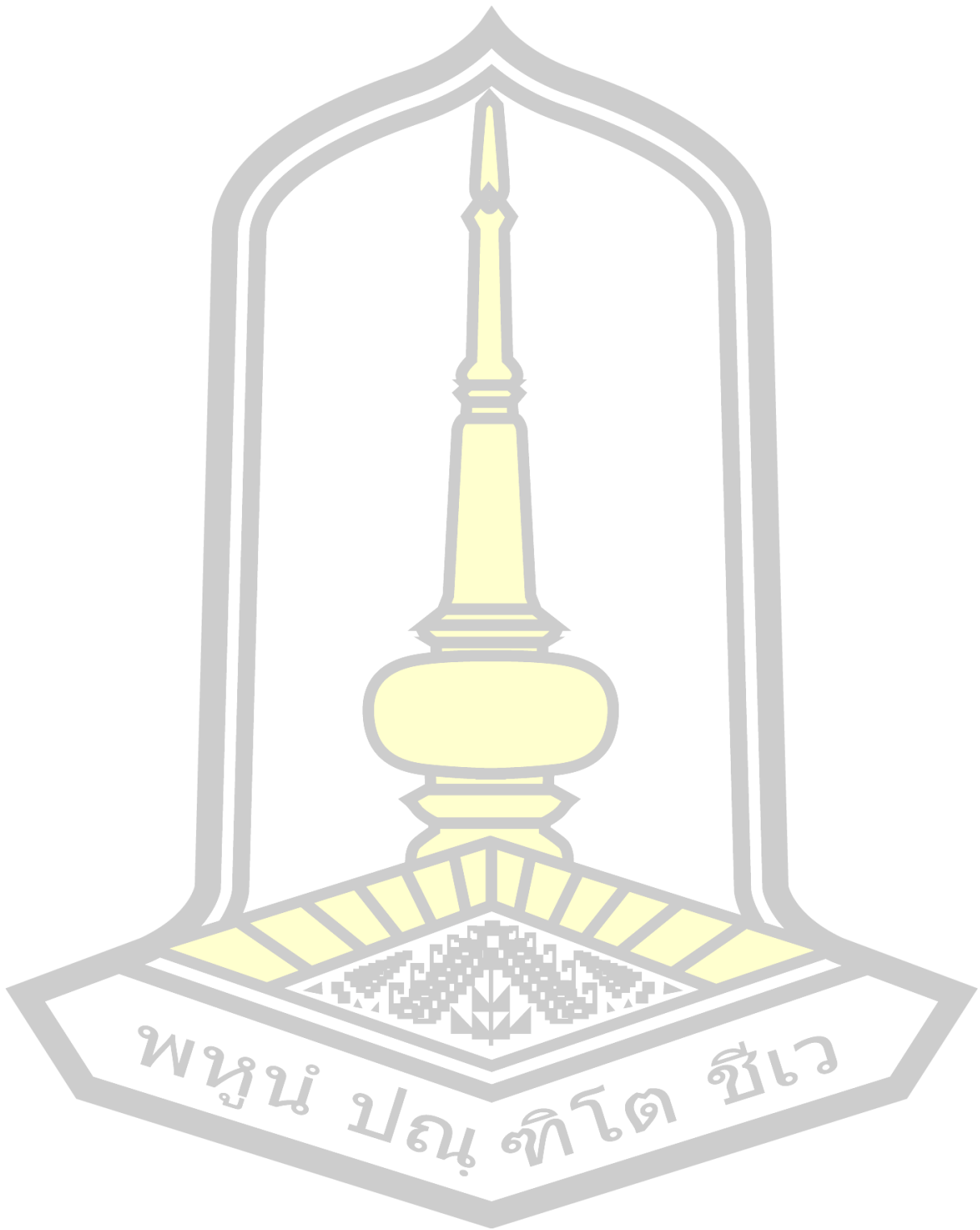
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ภายในวัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอื่นๆ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ภายในวัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาที่วัดและชุมชนประสบความสำเร็จ

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนา ภายในวัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทาง
แสวงบุญ ในมิติทางศาสนา ปี 2557. (ม.ป.ท., บ.ก.). กรุงเทพฯ.
- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. บัณฑิตศึกษา, 4(2).
- กฤษณา รักษาโหม, แสง นิลนามะ, พ. อ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง
พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ:กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ ‘สู่’
เส้นทางธรรม”. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2542). การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
กรุงเทพฯ: กองบริการที่ปรึกษาศูนย์บริการวิชาการ.
- กุลวรา สุวรรณพิมล. (2548). ความหมายของนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อิน
โดไชน่า.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2
(พ.ศ. 25610-2564). กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึก.
- คมลักษณ์ แสงทิพย์. (2557). การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชน
กรณีศึกษาตลาดน้ำ วัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิตย.
- จริมา อุปรานุเคราะห์. (2557). ไหว้พระ 9 วัด: การท่องเที่ยวและผลกระทบต่อทรัพยากรวัฒนธรรม.
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2557). หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑาภรณ์ หินชูย. (2557). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม
อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบทในการบริหารงาน พัฒนาชนบท.
กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2542). การวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เฉลิม เกิดโมลี. (2547). แนวทางการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์. (2544). ยอดกลยุทธ์การบริหารสำหรับองค์กรสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธา.
- ณัฐปกรณ์ อภิมติรัตน์. (2555). บุญพะเหวด:แนวทางการจัดการ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ถวิลวดี บุรีกุล,เรวดี ประเสริฐเจริญสุข, เ. ณ. แ. (2557). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- ทรงคุณ จันทจร. (2549). การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- ทัดดาว บุญपाल. (2530). ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ตำบลสวก อำเภอเมือง จังหวัดน่าน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์. (2526). การพัฒนาชุมชน : วิธีการระดมการมีส่วนร่วมของชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์.
- ทิมเศรษฐกิจ. (2559). ร่วมสวดมนต์ข้ามปี18 ล้านคน ททท. รุกหนักเที่ยวเชิงศาสนา. เดลินิวส์รอบบ่าย, น. 7.
- ชนดล สุวรรณนิกษะ. (2556). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรณีศึกษาวัดไร่ขิงอำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิชา ชัชกุล. (2550). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: บริษัทวี. พรินท์ (1991) จำกัด.
- นิรมล กิติกุล. (2549). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น: คลังนาวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). คู่มือแนวทางการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่: ม.ป.พ.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2549). การพัฒนาและการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.
- ปรัชญา เวสารัชช. (2528). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พรชัย รัชมีแพทย์. (2540). การปกครองตนเองของนครหลวง กรุงเทพมหานคร ศึกษากรณี นิติสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนกลาง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. (2553). การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระครูวิมลศิลป์กิจ (เรื่องฤทธิ์ ธนปญโญ), ฤทธิชัย แกมมณาค และนเรศร์ บุญเลิศ. (2555). การศึกษารูปแบบและสภาพ แหล่งเรียนรู้ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย. พระยา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพระยา
- พระมหาฉัตร สิริมงคล (มาตรา). (2556). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดหนองแขง (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ้น) , อติเทพ ผาทา, แสง นิลนามะ, อ. แ. ศ. (2552). รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ.
- พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก (ข้างเมือง). (2554). การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลอยศรี โปราณานนท์. (2544). การท่องเที่ยวเบื้องต้น. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เพทาย บำรุงจิตต์และคณะ. (2549). ศักยภาพและความพร้อมของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย. เชียงราย: วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). กลวิธีแนวแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- ภัชรบถ ฤทธิเต็ม. (2556). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด. เชียงใหม่.
- ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ. (2551). การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มธุรส ปราปไพรี. (2553). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม “เมืองสร้างสรรค์กับศิลปะ สรรค์สร้าง...งานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชร. ใน เอกสารประกอบการสอน สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- มานิช พรหมปัญญา และคณะ. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัด อุบลราชธานีเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย, 8(2).

- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2547). แนวคิดหลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- รัชนิกร เศรษฐ์. (2523). สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์.
- วงศ์ธีรา สุวรรณินและคณะ. (2557). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัด ปทุมธานี. วารสารบัณฑิตศึกษา, 8(3), 63–82.
- วิภาดา มุกดา. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ศุภลักษณ์ อัครางกูร. (2551). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (2542). รายงานผลการดำเนินงานขั้นสุดท้าย การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สนธยา คุณศรี. (2545). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมคิด บางโม. (2546). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: จูน พับลิชชิ่ง.
- สมบัติ กาญจนกิจ. (2554). นันทนาการและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมลักษณ์ไชยเสรีรัฐ. (2549). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในคณะกรรมการตรวจสอบติดตามการบริหารงานตำรวจนครบาล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). สังคมศาสตร์เบื้องต้น. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2528). หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). ความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัด สอนแกว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2550). แผนแม่บทชุมชนปริมงคลวัฒนธรรมไทย พ.ศ. 2537. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกรมการศาสนา. (2557). แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการ
ท่องเที่ยว เส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาปี 2557. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). คู่มือการ
ประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรง
พิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มวิชาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว. (ม.ป.ป.). แนว
ทางการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม.
กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2557). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์จันทร์
โอชา นายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน. (2552). คู่มือการมีส่วนร่วมของ
ประชาชน. กรุงเทพฯ: บริษัท บুম คัลเลอร์ โลว์ จำกัด.
- สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ. (2553). การวิเคราะห์ทางสังคม เพื่อการพัฒนาแนวคิด และ
วิธีการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2547). เષฐินหน้าโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม นโยบายวัฒนธรรมในบริบทใหม่.
กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- สุวรรณ เพชรนิล. (2522). วัฒนธรรมและศาสนา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสรี พงศ์พิศ. (2533). ร้อยคำที่ควรรู้ ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์
การพิมพ์.
- เสรี เสริฐสุนิต. (2540). การศึกษาพระพิมพ์ดินเผากรุณาคุณ จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรม
ไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชา
สังคม). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถัย กักผล. (2552). คู่มือคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น. กรุงเทพฯ:
เจริญสนิทวงศ์การพิมพ์.
- อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว.
- Alastair T. White. (1982). Why Community Participation ? A Discussion of the
Argument Community Participation. United Nations: Children's Fund.

- Aspinall, A. Jean. (2006). Communities in Change :Social Sustainability and Tourism Development. Canada: University of Waterloo Canada.
- Chailles, W. and S. V. (1976). Planning for Tourism Development. New York: McGraw-Hill.
- Cyr, T. (1994). A Study In Economics And Religion: The relationship Buddhism And Capitalism In Thailand. Canada: Dalhousie University Canada.
- Deicke, G. C. (1971). A Buddhist Response To Modernization In Thailand. Thailand: Cornell University.
- Diedrich Amy. (2007). Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize. Dissertation Abstracts International, 67(11).
- Gunn G. (1994). Travel and Hospitality: A Handbook for Manager and Researchers. New York: John Wiley & Sons.
- Lu Shiao-Yun. (2006). Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture. Dissertation Abstracts International, 67(4), 1561-A.
- Mitz Robyn. (2006). A Community's perspective on Tourism Development. Canada: Royal Roads University Canada.
- Murphy Peter E. (1988). Community driven Tourism Planning. Bangkok: Tourism Management.
- Nations, U. (1981). Yearbook of International Trade Statistics. United Nations: UN Press.
- Preissing John. (2007). Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs. Dissertation Abstracts International, 67(1), unpagged.
- Reeder W.W. (1963). Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families. New York: Pergamon Press.
- Robert S. and S. Helber. (1980). Tourism: principles, practices, philosophies. New York: McGraw-Hill.

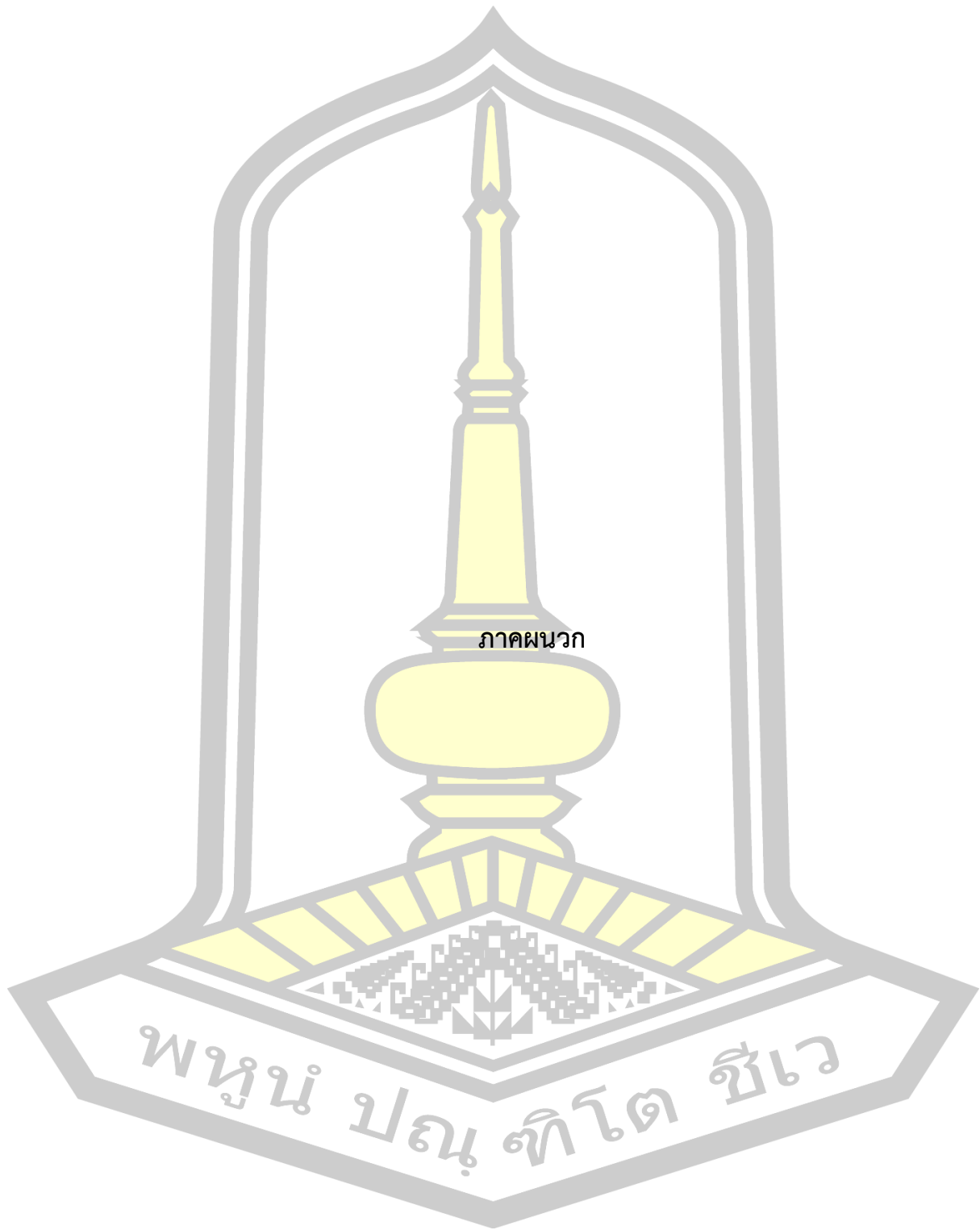
Sproule k.w. (1996). Community-based Ecotourism Development : Identifying partners in the process, the Ecotourism Equation:Measuring the Impacts Bulletin Series Yale School of Forestry and Environmental Studies. Newhaven: Yale university.

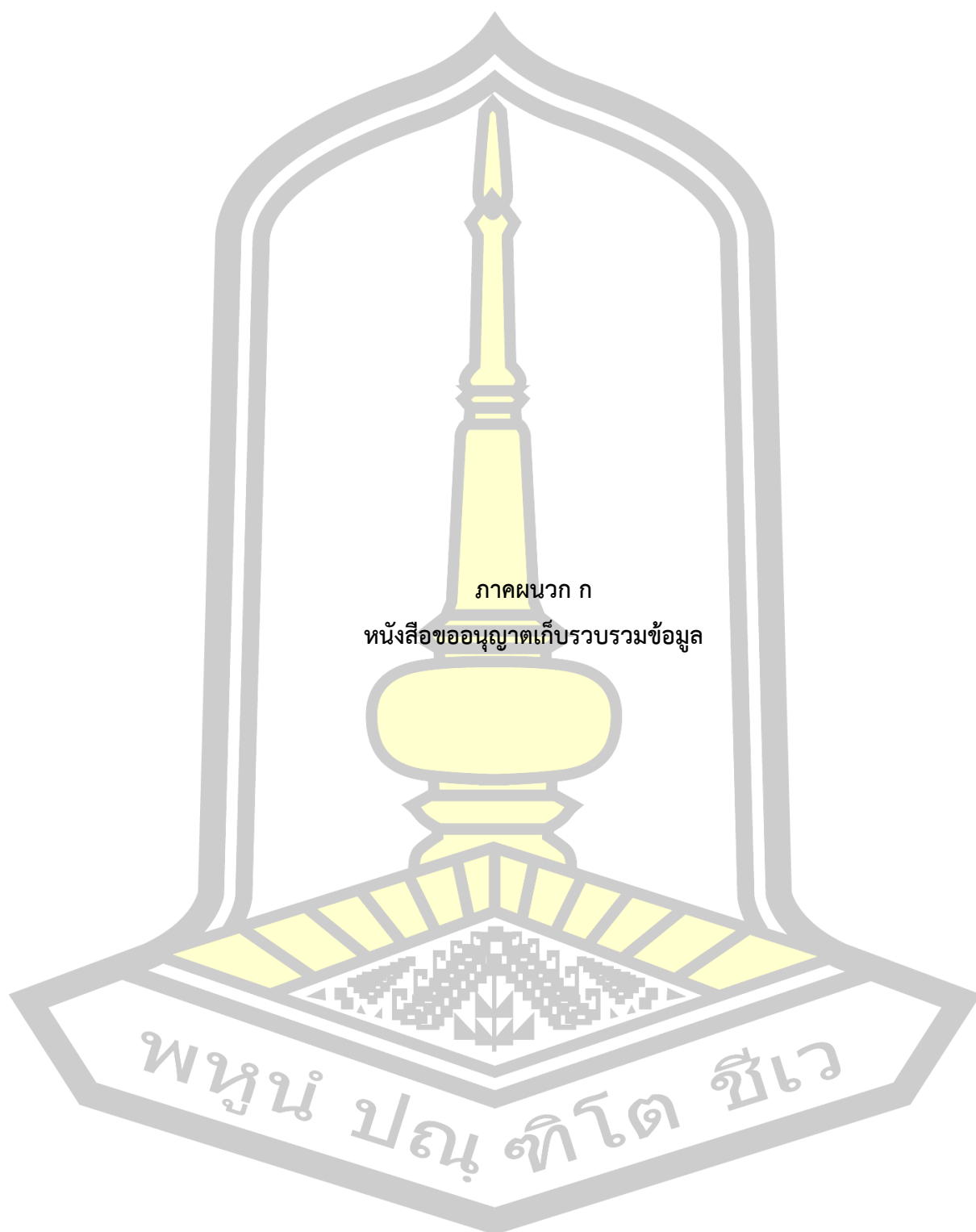
William Erwin. (1976). Participation Management. Concept, theory and Implementation. United state of America: state University.

Xie phillp feifan. (2001). Authenticating Cultural Tourism:folk Villages in Hainan China. Canada: University of Waterloo Canada.

Yang Minkang. (2002). A study of Music Tradition And Its Contemporary Change of The Theravada Buddhist Festival Ritual performance of Dai Ethnic Nationality In Yunnan. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong.

ภาคผนวก ก

หนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

พหุ ประจักษ์ วิทยา

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๕๑/๗๕๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๕๔๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน **เจ้าอาวาสวัดเมือง**

ด้วยพระมหามงคล หวังนอก รหัสหนังสือ ๕๘๐๑๒๑๖๐๐๐๕ หนังสือระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวุฒิ ตั้งสอนบุญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิติกา วรรณจันทร์)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

เจ้าอาวาสวัดเมือง
เจ้าอาวาสวัดเมือง
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๐

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/๗/๕๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๕๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้ผลิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน เจ้าอาวาสวัดพนาสัย

ด้วยพระมหามงคล หวังนอก รหัสนิสิต ๕๘๐๑๒๑๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวุฒิตั้งสอนบุญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิสิกา วรรมจันทร์)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พระสมุหเทศาภิบาล จังหวัดร้อยเอ็ด

อ.วิทย์ นพคุณ (เลขาน เจ้าอาวาส วัดพนาสัย มหาสารคาม)

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/๗๖๕๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิติกรเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน ผู้อำนวยการ สำนักงาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

ด้วยพระมหามงคัล วัฒนอก รหัสนิติ ๕๘๐๑๒๖๐๐๐๕ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการ
จัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวุฒิ
ตั้งสอนบุญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์
ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัย
ดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป
จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิตกกา วรรณจันทร์)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

รับทราบ
นางสาวณัฏฐา สงนอก
นางสาวณัฏฐา สงนอก
นางสาวณัฏฐา สงนอก

สวจ.นม.
วันที่ 14 พ.ย. 2560
เลขรับ 4121
1. บท.
2. ขต.
3. ศน.
4. วธ.

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/๗๕๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม
เรียน วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม

ด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ราชบัณฑิตยสถาน ได้มีมติให้คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวุฒิ ตั้งสอนบุญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออนุญาตจากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เรียน วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม

พระมหากษัตริย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ราชบัณฑิตยสถาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิลิกา วรรณจันทร์)

ระดับปริญญาโท สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอฝากเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มา

ทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

จึงเรียนขอเพื่อโปรดพิจารณาและพิจารณา

พรทิพย์

(รองอธิการบดี ของ๑๐๖)
1/จันทน์ที่มีบันทึกข้อมูล

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

นางศศิฑอณร์ สุวรรณมณี
รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(นางศศิฑอณร์ สุวรรณมณี)
วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/๗๖๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน **มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และวิทยาลัยเทคโนโลยีอาชีวศึกษา**

ด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ราชบัณฑิตยสถาน ได้มีมติให้ตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาภาษาถิ่นและวัฒนธรรม โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้มีมติให้ตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาภาษาถิ่นและวัฒนธรรม โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุลิกกา วรรณจันทร์)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กศน.พ.ท.

14/11/60

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๑-๑๓๕๐

ที่ ศธ ๐๕๓๐.๔๑/๗๕๕

คณะวัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำบลตลาด อำเภอเมือง
จังหวัดมหาสารคาม ๔๔๐๐๐

๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิติสดีเก็บข้อมูลภาคสนาม

เรียน **เจ้าอาวาสวัดศาลาลอย**

ด้วยพระมหามงคฺล หวังนอกร รหัสนิติสดี ๕๘๐๑๒๖๐๐๐๕ นิติระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับอนุมัติทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนวุฒิตั้งสอนบุญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ในการนี้ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ พิจารณาแล้วเห็นว่าเขตพื้นที่ของท่านมีข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านอนุญาตให้ผู้วิจัยดังกล่าวเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปประกอบการทำวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป จึงใคร่ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

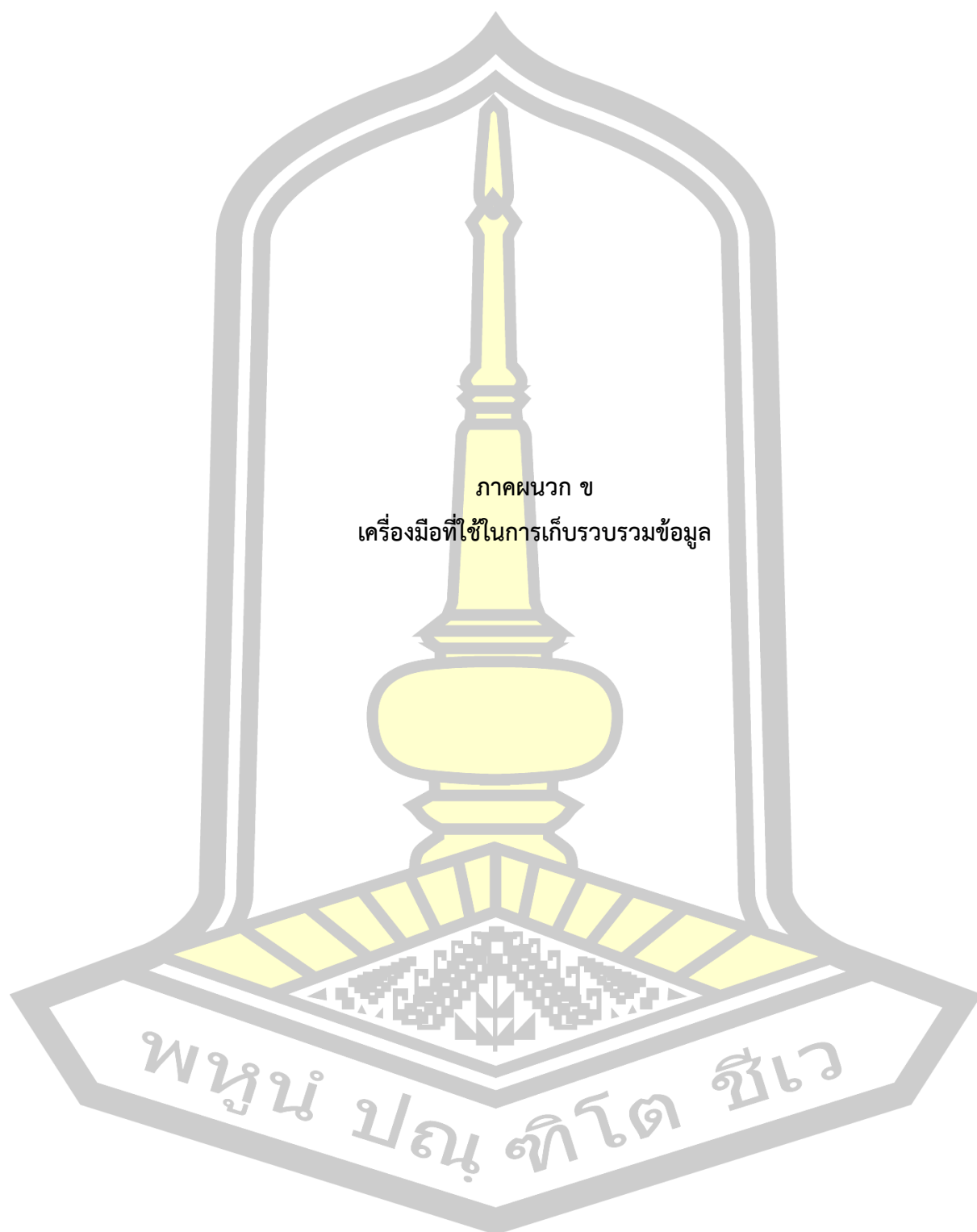
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิสิกา วรรณจันทร์)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานบัณฑิตศึกษา
คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มมส.
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๔๓๗๓-๑๓๕๐

แบบสำรวจภาคสนาม (Basic Survey)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

วัด.....ชุมชน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....วัน/เดือน/ปี ที่สำรวจ.....

คำชี้แจง

แบบสำรวจภาคสนามนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลเบื้องต้น

1.1 สภาพบริบททั่วไปของวัดและชุมชน

.....

.....

.....

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

.....

.....

.....

1.3 อาณาเขตที่ตั้งของวัดและชุมชน

ทิศเหนือ.....

ทิศใต้.....

ทิศตะวันออก.....

ทิศตะวันตก.....

1.4 เส้นทางคมนาคม/แผนที่/แผนผังของวัดและหมู่บ้าน

.....

.....

.....

1.5 มีจำนวนพระ.....รูป สามเณร.....รูป แม่ชี.....คน คณะกรรมการ
วัด.....คน และบุคลากรที่อาศัยอยู่ในวัด.....คน

1.6 จำนวนพื้นที่ของวัด.....ไร่

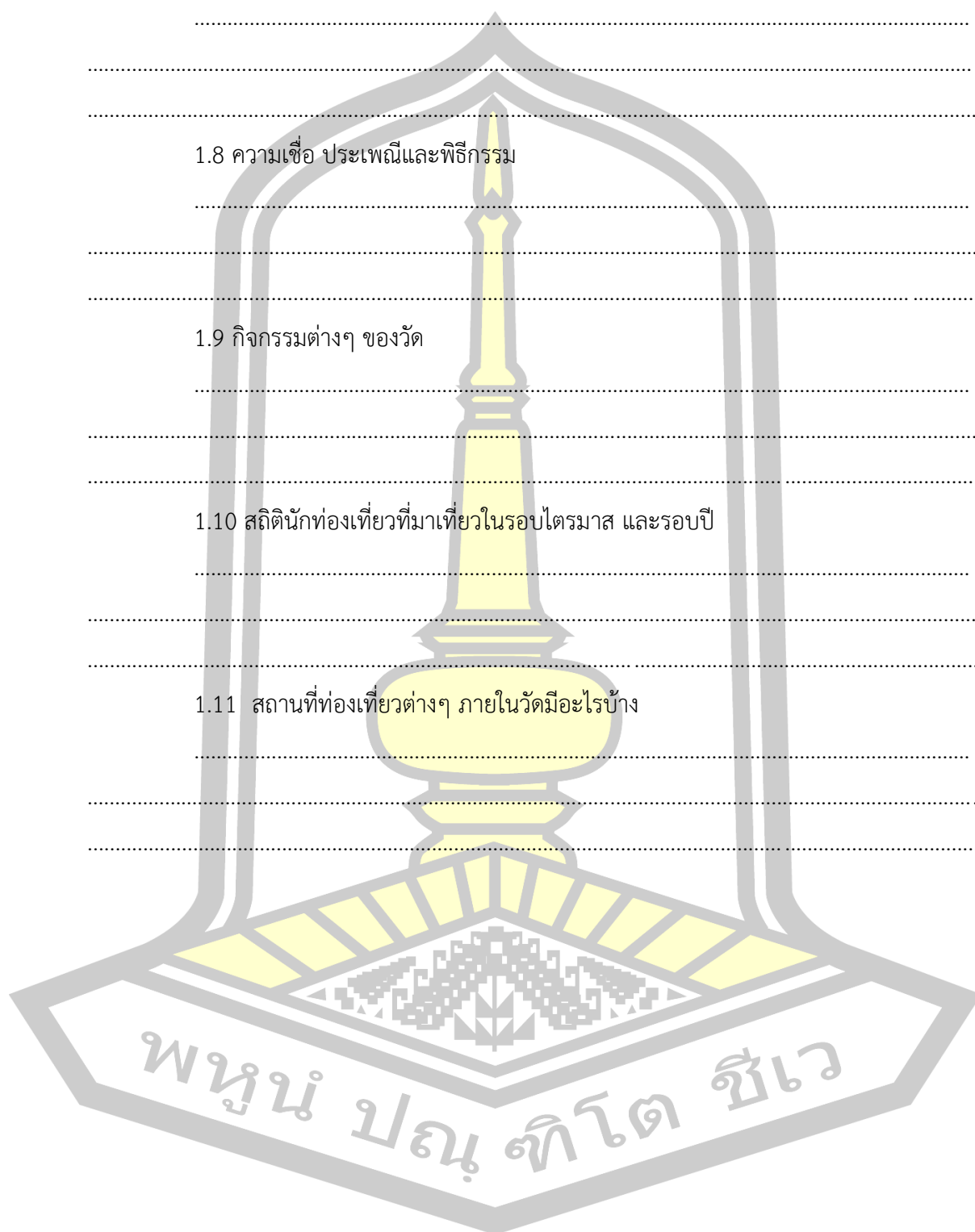
1.7 สภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

1.8 ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม

1.9 กิจกรรมต่างๆ ของวัด

1.10 สถิตินักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในรอบไตรมาส และรอบปี

1.11 สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ภายในวัดมีอะไรบ้าง

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

คำชี้แจง :

1. แบบสังเกตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน
2. ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยการเข้าไปในพื้นที่การวิจัยโดยการสังเกตและเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ว่ามีรายละเอียดและขั้นตอนอย่างไร จากนั้นบันทึกลงในแบบบันทึกการสังเกต

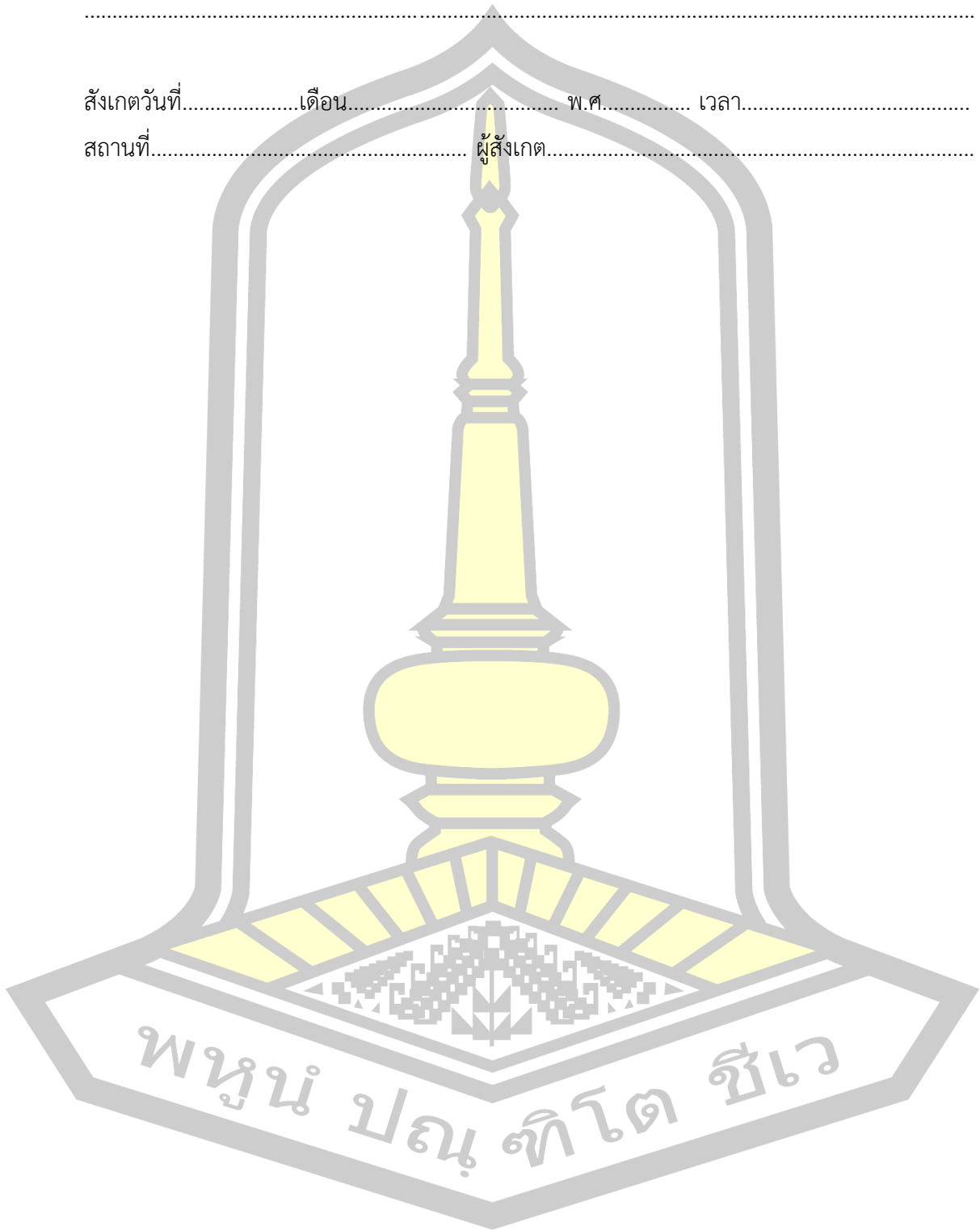
ตอนที่1 สภาพปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสาน

1. ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต
 - 1.1 การวางแผนประกอบด้วย
 - 1.1.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.1.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.1.4 ด้านวิธีการ.....
 - 1.2 การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย
 - 1.2.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.2.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.2.4 ด้านวิธีการ.....
 - 1.3 การประเมินผลประกอบด้วย
 - 1.2.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.2.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.2.4 ด้านวิธีการ.....
2. บันทึกรายละเอียด.....

.....

3. สรุปข้อสังเกต.....

สังเกตวันที่.....เดือน..... พ.ศ..... เวลา.....
สถานที่..... ผู้สังเกต.....

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

(ชุดที่ 1 สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ คือกลุ่มผู้รู้ (Key Information) ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ภาคชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้รู้ภาครัฐ ประกอบด้วย สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด

3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 4

ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสาน

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

ตอนที่ 4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

อาชีพ.....เบอร์โทร.....

2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง

สถานที่สัมภาษณ์.....

อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

1. ประวัติความเป็นมาของวัด.....
2. ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด.....
3. ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

1. สภาพปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

- 1.1 การวางแผนประกอบด้วย
 - 1.1.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.1.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.1.4 ด้านวิธีการ.....
- 1.2 การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย
 - 1.2.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.2.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.2.4 ด้านวิธีการ.....
- 1.3 การประเมินผลประกอบด้วย
 - 1.3.1 ด้านบุคลากร.....
 - 1.3.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 1.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 1.3.4 ด้านวิธีการ.....

2. สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

- 2.1 การวางแผนประกอบด้วย
 - 2.1.1 ด้านบุคลากร.....
 - 2.1.2 ด้านงบประมาณ.....
 - 2.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
 - 2.1.4 ด้านวิธีการ.....
- 2.2 การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย
 - 2.2.1 ด้านบุคลากร.....
 - 2.2.2 ด้านงบประมาณ.....

- 2.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
- 2.2.4 ด้านวิธีการ.....
- 2.3 การประเมินผลประกอบด้วย
- 2.3.1 ด้านบุคลากร.....
- 2.3.2 ด้านงบประมาณ.....
- 2.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์.....
- 2.3.4 ด้านวิธีการ.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

1. การวางแผนประกอบด้วย
 - 1.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการวางแผนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและกิจกรรมอะไรบ้าง.....
 - 1.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการวางแผนการจัดการอย่างไร.....
 - 1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการวางแผนวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง.....
 - 1.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการวางแผนการจัดการเป็นอย่างไร.....
2. การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย
 - 2.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง.....
 - 2.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการปฏิบัติด้านใดบ้าง.....
 - 2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการปฏิบัติอะไรบ้าง.....
 - 2.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการปฏิบัติวิธีการจัดการอย่างไรบ้าง.....
3. การประเมินผลประกอบด้วย
 - 3.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการประเมินผลด้านในบ้าง.....
 - 3.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการประเมินผลงบประมาณด้านใดบ้าง.....
 - 3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการประเมินผลวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง.....
 - 3.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการประเมินผลวิธีการอย่างไรบ้าง.....

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์

(.....)

วันที่ / /

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน
(ชุดที่ 2 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติ)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน และรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

2. ผู้ให้สัมภาษณ์ คือ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ไวยาวัจกร และคณะกรรมการวัด

3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

ตอนที่ 4 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวทางศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาค

อีสาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....นามสกุล.....

ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

อาชีพ.....เบอร์โทร.....

2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง

สถานที่สัมภาษณ์.....

อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสาน

1. ประวัติความเป็นมาของวัดเป็นอย่างไร.....
2. ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดเป็นอย่างไร.....
3. ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวภายในวัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสาน

1. สภาพปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

1.1 การวางแผนประกอบด้วย

1.1.1 ด้านบุคลากรดังนี้

- 1) เจ้าอาวาสวัดมีการวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไร.....
- 2) มีการวางแผนการจัดบุคลากรทำหน้าที่อย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการวางแผนเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง.....

1.1.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

- 1) มีการวางแผนด้านงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการวางแผนจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการวางแผนผู้ดูแลงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการวางแผนนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

1.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

- 1) มีการวางแผนจัดวัสดุอุปกรณ์การท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการวางแผนนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง.....
- 4) มีการวางแผนดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไรบ้าง.....

1.1.4 ด้านวิธีการดังนี้

- 1) มีการวางแผนด้านวิธีการอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการวางแผนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมดอย่างไรบ้าง.....

1.2 การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย

1.2.1 ด้านบุคลากรดังนี้

- 1) เจ้าอาวาสวัดมีหลักปฏิบัติในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างไร.....

- 2) มีการปฏิบัติในการจัดบุคลากรทำหน้าที่อย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการปฏิบัติเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มีคฤศค์อย่างไรบ้าง.....

1.2.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

- 1) มีการปฏิบัติด้านงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการปฏิบัติจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการปฏิบัติผู้ดูแลงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการปฏิบัตินำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

1.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

- 1) มีการปฏิบัติการจัดวัสดุอุปกรณ์การท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการปฏิบัติการนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการปฏิบัติขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง.....
- 4) มีการปฏิบัติเพื่อดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไรบ้าง.....

1.2.4 ด้านวิธีการ ดังนี้

- 1) มีการปฏิบัติด้านวิธีการอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการปฏิบัติการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการปฏิบัติบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมดอย่างไรบ้าง.....

1.3 การประเมินผลประกอบด้วย

1.3.1 ด้านบุคลากรดังนี้

- 1) เจ้าอาวาสวัดมีการประเมินผลในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างไร.....
- 2) มีการประเมินผลในการจัดบุคลากรทำหน้าที่อย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการประเมินผลเพื่อพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการประเมินผลเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มีคฤศค์อย่างไรบ้าง.....

1.3.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

- 1) มีการประเมินผลด้านงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการประเมินผลจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการประเมินผลผู้ดูแลงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการประเมินผลนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

1.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

- 1) มีการประเมินผลการจัดสถานที่การท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....

- 2) มีการประเมินผลการนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง..
- 3) มีการประเมินผลขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง.....
- 4) มีการประเมินผลเพื่อดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไรบ้าง.....

1.3.4 ด้านวิธีการ ดังนี้

- 1) มีการประเมินผลด้านวิธีการอย่างไรบ้าง.....
- 2) มีการประเมินผลการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) มีการประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) มีการประเมินผลบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมดอย่างไรบ้าง.....

2. สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

2.1 การวางแผนประกอบด้วย

2.1.1 ด้านบุคลากร ดังนี้

- 1) ปัญหาการวางแผนการบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในวัดเป็นอย่างไร.....
- 2) ปัญหาการวางแผนการจัดบุคลากรทำหน้าที่อย่างไรบ้าง.....
- 3) ปัญหาการวางแผนพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 4) ปัญหาการวางแผนเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มีคฤศเทศ์อย่างไรบ้าง.....
- 5) ปัญหาการวางแผนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไรบ้าง.....

2.1.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

- 1) ปัญหาการวางแผนด้านงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 2) ปัญหาการวางแผนจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 3) ปัญหาการวางแผนผู้ดูแลงบประมาณอย่างไรบ้าง.....
- 4) ปัญหาการวางแผนนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

2.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

- 1) ปัญหาการวางแผนจัดวัสดุอุปกรณ์การท่องเที่ยวภายในวัดอย่างไรบ้าง.....
- 2) ปัญหาการวางแผนนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
- 3) ปัญหาการวางแผนขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานใดบ้าง.....
- 4) ปัญหาการวางแผนดูแลวัสดุอุปกรณ์อย่างไรบ้าง.....

2.1.4 ด้านวิธีการดังนี้

- 1) ปัญหาการวางแผนด้านวิธีการอย่างไรบ้าง.....
- 2) ปัญหาการวางแผนนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

3) ปัญหาการวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....

4) มีการวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมดอย่างไรบ้าง.....

2.2 การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย

2.2.1 ด้านบุคลากรดังนี้

1) การปฏิบัติในการบริหารจัดการท่องเที่ยวมีปัญหาอย่างไร.....

2) การปฏิบัติในการจัดบุคลากรทำหน้าที่ มีปัญหาด้านใดบ้าง.....

3) การปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยว มีปัญหาด้านใด.....

4) การปฏิบัติเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มัคคุเทศก์ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2.2.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

1) การปฏิบัติด้านงบประมาณ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2) การปฏิบัติจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัด มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

3) การปฏิบัติผู้ดูแลงบประมาณ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

4) การปฏิบัตินำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2.2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้

1) การปฏิบัติการจัดวัสดุอุปกรณ์การท่องเที่ยวภายในวัด มีปัญหาอย่างไรบ้าง....

2) การปฏิบัติการนำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไร....

3) การปฏิบัติขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงาน มีปัญหาเป็นอย่างไร

4) การปฏิบัติเพื่อดูแลวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2.2.4 ด้านวิธีการ ดังนี้

1) การปฏิบัติด้านวิธีการ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2) การปฏิบัติการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไร....

3) การปฏิบัติกิจกรรมการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

4) การปฏิบัติบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมด มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2.3 การประเมินผลประกอบด้วย

2.3.1 ด้านบุคลากรดังนี้

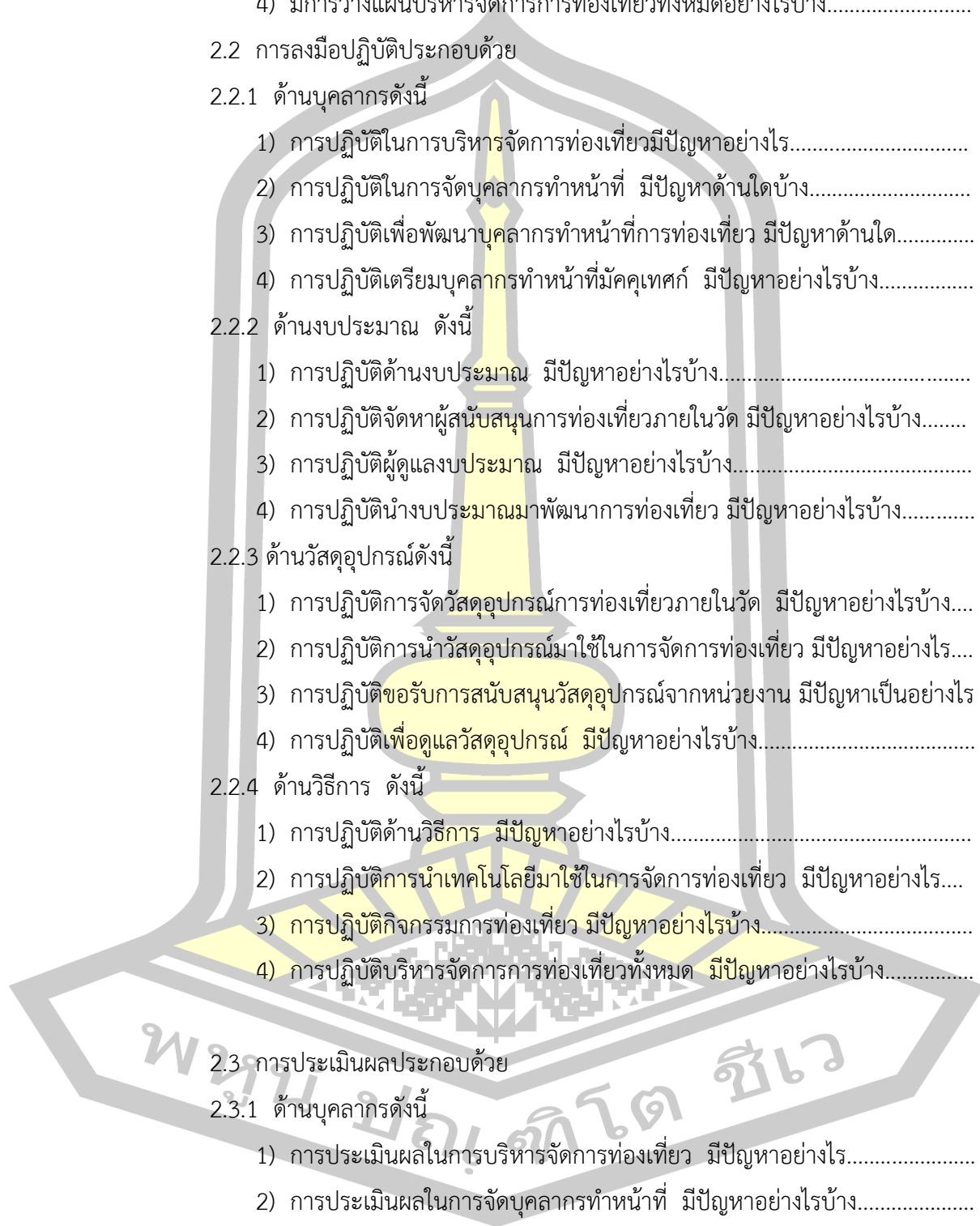
1) การประเมินผลในการบริหารจัดการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไร.....

2) การประเมินผลในการจัดบุคลากรทำหน้าที่ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

3) การประเมินผลเพื่อพัฒนาบุคลากรทำหน้าที่การท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไร....

4) การประเมินผลเตรียมบุคลากรทำหน้าที่มัคคุเทศก์ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

2.3.2 ด้านงบประมาณ ดังนี้

- 1) การประเมินผลด้านงบประมาณ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 2) การประเมินผลจัดหาผู้สนับสนุนการท่องเที่ยวภายในวัด มีปัญหาอย่างไรบ้าง..
 - 3) การประเมินผลผู้ดูแลงบประมาณ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 4) การประเมินผลนำงบประมาณมาพัฒนาการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
- 2.3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ดังนี้
- 1) การประเมินผลการจัดสถานที่การท่องเที่ยวภายในวัด มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 2) การประเมินผลให้นำวัสดุอุปกรณ์มาใช้ใน มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 3) การประเมินผลขอรับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานมีปัญหาอย่างไร
 - 4) การประเมินผลเพื่อดูแลวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 5) ชุมชนเข้ามาดูแลวัสดุอุปกรณ์ มีปัญหาด้านใดบ้าง.....
- 2.3.4 ด้านวิธีการ ดังนี้
- 1) การประเมินผลด้านวิธีการ มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 2) การประเมินผลให้นำเทคโนโลยีมาใช้ มีปัญหาด้านใดบ้าง.....
 - 3) การประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยว มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....
 - 4) การประเมินผลบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งหมด มีปัญหาด้านใดบ้าง.....

ตอนที่ 4 ข้อมูลรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

1. การวางแผนประกอบด้วย
 - 1.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการวางแผนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและกิจกรรมอะไรบ้าง
.....
 - 1.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการวางแผนการจัดการอย่างไร.....
 - 1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการวางแผนวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง.....
 - 1.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการวางแผนการจัดการเป็นอย่างไร.....
2. การลงมือปฏิบัติประกอบด้วย
 - 2.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการปฏิบัติอย่างไรบ้าง.....
 - 2.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการปฏิบัติด้านใดบ้าง.....
 - 2.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการปฏิบัติอะไรบ้าง.....
 - 2.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการปฏิบัติวิธีการจัดการอย่างไรบ้าง.....
3. การประเมินผลประกอบด้วย
 - 3.1 ด้านบุคลากรควรจะมีการประเมินผลด้านในบ้าง.....
 - 3.2 ด้านงบประมาณ ควรจะมีการประเมินผลงบประมาณด้านใดบ้าง.....

3.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ควรจะมีการประเมินผลวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง.....

3.4 ด้านวิธีการ ควรจะมีการประเมินผลวิธีการอย่างไรบ้าง.....

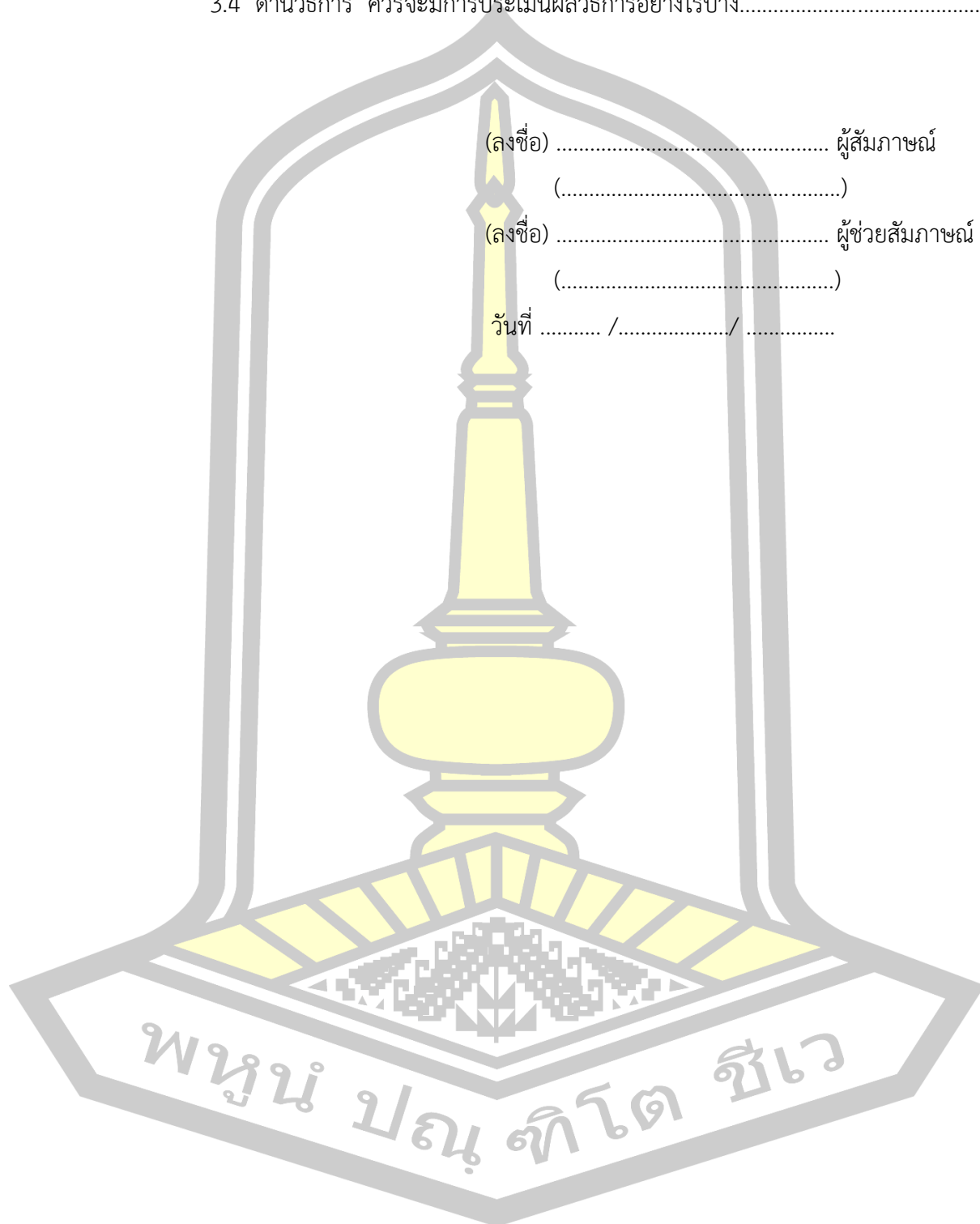
(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์

(.....)

วันที่ / /

แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

(ชุดที่ 4 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป)

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและข้อเสนอแนะของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) ประชาชนผู้มาท่องเที่ยวภายในวัด
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ 2 ตอนดังนี้
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของการสัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....
 ที่อยู่ เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....
 อำเภอ.....จังหวัด.....
 อาชีพ.....โทรศัพท์.....
2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
 เวลา.....ถึง.....รวมเวลา.....ชั่วโมง
 สถานที่สัมภาษณ์.....
 อุปกรณ์การสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสาน

5.1 เรื่องบุคลากร

- 5.1.1 บุคลากรมีปัญหาด้านใดบ้าง.....
- 5.1.2 วิทยากรทำหน้าที่มีคฤหัสถ์มีปัญหาด้านใดบ้าง.....
- 5.1.3 บุคลากร ควรจะมีกี่คนแบ่งงานรับผิดชอบกัน มีปัญหาอย่างไร.....

5.2 เรื่องงบประมาณ

5.2.1 การจัดการเรื่องเงิน มีปัญหาอย่างไร.....

5.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์

5.3.1 วัสดุอุปกรณ์ท่องเที่ยว มีปัญหาอะไรบ้าง.....

5.3.2 วัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกมีปัญหาอะไรบ้าง.....

5.3.3 วัดมีความสะอาดร่มรื่น มีปัญหาอย่างไรบ้าง.....

5.4 เรื่องวิธีการ

5.4.1 กิจกรรมการท่องเที่ยว มีปัญหาอะไรบ้าง.....

5.4.2 วิธีการจัดการท่องเที่ยวภายในวัด มีปัญหาด้านใดบ้าง.....

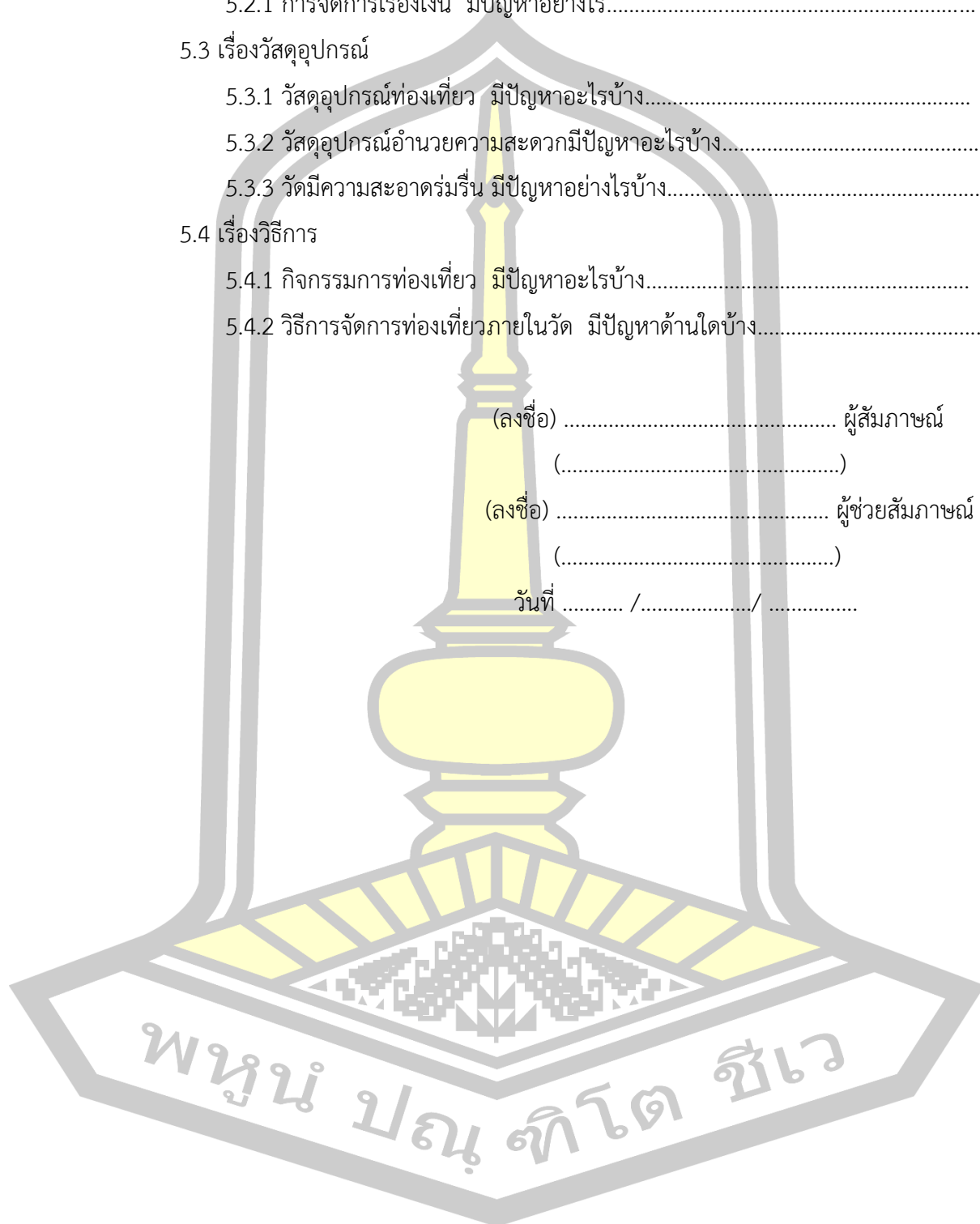
(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

(ลงชื่อ) ผู้ช่วยสัมภาษณ์

(.....)

วันที่ / /

แบบสัมภาษณ์ชนิดไม่มีโครงสร้าง (Un-Structured Interview)
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

คำชี้แจง :

1. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน
2. ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Information) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants)
3. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างประกอบด้วยดังนี้

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... ฉายา / นามสกุล..... อายุ ปี

2. ชื่อสถานที่ตั้ง...../หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด

3. เรื่องที่สัมภาษณ์

3.1 ความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอีสาน

3.2 เรื่องสภาพแวดล้อมทั่วไประหว่างวัดชุมชนและความสัมพันธ์อื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

3.3 เรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3.4 เรื่องสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

3.5 เรื่องความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

3.6 เรื่องจุดเด่นและจุดด้อยของการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

(ลงชื่อ) ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่ / /

พหุบัณฑิต

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน

คำชี้แจง :

แบบสนทนากลุ่มฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลถึงสภาพปัจจุบันปัญหา และแนวทางการนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลเบื้องต้น

1. วันที่ เดือน พ.ศ.
2. เริ่มประชุมเวลา ถึง
3. สถานที่ ตำบล
- อำเภอ จังหวัด
4. รายชื่อผู้เข้าประชุม

ลำดับที่	ชื่อ - ฉายา/นามสกุล	ตำแหน่งหน้าที่
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

ผู้ดำเนินการสนทนา ตำแหน่ง

หัวข้อการสนทนากลุ่ม

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคอีสานตอนล่างประสบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้างตามประเด็นดังนี้

- 1.1 เรื่องบุคลากร.....
- 1.2 เรื่องงบประมาณ.....
- 1.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์.....
- 1.4 เรื่องวิธีการ.....

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานที่ดีในขนาดตามความคิดเห็นของท่านควรมีรูปแบบปฏิบัติอย่างไรในประเด็นดังนี้

- 2.1 เรื่องคนหรือบุคลากร
 - 2.1.1 ผู้บริหารที่ดีควรมีคุณสมบัติอย่างไร.....
 - 2.1.2 มัคคุเทศก์ ควรผ่านการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์อย่างไร.....
 - 2.1.3 มัคคุเทศก์ ควรจะมีความรู้ในระดับใด.....
 - 2.1.4 บุคลากร ควรจะมีกี่คนแบ่งงานรับผิดชอบกันอย่างไร.....

- 2.2 เรื่องงบประมาณ
 - 2.2.1 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุน.....
 - 2.2.2 ควรมีการจัดการเรื่องเงินอย่างไรในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในวัดและค่าใช้จ่ายอื่นๆ.....

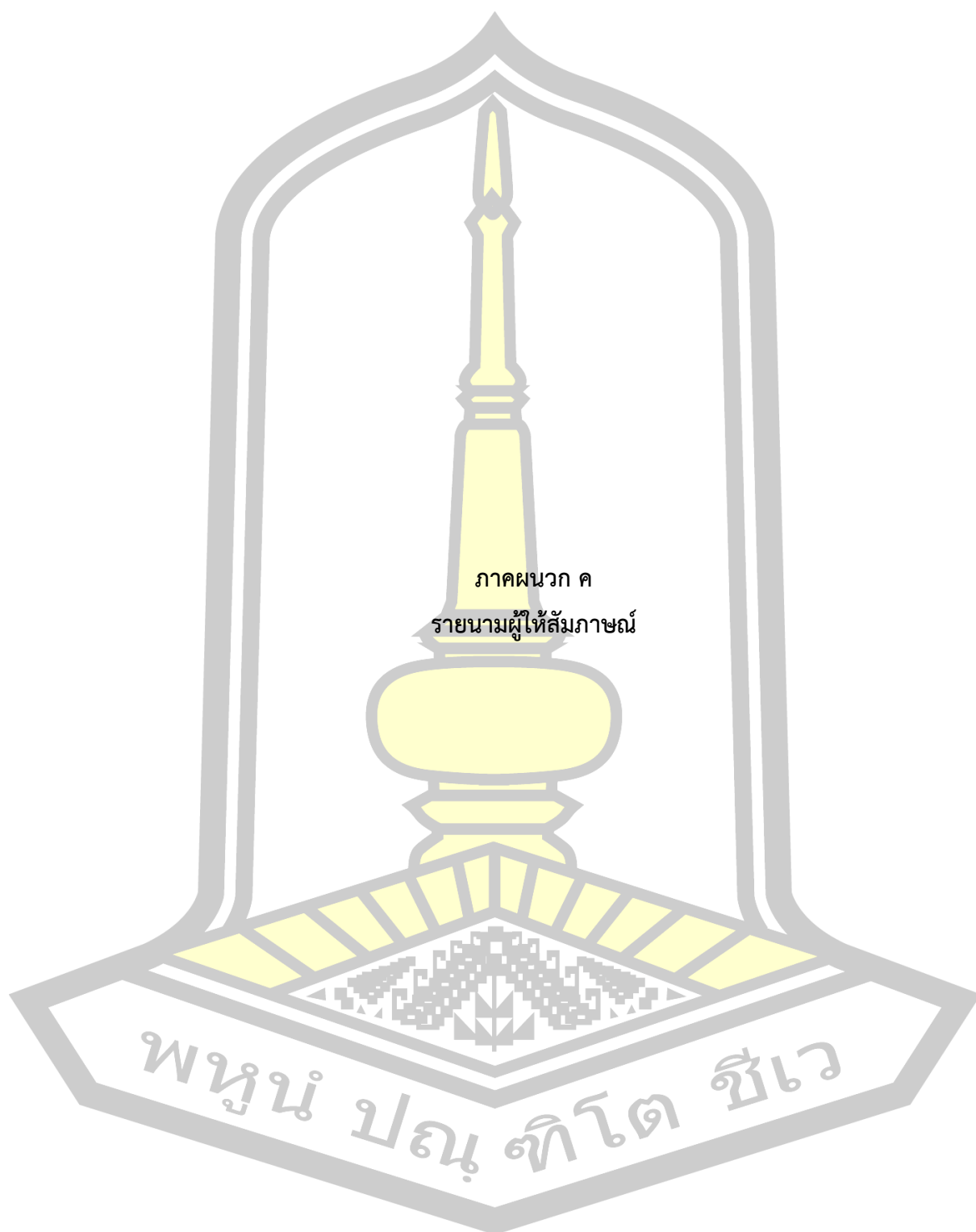
- 2.3 เรื่องวัสดุอุปกรณ์
 - 2.3.1 วัสดุอุปกรณ์ในการท่องเที่ยวภายในวัด ควรจะเป็นอย่างไร.....
 - 2.3.2 วัสดุอุปกรณ์ในอำนวยความสะดวกควรมีอะไรบ้าง.....
 - 2.3.3 ท่านต้องการให้หน่วยงานใดบ้างที่ให้การสนับสนุนเรื่องวัสดุอุปกรณ์.....

- 2.4 เรื่องวิธีการ
 - 2.4.1 ควรจะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างไรบ้าง.....
 - 2.4.2 การจัดการท่องเที่ยวอย่างไรให้ประทับใจ ควรจะมีรูปแบบอย่างไร.....
 - 2.4.3 ควรจะมีการประเมินผลการท่องเที่ยวให้เป็นรูปธรรมหรือไม่อย่างไร.....

(ลงชื่อ) ผู้บันทึก

(.....)

วันที่ / /

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

พหุ ประจักษ์ ชัยเว

- กัญตภัท อินคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานการ
ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2560.
- ขวัญชัย รักษัคิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาราม ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- จักรเพชร เพชรสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระอาราม
หลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.
- ฉัตรชัย บุญมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาราม
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- ญาติา สระนอก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่
อนที่ 11 กรกฎาคม 2560.
- ทัน รูปหมาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหนองบัว
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- ไตรสิทธิ์ กงจักรเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- ประชา เฟ็งสุริยา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง (พระอาราม
หลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.
- ประสงค์ ทองปะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดบุรีรัมย์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5
กรกฎาคม 2560.
- เพทาย สดทรงศิลป์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6
กรกฎาคม 2560.
- พระครูใบฎีกาเจริญ คงทรัพย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัด
บูรพาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.
- พระครูภาวนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระอาราม
หลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.
- พระครูเมตตาวិหารการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหงษ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

พระครูสิริสีมาภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ(พระ
อารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม
2560.

พระครูอนุกวตปัญญาภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองบัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม
2560.

พระครูสิทธิ์ ติกขปณฺโญเป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหงษ์
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

พระธรรมโมลี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดศาลาลอย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

พระครูปริยัติสีมาภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระ
อารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม
2560.

พระมหาสวัสดิ์ กลิสโร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระ
อารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม
2560.

พระครูปลัดประพจน์ สุชาติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง
(พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10
กรกฎาคม 2560.

พระมหาอภิสิทธิ์ ญาณเมธี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง
(พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10
กรกฎาคม 2560.

พระราชวรคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบูรพาราม
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

พระราชสีมาภรณ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระอาราม
หลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.

พระมหาพงษ์เชษฐ ธีรวโส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ
(พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 11
กรกฎาคม 2560.

พระครูวินัยธรสุขสร ทิวโก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง
(พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10
กรกฎาคม 2560.

พระมหาพงษ์เทพ ภาวนาวิสุทโธ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดหนองบัวตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

พระศรีวิสุทธิคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย ตำบล
ในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

ไพฑูรย์ คงจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระอาราม
หลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.

ภักพิสุทธิ คลังกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดบุรีรัมย์ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

เยาวนิจ ประสิทธิ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดหนอง
บัว ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

รังสรรค์ สีนสูงค์วัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศิระชะ
เหนือ ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

ร.ต.อ. จิรวัดน์ ประยูรพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์,
ที่วัดพายัพ (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่
11 กรกฎาคม 2560.

วิจิต กมลมุณีรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศิระชะ
เหนือ ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

เวทย์ ทินกระโทก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพายัพ (พระ
อารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2560.

ศานิต ปรากฏมาก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานการ
ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดบุรีรัมย์ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5
กรกฎาคม 2560.

ศศิฑอณร์ สุวรรณมณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่
11 กรกฎาคม 2560.

สด ดาดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมหามงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบึง(พระอารามหลวง)
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560.

สมพงษ์ นิยมตรง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศาลาลอย
ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2560.

อัญญาณี สกุลวัฒนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6
กรกฎาคม 2560.

อนุชา ปะทีรัมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, สำนักงานการ
ท่องเที่ยว และกีฬาจังหวัดสุรินทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 6
กรกฎาคม 2560.

อัมพร กิ่งไธสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, พระมхамงคล หวังนอก เป็นผู้สัมภาษณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียน
วัดหงส์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระมหามงคล หวังนอก
วันเกิด	วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2530
สถานที่เกิด	อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	เจ้าอาวาสวัดสุริยาเย็น
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วัดสุริยาเย็น เลขที่ 47 หมู่ที่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30000
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2549 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดบึงกิตติวิทยา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2554 ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) วิชาเอกภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา พ.ศ. 2555 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม) สาขาหลักสูตรและ การสอน มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี พ.ศ. 2562 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปรุ ทิโต ชีเว